

DIVERSIS MINISTRO-
RVM EVANGELII GRA-
DIBVS, SICVT A DOMINO

*fuērunt instituti, & traditi ab Aposto-
lis, ac perpetuo omnium Ecclesiarum
usu confirmati, liber unus :*

CVI

Duo alij additi, alter de Honore qui debe-
tur Ecclesiarum Pastoribus, alter de
Sacilegijs & Sacilegorum
pœnis.

*Authore HADRIANO SARAVIA
Belga.*

Iob cap. 8.

- 8 *Interroga obferro ætatem priorem, & sollicito animo inuestiga
patres eorum.*
9 *Hæsterni enim sumus, & ignari, ut umbra quædam diei no-
stri super terram.*
10 *An non ipsi docebant te, & dicent tibi, atque ex corde suo
proferent verba ?*

LONDINI
Excudebant GEORGIUS BISHOP
& RODOLPHVS NEWBERIE.

An. Domini.

1590.

impressus est Tractatus ^{ius}
de diversis Ministrorum Gra-
dibus in Ecclesia anno
1591 Francos. Typis Weche-
lianis, quem inter Libros
in 8vo invenies cum Theodori
Beza Responsione integra
excusa Anno MDXCM.

REVERENDISSIMO IN
CHRISTO PATRI AC DOMI-
NO, D. IOANNI, PROVIDENTIA
diuina Cantuariensi Archiepiscopo, totius Angliæ
primati ac Metropolitano: Clarissimo item ac Honoratissimo
Heroi Domino CHRISTOPHORO HATTON, Nobilissimi
ordinis Periscelidis equiti aurato, summôq; Angliæ Cancellario:

Nec non Clarissimo ac Honoratissimo Heroi Domino GVLI-
ELMO CECILIO, Baroni de Burghley, eiusdem simul

Nobilissimi ordinis Equiti aurato, summôque An-
glia Thesaurario, Regia Maiestati à san-
ctioribus Consilijs, Dominis meis co-

lendis, veram felici-
tatem opto.

Edicandi libros magnæ autho-
ritatis viris iam diu receptus
mos rationes habet multas &
graues, quas omnes hîc recen-
sere nihil opus est: Me verò tres
potissimum causæ mouent, vt
vobis Clarissimis ac Honoratis-
simis dominis meis, omni obse-
quio & obseruantia mihi colendis, hanc lucubratiun-
culam inscribam. Prima est erga vos grati animi testifi-
catio, qui vnicuiq; vestrum singulari aliquo beneficio
me deuinctum esse sentio: Alius enim vestrum me, post
meum in Angliam reditum, summa humanitate & be-
neuolentia complecti non destitit: alius etiam inter
domesticos numerare dignatur: alius verò fauore suo
effecit, vt Regiæ Maiestatis gratia & beneficio ex ho-
spite fierem ciuis. Et hæc omnia nullis meis meritis,
nullaque virtute quæ tanto sit digna fauore, cum à vo-
bis acceperim; nimis ingratus essem, si tanta vestra in

EPISTOLA

me merita silentio sepelirem . Sed cum nihil habeam præter gratiarum actionem , gratiamque memoriam quod rependam, eam quantum possum vobis semper habebō maximam, vestræque in me voluntatis memoriam perpetuò colam . Altera causa est ipsum argumenti genus, quod tractare non potui, quin mihi fuerit Anglicanæ ecclesiæ facienda mentio, tum quod alienum à meo officio fuisset qui in Anglicana Ecclesiâ pastorale munus suscepi, ultramarinas Ecclesiæ res curare, & negligere domesticas, tum quod ipsarum affinitas rerum tanta sit, vt etiam vel inuitum huc compellat . Sed quia ex peregrino factus sum ciuis, qui nati sunt à me se notari indignum fortè censebunt : Itaque ad vestrum patrociniū mihi confugiendum esse iudicauī, vt vestris auspicijs hic liber à calumnijs liber in lucem exeat. A plerisque enim eum improbari mihi graue futurum non est, si vestro fuerit probatus calculo. Postrema verò causa est, quòd incertus sum quo animo suscepturi sint hanc meam commentationem ij, quorum maximè causa scripta est : vereor enim ne sinistra manu accipiant quod à me dextera porrigitur. Quid aliud expectem ab ijs, qui me de ipsis bene meritum cum probro maluerunt eijcere, quàm cum gratia demittere ? Quàm fuerim publicæ pacis amans, & studiosus eorum qui meæ vitæ insidiati sunt, Deum & homines testari audeo : meæ tamen erga eos voluntatis præter capitale odium nullum reporto præmium. Sed est quod moderatè feram, cum id mihi cum pluribus alijs me melioribus sit commune . Absit à me, vt paucorum iniuria tanti apud me sit, vt Ecclesiarum quæ apud eos sunt negligam salutem, & in multis bonos vlciscar quod in me pauci peccarunt mali . Ego ab Ecclesijs Belgicis hinc euocatus, illic vixi diuersis in locis

DEDICATIO II A.

locis totos decem annos: quo tempore duo quædam
maximi momenti illis Ecclesijs deesse iudicavi, quæ à
me pie dissimulari non possunt, nempe honorem &
conuenientem dignitatis gradum, ministerio Euange-
lij iam autoritate publica recepto non dari: deinde,
opes in societate ciuili æstimationi retinenda necessa-
rias negari. Error in causa est, quòd nulla Ecclesia ho-
die satis reformatà esse à plerisque creditur, nisi Eccle-
siastica dignitas infra infimæ plebis sortem deiciatur,
& quidquid quocunque nomine aliquando possedit
Ecclesia, diripiendum exponatur. Qui error si sic per-
gat, non tantum Ecclesiæ, sed toti rei publicæ maiorem
aliquando adferet cladem, quàm hominum vulgo per-
suaderi possit; cui & hoc accedit, etiam multis persua-
sum esse abolitionem episcoporum esse partem refor-
mationis non infimam: & eorum auctoritatem supra
presbyteros nulla diuina institutione, sed humani con-
siliij errore & ambitione (quod nulla ante nostra tem-
pora iudicauit ecclesia) irrepsisse. Maiores nostri & ve-
teres omnes theologi, schismatis vitandi causa, & te-
meritatis reprimendæ multorum, vnius moderatricem
prudentiam diuinitus in ecclesiæ regimine vnius ciui-
tatis aut prouinciæ crediderunt institutam. Quamuis
enim dicendi docendiq; scientiam pluribus dari con-
tingat, regendi peritiam pauci habent. Multis modis
multitudo eiusdem auctoritatis inepta est exequendis
bonis consilijs. Quantum adiumenti pius & prudens
episcopus rebus afflictis possit adferre, historiæ docet:
vnde deploranda est temporis & locorū iniquitas, quæ
Episcopos non fert. Multa non rarò accidunt in repub-
lica Christiana, quæ consilium ecclesiarum antistitum
requirunt, sicut etiam vicissim vbi Euangelium publica
autoritate est receptum multa sunt ecclesijs necessaria,

EPISTOLAE

quæ sine magistratu cōmodè non possunt perfici. Quod circa mihi peruersè videntur errare, qui aut Magistratus ciuilis authoritatem à rebus ecclesiasticis ita excludunt, vt nec de illis dare leges, nec suffragium ferre possint, & hoc tantùm ad ciuilis magistratus pertinere officium credunt, vt quæ ex verbo Dei à viris ecclesiasticis decreta erunt, ea rata habeant, & vim legis habere iubeant. Similiter non minùs pernicioso laborant errore, qui reipub, negotia quæcunque illa sint, nihil ad ecclesiarum ministros quicquam attinere arbitrantur, tanquam aut Magistratus Christianus ecclesiæ pars non sit quæ pondus reliquarum habeat, aut pastores etiam ciues non sint eiusdem cum ceteris reipub. Tamen nec Magistratus (si Christianus sit) Ecclesiæ salutem, nec Ecclesiarum pastores reipub. negligere possunt. Qui quamdiu ab inuicem erunt alieni, & non esse communicanda inter se de communi salute consilia iudicabunt, non poterunt non varias, & dubias, & malas, & nonnunquam falsas alter de alterius gubernatione habere opiniones. Magistratus qui recentem tenet memoriam excussæ tyrannidis Pontificiæ, veretur ne in aliam aliquam licèt dissimilem incidat: & hinc omnes cœtus & conuentus ministrorum ecclesiæ suspectos habet, ac in illis sibi suæque libertati credit recta tendi. Pastores verò qui in ministerio suo fidi sunt, aut fidi volunt haberi, de gregis sui salute non possunt non esse solliciti, & expetere ea quæ Ecclesiarum saluti conducere iudicant, auersariq; quæ nocitura credunt, eoque omnia sua studia & cogitationes referre. Qui cum vident non vnum hominū genus præesse reipublicæ, & alios esse ecclesiæ apertos hostes, alios amicos dubios, paucos veros & fidos; nemini mirum videri debet, si talibus gubernatoribus parum fidant. Præterea consiliorum

D E D I C A T O R I A .

liorum publicorum ignari, boni esse non possunt interpretes eorum quæ geruntur publicæ salutis causa: & multitudini communicari consilia non possunt: res ita tamen postulat, quando communis est.

Si in Belgio ecclesiæ suos habuissent episcopos in estimatione qua habendi sunt in bene constituta Christiana Republica, eorum vigilantia & moderatio his malis facile mederi potuisset. Deplorabam citra vllum delectum omnes ecclesiarum opes pastoribus ecclesiarum esse ademptas, nihilque ipsis relictum esse præter exigua quædam stipendia, vnde alij quidem quamuis tenuiter sese suasque familias sustentant; alij verò aut propter eorum tenuitatem, aut ob familiæ amplitudinem, nullo modo possunt: mitto eos quibus negantur stipendia. Hinc cum maximo bonorum omnium moerore cum viderem studia sacrarum literarum negligi, & ab eo adolescentes deterreri, ac ecclesias inopia à pastoribus desereri, de his malis & ijs quæ inde consecutura esse prævidere non est difficile, non rarè cōquestus sum apud eos quibuscū familiarior eram. Sed quia de his rebus intempestivius illic liberè aut loqui aut scribere obnoxium fuisset, calumniæ, & ambitionis & avaritiæ notam euadere non potuisssem, me continui, & meliorem opportunitatem esse expectandam, quæ quamdiu ibi fui nūquam sese mihi obtulit, iudicavi. Vt hoc argumentum ab alio tractaretur qui Ecclesiastici ordinis non esset, & id longè commodiùs sine invidia posset, quòd res minùs eum tangeret, & liberiùs veritatem tueri in aliena causa, quàm in propria possumus, optarem: Sed cum nemo se offerat, post longam eundationem, tandem mei officij esse iudicavi, quæ exactiùs consideranda tum ipsis Ecclesiarum ministris, cum in primis ordinibus Belgicis proponere aliquàdo cogitaueram,

..EPISTOLA, &c. C

cogitaueram, nunc his tribus libris Latino sermone euulgare, vestrisque nominibus dedicare, Idque eò feci confidentius, quòd tum causæ ipsius veritas, tum vestra humanitas mihi præsidio (vti confido) ad futura sit. Quod si Deus eis ad quos hæc maximè pertinent meliorem mentem fuerit largitus, gratæque fuerint quæ scripsi, ac inde aliquem fructum perceperint, gaudebo quidem, sed vobis omnem gratiam debebunt: sin displicuerint, fuerintque mea libertate offensi, erunt alij (spero) veritatis & priscae antiquitatis amantes, (vt de vestra humanitate nihil dicam) quibus hic qualis qualis meus labor ingratus non erit, Vestras igitur DD.

Deum optimum maximum precor obsecroque, vt ecclesie Christi & regno diu conseruare dignetur incolumes.

Londini 4. Kal. Aprilis.

Anno Dom. 1590.

V. DD. obseruantissimus,

HADRIANVS SARAVIA.

VENERABILIBVS ET PIIS VIRIS, ECCLESiarVM

Christi per inferiorem Germaniam fidis

Pastoribus plurimum obseruandis, ac dilectis
in Christo fratribus, salutem.

NON raro cum plerisque vestrum (dilecti & obseruandi in Christo fratres) cum Leida agerem, deploravi Ecclesiarum qua isthic sunt statum, quibus Satan cum multis modis, sum imprimis nouo quodam astu, & loñgè diuerso quàm olim, insidias tendit, quādo quaestiuosa hypocrisis corruptit Ecclesias, & animos Christiani populi superstitione impleuit. A clero & populo (quod adhuc hodie in papatu videre licet) vter alterum vinceret certatum est, ille ne quaestiuosa sanctitate, an hic superstiuosa liberalitate: illi carè vendiderunt, ac vendunt sua merita, hi mercede non vili emerunt & emunt: fallunt illi, falluntur isti, errant utrique. Mirum quàm sit superstiuo & hypocrisis ad permouendos animos vera pietate, qua fuci est expers, efficacior: sic comparatum est humanum ingenium, vt falli velit & fallere. Quis recenseat fraudes & imposturas quibus plebem & alios quosuis Romanista pecunia emungunt? vt sunt missarum nūdinationes, purgatorij ignes, reliquia sanctorum, ossa, dentes, cineres, vestes, calcei, lora, crines, peccatorum venia, imagines, miracula falsa conficta, peregrinationes ad statuas, cruces, & id genus alia sexcenta nuga, quas perfrecta fronte palam fateari non pudet pias esse fraudes fidelium. Quam utile aucupium sit auricularis confessio, Iesuita prater ceteros Romani episcopi satellites, hodie norunt & experiuntur. At hodie quia has artes ignorant fideles Christi scrui, negliguntur ab ingratis hominibus. Quemadmodum in veteri populo homines insaniuerunt in salforum decorum cultu, & nullis pepercerunt sumpti-

**

buz,

AD MINISTROS

bus, ut animi sui libidinem superstitione explerent, & contra tardi & segnes ad veri numinis cultum restituendum, & ingrati in veros Dei seruos extiterunt: ita nostris temporibus idem usu venire, minimè mirum aut insolens videri debet: tam enim homo homini, atas atati similis est, quàm aqua est aqua. Quanto in pretio & honore apud pontificios Ecclesiarum ministri sint, notum omnibus est qui inter eos viuunt aut aliquando vixerunt: hodie verò apud Euangelij professores, eorum qui sincerè veram pietatem docent, & qua via ducat ad Deum, & quomodo homines reconcilientur Deo, nulla, aut certè perquam parua habetur ratio: si quid ipsis honoris causa tribuitur, quatumuis illud sit exiguum, creditur esse nimium. Huius peccati non tantum populi ingratitudo, sed nos ipsi in culpa sumus, qui luxum & fastum, ac inexplibilem cleri papistici auaritiam vitari non posse credidimus, nisi infra omnem ordinem Ecclesia ministeriū deprimeremus, & citra delectum prada omnes ecclesie possessiones exponeremus: ut iam ecclesie desit vnde sacrarum literarum studia alat, & presbyteros qui serio toti ministerio incumbunt Ecclesia, menstruis sportulis honoret. Hinc nouo more, malo exemplo, nouū genus presbyterorum temporarium in ecclesiam inuectum videmus: qui rebus suis intenti, obiter & tanquam aliud agentes, qualè qualem ecclesie curam annuam quidè illam, aut ad summū biennem, cum pastore suscipiunt. Et hoc pacto (quod his omnibus longè reor maximū) ecclesie decus, & adunata fratrum concordia robur, quod in vno episcopo situm est qui se audeat malorum conatibus cum auctoritate opponere perijt: dum enim despiciuntur singuli, contemniuntur vniuersi: & similiter dum singuli quasdam ecclesie sue tantum partes diligentius curant, negligunt quod in commune toti ecclesie est utile. Exemplis superfedeo, vos ipsi cogitate, quid, & quare id dicā. Multa quotidie occurrunt, quae in commune ad omnes pertinent ecclesias, cui praesens remediū est adhibendum: quod tamen nemo audet in

sa.

INFERIORIS GERMANIAE.

se suscipere, quoniam res non tam unū aliquē, aut paucos quosdam tangat, quā ceteros omnes illius provincie. Sed cū me-
tuendū sit ei qui propter ecclesie communem salutē aliquid au-
deret, ne à ceteris fratribus non probaretur, ratūq; non habi-
turi essent quod fecisset, ac ita pro gratia, temeritatis & auda-
cia notā incurreret: tempus expectatur quo fratres cōuenient.
Synodum convocari propter singula huiusmodi negotia, non
semper est opportunum, & antequam cogi aut convenire possit,
malum aut acceptum est, aut amoliendī ablata occasio aut facul-
tas. Direpta istic sunt apud vos opes Ecclesie sine ullo discrimi-
mine sacri aut prophani, perinde ac si aliquid possidere Ecclesi-
as Christi sub Christiano magistratu, nefas esset: & hac Ec-
clesia Romana precipua sit haresis, quod dinitias possideat.
Quod superest adhuc, totum in Burgimagistrorum & Schabi-
norum (qui cuius sint religionis vos scitis) est potestate: vestra
fidei dispensandus ne obolus quidem relictus est. Si saltem sitis
priuatim pauperes, in communi essetis diuites. Sed persuasum
omnes habens ministros ecclesiarū pauperes esse oportere: idque
vulgi animis aliis infixū videtur, quā ut euelli queat: unde
futurū est, si sic pergant, ut ecclesiarū ministeriū totum aut in-
tereat, aut in contemptum veniat. Constitueram (si apud vos
mansissem) super hac re dominos Status convenire, ipsosq; hor-
tari ac obsecrare, ut eam vellent melius inspicere: in bona ec-
clesiastica ipsos nullū habere ius: quidquid in Belgio aduersi ac-
cidit, esse sacrilegiorū diuinam ultionē: bona cathedralium &
collegiatarū ecclesiarum, & multorū monasteriorum destinata
fuisse studijs sacrarum literarū, ut essent semina pastōrū &
ministorū ecclesie, ac veteranorū militū Christi emerita mi-
litia premia: Quicquid à prima institutione deflexit, à Chri-
stiano magistratu ad verū & legitimū usum renocari, non au-
ferri debuisse. Sed meū consilium primò mors domini principis
Auraci remorata est: deinde D. Comitū Lecestriae gratia:
ne id facere viderer, aut alieno tempore in summa consterna-

AD MINISTROS

*tionem Reipublica, aut fretus favore & consilio Domini comi-
 tis. Errorem multorum qui erga Euangelij doctrinam non
 male affecti sunt mirarer, nisi scirem Ecclesiarum Mini-
 stros, quos res propius tangit, huius erroris esse auctores. Sed
 quando temporum iniquitatem & improborum hominum iu-
 diciam considero, utrum inde dolendum an potius gaudendum
 sit, nescio. Nam etsi Ecclesias spoliari & adminiculis destitui
 quibus se sustentent, calamitatem Ecclesia allaturum sit maio-
 rem quam multi suspicentur: tamen de Ecclesiarum opibus in
 istis reformationis initijs quaestionem nullam fuisse motam
 non doleo, ne in diuitias ecclesiasticorum inhiasse potius, quam
 Dei gloriam quaesivisse aduersarij queant iure dicere. Etenim
 si de bonis Ecclesiasticis controuersiam mouissent, calumniam
 malorum nunquam euasissent: nunc autem cum ad se nihil
 pertinere iudicarunt quae pontificij possidebant, & omnia re-
 liquerunt arbitrio magistratuum, ab omni suspitione liberi
 sunt. Deus interdum ignorantia seruorum suorum utitur ad
 bonum aliquem finem, nimirum quando non suo tempore pro-
 posita veritas plus mali quam boni allatura esset. Tamen quod
 nobis obijcitur nec negare nec excusare possumus, quosdam ad
 nostras transisse partes, easque fouisse spe pradae Ecclesiastico-
 rum bonorum. Quamuis pijs viris sicut eorum scripta testan-
 tur, haec incognita non fuerint, dissimulare ac pati hanc iniuri-
 am maluerunt, quam quenquam offendere: & in hoc D. Pau-
 lus imitati sunt, qui in opulenta urbe Corintho manibus opera-
 ri, & sic victum querere maluit, quam nono populo & Apo-
 stolici iuris ignaro male suspicandi causam dare. Et profecto ea
 cogitatio fecit, ne apud quosuis quid ego indicarem ausus fue-
 rim aperire: Tamen apud meos fratres & collegas, ac nonnul-
 los ex Magistratu urbis Gandau meam sententiam dissimu-
 lare non potui. Sed fateor me ita liberè fuisse locutum, ut in
 hac disputatione facturus sum: verebar enim ne nuper ad ve-
 rā Christi fidē conuersos offenderem, & ipse in suspitionē veni-*

INFERIORIS GERMANIAE.

rem ambitionis & auaritia. Nunc cum eo loco & statu sim in quo nemo iure me possit accusare, tanquam peculiare mihi aliquod emolumentum quaram, aut aliud quidpiam quam quod utile est & necessarium Christi ecclesis: aperte dicere quod sentio de bonis & possessionibus ecclesiarum mei esse officij iudicauis. Non enim mihi satis est, mihi hic bene esse prospectum: idem istic cupio meis fratribus. Tamen si merito queri possim me à vobis quos innocentia mea habere debui defensores fuisse desertum: non tamen idcirco mihi studium & voluntas tum erga ecclesias, tum erga vos quos Deus Ecclesiis suis praefecit mutata est, ut minus de vestrarum Ecclesiarum vestraque salute sim sollicitus, quam quum in eadem vobiscum fui nani. Itaque postquam satis est tum plebis tum Magistratum indultum errori, qui allaturus est aut interitum aut certe incredibile Ecclesiis malum, diutius dissimulandum non est: interest ecclesia ipsam de suo erga pastores suos officio doceri. Perniciosum est malum exemplum relinquere posteris, qui reformationem esse credent quicquid sub reformationis nomine à maioribus traditum acceperint, quocunque id erit factum consilio: in facta magis quam in causas intueri solent homines, facta patent, causa plerumq; latent. Vtremus me esse progressum fateor quam quum istic essem decreueram: quia hic in Anglia video ex malis exemplis aliarum regionum plerosq; eodem errore abripi, & alios ecclesiarum possessionibus inhiare ac spe denotare, si contingeret qua pretenditur ecclesia reformatio, alios eas inuidere ecclesiarum pastoribus, indignum iudicantes episcopos Evangelicos possidere diuitias qua fuerunt clientum Romani pontificis. Disputant euangelica reformationi aduersari potestatem & honorem, quem episcopos in Regno suo Regia Maiestati & ceteris ordinibus retinere placuit. Quamobrem quis sit ecclesiarum pastoribus debitus honor in Republica Christiana, & quousque possit progredi latius fuit disputandum. Sed vercor ne offendantur nonnulli, & in primis ignari vete-

ris ecclesiarum gubernationis, disputatione de varijs Evan-
 gelij ministrorum gradibus, & me notasse in nostra refor-
 matione duo quæ mihi non probantur, nempe Episcoporum ef-
 se abrogatum ordinem, & novum genus presbyterorum in-
 traductum Apostolicis literis ignotum. Quod à me hoc consi-
 lio factum est, quod vulgus hominum persuasum habeat, par-
 tem non minimam reformationis esse sitam in dilapidatione
 opum ecclesiasticarum, & in abolitione Episcoporum, ac in no-
 vorum presbyterorum creatione, qui cum verbi Dei ministris
 annum unum aut alterum ecclesiam regant. Hanc populi fal-
 sam opinionem reprehendo, non quod improbem seniores quos-
 dam viros pios adungi pastoribus & veris ecclesiarum pres-
 byteris sed ne credatur esse presbyteri, de quibus tum in Actis
 Apostolorum, tum in Epistolis Paulinis sit mentio: & ne tem-
 pore confirmatus error postea non facile corrigi possit. Si cui
 fortè errare videbor, aut longius progredi quam ipsi probe-
 tur, meliora doceat: ego lubens mutabo sententiam, & me-
 liora docenti cedam. Quod non dico tanquam dubitem, nec
 certo persuasus sim ea de quibus hoc libro dissero, ex verbo Dei
 esse desumpta (credo enim ab ea regula quam nobis sequendam
 Deus dedit me non discedere:) Sed tamen si quis confidit, se ex
 verbo Dei docere contrarium posse, audire & doceri paratior
 sum quàm docere, & vinci quàm vincere, modò ea sola quam
 æquum est vincere veritas vincat: mihi ulterius credi nō po-
 stulo, quàm expresso Dei verbo & perspicuis rationibus fidem
 astruo. Interea, quemadmodum dissentientes à me tuli & fero,
 quamdiu Dominū Iesum Christum integrum retinēt, hoc est,
 illa fidei Christianæ capita sine quibus nemo verus Christianus
 est, ut me eadē charitate ab ipsis dissentientē ferant opto, ro-
 gōque. Ecclesie generale & liberū consiliū si quod consensu
 Christianorū principum celebrari cōtingat, meā sententia in-
 dicē (ut debeo) admitto: sin minus, nec ego persuaderi ab alijs,
 nec alios persuadere quicquid, simul Dei expetimus iudicium,

reddituri

INFERIORIS GERMANIAE.

redditurus quisque pro ratione accepti talenti, rationem ministerij nostri. Contendere mihi cum fratribus meis acerbis non est propositum: sed meam sententiam de diuersis ministeriorum Euangelij gradibus declarare, ac plebem Christianam, & ipsos Magistratus sui officij erga suos pastores admonere: ut omnes norint in Rep. Christiana sub summo Magistratu quem dignitatis gradum tenere debeant. Sicubi acerbius erit oratio, eam sceleris magnitudo mihi extorsit, non cuiusquam odium: Nam quicquid hic peccatum est, errori & ignorantia imputo, non malitia. Sicut sacrilegia manifesta sunt, ita qui fuerint primi authores libens ignoro, & latere non moleste fero. Sed quia homines impij se nobis adiunxerunt, fauereque euangelio voluerunt videri, non tam pietatis in Deum amore, quam omnis religionis odio, illorum perfidiam & impietatem ego acrius infector, cuiuscunque illi sint ordinis: Nam noster ordo hoc hominum genere immunis non est, in quos nulla satis aspera potest inuehi oratio. Sicubi Hollandos nomino, totam gentem non intelligo: absis: sed tantum degeneres à nativae gentis sua integritate, eoque maiore dignos vituperio, quod concredita sibi auctoritate, & gentis sua simplicitate turpius abutuntur: in quibus merito impietatem, in ceteris tantum redarguo errorem. Peccati quidem culpam error & ignorantia etsi minuunt, deformitatem non tollunt. Durum erit, scio, audire sacrilegia reprehendi, & quibusdam absurdum in ecclesia gubernatione Episcopos desiderari: Nam hic in Anglia sunt, quibus episcopi displicent, tanquam sub eis nulla sit disciplina ecclesiastica. Apud quosdam eò processit odium, ut à communione Anglicana ecclesia tanquam Papistica & Antichristiana sese segreget, catuſq; suos priuatim seorsum habeant: Quos certe non potui non perstringere, quod suum schisma & clancularia conuenticula exemplo nostrarum ecclesiarum defendant. Notum est primas peregrinorum ecclesias, qua Eduardo Rege hic congregata fuerunt, habuisse Episcopum Dominum Alasco.

Et

AD MINISTROS

Et illa qua hodie sunt sub protectione clementissima domina nostra Regina Elizabetha, agnoscunt Episcopos sua dioceses ubi habitant, eisque subsunt. Alij qui modestiores sunt, & norunt quàm sit graue & perniciosum peccatum schisma, non abhorrent quidem ab ecclesiarum suarum communione, sed pergunt in Episcoporum odio, & sibi promittunt aurea secula, si modo possent efficere ut amouerentur: quibus audeo praedicere futurum, ut se & omne ecclesiasticum ministerium in summum contemptum adducant, maiorem eo qui istis est: & cum gratia Deo hic sit aliqua disciplina, tunc nullam futuram nisi arbitrariam, qua simul ac incipiet desinet. De motibus & turbis quos vereor nihil dico: sed hoc scio, pleròque omnes qui fuerint primi authores, futuros ipsius primos hostes, ubi hoc colore quod auent erunt consecuti. Calamitatem uestrarum ecclesiarum vos videtis & sentitis: sed unde nata, & quod sit verum remedium (ignoscite mihi si dico quod sentio) non mihi videmini tenere. Vltraiectina Ecclesia statum turbulentum audimus, & quis fueris ab initio non ignoramus: quod si pontificio Episcopo surrogatus fuisset verè Christianus, & sacrificulis pastores euangelici in singulis paræcijs contenti in re redditis ecclesiarum, tranquilliora illic essent omnia tam in ecclesia quàm in republica. Idem dico de cæteris provincijs, ex quibus eiectus fuit ecclesiarum tyrannus. Sed quid facias, prauidicio praoccupatis animis, iamque persuasis episcopos habere, & ex decimis & alijs populi oblationibus viuere esse papisticum? Remedia qua conamini adhibere malis ecclesiarum uestrarum, irritamenta sunt futura maiorum malorū, non tam quia mala sunt, quàm quod languores & morbi corporis totius reipublica ea non ferant. Magna prudentia & magna moderatione hic opus est, quæ ut in pluribus sit, uno opus est, qui bona consilia exequatur: & qui non tantum unam partem curet, sed omnibus inuigilet, omnibus inquam non totius orbis (quod nemo mortalis unquam potuit aut poterit) sed vnius urbis

INFERIORIS GERMANIAE.

urbis aut provinciae, quatenus humana vires se porrigere possunt. Tutius veterum patrum insistitur vestigijs, quam noua via sternitur. Quomodo autem meam sitis accepturi libertatem nescio, bene tamen de vobis spero, et rem totam Deo committo. Dubijs in rebus boni ciuis non est dissimulare quid sentiat de republica, nec fidelis Christi serui suam sententiam suppressere de Ecclesia. Si quod mihi proposui fuero consecutus, erit unde Deo gratias agam: sin minus, ego meam fidem erga Christi Ecclesiam liberauero: cui hoc officium me debere arbitror, ut prateriri silentio mihi notus error non debuerit.

Nam quamuis forsitan nihil promouero apud eos quorum gratia hac scribo, extabit apud posteros demonstrati erroris testimonium, ut ipsi aliquando emendent quod à patribus suis fuisse peccatum iudicabunt.

Londini, 4. Kal. Aprilis.

Anno Dom. 1590.

Vestri amantissimus

HADRIANVS SARAVIA.

Visquis es, candidè Lector, in quem hic liber incidet,
 moueri te hac disputatione nolum, tanquam reuocetur
 in dubium aliquod fidei nostræ præcipuū caput vnde
 tua salus depēdeat, quando episcoporum ordinē resti-
 tuendum in illis ecclesijs reformatis quæ nullos habēt
 disputamus, contra quorundam magni nominis scrip-
 torum sententiam, quibus nostro sæculo ad Ecclesiæ
 iux ædificationem Deus est vsus. Quod certè mihi
 vitio vertere nemo non deberet, si meo ingenio, & non
 sacrarum literarum autoritate, & veterum patrum totiusq; ecclesiæ consen-
 su fretus, id auderem. Quid igitur? (inquires) an illi quos magnos viros appel-
 las, nihil viderunt? dico vidisse quidem quod video, sed illis accidisse quod ca-
 ducas ædeis resarciturus solet; qui cum vndique plæaque putrida & vitata
 conspiciant, quamuis intra ædeis pulchra conclauia & plures necessariæ par-
 teis sint quas seruatas vellent, tamen quia coherere putridis & labantibus,
 quæ emendatione habent opus, dirui & emendari posse diffidunt, nisi simul
 omnia demoliantur. Sic diffisi sunt superstitionem & tyrannidem Pâpisticam
 se posse radicem extirpare, nisi simul multa ecclesiæ ornamenta, quæ aut con-
 taminata superstitione, aut illis coherere credebantur conuellerent: ac ita fa-
 ctum est, vt simul cum impietate & idololatria, sublata sint plærque in locis,
 quæ tum conseruandæ disciplinæ morum, tum etiam in societate ciuili digni-
 tatis ministerij retinendæ, adiumenta esse possunt Ecclesiæ. Nam vt in ijs quæ
 materia constant id fieri quod dixi sæpe cogat necessitas, in moribus non est
 necesse: possunt enim illa quæ bona sunt retineri aut restitui, amotis ijs quæ
 vitium afferunt publicis moribus. Quæstionis igitur huius nostræ caput non
 est de tua salute, sed à quibus potissimum ducibus & Magistris in viæ æternæ
 salutis deduci, & in ea retineri possis. Sunt qui omnem disciplinam morum
 magistratui committendum opinantur, & sola eaque nuda prædicatione verbi
 Dei, & Sacramentorum administratione Euangelij ministerium includunt,
 quod cum neque verbo Dei, neque vllō maiorem exemplo possit doceri, miror
 theologis talem opinionem venire in mentem potuisse. Alij sunt, qui censuræ
 Ecclesiasticæ potestatem tribuunt Episcopis & re ac nomine presbyteris, cum
 ea autoritate quam Deus Apostolis & Ecclesiæ futuris Episcopis dedit. Ter-
 tij sunt, qui reiecto Episcoporum ordine, pastoribus adiungunt temporarios
 presbyteros, quibus omne Ecclesiarum regimē & disciplinam Ecclesiasticam
 committunt: & hanc gubernationis formam diuinā vocant; alteram, quæ sub
 Episcopis est, humanam. Similis controuersia de republica inter philosophos
 moueri solet, quando quæritur quod sit optimum gubernationis genus. Sunt
 qui præferunt vnus imperium, & illud (vt est) optimum esse iudicant: alij op-
 timatum potestatem magis probant: alij placet popularis potentia: his tribus
 accedit quartum genus imperij, quod mixtum & temperatum sit ex alijs tri-
 bus: & illud omnium esse præstantissimum disputant. Sed quicquid sit, non
 tam gubernationis genus est in se considerandum, quàm ingenium & condicio
 eorum quibus imperatur, & propter quorum salutem ipsa res inuenta est, vt ea
 censetur optima regiminis forma, non quæ sua natura est huiusmodi, sed quæ
 populo, temporì, locoque est in primis necessaria & utilis. Hinc nulli genti
 Deus.

LECTORI.

Deus vnquam vllam certam ac perpetuam imperij formam dedit, quam pro ratione loci & temporum mutari non liceret. Sed huius regiminis de quo differimus diuersa est ratio: quoniam enim proximè à Deo est profecta, eam pro arbitrio suo homines mutare non possunt, nec necesse est. Nam sic eam temperauit diuina sapientia, vt nulli ciuilibus regiminis formæ aduerfetur. Quando autem rota aliqua respublica facta est ecclesia, gubernatio quidem mutationem aliquam recepit, sed quæ naturam ipsius non mutat. Vbi antea qui vtrobiq; regebant alieni erant ab inuicem, nec quicquam inter se habebant commune, tunc sibi mutuas tradere debent operas. Quidquid alij de hac re opinentur, Christianus magistratus rebus bene constitutis tum in Ecclesia tum in republica, priuatus in Christi ecclesia æstimari non debet, sicut nec ecclesiarum ministri in Christiana republica. Quæ res non satis perspecta, erroris & sententiarum varietatem circa disciplinam ecclesiæ & ipsius politiam adfert. Quod me atinet, episcopos ecclesiæ necessarios arbitror, & eam disciplinam & gubernationem Ecclesiæ esse optimam & diuinam, quam pij Episcopi, cum veri nominis presbyteris, ex præscripto verbi Dei & veterum conciliorum administrant.

Quando mecum cogito temporum iniquitatem, & quorundam locorum statum in quibus Deo placuit per pios & doctos viros recolligere ex captiuitate Babylonica dispersas oues, non video quomodo veri potuerint restitui Episcopi. In Flandriæ & Hollandiæ ecclesijs pastoris officio functus sum: sed vix dicere queam quanta illie huic rei inuenerim impedimenta. Tamen quod extra ordinem factum est necessitate quadam, paucis quibusdam in locis & vno tantum sæculo, vniuerso orbi legem non præscribit: hæc quæcunque est sententiarum diuersitas nulla vnquam fuisse, nisi ex tyrannide Episcoporum nata esset contraria antiquitati opinio, quæ suspectos habet omnes in vniuersum Episcopos. Sed similis suspitio de consistorijs nostrarum Ecclesiarum nascitur, iure an iniuria, nihil dico: Quare ipsæ res sine animi perturbatione sunt examinandæ ei, qui vult verum certò cognoscere. Sapius his 26. annis quid sentirem de episcoporum ordine, in familiari colloquio amicis exposui, quamuis non vbiq; neq; apud omnes. Quæ futura esset de me opinio, conijciebam ex alijs, qui libere quid de episcoporum ordine sentirent, fratribus suis declarauerant. Incidit enim inter quosdam verbi Dei ministros, disputatio de Episcopis, in qua D. Petrus Villerius (quem honoris causa nomino) aiebat non ita temere reiiciendam Episcoporum authoritatem: ynde grauiter quidam offensi conquesti sunt apud me qui disputationi non interfueram, insimulantes eum ambitionis: metuebant enim ne in Gallicanis ecclesijs aliquando æqualitatem, quam inter Euangelij ministros oportere esse iudicabant, labefactaret. Quid facerem? defendere eum non audebam, à cuius tamen sententia non abhorrebam, ne in eandem ambitionis suspensionem incurrerem: Sed ab eo tempore ea disputatio mihi occasionem dedit diligentius apud me rem examinandi. Idem quod mihi, pluribus alijs fratribus accidere non dubito, qui vident & sentiunt authoritatem Episcoporum deesse nostris ecclesijs. Sunt quidam, qui nec pares nec superiores pati possunt: Gratia Deo, ego fratres meos superiores possum sine inuidia pati, & æquales ac inferiores sine contemptu & fastidio.

Nunc autem cum hic sim in Angliā alienigena, nemo me suspicari potest

ambire.

LECTORI

ambire episcopatum, & supra meos fratres principatum querere. Liberis igitur quod sentio audeo eloqui, quàm olim quàm inter fratres viuebam eiusdem dignitatis & authoritatis. Sed est alius merus qui me lentum ad hæc scribenda reddidit; videlicet ne videar assentari Episcopis, & eorum ambire gratiam. Quam quidem qui cōferre volet cum conditione horum temporum, inueniet obnoxiam multorum odio & inuidiæ: & hominis cauti sibi, suisque tantum rebus consulentis, tutius longè fuisse tacere & rerum expectare euentum, quàm quod sentit scribere, quod me potuisse sine villo meo incommodo, & cuiusquam mala gratia affirmare audeo. Quid autem me mouerit, nouit Deus, ædum meum interpretabuntur homines prout ipsi affecti sunt: animum meum iudicabit dominus. Sed tu candide Lector, paucis consilium meum accipe, nempe reformatis ecclesijs & reformandis voluisse prodesse, & schismata nata extinguere, & nascentibus occurrere. Qui hac ratione id non commodè fieri putat, sua per me fruatur opinione: stultorum magister euentus aliquando palam faciet, quàm bonum & vtile fuerit meum consilium: interim detrimentum quod reparari non poterit capiet Ecclesia. Fundamentum quidem nostræ salutis est nosse Deum, & quem misit Iesum Christum Dominum & seruatore nostrum, Episcopum animarum nostrarum. Sed quemadmodum in quacunque re conueniunt homines, siue in lanificio, siue in arte fabrilis, siue in alio quouis opificio quod rectè fieri curæ est ciuitati aut principi, ordinem seruari oportet, & censuram operum institui, quæ quò fuerit accuratior, res magis florebit, & diutius duratura est: sic in religione, ab ijs qui eam puram & incontaminatam retinere volunt, idem fieri conuenit. Quod autem in gubernationis Ecclesiæ ratione non omnes consentiunt, nihil sapientem mouere debet. Quò aliqua res est vtilior ac magis necessaria hominibus, eò plures ei remoras & impedimenta obijcit humanæ salutis inimicus. Ecquæ vnquam res apud mortales tam clara & manifesta esse potuit, vt extra omnem controuersiam esset? Quid enim illud est te scire quod nihil scias? & in quæstionem vocare videatur quis & faciat id quod maximè videt & facit? Nulla philosophiæ pars, nullum præceptum, nullum est caput nostræ religionis, quod non fuerit reuocatum in dubium. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, vt occupentur in ea. Sed vanitas humani ingenij veritati rerum nihil detrahit. Perge igitur candide Lector & perlege quæ sequuntur, ac faue.

PROLO-

PROLOGVS.

Pugnatio tyrannidis Romani Episcopi super omnes totius vniuersorbs Christi ecclesias, regna, & imperia, eousque progressa est, ut omnem primatum & primatus nomen ex ecclesia tolli oportere multi hodie censeant: ut hoc pacto tyrannis pralatorum vitetur. Sed erratur, meo quidem iudicio. Eusebii Tarquinijs Romae regis nomen postea non tulere Romani, quascum nomine ciuila esset, quam oderant, tyrannis: qui tamen postea plures tyrannidis formas perpassi sunt, quam si regis nomen & auctoritatem retinissent. Non enim in regia potestate aut regis nomine vlla inerat tyrannis, sed in Tarquinio. Sic dico tyrannidem quae ecclesias Christi vastauit, non fuisse in primatu episcoporum, & Archiepiscoporum: sed in ijs qui primatu abusi sunt, & ut dici solet *ut rā in quibus mōioris* latius prouinciae suae limites extenderunt quam religio Christiana patitur, terminosq; remouerunt quos patres posuerant: unde immensa & intollerabilis facta est episcopi Romani potentia.

Veterem ecclesiae formam, & tot summae eruditionis & pietatis viros qui episcopi fuerunt, accusare tyrannidis non possum: sicut nec etiam ipsas Synodos quae veterem ecclesiae politiam quam a maioribus acceperant confirmarunt, ullius erroris condemnare. Nam etsi errare posse patres & Synodos non ignorem (ubi contraria verbo Dei discernunt) non tamen inde sequitur, eos hac in re errasse.

Si quemadmodum vniuersaliter cunctis mortalibus innatam improbitatem agnoscimus, eam particulariter aequē in nobis ipsis videremus: oculatores in nostris peccatis quam in alienis reprehendendis essemus. Sed contrā sit. Si quid nobis aliqua de causa in patribus non probetur, statim occurris fuisse homines: & quia labi & errare est mortalibus procline, inter errores illius aetatis numeramus: de nobis interim parum solliciti sumus, ac si humana sorte essemus exempti, & nobis idem non possit enenire quod patribus, in eo ipso quod damnamus.

Contra unanimem & constantem omnium patrum veteris ecclesiae consensum, nihil sine expresso Dei verbo est innouandum: hoc enim liberē dico, Quisquis patribus omnem auctoritatem adimit, ipse sibi nullam relinquit. Nam ut homines fuisse patres confitear, & suos quosdam habuisse:

A.

habuisse:

habuisse nanos: ipsos tamen in principibus Christiana religionis capitibus, & externa ecclesia polita (qua inter nos & Pontificios controuersa sunt) habere patronos, non parui momenti res est. Tamen si populi Dei consensus ab Apostolorum temporibus usque in hanc diem verbo Dei aequari non debeat: proximum tamen ab eo locum auctoritatis iure sibi vendicat. Mos populi Dei ab omnibus ecclesijs totius orbis receptus, inuiolabilis quaedam lex est. Verisimile non est uniuersalem consensum omnium ecclesiarum & temporum sine verbo Dei aut Apostolica traditione, potuisse accidere. Tamen quia nullus consensus, nulla consuetudo, nulla longi temporis prescriptio, contra Dei verbum locum in ecclesia Christi retinere debet: ponderanda sunt nobis rationes, & scriptura loca examinanda, quibus inducti patres illud regimen in ecclesia receperunt, quod hominibus nostra etatis minime probatur: ut certo sciamus, illine, an nos erremus.

Olim Episcopos & Archiepiscopos nemo bonus improbabat: hodie autem tyrannidis episcopi Romani & satellitum ipsius odio factum est, ut hac nomina in controuersiam vocentur, idq; a diuersis, diuersa ratione. Alij, quia credunt ab Antichristo inuenta, aut ab ijs qui ipsi viam strauerunt, extra ecclesiam protinus eliminanda censent: Alij, qui modestiores sunt, propter antiquitatis reuerentiam ferenda quidem, (tamen si ea non probent) donec cum ipsa re, commodè antiquari possint. Episcopos & Archiepiscopos quos cum magno fructu praesusse ecclesia norant, damnare quidem aperte non audent: sed quia vident nostri temporis ecclesias quasdam reformatas, recepto Euangelio & eiecla tyrannide Romani Pontificis episcoporum regimen etiam eiecisse, patres non probant: & noua gubernationis ecclesiastica forma magis placet: utpote qua creditur ab ipso domino & seruatore nostro instituta, & ab omni ambitione & tyrannide quam maxime aliena.

Cui autem mihi non similiter probetur, ratio mea hac est: quod ex verbo Dei non satis demonstrari videatur, nec villo malorum exemplo confirmari: ut quae partim illis incognita fuerit, partim in hereticis damnata. Itaq; de hoc nouo ecclesia regenda modo idem cenfeo, quod alij de episcoporum regimine iudicant: nempe quod sit humanus & ferendus, ubi alius melior obtineri non potest: & contra ille qui improbat, ut quod humanus, mihi videtur esse diuinus: utpote qui tam in veteri quam nouo Testamento à Deo su institutus. Sed quia multis hominum flagitijs est contaminatus, quod hominum improbitati tribuendum

endum est, ascribitur functioni: perinde ac si nulla similis calamitas huic nono regiminis generi possit interuenire.

Antichristus Romanus cum suis Episcopis, & Archiepiscopis, Patriarchis & Metropolitanis sic Christi ecclesiam afflixit, ut sub his nominibus credatur latere tyrannis. Semel ictus a scorpione: sub quoque lapide credit latere scorpionem: & morsus à cane, quemuis pascit canem. Huic malo ut nonnulli mederentur, reseratae, mutarunt nomina: & pro episcopis creauerunt Superintendentes, & pro Archiepiscopis, generales aut Prouinciales Superintendentes: quasi de nominibus, non autem de ipsa re, ista sit controuersia. Vocabulorum cum arbitraria sit significatio: quando de re constat, inanis est de illis digladiatio. Si gubernationum genera quae istis nominibus significatur, ex verbo Dei demonstrantur: nulla causa est cur ob ipsorum vocabulorum odium tollantur. Si quis obijciat, multa esse corrupta in episcoporum regimine, de ea re à me nulla instituitur disputatio: Eadem querimonia de cūtilium magistratuum gubernatione fieri poterit. Sed nemo sanus idoneam unquam rationem eam censuit à magistratu mouendi eos, qui praesunt Reipub. Nostra igitur quaestio est, virum dominus Primatum cum eminentiore potestate inter ecclesiae Pastores & Euangelij ministros prohibuerit, ut pastori pastor, & episcopus episcopo, ad externam politiam conseruandam praefici non possit, non quomodo auctoritate sua vsifint episcopi. Si quis episcopos eorumque consistoria accusare velit aut neglecti officij, aut iniquorum iudiciorum: nemo impedit quò minus id fiat apud summum magistratum. Ego nullius episcopi defensionem suscipio: tantus non sum, ut meo patrocinio opus habeant: ipsi pro se causam dicere, ac suis obrectatoribus respondere valent: Tantum veterem ordinem conseruanda disciplina in ecclesia Christi necessarium, & à patribus summo studio obseruatum sublatum esse deploro: Et ne prorsus nostri saeculi calamitate tollatur, vehementer timeo: quia homines nostri saeculi ita comparatos esse videam, ut totum Ecclesiae ministerium ad nudam euangelij predicationem reduci cupiant. Decidi haec nostra controuersia nullaratione melius potest, quam si ministeria sicut ab ipso domino fuerunt instituta, & ab Apostolis tradita, per singulos gradus, seriemque temporum quibus exerceri coeperūt, consideranda proposuero. Sic facile quid cum verbo Dei consentiat, quid aduersetur, cognosci poterit.

Itaq, de ministris ecclesiae dicturo eorumq, diuersitate, duo sunt quae commodum ad hanc rem praebent ingressum: primum est ipsorum pri-

mainstitutio: alterum est locus epistola Pauli ad Ephesios, cap. 4. ubi ecclesie ministeria per suos gradus distributa fidelibus proponit: & primo loco collocantur Apostoli, secundo Prophetæ, tertio Euangelistæ, quarto Pastores & Doctores: de quibus singulis ordine differemus. Tamen si Paulus de ministerijs ecclesie ex omnibus gentibus collecta post Domini ascensionem datis, scripsisse videatur: nos tamen alius rem repetemus: nempe ab illo tempore quo Deus duodecim Apostolos designavit: quibus 72. discipulos addidit, quorum operâ predicando Evangelio per Iudæam est usus.

Quamvis præsens disputatio de evangelij ministris & ecclesiarum Christi pastoribus instituatur: nos tamen de *diaconia*, & Diaconorum officio pauca quædam sumus dicturi. Cum enim evangelica doctrina non nobis rerum diuinarum & futurorum bonorum contemplationem otiosam proponat, sed omnium virtutum, atque imprimis Christiana dilectionis exercitium: ex Evangelij ministerio aliud ministerium natum est, quod circa corporeas præsentis vite necessitates versatur, & ecclesiastica pecunia habet administrationem. Atque ita duplex ministerium est ecclesia: alterum quod tantum Dei gloriam & animarum salutem respicit, alterum rerum externarum procuracionem. Postea de honore & reuerentia qua natura & Dei lege, omniūque gentium iure debetur sacrorum ministris, disputabo: postremo, de sacrilegijs & sacrilegorum panis, contra nostri temporis bonorum ecclesiasticorum disreptiones. Tria hæc ob argumenti diuersitatem in tres libros distinxi: sed quia connexa sunt & se consequuntur simul in eodem volumine coniunxi.

* * *

CAP. I.

DE MINISTRO RVM EVANGELII DIVERSIS gradibus Liber.

Quid sit Evangelij ministerium, & qua eius partes.

CAPVT PRIMVM.

AMETSI de ipsorum ministrorum euangelij inæqualitate, noster hoc libro sit futurus sermo, non tamen alienū ab instituto meo est, à ministerij Euangelici definitione, eiusq; partibus exordiri: hoc enim pacto fiet magis clarum, quid omnes Euangelij ministri inter se habeant commune, & quid cuique ordini sit peculiare. Ex varijs scripturæ locis variè Evangelij ministerium potest describi: sed duobus verbis esseque perspicuis, ex Apostolo Paulo desumptis, generatim complector: & dico, Ministerium euangelicum est quædam dispensatio mysteriorum Dei, quæ aduentu Domini & Seruatoris nostri toti mundo facta sunt manifesta. 1. Cor. 4. 1.
1. Tim. 3. 16. Mystrium autem voco tam doctrinam admirandi consilij Dei in redemptione generis humani, quàm omnia quæ cum doctrina Deus coniunxit. Ea verò in tres partes ego distribuo. Prima est Euangelij prædicatio: altera communicatio sacramentorum: & tertia Ecclesiasticæ gubernationis auctoritas. Euangelij prædicatio legatio est nomine Christi ad omnes gentes, quæ peccatores rogantur ut Deo reconciliari velint: & alio modo, Est doctrinæ de gratuita peccatorum remissione, quam Christus morte sua acquisiuit, promulgatio: vel etiam dici potest, Gratuiæ iustificationis & sanctificationis spiritus sancti, quæ fide in Christum obtinetur, doctrina. Plures aliæ definitiones adferri possent, nisi breuitatis studium impediret: ex his satis quis intelliget, quid sit Euangelium, & Euangelij prædicatio. Ad secundam partem huius ministerij pertinent mandata Domini de baptizandis credentibus, & de Cœna Dominicæ celebratione in memoriam mortis ipsius. Ad tertiam verò partem, quæ est gubernationis, potestas clauium regni cœlorum, atque ligandi &

Matth. 16. 19.

et 18. 18.

Act. 14. 23.

1. Tim. 1. 20.

1. Cor. 4. 21. et

2. Cor. 13. 2. et

13. 2.

soluendi in terris quæ ligata & soluta sunt in cælis, potestas extenditur. Ea duo membra habet: alterum ordinationem ministrorum, alterum censuram morum continet.

Hac potestate Apostoli crearunt in Ecclesia Christi episcopos & presbyteros, quibus suas commiserunt vices: ut omnia ritè & decenter fierent, & in populo Christiano, ^{disciplina} ~~disciplina~~ conseruaretur. Presbyteri cum episcopo ordinem in populo conseruant, ac cum in officio continent. Huius quoque potestatis fretus fiducia, contumaces veritatis aduersarios Apostolus Sathanæ tradidit, & in suis epistolis interdum minas intermiscet admonitionibus.

Sed de hac re controuersia quædam hodie nata est patribus incognita. Sunt enim qui omnem censuram morum Christiano magistratui deferendam esse arbitrantur: quod ad eius officium pertineat bonorum morum & honestatis publicæ habere curam, ac pœnis coercere flagitia: Pastoris verò partes (sub Christiano magistratu) tantum sint docere virtutes, & reprehendere vitia, ac omnibus qui sese sacris participandis offerunt, (quales quales illi sint) indiscriminatim ea administrare: admonere quidem posse, ut percepturi sacramenta prius seipsos probent: si admonitioni pareant, bene quidem: sin minus, Dei & conscientiæ suæ iudicio esse relinquendos: arceri quenquam à communione sacramentorum non oportere. Sed mirum est, eos qui intelligunt euangelij ministros habere potestatem soluendi, non similiter intelligere ligare posse, & parem esse vtriusque rationem: & cum illa contraria sint, contrarijs actionibus à pastore fieri. Extra controuersiam est, peccatores solui ab euangelij ministris, quando credentibus peccatorum remissio, Christi nomine promittitur, & sancto baptismi lauacro consignatur: at quando eadem potestate infidelibus ira Dei & æternum exitium denunciatur, & sacramenta Christi negantur, pari ratione ligari quis dubitat? Quemadmodum enim contra fidi pastoris officium est, lupos in ouile Domini sui admittere: sic etiam eos, qui clam inrepsērunt, non eijcere. Quod si contingat post baptismum quempiam à fide deficere, aut cum ore Christum confiteatur factis negare, & intra semetipsum rursum Christum crucifigere: ecquod erit erga hunc pastoris officium? Ligabit (inquit) contumacem, & soluet pœnitentem: quod cum non nisi contrarijs actionibus fieri possit, quemadmodum pœnitenti promissiones misericordiæ diuinæ

proponæ

proponet, & intra Ecclesiam recipiet, ita cōtumaci excidisse regno Dei, ciuitatem amisisse, & Dei domo indignum esse, denunciat, negabitque cani qui ad vomitum redijt, panem filiorum Dei. Quemadmodum fidus dispensator mysteriorum Dei, neminem qui infidelis fuit baptizat, nisi se credere prius apertè confiteatur: ita peccatorem publicè lapsū, ad communionem corporis & sanguinis Christi non recipit, nisi seriò pœnitentem. Hæc vetus est Theologia, Sed pluribus hunc errorem in præsentia confutare, non est mihi propositum: res integrum requirit tractatum. Hoc mihi ad confutationem nunc sufficere videtur, quod recens & nouus sit error, contra veterum omnium sententiam: vt de gentibus nihil dicam, apud quas semper sacri & prophani fuit magnum discrimen. Nam quod ecclesiastica potestate per summam tyrannidem olim abusi sunt, & adhuc hodiè abutuntur pontifices Romani, rei bonæ & à Deo institutæ non abrogat legitimum vsum. Simul cum religione lex nata est, à prima mundi origine, quæ impios à sacris exclusit. Deploranda profectò ecclesiæ conditio est, quam eò prolabi videmus, vt schola virtutum cum sit, nullam censuram morum pati velit: & quod hominibus gentilibus, veri cultus Dei ignaris, in Repub. pulcherrimum & maximè necessarium visum est, improbari à Christianis.

Quauis vnum, & idem Euangelij ministerium sit omnibus pastoribus Ecclesiæ concreditum: in hac tertia parte non parua inter eos inuenitur inæqualitas, propter diuersos authoritatis gradus, quos primò Dominus statim ab initio, & postea Apostoli constituerunt. Extra controuersiam est, primum dignitatis gradum tenere Apostolos, secundum Euangelistas, tertium Prophetas, Pastores & Presbyteros quartum, Doctores postremum. Sed Pastores & Presbyteri in duos ordines ab Apostolis distincti sunt. Nam quemadmodum maior Apostoli authoritas fuit quam Euangelistæ aut Prophetæ, & Euangelistæ maior quam Episcopi vel Presbyteri: ita Titi & Timothei qui Presbyteri & Episcopi erant, maior fuit authoritas, quam Presbyterorum quos op-
1. Tim. 5. 19, 22
Tit. 1. 5.
 datim Apostolica authoritate creauit. Tametsi enim Christi baptismus vnus & idem sit, à quocumque ministretur, siue ab Apostolo, siue ab infimi ordinis Presbytero: & Euangelij doctrina nihilo melior aut deterior sit ab his quam ab illis tradita: tamen bona regiminis forma non omnium æqualem esse authoritatem
 in

in gubernatione patitur: & minorem à Domino datam his quàm illis, continuus ministerij ecclesiastici vsus ab Apostolorum temporibus vsque ad hanc diem deductus indicat.

Huius rei claram demonstrationem continet prima 12. Apostolorum & 70. discipulorum vocatio. Nam vt initia veteris & nouæ ecclesiæ congruerent, primum 12. Apostoli electi sunt, futuri Patriarchæ & primi authores noui populi, quem ex gentibus sibi colligere Deus constituerat, Deinde, cum maior esset messis quàm operarij, quemadmodum Mosi 70. seniores Dominus in veteri testamento adiunxerat, qui ei essent auxilio in populi Dei regimine: sic Seruator noster pari ratione, alios 70. addidit 12. Apostolis. Atque ita in illis primis ecclesiæ incunabulis, duos ordines ministrorum euangelij Dominus instituit: quos quando numero distinxit, & in duas classes distribuit, honore & potestate impares esse demonstrauit: Quod nunquam fecisset, si Euangelij ministros inæquales esse autoritate & dignitate, scelus futurum esse iudicasset. Hi fuerunt primi sub Domini directione, (dum sciebat in terris vixit) euangelij præcones. Postquam autem cælos ascendit, prophetas in ecclesia sua excitauit, quando in die Pentecostes spiritum sanctum misit: qui non tantum discipulos varietate linguarum, sed diuina sapientia & rerum futurarum cognitione admirandos redderet. Successu verò temporis, cum cresceret ecclesiarum numerus, & non amplius soli sufficerent fundandis ac regendis ecclesijs; adsciuerunt sibi ex discipulis suis, quos docuerant, cooperatores, Qui tametsi clari fide aliisque spiritus sancti donis essent, discipuli tamen erant & sectatores Apostolorum & Euangelistarum, longè suis magistris inferiores. At vbi non tantum numerus ecclesiarum, sed credentium supra modum augeri cœpit multitudo, singulis ecclesijs pastores ordinati sunt; qui illa ætate primum citra discrimen episcopi & presbyteri vocati sunt. De his omnibus speciatim dicturi sumus, vbi de duplici vocatione ad ecclesiæ ministerium quod sacræ literæ tradunt, exposuero.

De ordinaria & extraordinaria vocatione ad Ecclesiæ ministerium.

Cap. 2.

AD sacrū ecclesiæ Christi ministeriū, nemo non legitimè vocatus se debet ingerere. Solius enim Dei est sibi deligere ministros.

nistros, & quos velit eligi, dare leges hominibus. Vnde duo legitimæ vocationis sunt genera: alterum, quando quis ab ipsomet Deo vocatur: alterum, quando secundum præscriptas à Deo leges ab hominibus ecclesiæ minister constituitur. Hoc ordinarium dicimus, illud extraordinarium. Quod etiam duobus modis & diuersis temporibus accidit: nempe aut proximè à Deo nullo internuncio, aut etiam per prophetam: idque aut nullo adhuc ordine constituto, aut postquam iam ordo constitutus est. Prioris exemplum habemus in Mose & Aarone, vterque à Deo extra ordinem vocatus est: Moses à Deo proximè sine internuncio, & Aaron per fratrem Moysen, qui ad sacerdotium iussus à Deo Aaronem cum filiis euexit, & totam tribum Leuiticam ad Tabernaculi ministerium, nulla adhuc scripta lege: vt ab ipsis sacerdotij ordo & totum ministerium Leuiticum exordium caperet. Posterioris exemplum habemus in Samuele, quem Deus vocauit post ordinationem sacerdotij receptam & confirmatam in populo Dei. Eodem modo Elias Thesbites, & plerique omnes veteris testamenti prophete fuerunt à Deo excitati. Elisæus verò & alij extra ordinem ita vocati sunt, vt Deus propheta internuncio ad eam rem sit usus. In nouo autem testamento Dominus 12. viros elegit, quibus postea addidit ad euangelij ministerium alios 70. discipulos, nullo adhuc Euangelij ministerio constituto: Paulū verò & Mattheam post institutionem ministerij collegio 12. virorum addidit.

Huius extraordinariæ vocationis virtus hæc est, vt quemadmodum solum Deum habet authorem, eundem quoque habeat certum directorem. Eam enim extraordinaria quædam diuina dona semper comitantur: vt nihil opus habeant qui extra ordinem sic à Deo vocati sunt, ab homine doceri, & informari in ijs quæ ad executionem sui muneris pertinent: sicut apparet in Mose & Prophetis, ac etiam in Apostolis ac Euangelistis.

Vocatio ordinaria ea est, quæ secundum leges, quas Deus dedit, fit per homines: cuiusmodi fuit sacerdotium Aaronicæ familiaris, & Leuitarum ministerium, in veteri testamento, & hodie est episcoporum & presbyterorum, qui tum ab ipsis Apostolis fundandis ecclesiis assumpti fuerunt cooperatores, & iam constitutis dati rectores, tum ab eorum successoribus qui per continuam seriem temporum, quamdiu ecclesia manet ei præfuerunt.

Homines extra ordinem iniussu Dei, vocandi quenquam non habent

habent auctoritatem. Errant qui Titum & Timotheum & Ioannem Marcum, & alios Apostolorum cooperatores extraordinariam habuisse vocationem putant: cum non alio modo vocati fuerint, quam alij presbyteri & episcopi, quos singulis ecclesijs prefecerunt Apostoli. Si quid in quopiam eorum peculiare fuit, ad extraordinariam vocationem trahi non debet: habuerunt enim Apostolos & Euangelistas magistros & directores in sibi concredito munere. Quamuis enim viri fuerint raris spiritus sancti donis ornati; multum tamen aberant ab illa fidei soliditate quæ fuit in Apostolis & Euangelistis. Apostolus Apostolo nulla vnquam præcepta tradidit, sicut Paulus fecit Timotheo & Tito, qui ita Apostolicum munus obierunt, ut non propria, sed Apostolorum præcepta sequerentur: utpote qui simul discipuli fuerint & magistri. Et quemadmodum salutari doctrina ecclesias & ecclesiarum pastores informabant, ita ipsi informabantur ab Apostolis, Apostoli & Euangelistæ proximè à Deo & Domino nostro Iesu Christo ipsiusque spiritu: ut Paulus dicere potuerit, Quæ accepi à Domino, ea tradidi vobis; Timotheus verò nobiscum, Ea quæ accepimus ab Apostolis, tradimus. Quamuis autem utriusque à Domino accipiamus quod ecclesijs tradimus: accipiendi ratio longè est diuersa. Illi cum Domino vixerant, & ea quæ audierant & viderant, manibusque eorum contrètarant de verbo vite, spiritu sancto direttore tradebant ecclesijs: Titus & Timotheus, ac omnes qui postea secuti sunt, nobiscum ea docuerunt & docent, quæ per manus illorum nobis tradita sunt. Præter Titum & Timotheum Paulus collegas & cooperatores habuit Sylam & Barnabam, sed non discipulos; quippe quorum vocatio à Deo fuerit extra ordinem. Proinde eis nulla præcepta dedit regendæ ecclesijs, eorumque quæ ad ipsorum manus pertinebant, quemadmodum fecit Tito & Timotheo. Vnde cuius cogitandum relinquo quantum discrimen fuerit inter horum & illorum vocationem. De vocatione eorum quibus Deo uti placuit ad ecclesias reformandas, multi quæstionem mouent: ex qua qui nequeunt se explicare, ad extraordinariam confugiunt vocationem. Sed nisi ego vehementer fallor, nulla necessitate id faciunt. Nam corruptam & falsam de filio Dei & principis fidei nostræ capitibus doctrinam impugnare, & veram asserere, quiuis Christianus in sacris literis versatus potest & debet. Deinde, quotquot Deus excitauit, ordinariam vocationem habuerunt,

erunt, paucis quibusdam exceptis. Aduersarij nihil habent quod Anglicanę Ecclesię obijciant aut exprobrent: nam illa potest ordinariam vocationem defendere, sicut etiam multę alię per Germaniam ecclesię. Vbi impietas vniuersaliter ecclesiam occupauit, non est extraordinaria vocatione opus ad illam profligandam: ab alijs qui ordinariam auctoritatem habent in Repub. ecclesię reformari possunt. In regno Iuda plures reformationes legimus, ad quas neque extra ordinem ciuilis magistratus creatus est, nec nouum sacerdotium. Ipsi sacerdotes qui fuerant antea multa idololatria contaminati, se simul & templum & populum omni idololatria & impietate repurgarunt. Hodie si Episcopi Ecclesiarum Gallicanarum, se & suas Ecclesias a tyrannide episcopi Romani venditare velint, & eas ab omni idololatria & superstitione repurgare; non habent opus alia vocatione ab ea quam habent. Idem dico de omnibus Ecclesijs (vbicunque terrarum illę sint) quas temporum iniquitate, astus Sathanę varijs erroribus implicuit. Si nostros homines aduocent, eorūque vti velint consilio, possunt: sed si nolint, nullam in eos eorūque ecclesias auctoritatem sibi arrogare debent: sed gaudere & illis congratulari conuersionem, ac offerre societatem.

De duodecim Apostolis.

Cap. 3.

DVodecim viri, qui primi essent euangelij prædicatores, a Domino fuerūt electi; cum quibus familiariter viuere, & omnium consiliorum quę pro temporis ratione capere poterant, eos facere participes voluit; vt postea magis idonei testes essent omnium eorum quę tum vidissent, tum audissent. Prima ipsorum provincia vltra Iudę terminos non se porrexit. Nam ad Samaritanos & ad gentes ire prohibiti sunt. Cum prædicationis munere, baptizandi & edendi miracula Dominus coniunxit potestatem. Quādiu autem finis ceremonijs impositus non erat, nec abrogata Aaronici sacerdotij potestas, nullas seorsim collegerunt Ecclesias: sed communionem & societatem retinuerunt in omnibus quę ad Dei cultum pertinebant, cum reliquo Iudæorum populo.

Quod autem Apostolorum fuerit munus, ex mandatis illis quę Seruator noster post resurrectionem suam dedit, & ex promissis quę leguntur apud Ioannem de paracleto ipsis mittendo

do faciliè intelligitur Matthæi ultimo cap. verba Senuatoris nostri ad discipulos suos hæc sunt, *Data est mihi* (inquit) *omnis auctoritas in celo & in terra: profecti ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis: & ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.*

Summa Apostolatus capita sic habemus notata. Primum est legatio illa proximè à Deo data ad omnes gentes, quæ nullis est definita terminis: alterum est, doctrinæ quam acceperant à Domino promulgatio: tertium, sacrorum signorum administratio: postremum, promissio auxilij diuini, quæ quamuis vsq; ad sæculi cōsummationem, quatenus ecclesiam vniuersalem respicit, extendatur, peculiaris tamen quam paulò ante mortem suam fecerat Apostolis, est intelligenda. Ioan. 14. cap. & 16. Ministerij Apostolorum omnibus partibus obeundis spiritus sancti promittitur donum, qui mentem, linguam, & sermonem eorum ita gubernaret, vt Christi, non suam doctrinam traderent. Tametsi docendi partes pluribus commissæ fuerunt, cum edendi miracula potestate; proprium hoc Apostolis mansit, vt ipsorum doctrina canon & regula esset, ad quam omnis aliorum doctrina exigenda foret, & quod soli in ecclesiæ primordijs per impositionem manuum, signo visibili conferrent spiritum sanctum. Act. cap. 8. vers. 17. Sicut Moses Deum habuit legis authorē, similiter euangelij Apostolos habere oportuit, vt firma & immota iacerent ecclesiæ fundamēta.

Apostolorum vna & eadem omnium fuit autoritas, & par Apostolatus dignitas: discrimen nullum inter eos fuit, nisi quem ætas aut virtutum maior cumulus adferebat: & quamuis primus vbiq; legatur Petrus, ordinis fuit vocationis ille Primatus, non præcipue potestatis. Quod si verbis illis Domini, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, aut aliis huius generis, data esse maior autoritas Petro intellecta ab Apostolis fuisset, nunquam bis postea repetita quæstio esset, quis eorum videretur esse maior. Tametsi ad secretiora quædam Dominus Petrum, Iacobū & Ioannem adhiberet; ipse tamen omnibus se tam præbuit equabilem, vt quem cui præferrent, ignorarent. Hoc dignitatis gradu Iudas perfida & sacrilega sua auaritiâ excidit: cui post assensionē Domini in celos Matthias surrogatus fuit: huic collegio postremum omnium Paulum mirabili quodam modo Dom. adscriptis.

De

TAmetsi prophetas secundo loco Paulus collocet, in tertium ego eos rejicio: nō tam vt dignitatis sequar ordinem, quā temporis, in quo ministeria noui Testamenti sunt instituta. Cū igitur dominus videret prae amplitudine messis paucos esse operarios, alios septuaginta discipulos euangelizandi causa elegit: quibus etsi edendi miracula potestatem dederit, & paria iura quae prius dederat Apostolis, capiendi victum ab eis quibus euangelizabant; eos tamen duodecim Apostolis nō aggregauit, vt vnum collegium cum illis facerent: semper enim separati leguntur duodecim viri à septuaginta discipulis: qui in hac re inferiores videntur Apostolis fuisse, quod non tam familiari conuietū cum domino vixerint, sicut 12. Apostoli: vnde nec testes esse potuerunt eorum omnium quae fecit & locutus est.

Si qui fuerunt, illi pauci fuerunt, nempe duo, Ioseph qui cognominabatur Iustus, & Matthias: è quibus alter, Deo dirigente calculos, sortitus est locum Iudæ, Barnabas Apostolico more per varias regiones discurrit & colligit ecclesias, quem ex duodecim Apostolis non fuisse certum est. Philippus in hoc ordine quoque censerī potest, aliq; plures, qui cum apostolis laborarunt in doctrina euangelij propaganda. Itaque proximè à domino vocatos fuisse cum constet, & ecclesiarum datos euangelistas legamus: quos dicemus illos fuisse, si isti non sunt? Septuaginta igitur illi discipuli euangelistae fuerunt 12. apostolis inferiores: quod tanquam legati summis ducibus dati fuerint, qui eorum vices eadem auctoritate obirent.

Multos sibi præterea assumere apostoli cooperatores: sed in quibus tanta non erat fidei soliditas, sicut in eis quos dominus ipse vocauerat, & eodem spiritu quo apostolos suos dirigebat. Barnabæ, Iudæ, & Sylæ secundum apostolos legimus magnam in ecclesia fuisse auctoritatem, & eius propagandæ studium: in eos enim se effuderat Spiritus Sanctus, sicut in apostolos. Conuenerant enim ipso die Pentecostes omnes qui Matthiæ interfuerant electioni eodem loci cum 12. apostolis, quando Spiritus Sanctus aspectabilis caelo delapsus est: Et quamuis Barnabas 12. non fuit adnumeratus apostolis, non desijt esse euangelista.

Quamuis Luca & Marci magna fuerit auctoritas propter

conscriptas euangelicas historias: eos tamen non adnumero 70. euangelistas, quia per homines ad ministerium euangelicum vocati sunt, Tertullianus contra Marcionem lib. 4. de Luca scribit. *Lucas non Apostolus (inquit) sed Apostolicus, non magister sed discipulus, utiq. magistro minor, certe tanto posterior, quanto posterioris Apostoli sectator.*

De Marco Papias in commentarijs (sicut refert Eusebius lib. 3.) scriptam reliquit hanc historiam. *Marcus qui fuit interpret Petri, quaecumq. tenebat memoria scripsit quidem accurate, sed tamen non eo ordine quo erant à Domino dicta saltim. Neq. enim Dominus audivat ille quidem, neq. erat cum comitatus: sed postea, ut dixi, comes Petri fuit, &c. Quare nentiquā in eo erravit Marcus, quod quidam (sicut memoria ea ante mandaverat) lteris prodidit: quandoquidem hoc unum mente & cogitatione sedulo prospexit, ut nec quicquam eorum quæ audivisset prætermitteret, nec falsi aliquid iisdem omnino interponeret.* Hæc ille. Notū est inferiorem autoritate fuisse Barnabæ utpote ipsius sectatorem ac veluti discipulum, sicut etiam Pauli & Petri, nec in alio gradu quàm erant Titus & Timotheus. Ipsi tamen & Lucæ fides in describendo ea quæ ab Apostolis acceperant tanta est, ut eorum euangelia inter canonicas scripturas numerentur, & autoritate æquentur evangelij Matthæi & Ioannis: nimirum qui euangelicis narrationibus tantum commodarunt operam suam Apostolis & euangelistis. Et cum Matthæi euangelium vnius Matthæi, & Ioannis tantum Ioannis, videri possit: cæterorum omnium Evangelistarum & Apostolorum potius quàm Marci & Lucæ eorum euangelia censerī debent. In quare magnam meretur laudem, quòd nihil humanitus sint passī, quod historiarum scriptoribus accidere solet: sed ipsum apostolorum & evangelistarum spiritum ita sunt secuti directorem, ac si ipsi met apostoli scripsissent. Testimonium Lucæ Paulus reddit, 2. Cor. 8. vers. 18. quando dicit, *Misimus autem unā cum eo fratrem illum cuius laus est in evangelio per omnes ecclesias.* Qui fuerunt evangelistæ propriè & verò nomine, & qui non, ex his quæ diximus, quibus potest intelligere.

De Prophetis.

Cap. 5.

Quemadmodum neminem in ordineth 12. Apostolorū præter vnum Paulum annumeramus, ita 70. illis discipulis nemo est

est æquandus: Nam licet Deus speciali gratia alios addere illis 70. viris potuerit nulla in re eis inferiores, sicuti Paulum 12. apostolis aggregauit: tamen testimonium scripturæ cum nullum hoc asserat, temerarium esset id esse factum affirmare. Sed cum præter 12. apostolos & 70. illos euangelistas alij etiam Spiritus Sancti primitias receperint, quo nomine eos à cæteris distinguemus? De numero 120. virorum supersunt 36, quos cum nec 12. apostolis, nec 70. Euangelistis annumerare liceat, prophetas merito dicemus. Et hoc est quod Petrus in sua & sociorum defensione ad populum ex Ioelis prophetia demonstrat, nempe spiritum propheticum, qui olim promissus fuerat in vltimis temporibus dandum, tunc fuisse effusum in cœtum illum, quem varijs linguis prophetantem cum magna admiratione audiebat.

Triginta igitur illi sex viri qui nec collegio duodecim apostolorum, nec septuaginta discipulorum ascribuntur, primi prophetæ fuerunt, quos Deus ecclesiæ suæ dedit, postquam Seruator noster cœlos conscenderat. Ex quorum numero Damascenus Ananias & Agabus celebris vterque propheta esse potuerunt: Iudas & Syllas prophetæ etiam dicuntur, & eo nomine missi sunt ab Apostolis Antiocheiam, vt fratres adhortarentur & confirmarent.

Veros prophetas hos fuisse dictos non per magis iudico, vtpote qui spiritui Dei futura præuiderint, & quid opus esset facto, ecclesiam præmonuerint, & recondita mysteria eodem Spiritu docuerint.

Nam etsi omnis Scripturæ interpretatio prophetia quædam sit, doctoris ea magis est propria quàm prophetæ, & rectius interpretes sacrarum literarum Doctores, quis dixerit quàm prophetas. Sed Deus verum prophetæ donum, quod frequens inde ab initio fuerat in Israele, in ecclesia sua renouauit, & tria

Doctorem genera quos infallibili suo Spiritu Sancto dirigebat, nouo populo dedit, apostolos, euangelistas, ac prophetas: & hi fuerunt primi ecclesiæ Hierosolymitanæ presbyteri & Episcopi.

Nomina

*Nomina Apostolorum, Evangelistarum, & Prophetarum
tributa fuisse etiam alijs ecclesiarum pasto-
ribus & doctoribus.*

Cap. 6.

TAmetsi ex his quæ dixi satis possit intelligi, quos vocem Apostolos, Evangelistas & Prophetas: tamen quia etiam alijs pluribus hæc nomina non temere tribuuntur, de illis quoque aliquid dicendum est. In epistola ad Romanos 16. cap. Andronicus & Iunia insignes inter apostolos nominantur: & 8. cap. posterioris ad Corinthios, Titus & qui cum eo erant fratres, apostoli vocantur ecclesiarum: & Epaphroditus in epistola ad Philipenses dicitur eorum apostolus. Nota deriuatio est Græcæ dictionis, & à mittendo dictos esse apostolos, tanquam missos & legatos: secundum quam significationem quicumque aliqua de causa mittitur nuncius, apostolus dici potest. Secundum hanc etiam significationem Seruator noster qui apostolorum Princeps & Dominus est, etiam in epistola ad Hebræos apostolus appellatur. Sed in nouo Testamento hoc nomen nemini (quod sciam) datur, nisi euangelij ministris, inter quos cum magna esset differentia, primos illos 12. apostolos Paulus vocat summos apostolos 11. cap. posterioris ad Corinth. vers. 5. vbi ita scribit. *Puto enim me nihilo inferiore fuisse summis Apostolis.* item 11. vers. 12. cap. Fuerunt igitur præter summos illos apostolos, qui proximè à Christo legationis munus acceperunt, alij quamplures nuncupati apostoli: quod aut ab ipsis apostolis cooperatores in apostolico munere essent assumpti, aut ab ecclesia Hierosolymitana, quæ mater erat ecclesiarum, missi. Inter quos se nonnunquam ingerebant vltro pseudoapostoli, quos Paulus vocat dolosos operarios, qui se transformabant in apostolos Christi. Hi quantum poterant Pauli imminuebant auctoritatem: vt potè qui in carne Dominum non vidisset: & idcirco non parem esse eius auctoritatem cum ea quæ erat aliorum apostolorum contendebant: vt hæc ratione eum in infimum ac secundarium ordinem cogeret apostolorum: quò sic æquali cum Paulo certarent auctoritate, & corrupta eorum doctrina facilius admitteretur.

Aduersus horum improbitatem, magno studio Paulus auctoritatem sui apostolatus defendit: quòdque à Deo, non ab hominibus apostolus esset designatus affirmat: quod frustra à Paulo factum

etum esset, si Apostolorum nomen commune multis qui ad collegium 12. Apostolorum non pertinebant, non fuisset, sed per homines & ab hominibus (vt Pauli verbis vtat) non proxime à Deo missi fuerant: inter quos Titus, Andronicus, Timotheus, Marcus & alij quamplures, quos posterior ætas Episcopos & Archiepiscopos appellauit, censendi sunt.

Idem de Euangelistæ nomine dicendum est, fuisse datum multis alijs præter illos 72. viros, quia ad illud idem munus exercendum tum sub illis, tum sub apostolis ab ecclesia vocati fuerunt. Quorum tamen non erat æqualis donorum Spiritus Sancti mensura, tamen pro talenti accepti ratione, cum magno fructu ecclesias ædificabant, super illa fundamenta quæ iaciebant Apostoli. Sunt igitur Apostoli Euangelistæ appellati, tum ratione significationis vocabulorum, tum Apostolici & Euangelici muneris, ad quod coadiutores & cooperarij erant assumpti.

Prophetæ verò in sacris literis vocantur non tantum ij quibus Deus res futuras reuelat, sed quotquot diuinorum mysteriorum fidi sunt interpretes, & nōrunt veteres prophetias locis, temporibus, ac personis accommodare. Prophetiæ enim vocabulum ad omnem sacrarum literarum interpretationem extenditur, quod ea sit eiusdem Spiritus Sancti donum, qui eas patribus reuelauit: quo sensu omnes Euangelij Doctores & sacrarum literarum interpretes dici possunt prophetæ.

De Diaconis.

Cap. 7.

SI dignitatis ordinem in recensendis Ministrorum ecclesiæ gradibus tenere proposuissem, prophetis subijcerem pastores & doctores: sed cum temporum seriem quibus primum instituti fuerunt sequar, de Diaconis mihi differendum est, antequam ad episcopos & presbyteros veniam: prius enim creati leguntur, cum præter Apostolos, & eos quos modò diximus Euangelistas & Prophetas, ecclesia nullos haberet presbyteros. Cum Euangelij ministerium ex Domini institutione pauperum curam coniunctam habeat, ad suum munus Apostoli eam pertinere arbitrati sunt, donec murmur Græcorum aduersus Hebræos electioni diaconorum causam dedit. Fuere enim initio distributo-

C

res

res communis pecuniæ, quam fideles diuenditis possessionibus suis conferebant. Agente in terris adhuc Domino, Iudas illud munus obiuit : quod si commodè Apostoli vtrumque exercere potuissent, nunquam ad eam rem alios deligi mandassent. Tamen illud munus non ita fuit totum commissum diaconis ab Apostolis, vt nihil postea ad se pertinere iudicarent. Paulus & Barnabas rogati vt pauperum memores essent, sedulo ab ipsis id factum legimus : Itaque 7. viros plenos Spiritu Sancto eligendos esse censuerunt, quibus ærarium ecclesiæ & cura pauperum mandaretur.

Sed mirum est, quod non tantum colligendæ pecuniæ distribuendæq; operam dederunt, docendi etiam partes assumpsisse videntur : Nam dum Stephanus ardentius Christum docet, & de eo cum præfractis Iudæis disputat, primus Christi testis morte sua factus est. Philippus verò Samaritanis quoque Euangelium nunciat, & baptizat credentes. Ex quibus exemplis quid alij fecerunt, cogitandum relinquitur : Non enim quia de ipsis nihil scriptum est, æstimandi sunt fuisse otiosi : nam & de Apostolorum Christi maxima parte merum est silentium, quos tamen certum est munere sibi imposto fideliter fuisse perfunctos.

Hoc exemplum sequuti sunt veteres, & ministerijs verbi & mysteriorum adhibuerunt diaconos. Metuebant enim ne functio eorum vilesceret, & tantum videretur esse œconomica, nihilque habere commune cum sacro verbi Dei ministerio. Quod igitur magis venerandi & spectabiles essent, legendi populo euangelij, & distribuendi calicis in celebratione cœnæ Domini ipsis facta est potestas. Tandem eò creuit eorum autoritas, vt nusquam episcopus iret, aut quidquam ageret sine Diacono, vt citius caruerit episcopus presbytero, quam Diacono. Quomodo autem Diaconia tota interierit, nihil ad præsens institutum : mihi satis est ostendisse quod fuerit olim Diaconorum officium.

Quæ Diuus Paulus in Diaconis requirit, ferè paria sunt cum ijs quæ in presbyteris desiderat : & in prima Diaconorum creatione, Apostoli iubent eligi viros Spiritu Sancto plenos. Vnde non parui momenti hanc functionem æstimatam fuisse apparet, vt mutum nemini videri debeat, si cum pauperum cura ali-

quid

quid maius Diaconis pro ratione donorum Spiritus Sancti creditum fuit.

Hæc noto, vt nouerimus olim ecclesias nihil absurdi fecisse, aut hodie facere, si quæ sint quæ veterum morem imitantur, & Diaconiam ad futurum presbyterij ministerium gradum faciunt.

Hic quartus est Ministrorum ecclesiæ Christi ordo, secundum temporis seriem: & primus qui ab hominibus fuit institutus, nullis adhuc creatis presbyteris præter eos quos ipse Dominus dederat ecclesiæ. An hic ordo seruatus sit vbique, vt prius crearentur Diaconi quàm presbyteri, nihil habeo certi. In epistola ad Titum in qua Paulus iubet creari presbyteros per singulas ciuitates, nullam de Diaconis facit mentionem: & decimo nono capite Actorum, vbi à Paulo & Barnaba in ecclesijs ordinati presbyteri narrantur, nihil de Diaconis dicitur. Quandoquidem maiora in presbytero requirantur quàm in Diacono, facilius Diaconus inueniri potuit quàm presbyter: cuius defectum ad tempus Euangelistæ & Apostoli melius supplere potuerunt, quàm Diaconorum, quòd remotior sit ab œconomia pecuniæ functio Apostolica, quàm à ministerio presbyteri. Et hoc accedit etiam, quod pauperum necessitas longas non patjatur moras.

Quod Paulus in quarto capite ad Ephesios, huius ministerij nullam facit mentionem, neminem mouere debet. Eius institutum non fuit, omnes narrare ministerij ordines, sed tantum notare præcipuos, quibus Domini Seruatoris nostri regnantis in cœlo potentia & beneuolentia erga suam ecclesiam manifestatur.

Seruator noster sacrosanctam miserorum curam esse docuit, quando sibi datum aut negatum, quicquid pauperi datur aut negatur affirmavit: sed in reformatione Ecclesiæ quæ hodie apud nonnullos facta est, non amplius ecclesiastica, sed ciuilis est. Pauperum, ptochodochiorum, & viduarum ac pupillorum curam, quæ olim fuit episcoporum propria, Magistratus in se recepit. Vnde hoc primum sub Romano Pontifice fit natum, dicam aliàs. Magistratus qui ecclesiam pristino splendori restitutam cupiunt, ecclesiasticis viris eam committent.

Nam si quam fraudem prehenderint, animaduertere & quod peccatum erit emendare, in ipsorum semper est futurum potestate, non autem episcoporum aut pastorum ecclesiæ, si ipsos magistratus aut eos qui ab illis huic rei præfecti erunt, malè versari contingat. Ipsos cogitare oportet idem ipsis posse accidere, quod metuunt in ecclesiarum ministris. Religiolum pauperum ministerium est, & quædam Dei cultus pars. Duo mihi hoc loco deploranda sunt: Primum, quod apud nonnullas reformatas ecclesias, Diaconatus totus æconomicus & annuus factus sit: deinde, quod Diaconissarum ordo curandis ægrotis (cuius umbra adhuc quædam est in papatu) apud nos totus interierit. Plurimum (meo quidem iudicio) interest, quomodo & à quibus hominibus in domo Dei subleuetur pauperum necessitas. Pristinum ecclesiæ morem degenerasse in superstitionem non ignoro: sed hic noster qui nunc est, quorsum euadet? A superstitione prolabi in prophanationem homines magis proni sunt, quàm auream tenere mediocritatem.

Ecclesiæ maximum quondam decus, & summa pastorum laus fuit, erga egenos liberalitas, & erga miseros commiseratio, pupillorum & viduarum cura & defensio. Quid ego hic commemorem nobiles sceminas, virgines & viduas, Imperatrices, & Reginas, Imperatorum Regumque sorores, quæ in Deum pietate, & erga pauperes misericordia sub episcoporum vigili cura, se huic ministerio dedicarunt?

Quando in nostras ecclesias intueor, non possum non laudare studium eorum qui veram Diaconiam in ecclesia retinere desiderant, contra eos qui ad homines tota vita & moribus prophanos, tanquam ciuilibus & vilis quædam procuratio sit eam transferunt, numerantque inter infimos ciuitatis suæ ministros pauperum procuratores: sed hoc doleo, quòd solo nomine contenti, plenam veramque diaconiam rationem,

cuiusmodi olim in ecclesia fuit, non videantur

assecuti. De qua re multa dicenda re-

stant: sed ad presbyteros & E-

piscopos mea festinat

oratio.

Quod

*Quod Ecclesia nullos in suis primordiis habuerint Episcopos
& Presbyteros, præter Apostolos & eorum
cooperatores.*

Cap. 8.

VNdecimo capite Actorum prima presbyterorum fit mentio in ecclesia Hierosolymitana; quæ quamdiu Apostoli & Euangelistæ illic degebant, alijs presbyteris non opus habuit. Sed postquam fuere dispersi Iacobo capite cæso, & Petro fugato, suos presbyteros cæpit habere, quos ab eo loco Lucas semper coniungit cum Apostolis, qui erant Hierosolymis: quando autem, & quomodo, & à quo fuerunt ordinati, non legitur. Hic ordo licet diaconis posterior in ecclesia constitutus fuerit, prior tamen est dignitate.

Ecclesias autem ad tempus fuisse sine presbyteris, ex epistola ad Titum & 14. cap. Actorum notius est, quàm ut possit negari: quamdiu autem, definire nequeo. In hac re non tam temporis rationem Apostolos habuisse credo, quàm hominum, qui apti essent ad ecclesiæ ministerium. Prudentiæ Apostolica non erat cuiquam temere manus imponere, & quos Deus non insigniuisset illis donis quæ requiruntur in presbyteris, ecclesiæ præficere. Itaque cum nuper ad fidem conuersæ ecclesiæ constarent ex neophytis, tempus fuit expectandum, quo mores probarentur, & facultas eorum, quibus committeretur regimen ecclesiæ, nota fieret: Interea temporis, Euangelistarum & Apostolorum curâ, eorumque quos cooperatores assumerant, omnia gubernabantur.

Apostolus Paulus in omnibus suis epistolis sibi similis est; quocirca non casu factum est, quod in epistola ad Philippenfes salutem dicit episcopis & Diaconis, & in cæteris non item. Vnde quæ admodum intelligitur Philippensium ecclesia habuisse presbyteros & diaconos; ita de alijs relinquitur incertum; nisi quantum aliàs ex scribendi genere quis fuerit status ecclesiarum colligitur. Attentum lectorem esse oportet, qui cognoscere velit quæ ecclesiæ habuerunt suos presbyteros, quæ verò nullos. Verisimile non est, eum qui tam amanter in omnibus suis epistolis, omnes quos nouerat aliqua virtute præditos salutare, & benemeritis de ecclesia vbique laudem tribuere, & si quid in quopiam desideraret non dissimulare consuevit, episcopos & presbyteros præterisse in salutatos.

Act. 19. 24. &
28.

Epistola ad Romanos multos salutar, quos et si suos coopera-
rios nominet, nusquam tamen significantur Romanæ præesse ec-
clesiæ. Aquilæ meminit & ipsius domesticæ ecclesiæ, qui aliàs Co-
rinthi, aliàs Ephesi, aliàs Philippis fuisse legitur: Item Andronici
& Urbani, quorum alterum insignem fuisse inter Apostolos, alte-
rum suum cooperatorem dicit: hos & cæteros omnes, quos Ro-
mæ agere norat, meritis ornat laudibus, quia simul cum Aposto-
lis plantandis ecclesijs laborarent. Quod si aliquis eorum illius ec-
clesiæ proprius fuisset pastor, aliqua nota id significasset: sicut fa-
ctum ab eo legimus in epistolis ad Philippenes de Epaphrodito,
& ad Colossenses de Epaphra & Archippo.

Quando Romam venit, à fratribus quidem legitur receptus,
non à presbyteris, quod non magis ibi fuisset omissum, (si Roma
tunc presbyteros habuisset,) quam Actorum 15. cap. 4. versu &
21. cap. ubi à presbyteris receptus Paulus narratur. Ex his videre
est, quis status fuerit Romanæ ecclesiæ, quando Apostolus ad eam
scripsit.

Idem demonstrari potest ex utraque epistola ad Corinthios
(ut de cæteris taceam,) nempe non habuisse proprios presbyte-
ros, quando illę epistolę scriptę fuerūt. Scribebat enim Apostolus
nascentibus ecclesijs, quę adhuc formabantur, & in prima sua in-
fantia erant, & præter Timotheum, Titum, Apollo, Lucam, Ste-
phanum, & Fortunatum, & Achaicum, aliolue similes quos A-
postolus mittebat, nullos presbyteros habebant, nec alium epis-
copum præter Paulum. Quamvis ecclesiæ sine ordine non essent,
is tamen non erat, quem postea ordinatis presbyteris habuerunt.
Interea temporis, Apostoli & Euangelistę, alięque pij doctores,
per vices, ut poterant, eas visitabant. Hinc Paulus & Apollo, se
Corinthijs excusant, quod tam crebrò eos inuisere non poterant,
sicut desiderabant.

Quod ab Epiphanio & Ambrosio rectè observatum est. Epi-
phanus aduersus hæreses, hæresi 75. ita habet: *Cum recens esset
predicatio, sanctus Apostolus pro re nata veluti habebat scriptum: vbi e-
nim erant episcopi constituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim
omnia statim potuerunt Apostoli constituere, presbyteris enim opus
erat & diaconis: per hos enim duos ecclesiastica compleri possunt. Vbi
verò non inuentus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine epis-
copo, ubi autem opus fuit, & erant digni episcopatu, constituti sunt epis-
copi.*

copi. Cum autem multitudo non esset, non timent sunt inter ipsas quo presbyteri consisterentur, & contenti fuerunt solo episcopo in loco constituto, &c. & addit: Sic ecclesia accepit complementum a dispensationis, nam singula res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea qua ad necessarios perfectionem requiruntur parabantur, &c. Ambrosius in cap. 4. epistolæ ad Ephesios scribit: Non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi quæ nunc est in ecclesia; quia hæc inter ipsa primordia scripta sunt: nam & Timotheum presbyterum à se creatum Episcopum vocat, quia primi presbyteri episcopi appellabantur, ut recedente uno sequens ei succederet. Hæc Ambrosius. Intelligenda igitur sunt scripta Apostolica secundum rationem illorum temporum in quibus scripta fuerunt. Ponebant Apostoli fundamenta, alij superædificabant. Plantabat Paulus, Apollo rigabat. Simul cum tempore ut crescebat ecclesia, & credentium numerus augebatur, sufficere multitudini non potuerunt quos ipse Dominus miserat: hinc Apostoli cooperatores ad ecclesiæ ministerium sibi assumserunt: primum diaconos, deinde presbyteros. De quibus nobis nunc dicendum est.

De presbyteris & Episcopis.

Cap. 9.

PASTORES & DOCTORES Euangelistis Paulus subiungit: an verò duos ordines significare voluerit, an vnum tantum, est ambiguum: quia quisquis pastor est, idem etiam Doctor sit oportet, sed non contrā: fieri enim potest, ut quis Doctor sit, qui non est Ecclesiæ alicuius pastor. Paulus tribus superioribus nominibus Apostolorum, Prophetarum, & Euangelistarum, eos videtur indicasse qui extraordinariam, & proximè à Deo habuerunt vocationem, non ab hominibus. Duobus verò istis postremis, Doctoris & Pastoris, (siue eosdem intelligamus siue diuersos) eos qui ab hominibus fuerunt præpositi Ecclesijs. Episcopi & Presbyteri sunt illi, quos Paulus vocat Pastores, sicut apparet ex vigesimo capite Actorum, ubi Paulus presbyteros quos accesserunt Epheso, dicit Episcopos à Deo constitutos ad pascendum Ecclesiam Dei. Quocirca nullum intelligimus Presbyterum aut Episcopum in Ecclesia Christi, qui non sit pastor. Presbyteri enim officium est, salubri doctrina pascere gregem Domini.

Pastor

Presbyter Græca vox est, quæ Hebraicè *זקן* Zaken respondet, & non solum ætate seniore (qui propter ætatem venerandus est) significat, sed etiam eum qui in Repub. dignitate & autoritate præstat: estque honoris vocabulum, quo honoratioris & magistratus in veteri Testamento nuncupantur: & inde translatus est ut rectores Ecclesiarum Christi in nouo Testamento significet. Episcopi autem dicuntur ab inspectione, & vigili cura, estque nomen operis & laboris: pastor verò munus & officium denotat, & à pascendo grege Domini (vt diximus) doctrinæ cœlestis pabulo ita appellatus. Sunt præterea plura nomina quibus ecclesiarum ministri communiter significantur, vt *ἐκκλησιαστικοὶ, ποιμένες, ἡγούμενοι, ἱερεῖς, ἡγούμενοι, ἡγούμενοι, ἡγούμενοι*, id est, dispensatores, præfides, antistites, ductores, gubernationes, ministri. Quorum exponere vim & significationis proprietatem supersedeo: potest id ab alijs peti. Ducam tantum inde argumenta, prout res quam tracto postulat.

Horum officium quamuis ab hominibus ordinentur, diuersum genere ab Apostolico munere non est. Primæ enim partes pastoris euangelij sunt docere, exhortari, reprehendere, & veritatis aduersarios conuincere. Deinde, sacramentorum administratio ad ipsos non minus pertinet, quàm ad Apostolos. Postremò, pastoralis vigilantia non est sine ea censuræ potestate, quam ecclesiæ ædificatio exigit: succedere. etenim (vt verbis Hieronymi vtar) Apostolico gradui: & alio in loco, *Non est facile stare loco Pauli, tenere gradum Petri iam cum Christo regnantium.*

De duplici pastorum ordine.

Cap. 10.

Sed cum non eadem & æqualis prouincia omnibus presbyteris concredita sit; & alij pluribus, alij paucioribus sint præficti; non paruum quoque discrimen est, inter eos quos Scriptura eisdem nominibus presbyterorum & episcoporum vocat: quod cum ipsis rebus potius quàm nominibus diiudicandum sit, in eas potissimum animum intendere oportet, vt ea quæ proprijs notis potius quàm nominibus distincta sunt, ab inuicem separemus. Primi presbyteri, quos ordinarunt Apostoli & Euangelistæ, fuerunt ipsorum cooperatores in opere Domini, vt Ioannes Marcus, Titus, Lucas, Timotheus, Demas, Syluanus, & alij complures, quorum

quorum sacræ literę meminerunt. Hi per manuum impositionem presbyterij, euangelij ministri creati fuerunt, non secus ac alij, qui oppidatim postea singulis ecclesijs fuerunt præfecti. Quod in Timotheo factum legimus, de cæteris omnibus est intelligendum. Procuratio quæ his viris commissa fuit, generalis erat, non vnus tantum ecclesiæ: fuerunt enim veluti auxiliares & subsidiarij Apostolorum.

Sed cum indies magis ac magis fidelium multitudo, & ecclesiarum numerus augeretur, simul vt copia facta fuit virorum qui ad presbyterij obeundum munus essent idonei, ipsi Apostoli & Euangelistæ, aut ij quos in eodem munere adsciuerant adiutores, singulis ecclesijs presbyteros ordinauerunt: qui veluti in illa statione collocati, inde non discederent: sed sub Apostolis (tanquam fidi pastores) excubias super illius loci gregem agerent. Non enim constituebantur vt illis tradita tota gubernationis auctoritate, soli ecclesiam regerent, & illius cura deinceps nihil amplius ad Apostolos, & eos qui idem munus susceperant pertineret: sed cum vbique semper præsentem adesse non possent, illis absentibus vt nihil ecclesijs deesset, quod ad earum salutem conseruandam erat necessarium. Si 12. viri ecclesijs sufficere potuissent, 70. alij non fuissent ipsis adiuncti: qui cum omnes simul pauci esse coeperunt, pro multitudine credentium, his & illis cooperatores habere opus fuit, qui eorum vices obirent.

Tametsi vnum tantum sit ministerium euangelij sub Christo, sicut vnum fuit sacerdotium sub Mose: tamen quemadmodum in vno sacerdotio gubernationis diuersi erant gradus, ita in vno euangelij ministerio, & pastorum & doctorum hic varios audiimus ordines. Primum ab ipso Domino duos gradus euangelij ministrorum institutos videmus: quorum alter altero fuit superior: & postea ab ipsis Apostolis similiter duos: quando quibusdam ecclesiarum vnus ciuitatis aut prouinciæ procuratio commissa est, & alij vni tantum ecclesiæ fuerunt præfecti. Titum ac Timotheum multarum ecclesiarum, ac etiam eorum qui tum præficiendi, tum præfecti illis erant, habuisse curam, inde manifestum est, quod admonetur Timotheus, vt caueat ne cui citò manus imponat, ne particeps fiat alieni peccati: & prohibetur accusationem admittere aduersus presbyterum, nisi sub duorum aut trium testimonio. Quæ res veluti manu nos huc deducit, vt sub

Apostolis, & ab ipsis Apostolis duos diuersæ authoritatis presbyterorum ordines constitutos, qui cum ipsis ecclesijs regerent fateri cogamur: quibus etsi Scriptura distincta non dederit propriâque vocabula, posteritas dedit. Quamvis pastoris & Episcopi nomina de omnibus Euangelij ministris olim dicta sint, episcopi nomen post Apostolorum tempora proprium primo presbyterorum ordini mansit: qui dum viuebant Apostoli & Euangelistæ, illis iisdem nuncupabantur nominibus (ornabant enim suos cooperatores eodem secum nomine) quod postea reuerentia quadam erga summos illos viros & ecclesiæ columnina non nisi rarò & parçè factum legimus,

*Presbyteros annuos qui ad docendum sunt inepti, & præstant
tantum in ecclesia, Apostolica litera nullos
agnoscunt.*

Cap. II.

EX malè intellecto loco Pauli in quinto capite prioris ad Timotheum, multi hodie inter presbyteros nouam differentiam collegerunt alienam prorsus à mente Apostoli, qui nihil minus cogitauit quàm temporarios presbyteros qui vnum atque alterum annum regerent ecclesiam, discernere à perpetuis pastoribus, qui verbo Dei gregem pascunt. Nam Apostolicæ literæ nullum presbyterum in ecclesia Christi agnoscunt, cui superius positæ descriptiones non conueniunt. Presbyteri Apostolici omnes sunt Pastores & verbi Dei ministri, sicut ex vigesimo capite Actorum suprâ monstrauiamus. Hoc enim Apostolus in primis requirit in presbyteris & episcopis, vt apti sint ad docendum, & tenaces illius qui secundum doctrinam est fidelis sermonis, vt exhortari possint in doctrina sana, ac contradicentes arguere: sub hoc genere partes quæ conueniant inueniendæ sunt: vnius aut duorum annorum presbyteri, qui ad docendum sint inepti, & tantum præfideant in ecclesia, sub hoc genere non continentur.

Quas Apostolus gubernationes inter spiritus sancti dona numerat, de eximio & singulari dono intelligi debet. Bene regendi scientia summa & rara quædam res est: quam etsi hodie nemo non sibi vendicet; in paucis tamen inuenitur: quamobrem

in

in summo presbyterorum ordine eam esse collocandam censeo : utpote in Apostolis & Euangelistis, aliisque illius temporis ecclesie primoribus ministris, quales fuere Titus & Timotheus, aliique plures, qui præerant cum Apostolica autoritate multis ecclesijs. Toto cœlo mihi errare videntur, qui tantam spiritus sancti gratiam in infimo quodam presbyterorum ordine ponunt, eoque nouo & ad docendum inepto, qui in Ecclesia veluti annum quendam magistratum sortiuntur, & temporario funguntur presbyterio, quod postea deponunt. Apostolicæ Ecclesiæ & quæ post per multa sæcula secutæ sunt, huius generis presbyteros inter Ecclesiæ ministros non numerant.

Sola gubernationis autoritate Apostoli & Euangelistæ, eorumque adiutores, fuerunt maiores singularum ecclesiarum presbyteris. Seniores quidem inuenio in consensu sacerdotum veteris synagogæ, qui sacerdotes non erant : in ecclesia verò cum pastoribus ecclesiarum nullos lego, qui pastores non fuerint : nimirum temporibus Apostolorum, & pluribus sæculis quæ secuta sunt, Christiani magistratus nulli fuerunt, qui cum ecclesiarum presbyteris de rebus ecclesiasticis simul deliberare possent. Nam illi seniores quos adiunctos sacerdotibus legimus, erant Iudæi populi magistratus, qui in ijs quæ ad externum Ecclesiæ regimen spectabant, excludi à sacerdotum consilio iure non poterant, sicut nec hodie Christianus magistratus à Synodis & concilijs Episcoporum Ecclesiæ. Nam etsi duo sint gubernationis genera, alterum ciuitatis, alterum Ecclesiæ : tamen vtrumque ab eodem profectum est autore. Quod quamuis diuersa fiat ratione, & illud à Deo sit quatenus creator & moderator rerum humanarum, hoc quatenus redemptor est humani generis, & vnumquodque suum habeat finem : tamen quando eadem societas Ecclesia est & ciuitas, sicut ab eodem vtriusque regiminis autoritas manat ; ita ad eundem postremum finem respicit, & eodem se recolligit. Vnde sit ut multa habeant communia, quæ nunquam rectè nisi communi consilio & assensu possunt perfici. Euangelij minister à DOMINO Seruatore regiminis in Ecclesia habet auctoritatem : magistratus à Domino omnium Creatore in ciues, qui quoties simul amice conspirant, & eodem sua con-

filia referunt, optimè cum ciuitate, optimè agitur cum Ecclesia. Alios presbyteros ab his quos dico, præfectos regimini ecclesiæ (si qui sint) demonstrari velim: ego in verbo Dei nullos adhuc inuenire potui.

Ministeria ecclesiæ dona sunt spiritus sancti, & veluti quædam talenta fœnori data, de quibus Domino reddenda erit aliquando ratio. In arbitrio serui Christi non est, à semel suscepto ministerio seipsum temerè abdicare. *Qui manum semel mittit ad aratrum, & post retrò aspiciit, regno Dei non est aptus.* Temporarium nullum ministerium quodd fuerit ordinarium, lego vnquam fuisse in ecclesia. Ex diaconis pastores posse eligi scio; sed defectio nulla ministerij dici potest, quando dignius suscipitur. Hunc morem quondam Tertulianus reprehendit in tractatu *De prescriptionibus aduersus hereticos*, cuius hæc sunt verba. *Ordinationes eorum temeraria, leues, inconstantes, nunc neophytos collocant, nunc secundo obstrictos, nunc apostatas nostros; ut gloria eois obligent; quia veritate non possunt: nusquam facilius proficitur quàm in castris rebellium, ubi ipsum esse illic, promereri est.* Itaque alius hodie Episcopus, cras alius, hodie diaconus, qui cras lector, hodie presbyter, qui cras Laicus: nam & Laici sacerdotalia munera iniungunt.

Interpretatio loci Ambrosiani.

Cap. 12.

QUod ex Ambrosio adferri solet, ad Presbyterorum ordinem quem hodie reformatæ nonnullæ Ecclesiæ recipiunt confirmandum, prorsus alienum est ab hac questione. Loquitur enim Ambrosius de senioribus ætate non officio, quos olim Episcopi & presbyteri in consilium adhibebant, quemadmodum vetus Synagoga facere consueuerat. Ipse non æquiparat eos cum presbyteris vocatione, quos habebat, & qui cum eo ecclesiam Mediolanensem regebant, sed queritur viros ætate graues, quos durius redargui Apostolus non vult, in eo pretio non remansisse apud ecclesiæ Doctores, quo olim fuerant. Exponens enim verba illa Pauli ad Timotheum: *Seniorem ne increpaueris, sed exhortare ut patrem*, ita scribit. *Propter honorificentiam ætatis maiorem natu mansuetudinem ad bonum opus promouendum, ut facilius suscipiat admonitionem: potest enim vereri commonitus, ne postea corripatur, quod turpe est Seniori. Nam apud omnes viti-*
que

que gentes honorabilis est sanctus, unde & Synagoga, & postea ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in ecclesia: quod qua negligentia obsoleverit nescio, nisi forte doctorem desidia aut magis superbia, dum solo volunt aliquid videri. Hæc Ambrosius, qui nihil minus cogitavit, quàm iudicare ministrorum aliquem ordinem institutum ab apostolis interijisse: habebat enim suos presbyteros qui cum eo ecclesiam regebant: ipsa quoque verba aperte indicant ipsum loqui de senionibus ætate non officio.

Ego non auersor, si quis seniores rerum peritos in consilium admittat rerum ecclesiasticarum: sed hoc contendo, tales iinter ecclesiæ ministros & presbyteros quos Apostoli ordinarunt non censerì: & eos errare, qui presbyteros aut seniores quarundam ecclesiarum reformatarum nostri temporis esse putant eiusdem generis cum ijs, quos Apostoli ordinasse narrantur, Act. 14. & à Paulo accersiti Epheso 20. cap. quorum amplam descriptionem & muneris ipsorum, epistolæ ad Timotheum & Titum continent.

Ecclesiæ Anglicanæ reformatio ædituos habet in singulis parochijs, qui speciem habent quandam istorum seniorum: & vulgò dicuntur Oeconomi siue Guardiani bonorum ecclesiæ: nullam quidem habent auctoritatem arcendi à sacris: sed si quis excommunicatus sese in cœtum velit ingerere, operam suam adhibent monitu ministri vt pellatur. Eorum munus lege constitutum hoc est, vt bona ac redditus ecclesiæ colligant, custodiant, erogent: nauem templi cæteraque facta testæ conseruent, indicem baptismorum, matrimoniorum, sepulturarum cum ministro custodiant, delinquentes ac inordinatè viuentes moneant, incorrigibiles, infamatos, scandalosos, ad episcopum eiusue surrogatos, puniendos ac coercendos deferant, idque iuramento interposito: dispiciant etiam qui diebus Dominicis, vel festis à diuinis precibus absunt, ab eisq; multam lege impositam exigant, nec non silentio ac decoro dum diuina geruntur prospiciant. Simile ali-quod seniorum genus si habuit vetus ecclesia, inter presbyteros & episcopos à veteribus non numerantur, apud quos laici ab ecclesiæ ministris fuerunt distincti. In Apologetico Tertulliani seniores qui in cœtibus Christianorum leguntur præfuisse, episcopi & presbyteri fuerunt, non laici: nisi secum pugnatem eum, facere velimus, qui hereticis exprobrat, quòd sacerdotalia munera laicis iniungerent.

Hæc à me dicta non velim accipi, tanquam reformatas illas ecclesias accusem, quæ simili quodam genere seniorum vti videntur quos desiderasse videtur Ambrosius: ego ipse illis sum usus quando pastoris munere in ecclesijs quibusdam reformatis functus sum. Sublata enim papisticorum episcoporum tyrannide, cum illi iidem qui verè presbyteri sunt, etiam funguntur officio episcopi, totum ecclesie regimen absque tyrannidis suspitione, in se recipere non potuerunt. Itaque necessarium fuit ex corpore totius ecclesie pios homines eis adiungere: Nam sine illo fratrum præsidio, improbitati resistere, malòq; in ordinem cogere non esset possibile.

Expositio loci Paulini prioris epistola ad Timotheum, capite quinto, versu decimo septimo. Quid sit laborare verbo & doctrina.

Cap. 13.

NEminem mouere debet quod Apostolus dicit, illos presbyteros præcipue duplici honore dignos qui in verbo & doctrina laborant, ac si inde consequens esset, presbyteros in Ecclesia fuisse qui nihil docerent: non enim hæc idem significant laborare in verbo & docere, cum nemo presbyter ab Apostolis fuerit ordinatus, qui ad docendum non esset aptus. Sed cum mensura non sit æqualis donorum Spiritus Sancti (sunt enim qui quinque talenta acceperunt, à quibus vsura quinque talentorum reddenda Domino est, alij tantum duo) ab eo cui plus donatum est, maiora expectantur.

Si Pauli conferantur ærunæ quas pertulit Euangelij prædicandi gratia, cum aliorum laboribus; videbimus quanto maiore fuerit honore dignus illis, qui minus laborauerunt. Idem de presbyteris & episcopis dicendum, quorum labores sunt admodum impares in eodem opere Domini. Sunt qui in otio & pace funguntur suo munere, & domi creditam sibi plebem docent, aduersusque nihil patiuntur, quorum doctrina intra ecclesie suæ terminos manet: Alij verò non vnum tantum gregem docent, sed doctis suis lucubrationibus vniuersam ecclesiam: non vno tantum tempore dum viuunt, sed per multa sæcula: quod ut præstent,

præstent, nullis parcunt laboribus, nullis vigilijs, non valetudini corporis, non denique suæ vitæ. Sunt præterea, qui leuam Euangelij causa amicorum, honorum, & substantiæ lætaturam existimant, innumera pericula subeunt, & perferunt quæuis opprobria, vt Christi Euangelium propugnent & doceant. Et hos mihi videtur intellexisse Apostolus, non quous alios Doctores qui in Ecclesia præfunt & docent populum Dei.

Græcum verbum *κλῆρ* non vno tantum loco ab ipso usurpatum, propriè significat magnum & ærumnosum laborem. Errantque qui simplicem tantum prædicationem verbi Dei Paulum hoc verbo indicasse arbitrantur, & discrimen putant inter presbyteros hoc esse, quod alij docuerint populum, alij tantum regerent ad tempus, & verbi Dei ministris in ea re operam darent. Conuenientius illis temporibus, & significationi verbi *κλῆρ* presbyteri intelliguntur, quales fuerunt Timotheus, Titus, Tichicus, Marcus, Lucas, aliique Apostoli Pauli comites & laborum socij, qui nullum detrectabant periculum, nullum fugiebant laborem, vt Euangelij doctrinam propagarent. De Timotheo Paulus in priore ad Corinthios ultimo capite ita scribit, *Si uenerit ad vos Timotheus, videte vt sine timore sit apud vos, opus enim Domini operatur sicut & ego*: vnde intelligimus non sine timore, nec sine periculo fuisse Timotheum.

Paulo infra de Stephano & Achaico & Fortunato loquens, qui seipsos dedicarant Sanctorum ministerio, ait etiam, *Vi vos subiiciamini talibus, & omni cooperanti & laboranti*. Ad eundem modum interpretor locum prioris ad Thessalonicenses, quinto capite, versu duodecimo: *Rogamus vos fratres vt noueritis eos qui laborant in vobis, & præfunt vobis in Domino, & vos admonent*. Quibus locis verbo *κλῆρ* Paulus vsus est: quo non vulgarem, sed molestum & difficilem laborem intellexit. Pauli igitur sensus est, vt quod presbyteri plures & grauiores molestias in suo munere perferunt, maiori honore dignos censeret: quocirca Paulus ad grauiores curas, quæ pluribus obnoxie sunt difficultatibus respexit, non ad simplicem & solam verbi Dei prædicationem.

Episcopatû scribens ad Tim. definit esse opus: vnde consequens

fit

fit vt maior episcopatus coniunctus sit cum pluribus & maiori-
bus molestijs. Si is qui vni tantum præest ecclesiæ, sine negotio
non est, quid dicemus de ijs, quibus plurium ecclesiarum cura
demandata fuit? vt Timotheo & Tito, alijsq; huius ordinis epis-
copis. Distinctionis meæ summa huc redit, Inter episcopos siue
presbyteros quos nobis sacræ literæ tradunt, & sub apostolis re-
xerunt ecclesias, diuersos fuisse gradus, quocunque illi censeantur
nomine: & alios præfuisse tantum vni ecclesiæ sub alterius dire-
ctione, alios pluribus, quod Tito, Timotheo, & alijs notum est.
Scio multos qui hæc legent, tacito conceptæ opinionis præiudi-
cio dicturos, Titum, & Timotheum, & alios quos nominavi, fuis-
se Euangelistas, & extraordinaria vfos fuisse potestate. Quibus e-
go respondeo, id me sæpius audiuisse & legisse, sed sine argumen-
tis aut demonstratione, quæ mihi fidem faciant. Nam quod Pau-
lus scribit Timotheo eiq; mandat vt faciat opus Euangelistæ, non
magis euincit eum Euangelistam fuisse proprio nomine sic di-
ctum, quàm alter ille locus Paulinus ad Corinthios: *Operatur opus
Domini sicut & ego*, eum fuisse Apostolum.

2. Tim. 4. 5.
1. Cor. 16. 10.

*Ordinem illum esse diuinum qui superiores presbyteros con-
stituit Episcopos, & humanum ubi omnes pasto-
res & presbyteri sunt æquales.*

Cap. 14.

SVprà diximus quæ sit extraordinaria vocatio, & quæ eius vir-
tus, eamq; in Tito & Timotheo non inueniri. Veteres omnes
scriptores Titum & Timotheum pro episcopis habent, quibus
paruerunt inferioris ordinis presbyteri: quorum vestigijs insi-
stentes patres qui proximè apostolorum tempora in omnibus ec-
clesijs vixerunt, hanc regiminis formam quam ab apostolis didi-
cerant, vsu retinuerunt. Hodie autem tantum gradus ministrorum eu-
angelij ab apostolis relictæ creduntur: pastorum videlicet, & do-
ctorum: & sublato quod dixi pastorum discrimine, & reiecta gu-
bernationis veteri ratione, aliud regiminis & presbyterij nouum
genus introductum est, quod magna fiducia diuinum esse dispu-
tant, & illud quod fuit inde ab apostolorum temporibus huma-
num. Quapropter disquisitione res digna est. Nam ad omnia quæ
de apostolis, & euangelistis, ac pastoribus diximus, respondent
temporariam apostolicam gubernationem fuisse, & cum apo-
stolis

lis ac Euangelistis accepisse finem, yt nemo hodie pastor pastori præesse debeat.

Sed vt huius quæstionis veritas clariùs appareat, omnia Dei dona quæ fuerunt in Apostolis & Euangelistis, propiùs erunt inspicenda, vt sciamus, quid Apostolis eorùque temporibus fuerit peculiare, quid commune futurum sit cæteris omnibus ecclesiæ ministris, vsque ad consummationem sæculi. Primum quod in Apostolis nobis est considerandum, est vocatio illa extraordinaria, quæ proximè à Deo est facta: deinde, Legatio nullis circumscripta finibus: Tertium, quod in ijs omnibus quæ ad ipsorum spectabant officium, infallibilem habuerunt directorem Spiritum Sanctum, qui suggessit ipsis quæcunque priùs à Domino audiuerant, & omnia quæ ad hominum salutem & ecclesiæ ædificationem erant necessaria, aded vt in ipsorum potestate non fuerit à veritate deflectere. Postremum est ipsius apostolatus potestas.

Priora illa tria fuerunt necessaria ponendis fundamentis ecclesiarum super quæ alij superstruerent, quæ nisi certam coniunctam Spiritus Sancti haberent firmitatem, labasceret quidquid ab alijs postea superstructum fuit. Edendi miracula gratiam prætereo, quod illa data sit non Apostolis tantum alijsque ecclesiæ pastoribus, sed quibusuis vt Deo visum fuit fidelibus, vt de fide in filium Dei certam & indubitatam fidem facerent. Ex omnibus his donis nihil successoribus communicare potuerunt præter euangelij ministerium: quod cum Apostolicæ potestati coniunctum sit, eam simul ad posteros transimiserunt: vtpote quæ non tantum propagandis, verum etiam conseruandis ecclesijs sit necessaria. Sine verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum vsu, ac ecclesiastico regimine nulla ecclesia rectè potest subsistere. Quemadmodum prædicatio verbi Dei, baptisumus, & cœna Domini non sunt data ecclesiæ, vt tantum seruirent temporibus Apostolorum, sed etiam futuris sæculis vsque ad Domini aduentum: sic etiam regiminis forma quæ ab ipso Domino fuit instituta, & ab Apostolis tradita, ac vsu patrum confirmata, permanere debet. Illa autem habuit inferiores & superiores pastores: ergo id in ecclesia Christi retinendum est.

Aequalitas ministerij inæqualitatem in gubernatione non impedit. In veteri testamento vnum fuit sacerdotium idem & æqua-

le omnibus sacerdotibus, tamen in regimine diversi fuere sacerdotum gradus: & in pari dignitate sacerdotij, impares fuerunt regiminis honores. Nec obest quòd sacerdotium Leviticum fuit Typicum, & Christum adumbrarit: quoniam politicæ & gubernationis ratio, quæ inter sacerdotes & Leuitas fuit, non tam ad Typos quàm ad ~~diverſum~~ pertinet, ut omnia ritè & ordine fierent. Quocirca cùm ipse Deus illius gubernationis & politicæ fuerit author, in qua Leuita Leuitæ, & sacerdos sacerdoti paruit; humana constitutio dici non debet, quando Minister Euangelij paret ministro, & pastor pastori: id enim non magis hodie iniquum est, quàm fuit olim.

*Eminentiore auctoritate inter ecclesiarum pastores
nulla lege Servator antiquavit.*

Cap. 15.

Servator noster nulla lege superioritatem inter pastores antiquavit, sed eam potius stabilivit, quando in prima ministerij euangelici ordinatione superiores & inferiores Euangelij Ministros ordinavit. Cui institutioni non aduersantur verba illa Domini, *Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas benefici vocantur, vos autem non ita: sed qui maximus est inter vos, sit sicut qui minimus est, & qui princeps est, sicut qui ministrat, &c.* Horum verborum verus & simplex hic est sensus: Vestra gubernatio diuersa erit ab ea quæ est Regum propria, siue eos intelligamus qui suam in subiectum populum exercent tyrannidem, siue eos qui moderatè & secundùm leges vtuntur suo imperio: qui sensus non tollit discrimen personarum quam naturæ lex & bona regiminis ratio postulant. Si quis locus citari potest ex Euangelicis scriptis ad probandam superioritatem inter Euangelij ministros, hic vnus est. Nisi enim Dominus intellexisset in ecclesiæ gubernatione aliquos maiores cæteris esse futuros, nunquam dixisset, *Qui maximus est inter vos, fiat sicut minimus: compendio dixisse potuit, Nemo primus inter vos est, nemo maximus, aut Princeps erit.* Sed qui inter vos maximus est (inquit) sit sicut qui est minimus, & qui princeps, sicut qui ministrat.

Quod præceptum nullum est vbi nemo est qui supra ceteros

teros excellat: vbi omnes sunt futuri pares, præcepto nihil opus quo moderatio mandatur in præcipua dignitate constituto. Sensus igitur huius præcepti est: Quotò quis inter vos maior erit, tanto submissiùs inter suos fratres se gerat. Tamen omnes Apostoli eiusdem ordinis & potestatis fuerint; ætatis discrimen & donorum spiritus sancti magnum inter eos fuit: vnde fieri non potuit, quin illi qui à Domino maiora dona acceperant alijs, fuerint etiam maioris autoritatis: quod Paulus ad Galatas primo capite satis apertè indicat, vbi ait se contulisse Euangelium cum ijs qui videbantur aliquid esse: quod identidem repetens, significat quosdam inter Apostolos fuisse præcipuæ autoritatis, à quibus tamen negat se quicquam accepisse. Hanc inæqualitatem cuius ipsemet Dominus author erat, æqualem facere noluit: non enim qui quinque talenta accepit, credere debet se tantum habere duo: multò minùs cui tantum duo data sunt, æquare se illi qui habet quinque. Ecquæ adferretur ratio cur potestatis in regimine potius esse debeat æqualitas, quàm aliorum donorum? num sola potestate ad tyrannidem abutuntur homines? nihil profecto interest, quibus donis quis se papam constituit supra suos fratres; ingenio, rara & varia eruditione ac eloquentia, morum sanctitate, ieiunijs, elemosynis, alijsque virtutibus externis, an diuitijs & præcipua aliqua auctoritate. Sed Seruatoris nostri responsio latè patet, nec ad Apostolos tantum referenda est, tanquam solummodo ibi vetuerit Apostolum in cæteros Apostolos vsurpare imperium: extenditur enim ad omnes quibus erant præficiendi, supra quos prohibetur tyrannis aut ciuile imperium. Nam etsi magna futura erat potestas quam à Domino accepturi erant, ad Ecclesiæ ædificationem; ea à priuatis hominibus inter priuatos exercenda erat: prohibet igitur Dominus more Regum & principum ~~remouendum~~ id est, vi dominari.

Hinc Paulus ad Corinthios scribit, *Non quòd dominemur vobis* ^{1. Cor. 1. 24.} *vestra: sed quòd administramus gaudij vestri.* Et in *1. Pet. Ne quis* ^{1. Pet. 5. 3.} *tanquam vi dominantes in clericos:* Id enim, quia priuatos in priuatos non decuit, Dominus prohibuit, & lenitate potius ac precibus animos feroces emollire docuit, sicut ab apostolo Paulo pluribus in locis, tum imprimis 2. ad Corin. factum legimus, vbi scribit, *Itaq, nomine Christi legatione fungimur, velut Deo precante per* ^{2. Cor. 5.}

1 Cor. 4. 21.

nos, oramus Christi nomine reconciliamini Deo. Idem tamen alijs in locis acerbus loquitur. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an cum charitate & spiritus lenitatis?* & in posteriore, cap. 10. quando acceptæ à Domino potestatis mentionem facit, quàm non esset primatus in ecclesia in ijs quæ ad regnum Dei pertinent, apertè ostendit. Vnde apparet, prohibitionem violentæ dominationis quæ reges in subiectos vti possunt, non sublatam fuisse potestatem gubernationis in ecclesia, quæ Euangelij Minister supra aliùm euangelij ministrum eminet, non magis quàm ea quam pastor supra commissum sibi gregem habet. Diuerfos illos duos ordines ministrorum Dominus non confudit, vt nihil differrent Apostoli à 70. discipulis. Vehementer miror homines doctos hoc loco persuaderi eminentiorem potestatem episcoporum supra presbyteros fuisse prohibitam, quod sine probro & accusatione sanctorum patrum non fit, quos longè facilius est tyrannidis arguere quàm conuincere, & regimen ecclesiarum quod sub illis fuit accusare quàm emendare. Dominus enim tantummodo errorem in quo versabantur Apostoli animis ipsorum voluit eximere, non præripere potestatem quam ipsis dederat, & daturus erat supra ecclesiam & ecclesiarum pastores, inhibere.

Apostolici regiminis forma morte Apostolorum & Euangelistarum non accepit finem.

Cap. 16.

QVOD Apostolicum regimen morte Apostolorum creditur esse finitum, nulla neque scripturæ autoritate, nulla ratione, nullo denique patrum exemplo demonstratur. Nihilò plus valet quod dicuntur Apostoli extraordinariam habuisse potestatem: nam pari ratione negari posset quenquam hodie habere baptizandi & prædicandi Euangelij potestatem. Si quæ erant extraordinaria in Apostolis, ea relinquere posteris non potuerunt: eadem ratio efficiet, nec prædicandi Euangelij, nec baptizandi post Apostolos relictam esse autoritatem. Causam ego aliquam afferri velim, cur potius regendi ecclesiam forma quæ fuit sub Apostolis hodie cessare debeat, quàm Euangelij prædicatio, & baptismi ac cœnæ Dominicæ administratio. Nam horum omnium potestas erat æquè extraordinaria, ac ecclesiæ gubernatio.

Perinde

Perinde est, ac si olim in populo Dei post Moſis & Aaronis tempora aliquis dixiſſet ſacerdotes & Leuitas non eandem habere poteſtatem quam Moſes & Aaron habuerant, quia eorum extraordinaria fuerat vocatio. Quemadmodum igitur poſt ſuam ipſorum mortem eandem gubernandi rationem qua fuerant uſi Moſes & Aaron reliquere poſteris; ita etiam Apoſtoli & Euangelizæ fuerunt exemplum & lex nobis poſteris, perfecti regiminis eccleſiaſtici: & quod Seruator noſter dixit de ſacerdotibus Iudaorum, eos ſedere ſuper cathedram Moſis & Aaronis, idem dici poteſt de epiſcopis, quod in cathedra Petri & Pauli ſedeant, hoc eſt, quod ſucceſſerunt in eodem regiminis munere.

Duo ſunt vocabula, quæ non rectè accepta fallunt, ſcilicet, Temporarium & Extraordinarium: quæ de toto munere Apoſtolico, & omnibus eius partibus non pari ratione dicuntur. Tamen quidam credere videntur, quidquid in illis fuit extraordinarium, idem fuiſſe quoque temporarium, cum quidquid fuit extraordinarium, certum ſit non fuiſſe temporarium: nam omnia fuere in Apoſtoliſ extraordinaria, quorum multa lapſu temporis facta ſunt ordinaria. Quæ ſinem ſimul acceperunt cum Apoſtoliſ, tantum fuere temporaria: quæ autem illa ſint, iam dixi. Vt ab euangelij prædicatione incipiam, malè illa reſtringeretur ad Apoſtoliſ aut eorum tempora: quamuis tam ampla legatio qualis fuit Apoſtolorum, mandari nemini poſſit, aliqua ſimilis poteſt, cum ſimili authoritate.

Mandatum omnibus gentibus prædicandi Euangelium, Apoſtoliſ in cælum receptis, etiam Eccleſiam obligat: ad quam rem Apoſtolica authoritate opus eſt.

Cap. 17.

Euangelij prædicandi mandatum, & ad omnes gentes legatio, ita præcepta intelligitur Apoſtoliſ, ut etiam obligari eccleſiam intelligatur. Incredulis gentibus prædicandi euangelij mandatum non ſolum reſpexit Apoſtolorum ſæculum, ſed omnia quæ futura ſunt uſque ad finem mundi. Matthæi ultimo capite quando Dominus dixit datam ſibi omnem poteſtatem in cælo & in terra, & mandauit ut euntes docerent omnes gentes, &c. addidit, *Ego uobiscum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*: quod ad ſolos non poteſt referri Apoſtoliſ, ſed ad omnes, quos bono ani-

mo esse iubet, & quibus pollicetur se affuturum.

Hæc promissio à superiori præcepto non potest separari: unde apparet, ecclesiæ mandatum à Christo, vt, receptis in cælum Apostolis, euangelium prædicari curet incredulis gentibus, pro temporum, locorum, & personarum quas habitura esset idoneas ad eam rem, ratione.

Si Apostolica autoritas temporaria fuisset, ea personale donum fuisse ac particulare, nec sibi socios & cooperatores in Apostolico munere, ad Domini opus ad quod destinati fuerant adsumpissent. Sed cum scirent suum ministerium, & quidquid habebant autoritatis, potius datum ecclesiæ quàm personis, alios fecere consortes Apostolicæ suæ potestatis, quos sciebant futuros etiam successores.

Tantum opus à tam paucis hominibus non poterat perfici: eatenus Domini mandatum obligabat Apostolos, quatenus mortalitatis vires se porrigebant: nempe ad breue illud tempus, quod post acceptum spiritum sanctum erant victuri: quo tempore neque promissionem auxilij, neque ad incredulas nationes legationem Euangelij Dominus terminauit.

Habuerunt igitur Apostoli opus multis adiutoribus, & cooperarijs ad Domini opus: quod cum ipsi perficere non potuerint, inchoatum reliquere posteris absolendum.

Si simul cum Apostolis ad cælos migrasset Apostolica legatio, & præter particularium ecclesiarum curam, propagationem vltiorem euangelij ad se nihil pertinere iudicassent episcopi quos successores reliquerunt Apostoli, nunquam ad tantam magnitudinem regnum Christi peruenisset.

Quid exemplis patrum primitiuæ ecclesiæ opus est? Quanto studio, quanto labore, quanto denique martyrum sanguine plantatæ & irrigatæ creuerint ecclesiæ, res notior est, quàm vt admonuisse non sit satis.

Nimis proteruè (meo quidem iudicio) hanc sententiam quidam hodie tanquam Anabaptisticum somnium explodunt, quando ecclesia adhuc hodie si non Apostolos, Apostolicos viros habere dicitur: sed ipsi viderint. Nondum hodie post 1500. annos ad omnes gentes euangelium peruenit? tempore hoc intermedio, quàm multæ gentes (quas non adierant Apostoli) prædicatione piorum hominum (qui in hoc labore successere Apo-
stolis)

stolis) Christum Dominum receperunt, mitto narrare. Tantum concludo illius legationis & mandati de prædicando Evangelio manere vim & obligationem in ecclesia, quamdiu nationes erunt quæ ignorant Dominum,

Quod hodie nemo mittitur ab ecclesijs Christi ad gentes quæ ignorant Christum, non arguit potestatis mittendi, sed mittendorum qui idonei sunt inopiam, aut certe ad propagandum regnum Christi defectum zeli.

Tentare Dominum nemo debet: ipse Apostolos suos Hierosolymis efferre pedem vetuit, & munere fungi ad quod erant electi, antequam spiritum sanctum recepissent. Instructum prius hominem esse oportet donis spiritus sancti ad rem tantam necessariis, antequam eam aggrediatur. Sed quia iudicium vnius hominis potest esse temerarium, fallique; ecclesiæ oportet vt intercedat autoritas. Nam Apostolica potestate hæc opus est: quam si ecclesia non habet, quantumvis idoneos nanciscatur viros, nec etiam mittendi potestatem habet. Nemo alteri conferre potest quod non habet. Ei qui mittitur (siue Apostolum, siue Euangelistam, siue episcopum cum voces) non minore potestate opus est, quam habuit Timotheus aut Titus, quando similem susceperè prouinciam.

Habet igitur ecclesia hanc autoritatem designatam per claves, quas Dominus non tam Petro Petrique collegis dedit, quam ecclesiæ; vt hodie possit, quod olim potuit; nempe opportunitate data legationem prædicandi euangelij cum Apostolica autoritate committere viris ad eam rem idoneis.

Non minus conseruandis & confirmandis ecclesijs opus est auctoritate Apostolica, quam nouis plantandis.

Cap. 18.

Sed cum non minus conseruandis & confirmandis Ecclesijs opus sit auctoritate Apostolica, quam nouis plantandis, id nobis quoque videndum est: nam propter episcopos, & archiepiscopos, Primates & Metropolitanos, qui Apostolis & Euangelistis successere, de eo nunc controuertitur.

Sæpe mecum miratus sum, quid doctos & pios viros persuaserit, vt crederent Apostolorum & Euangelistarum in ecclesia cessare officium, & nullos hodie esse pastores & episcopos Apostolica auctoritate præditos, quibus presbyterorum fraternitas in ijs
quæ

quæ ad bonum ecclesiæ regimen pertinent subijciatur; & ita Apostolorum faciunt extraordinariam potestatem, vt deriuata non fuerit ad posteros.

Nam quod ecclesia illa nomina non retinuit, non sufficiens est argumentum vt doceatur cum illis nominibus auctoritatem quoque interijisse. Si attendere quis velit postremos dies Apostolorum, & inprimis Pauli, facîle inueniet Apostolicum ecclesiæ regimen simul cum Apostolis non potuisse interire.

Ex ijs quæ de Paulo sacrae literæ testantur, iudicare de cæteris Apostolis possumus, quos non dubium est Paulo fuisse similes, & vique ad extremum vitæ spiritum de ecclesia Christi fuisse sollicitos, vbicunque Deo placuit eos ad cœleste regnum ex hac vita euocare. Epistola secunda ad Timotheum ab Apostolo Paulo sub vitæ finem scripta testatur, quam tunc etiam ecclesiarum habuerit curam: cooperantium suorum illic mentionem facit: quorum alios ad varias miserat ecclesias, alios accersit ad se, quos ad idem ministerium iudicabat necessarios: vt migraturus ex hac vita, de omnibus rebus quæ ad ecclesiarum salutem, & ad inchoatam multarum ædificationem prosequendam pertinebant, eis vltima mandata daret.

Hoc ipse testamentum & vltimam voluntatem ipsis committere voluit: quæ vana fuisset, si cum eo Apostolica auctoritas interitura erat, aut intra fines cuiusque parochiæ redigenda. Nam omnes quos illic Paulus commemorat, vt sunt Titus, Marcus, Lucas, Crescens, Tychicus, & ipse Timotheus, & alij quamplures adiutores Paulo in Apostolatu fuerunt, quorum fidei Apostolus plurium ecclesiarum curam commiserat, quam vt abijcere (cum Dema illo) viuo adhuc Paulo non fuit ipsis integrum, multò minus ipso mortuo. Hæredes igitur (sicut antea fuerant socij) Apostolici laboris & auctoritatis facti sunt.

Alios Apostolos habuisse etiam suos comites & collegas in Apostolico munere, quibus discedentes ex hac vita curam ecclesiarum cum pari auctoritate demandarunt, minimè est dubitandum.

Illam porro auctoritatem qua prosequuti sunt opus Domini, non magis cum illis extinguere potuit, quam cum Apostolis, quamdiu aliqua superstes mansit ecclesia. Quemadmodum ipsi successerant Apostolis, suos similiter habuere successores; quibus si potestatem

statum acceptam ab Apostolis ipsi non contulerunt; ecclesiæ quæ hæres est Apostolicæ potestatis contulit.

Sed age, fingamus non ita esse (vt dixi:) reliquerint Apostoli presbyteros & doctores æqualis potestatis, qui tantum singulorum ecclesiarum habuerint curam: & circumscripta fuerit eorum provincia limitibus suarum ecclesiarum: quid factum est de alijs ecclesijs, quibus Apostoli interclusi morte, aut ij qui cum illis ecclesias gubernarant, ordinare pastores non potuerunt? Itane apud eorum mors cecidit, vt omnes ecclesiæ habuerunt pastores & doctores, & nullæ restarent informes, nimirum tantum inchoatæ sine diaconis, sine presbyteris, sine doctoribus, vt fuerant aliquando Cretenfes ecclesiæ sub Apostolo Paulo? quis opus inchoatum prosequutus est? an non aliquo Timotheo aut Tito opus fuit qui perficerent quæ restabant? Viuis adhuc Apostolis amplissimam legationem tradi Tito & Timotheo, alijsque pluribus opus fuit: quid post eorum decessum? Aut enim deserendum inchoatum opus ab Apostolis, aut prosequendum fuit ab illis ipsis, quos post se reliquerunt.

Eusebii historia ecclesiastica testimonio, præcedens caput confirmatur.

Cap. 19.

EVSEBIUS hac de re ecclesiasticæ historiæ lib. 3. cap. 4. sic scribit. *Quod verò Paulus gentibus verbum Dei prædicarisset, quodque ecclesiarum fundamenta ab Hierusalem, & eius finibus undique ad Illyricum usque feceris, non solum ex suis ipsis vocibus, sed etiam ex libro Lucæ, qui Acta Apostolorum inscribitur, satis perspicuum est. Porro quibus in provincijs Petrus Christi euangelium his qui erant ex circumcissione enuntiaret, notumque testamenti sermonem tradiderit, ex sui ipsius verbis, petitis ex epistola illa quam illius verè esse, amissionem approbatione consummatam fuisse diximus, quam denique Hætaeorum stirpe oriundis qui disperse & vagæ Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bythiniam incoluerunt, scriptis, satis evidenter & aperte constat, &c.*

Ibidem. Quos verò & quinam veri & ingenui horum Apostolorum imitatores facti satis habiles & idonei ad ecclesias quas isti fundauerant pascendas regendasque, estimati fuerint, dictum certè non est proclive, solis illis exceptis, quos aliquis fortasse ex Pauli scriptis obi-

F

ter

ter possit colligere. Eodem accedit Lucas, qui discipulos Pauli, dū in
 Aetis eos enumerare contendit, nominatim per censet. Ex quorum num-
 bero fuit Timotheus, qui ecclesia qua est Epheſi primus episcopatum
 obtinuisse traditur. Titus idem, qui ecclesia qua sunt in Creta praes-
 is, &c. Ibidem. Ex ceteris Pauli comitibus & discipulis, unum fuisse
 Crescentem, quem in Galatiam profectum Paulus ipse testatur; al-
 terum Linum, quem in secunda ad Timotheum epistola simul cum illo
 Roma versatum memorat; quemque primum post Petrum in Roma-
 na ecclesia episcopatum sorte delectum supra demonstravimus. Alter-
 rum Clementem, qui Romana ecclesia tertius constinebatur episco-
 pus, quem Paulus cooperatorem suum & concertatorem in Domino
 fuisse testimonio confirmat. Adde his Areopagitam illum, Dionysium
 nomine, quem in Aetis Apostolorum post Pauli concionem in Areo-
 pago apud Athenienses habitam, ad fidem conversum fuisse Lucas in
 Aetis Apostolorum scribit, quemque primum ecclesiae Atheniensis e-
 piscopum designatum, alius quidam Dionysius ecclesiae Corinthiorum
 pastor scriptor, sanè per antiquas narrat.

Idem Eusebius lib. eodem cap. 31. Et praeter istos alij complu-
 res erant eadem aetate per celebres: qui quidem & Apostolis proxime
 successerunt, & tanquam discipuli amoris & tam insignium vi-
 rorum eximia & divina virtute decorati, ecclesiarum fundamentis
 ab Apostolis ubique locorum praeclare iactis, structuram concinnam il-
 lam quidem adiunxerunt: qui & plenius cumulatiisque amplificave-
 runt prae dicationem verbi divini, & salutaria regni coelorum semina
 fuisse lateque per univēsum orbem disseminarunt. Etenim plerique om-
 nes discipuli qui eotempore vixerunt, ardentiore sapientia celestis stu-
 dio amoreq; incensi, & pra quodam divini verbi desiderio animis per-
 cussi, praeceptum Servatoris ante à traditum exquisitè executi sunt: &
 his qui opus indigebant, facultates suas libenter impertierunt. Deinde
 à domicilijs suis peregrè profecti, munus obierunt Evangelistarum, at-
 que isti qui ne adhuc quidem omnino verbum fidei audivissent, Christi
 predicare & scripturas sanctorum evangeliorum tradere omni cura
 & cogitatione studuerunt. Qui cum in locis quibusdam peregrinis fi-
 dei dantaxat iecissent fundamenta, pastoresque alios constitissent,
 illisque curam eorum qui ad fidem nuper erant adducti doctrina Chri-
 sti sedulo excolendorum commisissent, ipsi ad alias regiones gentesque
 cum gratia & virtute divina se contulerunt. Quippe virtutes per mul-
 ta admirabiles, & miracula sacrosancti spiritus ope, per eoa ad id us-
 que

que temporis gerebantur: ita ut frequens hominum multitudo, ipsa primæ educationis auditione persuasa, propenso studio pietatem, & cultum qui Deo omnium rerum episcopi soli debetur, animis exasperet, amplectereturq.

Hæc Eusebius: Exempla particularia ex eodem auctore & alijs ecclesiasticis historijs huc adferre possem episcoporum, quos ecclesiæ diuersis temporibus ad gentes conuertendas miserunt; quibus necessario par esse debuit auctoritas ei quam Titus & Timotheus acceperant ab Apostolo.

Quod ad asyllum extraordinariæ vocationis quidam confugiunt, quando istis vrgentur rationibus, rationem nullam habent: ordinario in ecclesia constituto ministerio, pessimo exemplo allegatur extraordinarium, nisi certa fides de eo possit fieri.

Statum igitur ecclesiarum totius orbis quis fuerit quando hinc migrarunt Apostoli, si paulò attentius consideremus, inueniemus relictas plerisque in locis ecclesias bene formatas, quibus nihil deerat: hoc est, quæ vnum suum habebant episcopum: vt erant septem Asiaticæ ecclesiæ, quas spiritus Domini in Apocalypsi alloquitur: & alias informes adhuc, & in prima sua infantia, quibus deerant multa, alijs plus, alijs verò minus, pro ratione temporis & loci, ac hominum multitudine aut paucitate, qui Christo nomen dederant.

Et præterea innumera fuisse loca, quæ adiri ab Apostolis non potuerunt, vbi nullæ erant ecclesiæ. Quæcunq; autem erant, quales quales erant, ab Apostolico regimine omnes dependebant: cui si nemo successit cum eadem auctoritate, veluti viduas & pupillos relictos fuisse consequens est, quod absurdum est dicere. Sin mutatam fuisse regiminis rationem dicimus, cui sub apostolis assueuerant; id sine perniciæ ecclesiarum fieri non potuit.

Hinc ego infero relictam ab Apostolis auctoritatem Apostolicam suis successoribus, quos præfecerant pluribus ecclesijs: id est, tum illis confirmandis quæ plenè formatæ erant, tum perficiendis illis quæ restabant informes; atque etiam propagandis nouis vbi nullæ erant. Et hæc est causa, cur breui Paulus è vita migraturus, misit Crescentem in Galatiam, & Titum in Dalmatiam, & Timotheum accersit cum Marco, quem vtilem & necessarium in ecclesiæ ministerium iudicauit.

Quemadmodum vitam relicturus Dominus, discipulis suis proposuit;

episcopus super hæc omnia excellentiam summamq; dignitatem habeat: quoniam & Romano Episcopo hæc ipsa consuetudo est. Similiter autem & apud Antiochiam, & in cæteris prouincijs primatus, dignitas, amplitudo, autoritas ecclesijs conseruetur: illud autem omnino constat, quòd si quis sine consensu Metropolitani fiat episcopus, hunc magnum Concilium definit episcopum esse non oportere. Hactenus canon, quem pluribus aliorum conciliorum canonibus & historijs ecclesiasticis confirmare haud est difficile: ex quibus quæ fuerit omnium veterum patrum de hac re sententia, liquet.

Quòd aliqui putant patriarchas & archiepiscopos primam creatos à Niceno Concilio, aut vt alij volunt, à Constantinopolitano primo, est error: Nam Nicenum Concilium quod coactum fuit circa 30. annù imperij Constantini magni, nihil noui se constituisse testatur, quando iubet veterem consuetudinem retineri, Nouum non erat vnum aliquem episcopum auctoritatem habere supra cæteros suos fratres certis legibus terminatam.

Quod nonnulli disputant, multis præesse ecclesijs diuersarum ciuitatum & prouinciarum, & curam earum habere, Apostolici & euangelici esse muneris, & eundem simul esse Apostolum vel Euangelistam & episcopum non posse, quòd distincta sint munera: eis responderi potest, Neminem ante nostra tempora ita sensisse aut scripsisse. Patres quod acceperant à suis maioribus, testatum in suis scriptis reliquerunt, Iacobum apostolum à cæteris fuisse constitutum episcopum Hierosolymitanum. Quæ res causam iustam & necessariam habuisse videtur, nimirum ecclesiarum necessitatem. Nam cum ea mater esset omnium ecclesiarum, & ex vniuerso orbe Iudæi eò confluerent; non debuit non habere Apostolum quamdiu licuit præsidem; qui ad consulta fratrum in controuersijs, quæ quotidie incidere poterât, responderet: Aliàs, circum vagari per varias gentes, & euangelium prædicare, certum est Apostolici esse muneris: vt consistere vno in loco non potuerint, nisi quatenus cogebar necessitas.

Quemadmodum igitur Apostoli officio functi sunt episcopi, quando vnius ecclesiæ curam peculiarem susceperunt, id vniuersalis ecclesiæ postulante necessitate, nec quidquam æstimarunt alienù fecisse à sua vocatione Apostolica, aut eam confudisse cum Episcopali: ita similiter quod propriè ad Apostolos pertinebat episco-

episcopis fuisse mandatum, non debet censerī à ratione alienum cum id exigat bona ecclesiæ gubernandæ ratio, sicut in Tito & Timotheo scimus fuisse factum.

Sed cum Canon iubeat antiquam consuetudinem obinere locum, non institutionem diuinam : illa patriarcharum potestas consuetudine quadam irrepisse in ecclesiam videtur potius quàm diuina ordinatione, aut Apostolica traditione. Respondeo, canonem non negare ab Apostolis ecclesiæ relictam esse potestatem gubernandi ecclesias Apostolicam : sed vt præter cæteros hi aut illi eam habeant, nempe Antiochenus, Alexandrinus, Hierosolymitanus & Romanus, consuetudinis & dispositionis fuisse ecclesiæ. Non enim illi episcopi proximè à Deo Apostolicam accepere auctoritatem, quemadmodum Apostoli, sed ab Ecclesiâ & per ecclesiam : quæ sicut alligata non est certis locis aut episcopis, ita nec auctoritas Apostolica, vt ob iustas causas non possit transferri.

Concilium Nicenum aut aliud simile potuit patriarchatum Romani episcopi transferre aliò, & Rauennati aut Aquileiensi iusta de causa si qua fuisset eum committere episcopo. Idem dico de Antiocheno & Alexandrino. Hanc potestatem se habere episcoporum concilia satis demonstrarunt, quando in omnibus Romano episcopo parem fecerunt Constantinopolitanum. Vnde satis apparet prærogatiuam Apostolicæ potestatis, non successionibus, sed vrbium commoditati fuisse datam. Quod igitur canon consuetudini tribuit, non tollit institutionem diuinam.

Sed vt redeam ad proximos successores Apostolorum & Evangelistarum, Titum, Timotheum & cæteros quos sacræ literæ commemorant adiutores assumptos ab Apostolis : fuisse episcopos & pluribus præfectos ecclesiæ, vetus traditio habet. Nihil enim hæc inter se pugnant, episcopum agere, & Apostoli ac Evangelistæ opus exequi. Idem munus Episcopi & Apostoli esse, nisi quòd huius quàm illius sit amplius latiusque pateat, communis patrum sententia est. Cyprianus epistola decima, ita scribit, *Memnisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos id est, episcopos & prepositos Dominus elegit. Diaconos autem, post ascensum Domini in celos, Apostoli sibi constituerunt.* Hæc Cyprianus : ex cuius verbis intelligimus episcopatum esse Apostolicum, sicut Apostolatus episcopatus quidam est.

Apo-

August. Novi
Testam. quest.
14.

Apostolus Petrus in Actis, apostolatam Iude vocat episcopatum. Similiter Augustinus: Nam nemo ignorat Episcopos Salvatorem Ecclesie instituisse. Ipse enim priusquam in caelos ascenderet, imponens manum Apostolis ordinavit eos episcopos. Et Ambrosius in locum 4. capitis epistolae ad Ephesios, ubi Apostolus ait datos ecclesiae quosdam Apostolos, ita scribit, *Apostoli episcopi sunt, Prophetae* verò sunt explanatores scripturarum, qui ordo nunc potest esse presbyterij: nam in episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est princeps est sacerdotum, & Propheta, & evangelista, cetera ad implenda officia ecclesiae in ministerio fidelium.

Theodoretus in prima ad Timotheum cap. 3. *Eosdem olim vocabant presbyteros & episcopos, eos autem qui nunc vocantur episcopi, nominabant Apostolos: procedente autem tempore Apostolatus nomen reliquerunt eis qui verè erant Apostoli: Episcopatus autem appellationem imposuerunt eis, qui olim appellabantur Apostoli: ita Philippensium erat Apostolus Epaphroditus, &c, ita Cretensium Titus, & Asianorum Timotheus.* Hæc Theodoretus.

Patres verò qui ætatem Apostolorum sequuti sunt, regiminis formam acceptam ab Apostolis mutandam non iudicant: quod certè fecissent, si temporariam Titi & Timothei regiminis formam & extraordinariam credidissent. Neque enim verisimile est Timotheum & Titum, aliosque quibus per uniuersum orbem similis provincia ab Apostolis tradita fuerat, id ignorauisse. Augustinus exponens illud Psalmi 44. *Pro patribus nati sunt tibi filij,* docet episcopos successisse Apostolis. Nisi veteres habuisse episcopos & primates inde ab illis primis Apostolorum temporibus negare, esset impudentia, & rem manifestam probare superflue cuiusdam diligentia, pluribus citandis patribus immorarer.

Sed hoc non controuertitur: quæritur enim utrum diuinus an humanus sit episcoporum ordo, qui consuetudine magis quam dominica institutione irrepperit in ecclesiam. Ex confectis igitur controuersa dijudicemus.

Episcopi sunt diuina institutione & Apostolica traditione ordinati.

Cap. 21.

Apostolos nihil constituisse in ecclesia quod à Domino non acceperant, certum est. Crearunt autem Episcopos, qualis fuit

fuit Titus & Timotheus, vbiq; opus fuit. Nisi enim per orbem vniuersum dispersi Apostoli, Episcopos constituerent, tantus & tam vniuersalis consensus eos non approbasset. Nam cum locorum immensis spacijs ab inuicem distarent ecclesiarum, mirum esset nullam ecclesiam retinuisse diuinum illud quod creditur esse regimen, cuiusmodi hodie in ecclesijs quibuldam reformatis conspicitur. Non potuerunt ecclesiarum in rebus adiaphoris, de quibus nihil certi traditum fuit ab apostolis, non plurimum inter se variare: miraculum certè maximum esset, in hac vna re potuisse consentire, & simul tanto consensu & tam vniuersali traditionem Apostolici regiminis mutare.

Omnes orthodoxi crediderunt se in hac re sequi traditionem apostolicam, & diuinam institutionem. Irenæus lib. 3. cap. 3. aduersus hæreses scribit. *Traditionem apostolorum in toto mûdo manifestam in ecclesia adeo perspicere omnibus qui vera velint audire, & habemus annumerare eos qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesijs, & successores eorum, usq; ad nos, qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab his deliratur.* Ex quibus verbis apparet, traditionem esse apostolicam, & institutionem diuinam, quod in omnibus ecclesijs ab Apostolis institutis fuit receptum: atqui episcoporum ordo vbiq; ab omnibus ecclesijs fuit receptus: traditio igitur est apostolica & institutio diuina. Cyprianus lib. 4. epi. 9. *Vnde (inquit) schismata & hæreses aborti sunt & oriuntur, nisi dum episcopus qui vnus est & ecclesia præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus ab indignis hominibus indicatur? &c.* Idem epistola 27. ordine epistolarum citans illud Matthæi. *Tu es Petrus & super hanc Petram, &c.* infert quod inde per temporum & successionum vices, episcoporum ordinatio & ecclesiarum ratio decurrit, vt ecclesia super episcopos constituitur, & omnis actus ecclesiarum per eosdem præpositos gubernetur. Cum hoc itaq; diuina lege fundatū sit, miror quosdam, &c.

Inter episcopum & presbyterum nihil discriminis esse fuit opinio Aerij, quæ hæresis est habita à patribus.

Cap. 22.

Hic audiuius dignationē Dei & diuinam legem, quibus episcoporum autoritatē niti crediderunt. Præterea, nisi verbo Dei episcoporum ordinem fuisse constitutum orthodoxi patres

G

cre-

credidissent, nunquam inter hereses Acrij opinionē numerassent: qui post 300. annos ab apostolorum temporibus primus asserere ausus est, nihil inter episcopum & presbyterum interesse. De quo Epiphanius scribit, quòd sermo ei erat furiosus, magis quàm humanæ conditionis, quem & refert idem pater dicere solitū, *Quid est Episcopus ad Presbyterum? nihil differt hic ab illo: unus enim ordo est, & unus (inquit) honor, & una dignitas. Imponit manus Episcopus, sedet Episcopus in throno, sedet etiam presbyter.* Hæc Acrius. Epiphanius contrā, primò ostendit episcopum creare presbyteros, & nō à presbyteris episcopum. *Episcoporum (inquit) ordo patrū generator est: patres enim generat ecclesia, presbyterorū verò nō potest generare patres: per lauacri regenerationem generat filios ecclesia, nō tamē patres aut doctores. Quomodo enim posset presbyterum creare qui potestatē imponendi manus non habet in electione?* Et ad rationes Acrij respondet, quòd eum deceperit nugacitas ipsius & æmulatio, & ignarus fuerit historiarum veterum, quòd cū recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata velut habebat, scripsit. Vbi enim erant iam episcopi constituti, scripsit episcopis & diaconis: non enim omnia statim potuerunt apostoli constituere, presbyteris enim opus erat & diaconis: per hos enim duos ecclesiastica compleri possunt. Vbi verò non inuentus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine episcopo: vbi autem opus fuit & erant digni episcopatu, constituti sunt episcopi. Cum autē multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri constitueretur, & contenti fuerunt solo episcopo in loco constituto. Verū sine diacono impossibile est esse episcopū: & curam adhibuit sanctus Apostolus, vt diaconi essent episcopo. Sic ecclesia accipit complementa dispensationis, prout ratio temporis lociq; exigebat. Nam singulę res nō ab initio habuerūt omnia: sed progressu temporis, ea quę ad necessariorum perfectionem requiruntur, parabatur, &c. Confirmat hæc exemplo populi Israëliti, cui præfuit Moyses, qui non vno die, sed tempore illam formauit temp. & quemadmodū errasset olim, qui reformandę ecclesię Israëlitię exemplū sumere voluisset ab ipsius imperfecto, & nondum plenē formato statu: ita hodie errant, qui ad imperfecta initia ecclesię eius statum reuocant. Itaq; insert Epiphanius hoc modo. *Sic etiam (inquit) quę apud apostolum scripta sunt, donec ampliata est ecclesia, donec ad propriā mensurā deuenis, donec ornatu intelligētia iustissima*

ex patre & filio & spiritu sancto gubernata est. Multa intelligit Epiphanius defuisse, & postea eundem non esse presbyterum & episcopū ex eo quod Paulus ad Tim. qui episcopus erat scribit, *Adversus presbyterum ne cito admiseris accusationem, nisi coram duobus aut tribus testibus*, & non dixit, ad aliquem presbyterum ne admiseris accusationem contra episcopū, &c. Epiphaniij sententiā confirmat Augustinus, qui hūc Aerij errorem inter hæreses numerat.

Refutatio sententiæ Hieronymi. Cap. 23.

QUOD obijci solet ex Hieronymo in 1. cap. epist. ad Titum, Episcopos magis consuetudine, quàm dispositionis dominicę veritate presbyteris esse maiores, &c. dico priuatam fuisse Hieronymi opinionē, consentaneam cum Aerio & Dei verbo contrariam. Idcirco nobis examinanda erunt ipsius argumenta, ne temere ab eo & ab alijs pijs & doctis viris qui idem sentiunt, recessisse videamur. Dicit igitur, *Antequam diaboli instinctu studia in Ecclesia fierent, & diceretur in populo, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha, communi presbyterorum consilio ecclesia gubernabatur*: postquam verò unusquisq; eos quos baptizaverat suos putabat esse, non Christi; in toto orbe decretū est, ut unus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis ecclesia cura pertineret, & schismaticum semina tolleretur, &c. Quod hic dicitur communi presbyterorum consilio ecclesias in principio fuisse gubernatas, non diffiteor: sed hoc non arguit dominicę institutionis episcopos non fuisse postea præpositos ecclesię, non magis quàm presbyteros & diaconos, non ex ordinatione divina creatos ab Apostolis, quia Ecclesię absque presbyteris à diaconis sub Apostolis regerantur, antequam crearentur diaconi & presbyteri. Nam apostolos rexisse ecclesias per se ipsos & alios quosdā suos adiutores, antequam ecclesijs presbyteros ordinarent, ex epist. ad Titum cuius notum est: & quisquis habet aliquid iudicii, ex ipsa re facillè intelligere potest, in illis primordijs, dum subinde visitari potuerūt ecclesię ab apostolis & eorū collegis, alios nō opus fuisse dari ecclesię episcopos: sufficiebant presbyteri, qui episcopi (dum nulli alij erant præter apostolos) dici potuerūt. Fateor igitur quoddā fuisse tēpus, quando ecclesię cōmuni cōsilio totius plebis regerentur, ut in Creta ante creationē presbyterorū, & Corinthi, & Romæ: quæ postea noctē presbyteros, ut Philippis & Ephesi, illorū cōsilio gubernatę sunt: sub cura tamē & inspectione apost. & evangelistarū,

Sed inde non sequitur, ab apostolis vbi viros idoneos Deus dedit, non fuisse perfectos singulis ecclesijs singulos episcopos supra ipsos presbyteros, qui in apostolorum locum succederent, & illa eadem præstarent, quæ ipsi præstitissent, si vbiq; semper præsentēs ecclesijs adesset, aut semper viuere potuissent. Quid enim opus erat episcopis, quamdiu ipsi apostoli episcoporum fungebantur officio? Sed cum in orbe vniuerso cresceret quotidie numerus ecclesiarum, & in ecclesijs multitudo Christianorum, vt nec in vno loco manere, nec ad omnia loca potuerint ire apostoli, quæ ipsas desiderabant, & libèter inuissent si fuisset in ipsorum potestate: Tandem creauerunt episcopos, quibus suas mandarunt partes, cuiusmodi fuerunt Titus & Timotheus, & plures alij, eadem Domini institutione qua creabant presbyteros.

Quod Hieronymus ait magis consuetudine, quàm dispositione Dominicæ veritate episcopos presbyteris esse maiores, similitudinem veri nullam habere, doceo primò à tempore quando dicit cœpisse illam consuetudinem. *Antequam* (inquit) *diaboli infinu studium in ecclesia nascerentur, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha, communipresbyterorum consilio ecclesie gubernabantur, &c.* Illa verò schismata sub apostolis nata sunt, ergo tunc illa incepit consuetudo, & ipsi apostoli vitandi schismatis causa, mutarunt dominicam dispositionem. Quod per absurdum mihi videtur dicere. Dominus noster, qui est Dei sapientia, longè meliùs nôrat, quid vtile & necessarium esset præcauendis schismatibus, quàm apostoli. Quorum vt non fuit plus sapere in hac re velle videri: ita non fuit ipsorum ob vnius ecclesiæ peccatum mutare Domini institutionem.

Deinde, vnde nouit Hieronymus ante illa nata schismata, Corinthiacam ecclesiam habuisse presbyteros, quorum consilio regeretur? magis probabile est ex epistolis Pauli, nullis adhuc tunc habuisse proprios presbyteros. Si quis excipiat post apostolorum tempora id accidisse, & Hieronymum nò tam respexisse Corinthiacam ecclesiam, quàm alias complures, quæ in schismata inciderât, & idcirco non dixisse Corinthi, sed in populis: Respondeo id dici non fat esse, sed ex historijs demonstrandū esse, quæ illa fuerint schismata, & vbi, & quādo nata, & quomodo inde tam vniuersalis consuetudo fuerit profecta. In Apoc. 7. leguntur angeli præfecti 7. ecclesijs, quarum vna fuit Ephesus, quam cōstat antea plures

plures habuisse episcopos, sicut etiā Philippis, quos diximus fuisse tantum presbyteros. Dico igitur in ecclesiarum primordiis fuisse tempus quando nullos habuerunt nec presbyteros nec episcopos præter Apostolos & Evangelistas, eorumque coadiutores, ut in Creta: nam omnium fuisse eadem principia: num idcirco dicemus non diuina institutione, sed consuetudine præfectos ecclesijs presbyteros contra Dominicam dispositionem, quia sine presbyteris sub Apostolis seipsas gubernarunt ecclesiæ, & postquam Democratico regimine abusus sunt, consuetudine regimen commissum fuisse presbyteris?

Præterea, si hæc argumentandi ratio valeret; contra diaconorum institutionem similiter hoc pacto argumentari liceret, ac dicere, Non dominica dispositione fuisse ordinatos, quia ab initio nulli erant, quamdiu credentium erat cor vnum & anima vna, & nemo quod possidebat suum esse dicebat; sed postquam diaboli instinctu murmur Græcorum contra Hebræos exortum est, creati fuerunt diaconi; ergo consuetudine, non institutione dominica ordinati fuerunt in ecclesia; quod non consequi omnes vident. Nam etsi alias præter murmurationem causas adiungant Apostoli, creatio tamen diaconorum inde nata fuit. Itaque dico, quamuis ex schismate natam esse fateremur primam creandi causam vnius episcopi supra cæteros presbyteros, non inde fieri consequens, ob illam solam causam id esse factum, aut non esse dominicam institutionem.

Occasio hæc creationis vnius episcopi, quam adfert Hieronymus, nimis incerta coniectura est, nulla nixa probabili ratione, quod propter vnius ecclesiæ contentiones, Apostoli contra Dominicam institutionem, per vniuersum terrarum orbem, ecclesijs & presbyteris qui nil peccarant, vnum præfecerint episcopum; iniquum hoc nimis fuisset.

Postremo, nos non legimus Corinthiæ ecclesiæ presbyteros præbuisse schismatis causam, sed captam à plebe occasione suorum doctorum, à quibus in fide aut instituti, aut baptizati fuerant. De præceptoris sui præstantia superbiendo, quemadmodum de parentibus & natiuitatis loco, aliisque id genus plurimis, vanitatem humani ingenij inflari solere, notum est. Illi vnde schismatis occasio nascebatur, Corinthi non erant præsentis, ut ad vitandum schisma, presbyteri qui sub vno episcopo in ordinem erant

cogendi, fuerint ipse Paulus, Cephas, Apollos, aliique plures, de quibus quilibet gloriabatur.

Mihi certe vana videtur hæc Hieronymi cogitatio, quale est quod addit de decreto facto in toto orbe. Quando obsecro, & à quibus potuit illud decretum fieri? quomodo tanto consensu recipi, contra primam secundum Domini voluntatem presbyterorum ordinationem? Nam per omnes totius vniuersi orbis ecclesias episcopi semper fuerunt supra ceteros presbyteros, auctoritate & dignitate superiores. Institutionem Dominicam Paulum mutasse, & vt id voluisset potuisse, non est probabile. Ceteri Apostoli qui erant per varias nationes dispersi, ignorabant quid ageretur Corinthi, vt decreto Pauli addidisse credantur suum calculum. Sed vt demus schisma illud Corinthiacum ad eorum peruenisse notitiam, & ex diuersis & maxime remotis orbis partibus miraculo aliquo simul conuenisse: cui probabitur, vitandi schismatis causa, in mutationem Dominicæ institutionis consensisse?

Post Apostolorum tempora multò minus fieri potuit, vt omnes ecclesie conuenerint, aut consenserint in abrogationem ordinis accepti ab Apostolis & à Domino instituti. Aliquæ saltem primam institutionem retinuisent. Antiquitatis huius consuetudinis ipse Hieronymus testis est tum hic, tum in epistola quam scripsit ad Euagrium. *Alexandria* (inquit) *à Marco Euangelista usque ad Heraclum & Dionysium Episcopos, presbyteri vnum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum episcopum nominabant; quomodo si exercitus Imperatorem faciat, &c.* Sed falli Lectorem hic nolo, & credere ex his verbis Hieronymi presbyteros semper vnum ex suo collegio collocasse in excelsiori gradu: sunt innumera exempla, quibus docetur, præteritis presbyteris à populo & clero sæpe electos fuisse aut diaconos, aut alios qui non censebantur in Clero. Vnde apparet decretum illud ecclesias ignorasse, nec eius vnquam in electionibus Episcoporum habuisse rationem, vt ex presbyteris vnum qui præesset cæteris eligerent Episcopum.

Esto tamen; demus Hieronymo decretum quod cogitauit fuisse factum: aut illud contra Domini institutionem factum est, & dicendum patres omnes & omnia consilia errauisse, quod de nulla alia re dici potest & nõ potuisse fieri docuimus: aut de re adia-

phora,

phora, quę in eorum fuit potestate à quibus emanauit, esse factum oportet. Et qui sumus nos, qui decretum cui totus Christianus orbis paruit, contemnere audemus? Dico igitur priuatam & particularem hanc fuisse Hieronymi opinionem, & contrariam communi sententię omnium fere patrum, qui aut Hieronymum præcefferant, aut illa ætate simul cum eo viuebant.

Idcirco cum non ignoraret sibi posse obijci, hanc ipsius, non scripturarum esse sententiam; eam scripturis confirmare conatur, citata Pauli ad Philippenſes epistola, in qua salutem dicit Episcopis & diaconis illius Ecclesię: item vigesimo capite Acto- rum, & primę epistolę ad Titum, ubi illi qui presbyteri erant, vocantur Episcopi: quibus locis antequam respondeam, Theodoretum audire operę pretium est. Is exponens hunc locum Pauli, ita scribit: *Episcopos appellant presbyteros: utrumque enim nomen habebant illo tempore, ut patet ex vigesimo capite Acto- rum, & ad Titum primo capite. Episcopis enim coniungit diaconos, cum de presbyteris nullam fecisset mentionem: alioqui nec fieri quidam poterat, ut multi episcopi essent vnius ciuitatis pastores, quo fit, ut essent vnius ciuitatis presbyteri, quos nominant episcopos. Beatum autem Epaphroditum in hac epistola nominauit eorum Apostolum: vestrum enim inquit Apostolum, & necessitatis mea adiutorem. Apertę ergo docuit episcopalem dispensationem ei fuisse creditam, cum haberet appellationem Apostoli.* Hęc Theodoretus.

Error Hieronymi & Aerij nascitur ex vocabulorum presbyteri & episcopi generali & promiscuo vsu, qui tunc temporis fuit. Sed cum idem accidat dictioni (Apostolus) mirum videri potest, cur illic potius quàm hic erratur. Namquod Barnabas, Epaphroditus, & alij complures nominantur Apostoli, nemo vnquam credidit nullum discriminē esse inter illos & 12. viros. Sed quia vocationis 12. Apostolorum, Pauli & aliorum, qui similiter dicti sunt apostoli, notior est historia quàm eorū qui cōmuni vocabulo presbyteri & episcopi dicti sunt, obscuritas tenet hanc rem inuolutam ijs qui latētes historias in actis & scriptis apostolicis nesciūt eruere, & propter communionē nominis nihil interesse inter eos, qui ijsdem significantur nominibus creditur. Quemadmodū nomen (apostolus) turpiter falleret, si equare 12. viris eos omnes quis vellet, quibus hoc nomē tribuitur; ita fallit *episcopi* vocabulū tributum duplici presbyterorū ordini. Varius est eiusdē vocabuli vsus, & nō

rare

raro speciem & genus eadem dictio significat. Gratia exempli, malitia, virtus, iustitia, modò generalem quandam significationem obtinent, modò contrafectionem. Idem de hoc vocabulo *Presbyter* censendum est, quòd generalitate sue significationis omnes pastores complectitur, adeò vt Apostoli etiam vocentur presbyteri, cum infimus pastorum ordo hoc peculiare nomen habeat. Præterea, inest dictionibus etymon, secundum quod eas similiter accidit vsurpari: quomodo episcopi non tantum presbyteri, sed ipsi etiam Apostoli nuncupantur.

Exemplum in rebus & nominibus ciuilibus inueniemus, & Regum, Ducum, Comitum, Equitum, militum ac baronum vocabulis idem accidere, quæ pluribus tribuuntur, qui magno intervallo dignitatis & honoris inter se distant. Nam magnum regem sub se habere alios subiectos reges nouum non est. Idem dico de Ducibus, qui sub se alios habent duces beneficiarios quibus imperant: & Comites nonnulli, vt Flandriæ & Rheni Palatinus, domini sunt aliorum Comitum. Quid opus est de equitibus, militibus, & baronibus loquar, quibus sub eodem nomine maxima est distantia potestatis & dignitatis? Ridiculum se exhiberet ipsis pueris, qui ex communi nomine æqualitatem inferret. At alia (dicit quispiam) ministerij ecclesiastici, & ciuilis gubernationis ratio est. Respondéo me non conferre ministeria ministerijs, sed nomina nominibus in significandi ratione, vt appareat quàm futilis sit ratio, quæ ex communibus vocabulis rerum & personarum tollit discrimen.

Quamuis igitur nostræ ætatis magni nominis scriptores vnius episcopum supra cæteros presbyteros abolendam censent, tanquam ea consuetudine, & hominum voluntate locum obtinuerit in ecclesia Christi, contra dominicæ dispositionis veritatem: tamen apud me plus valet consensus vniuersalis omnium totius orbis ecclesiarum consentiens cum verbo Dei, quàm Aerij hæretici, aut Hieronymi allucinantis in verborum ambiguitate, & primorum temporum ecclesiæ conditione.

Nam ex verbo Dei hoc manifestum est, ætate Ioannis Apostoli septem Asiæ ecclesias septem habuisse episcopos, diuina, non humana ordinatione sibi præfectos. Cum enim spiritus sanctus illic nihil dissimulet eorum quæ peccarant aut Angeli ipsi, aut qui sub eorum erant regimine constituti; ambitiosam quæ multis videtur

detur in nouationem recens in ecclesiam inuectam, contra Domini institutionem, sine reprehensione nunquam præterisset. Etenim illæ ecclesiæ plures habuerint presbyteros; non tamen pluribus presbyteris aut presbyterorum collegijs vitio vertitur, quod in ecclesijs peccabatur, sed singulos singularum ecclesiarum Angelos alloquitur: quorum nisi eminentior in ecclesiæ regimine fuisset autoritas, soli culpam & vituperium male obitæ functionis non sustinerent.

Quidam nostri temporis scriptor hanc hæresim (siue errorem mauis dicere) defendere, aut saltem excusare conatur: sed rationes quibus id facit sunt aded in concilia & veteres patres contumeliosæ, ut me earum pudeat. Aerius tanquam bonus vir excusatur, & patres aperte superbæ & tyrannidis insimulantur: qui cum nihil adferat solidi refutatione dignum præterea quæ suprà ex Hieronymo attulimus, eius argumenta non tangam.

Quanto christianius & modestius clarissimus vir, pietate & rara eruditione reuerendus senex Hieronymus Zanchius in sua confessione scripsit quid de hac controuersia sentiret? ipsius hæc sunt verba: *Fides autem mea nititur cum primis & simpliciter verbo Dei, deinde nonnihil etiam communi totius veteris Catholice Ecclesie consensu, si ille cum sacris literis non pugnet: credo enim quæ à pijs patribus in nomine Domini congregatis, communi omnium consensu circa ullam sacrarum literarum contradictionem definita, & recepta fuerunt, ea etiam (quanquam haud eiusdem cum sacris literis auctoritatis) à spiritu sancto esse. Hinc fit ut quæ sint huiusmodi, ea ego improbare nec velim nec audeam bona conscientia. Quid autem certius ex historijs, ex concilijs, & ex omnium patrum scriptis, quam illos ministrorum ordines (de quibus diximus) communi totius Reipub. Christiana consensu in ecclesia constitutos receptosque fuisse? Quis autem ego sum, qui quod tota ecclesia approbavit improbem? Sed neque omnes nostri temporis docti viri improbare ausi sunt, quippe qui norunt & licuisse hæc ecclesiæ, & ex pietate atque ad optimos fines pro electorum edificatione ea omnia fuisse perfecta & ordinata. Fuit mihi præterea habenda ratio illarum etiam ecclesiarum, quæ licet enangelium complexæ sint, suos tamen & re & nomine habuerunt episcopos. Quid quod in ecclesijs quoque protestantium, non desunt re ipsa episcopi & archiepiscopi, quos (mutatis bonis Grecis nominibus in male Latina) vocant Superintendentes & Generales superintendentes? Sed ubi etiam*

H

neque

neque vetera illa bona Græca, neque hac noua male verba Latina ob-
tinent, ibi tamen solent esse aliquos primarij penes quos ferè tota est au-
thoritas. De nominibus ergo fuerint controuersia; verum cum de re-
bus conuenit, quid de nominibus altercamur? Interim quemadmodum
non improbam patres in eare de qua est questio, sic etiam non possum
nostrorum zelum non amare, qui ideo illa nomina oderunt, quia metui-
unt ne cum nominibus vetus etiam ambitio & tyrannis cum ruina ec-
clesiarum renouetur.

Hæc reuerendus ille senex Zanchius. Adferrem plura nostri
temporis scriptorum testimonia ad hanc rem confirmandam, si o-
pus esset, qui aut prorsus idem nobiscum sentiunt, aut certè mode-
stissimè contrariam sequuntur sententiam: sed nobis hoc tem-
pore vnus Zanchius instar multorum erit qui idem sentiunt, ne
multitudine testimoniorum plus iusto crescat volumen.

De vno Episcopo in vna diocæsi.

Cap. 14.

Postquam docuimus illud Ecclesiæ regimen esse institutum à
Deo, in quo pastores parent pastoribus, & presbyteri subsunt
episcopis; videndum nobis est, num vna Ecclesia aut Diocæsis
non recipiat duos aut plures episcopos eiusdem dignitatis & po-
testatis. Hierosolymitana Ecclesia duodecim Apostolos & septu-
aginta duos Euangelistas cum Prophetis habuit episcopos: &
multis exemplis probari potest, vnam ecclesiam duos habuisse E-
piscopos. Epiphanius contra hæresin Arrianam scribens, de A-
lexandrina ecclesia, innuere videtur hunc morem illa ætate fuisse
in multis ecclesijs, vt duos simul haberent episcopos, quando in
Alexandrina ecclesia hanc consuetudinem fuisse negat, vt duos
simul haberent episcopos. Respondeo, duodecim Apostolos &
septuaginta duos discipulos cum cæteris qui ad tempus manserunt
Hierosolymis doctores & episcopos, non vnus illius vrbs &
gentis fuisse constitutos, sed totius vniuersi orbis. Quod ad con-
suetudinem quarundam ecclesiarum attinet, quæ duos simul eo-
dem tempore habuerunt Episcopos; qualis ille mos fuerit, &
quàm rarus & extraordinarius, ex Augustini electione, qui viuo
adhuc Valerio Hipponensi Episcopo factus est Episcopus, disci-
potest: fuit enim factum contra decreta Niceni consilij. Nulla est
tam generalis lex quæ exceptionem nullam patiatur, quando-
cunque

cunque causa subest: scelus non est vnam ecclesiam plures habere pastores eiusdem potestatis: sed an expedit, vsus docebit. Episcopi olim graues quo, cum scirent senectuti ætatem aliam nullam succedere, & diem obitus sui esse proximum; nominare successorem, & nonnunquam collegam assumere solebant, idque turbatum quæ in electionibus episcoporum accidere solebant vitandi causa: aut quia interdum senio & morbo impediti episcopi, munus episcopale per se obire non poterant, eligebatur qui senis suppleret vicem, & cum eo in episcopali throno sederet.

Exemplis vltimarum ecclesiæ inductus Valerius Hipponensis episcopus, Augustinum sibi adiungi, & in suum coaptari locum se adhuc viuo obtinuit: quod quàm ægrè precibus & exemplis victus admiserit, epistola IIO. testatur: in qua narrantur acta à notarijs excepta in designatione Eradii presbyteri successoris futuri Augustini in Episcopatu, acclamante & approbante populo: quæ his verbis est allocutus. *Scio quod scitis vos (inquit) nempe Eradium idoneum & dignum episcopatu, sed nolo de illo fieri, quod de me factum est: quid autem factum sit multi scitis, illi soli nesciunt, qui tunc aut nondum nati erant, aut nondum habebant ætatem sciendi. Adhuc in carne posito beata memoria patre & episcopo meo sene Valerio, episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod concilio Niceno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat. Quod ergo reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo.* Hæc Augustinus.

Gregorius Nazianzenus in epistola ad Gregorium Nyssenum scribit de hac consuetudine in hæc verba. *Si verò quis contendat non oportere viuo episcopo alium eligere, sciat hæc nihil valere contra nos. Omnis enim manifestum est, quod non Nazianzo verum Sostrinus prepositus sumus, etiamsi ob reuerentiam patrum, & eorum qui id à nobis precibus contenderunt, velut hospites presidentiam suscepimus.* Hæc Nazianzenus. Vnde intelligitur extraordinarium & rarum fuisse, vt duos vna Ecclesia haberet Episcopos. Huius consuetudinis fecit Epiphanius mentionem, vt ostenderet causam cur Athanasius proximè Alexandro non successerit, cum ab eo esset designatus: nimirum quòd eo superstitie adhuc creati cum Episcopum mos Alexandrinæ Ecclesiæ non permiserit.

Nam hoc & Episcopi & populus persuasum habebant, vnam Ecclesiam vnū tantum admittere episcopū: quando contra factū

est, necessitas quæ legem non habet id excusat. Cum Constantius precibus nobilium matronarum Liberium episcopum ab exilio reuocasset, & eum vellet simul cum Felice qui ei fuerat surrogatus, ecclesiam Romanam regere: populus auditis literis Imperatoris, illis irritis vno ore vociferati sunt, *vnus Deus, vnus Christus, vnus Episcopus*. Cyprianus de legitima electione Cornelij; *Cum post primum secundus esse non possit, quisquis post vnum qui solus esse debeat factus est, non iam secundus, sed nullus est*. Ignatius qui ætatem Cypriani præcessit, & secundus vel tertius ab Apostolis Episcopus ecclesiæ Antiochenæ numeratur, dona vnius Dei quæ in ecclesia sunt ad vnitatem reuocans, ita scribit: *Vna est caro Domini Iesu, vnus eius sanguis, qui pro nobis effusus est, vnus item panis omnibus confractus est, & vnum poculum vniuersis distributum est, vnum est altare toti ecclesiæ, & vnus episcopus cum presbyterorum collegio, &c.*

Epist. ad Philadelphien.

Patrum hæc fuit ratio, quod vnum Deus voluisset in veteri testamento esse summum sacerdotem: cui quamdiu viuerebat surrogari alius non poterat, nisi fortè tetra scelere vitam suam contaminasset, aut casu incidisset in morbum immundum, aut mutilationem corporis, quæ ipsum ineptum obeundo muneri sacerdotali redderet. Quod etsi sacramentum in se contineret, cui hodie locus in ecclesia relictus non est: politia huius sacramenti quæ separari ab eo potest, non est contemnenda Christianis.

Si quis dicat hac ratione episcopi Romanæ tyrannidem in omnes Christi ecclesias posse defendi, rem non rectè accipit: plurimum enim interest inter præfecturam vnius gentis & regionis, ac totius vniuersi orbis. Quàm latissimè patet in omnes Christi ecclesias vbicunque illæ sunt summum imperium: nulli vni Apostolo totus orbis commissus fuit: Petro apostolatus circumcissionis obtigit, & Paulo præputij, sed ita tamen, vt socios non excluderent, & collegas eiusdem secum potestatis: Iacobus Iudæorum fuit Apostolus, qui Hierosolymis & in Iudæa degebant: Petrus eorum qui dispersi inter gentes erant; Paulus verò inter Græcos Asiæ & Europæ suum apostolatum circumscripsit, reliquas orbis partes relinquens cæteris Apostolis. Si sua prouincia Romanus episcopus contentus fuisset, nemo eum impiæ tyrannidis accusaret.

Deinde, cum constet traditiones Apostolicas, quod ecclesiæ regimen

regimen attinet & ipsius externam politiam, ex veteri testamento ab ipso Seruatore nostro, & postea ab apostolis fuisse desumptas, quantum temporum & loci gentisque conditio ferebat; reprehensione vacat, si ex eodem fonte patres mutuati videntur ad ecclesiæ ædificationem politicas quasdam constitutiones. Hinc Hieronymus ad Euagrium sic scribit. *Et ut sciamus traditiones Apostolicas sumptas de veteri testamento, quod Aaron & filij eius atque Leuitæ in templo fuerunt, hoc sibi Episcopi & presbyteri, & Diaconi vendicent in ecclesia.*

Dico igitur singulis diocæsis ac parochijs quæ veluti vnâ ciuitatem constituebant, rectè singulos fuisse ordinatos episcopos, & similiter toti vni genti ac prouinciæ, vnū siue patriarcham, siue archiepiscopum, siue primatem, aut Metropolitanum eum voces, optimo exemplo, & diuino consilio fuisse a concilijs & veteribus designatum. Sed vt semel hanc disputationē concludam; ex his quæ dixi de euangelij ministerijs à Domino institutis, & ab apostolis qui sequuti sunt ecclesiæ relictis, patrūque & conciliorum vnanimi consensu, & totius ecclesiæ vsu, cognoscere quiuis potest, humanum non esse illud regimen, in quo presbyteri parent superioribus episcopis, & episcopi suis patriarchis & Metropolitanis, sed diuinum, atque à Deo tam in veteri quàm nouo testamento institutum.

*De nominibus Patriarcharum, Archiepiscoporum,
& Metropolitanorum.*

Cap. 35.

EXpositis rationibus & argumentis, quibus adducor vt dissentiam ab ijs quibus aliàs plurimum tribuo: nunc respondendum est maledictis quorundam, qui contempta modestia doctissimorum scriptorum nostri temporis, nomina & munera episcoporum, Archiepiscoporum, Metropolitanorum, & Patriarcharum conuitijs lacerant, & insectantur tanquam inflata, superba, Antichristiana, & impia. Disputant ab Apostolo Paulo inter ordines ministrorum euangelij, quos in epistola ad Ephesios 4. cap. numerat, nullam fieri mentionem patriarcharum aut Archiepiscoporum: sed respondetur officia contineri nominibus Apostolorum & euangelistarum, & 12. cap. ad Romanos 8. versu sub vocabulo *ἐπισκόποι* & ad Corinthios *ἐκκλησιαστικοί*. quibus superiores pa-

stotes significantur. Perpetua autem futura apostolorum & euangelistarum munera superius iam à nobis demonstrata sunt, sicut etiam satis apertè indicant verba quæ sequuntur enumerationem ministeriorum Euangelij, quando in quem finem Seruator noster dederit ecclesiæ quidam quidem apostolos, alios verò euangelistas, Paulus addidit, nempe ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationē corporis Christi. Quamdiu enim edificanda erit ecclesia, ea manere necesse est ministeria quæ ibi commemorantur: si sine illis ædificari potuisset ecclesia, nõ essent instituta. Quod alia temporaria creduntur, alia perpetua, reuincitur à fine, qui assidue vsq; ad Domini aduentū consecutū est à fidelibus, quos his ministerijs edificari & in vnū mysticū corpus Christi coalescere oportet. Tamen si episcoporum, Archiepisc. Primarum & Patriarcharum munus tam latè non pateat sicut 12. Apostolorum, nec eandē Spiritus sancti mensuram consecuti sint: discrimen hoc quātitatis & mensuræ est, non ipsius rei. Quos hodie dicimus episcopos & archiepiscopos, Paulus apostolos vocauit, vt pote vt diximus, qui eiusdē muneris essent socij, & autoritatis participes. Hinc passim Archiepiscopi & patriarchæ vocantur Apostolici.

Quod hæc vocabula superbiæ tumore inflata, & plena vanitatis vento dicuntur, rationes & argumēta quibus id persuadetur, inspicienda sunt. Primum argumentū ducitur à compositione Græcæ dictionis *ἐπίσκοπος* quæ principatū & imperium significant propriū magistratui, & alienū à simplicitate & modestia, quam Evangelij doctrina in pastoribus postulat. Deinde quod conciliū Carthaginēse prohibuerit quæquam episcopū, principem sacerdotum vocari: Canonis verba hæc sunt. *Ὅτι πῶς ἐπὶ τοῖς ἐπίσκοποις ὁ δῶκεται καὶ λαὸς ἡγεῖται ὡς ἐπὶ τοῖς ἱερεσὶ καὶ τοῖς πρεσβυτέραις, οὐκ ἔστιν ὀρθόν· ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τοῖς ἀδελφοῖς.* Quæ Gratianus 99. distinct. sic vertit. *Prima sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotū, vel summus sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantum prima sedis episcopus.* Præterea, dictio Archiepiscopus nihil significatione differt à Græco vocabulo *ἐπίσκοπος*, hoc est, pastorū princeps: quod nomen soli Christo cū sit propriū, excusari à sacrilegio non posse videtur qui illud vsurpat: proinde eliminanda sunt Christi ecclesia omnia huiusmodi vocabula & prorsus abolenda: Nec inutilis nominum disputatio censenda est, quibus gloriæ Christi derogatur. Postremo, vocabula quæ ipse Antichristus, aut Antichristi spiritus innoxat aut inuenit vitanda sunt.

veritatis cultoribus. Sed horū vocabulorum authorem fuisse Antichristum constat: sunt igitur vitanda. Respōdeo, significationem horum nominum vi compositionis nihil habere inflati aut superbi: Græca enim dictio *πρῶτος* non tantum imperium & magistratum significat, sed primum, principium, & primam causam ac originem alicuius rei: & in compositione naturam dictionis sequitur, cum qua componitur: ac ita cum episcopi vocabulum nihil significet, quod superbum sit, quocunq; modo accipiatur, superbi in se nihil habet, sicut apparet in dictionibus architectus, archiatros, architriclinus, archibubulcus. Sed dico de dictione archiepiscopus, non tam dominum & principem episcoporum significare, quam primum & præcipuum episcopum. Non abhorrerē à Principis vocabulo, si nunc (vt propriè Latinis) tantum primum & primarium virum significaret: sed cum vsu augustiorem significationem obtinuerit, vt accipiatur pro eo qui principatum & summam potestatem habet, aut abstinere eo, aut parcius vtari. Idem de dictione *πρῶτος* est dicendum, quod non semper Græcis significet magistratum, sed primum alicuius rei authorem ac causam: & Patriarcha non magis potestatem habentem in alios & magistratum gerentem significat, quam hæresiarcha, qui ita nominatur, quod primus author hæresis sit, non quod imperium exerceat in suæ farinæ homines. Patriarcha propriè stirpis alicuius & gentis primum parentem significat, à qua significatione translata dictio est, vt significet Archiepiscopum, quod ipse inter cæteros episcopos qui patres habentur, sit veluti primus pater, & vt imperium quod in alios habet paternum intelligatur, non regium aut tyrannicum: modestiæ causa igitur Patriarchæ & Archiepiscopi appellati potius sunt quam *ἐπισκοπάρχης* ipsam, vt omnes intelligerent non aliud in suos fratres & coepiscopos habere imperium, quam Paulus habuit in Titum & Timotheū, & illi similiter in alios presbyteros & episcopos. Et sic apparet hic nullum nomen dari episcopo primæ sedis vetitum canone Carthaginensis concilij, cum patriarcha & archiepiscopus nihil aliud significant simplici & vero sensu, quam primum episcopum: qui si princeps legatur episcoporum apud eos qui purius scripserunt Latine, neminē id offendere debet: nam vt notaui, idem principis vocabulū, quod primum & præcipuū significat. Ita Ambrosius (vt alios omittam) in Pauli epistolam ad Ephesios cap. 4. scripsit: *In Episcopo (inquit) sunt omnes ordines, quia primus sacerdos,*

sacerdos, hoc est, princeps sacerdotum & Propheta & Euangelista. Quod dictionem Archiepiscopus significare contendunt idem quod *ἀρχιεπίσκοπος* apud Petrum, demiror plurimum ab eruditis viris & linguarum peritis proficisci. Dixi modò quid Archiepiscopus significet, & quid dictio *ἀρχι* & *ἐπισκοπος* in compositione valeat. Quocirca cum in compositione huius dictionis *ἀρχιεπίσκοπος*, sicut in cæteris, pro primo pastore alicuius loci aut gentis possit accipi æquè ac pro summo principe & Domino pastorum: non video cur de hominè, qui primum locum inter pastores obtinet, non possit dici. Cum autem Christum significat propter summum imperium quod in omnes pastores habet tanquam omnium & gregis & pastorum Dominus, variat significatio, in qua nemo est nostrorum Archiepiscoporum qui se dicat aut dici patiatur Archiepiscopum. Christus vocatur *ἀρχιεπίσκοπος* *ἡ ἐκκλησία*: cum Archiepiscopi in ecclesia non simpliciter sic dicantur, sed huius vel illius sedis Archiepiscopi, cuius Suffraganei siue coepiscopi totius huiusmodi prouinciæ satis noti sunt: inter quos solùm primarius moderator constituitur, eorùmque, non aliorum absolutè omnium, dicitur Archiepiscopus. Cum igitur tantùm significetur primus & præcipuus pastor alicuius prouinciæ, nihilo plus derogatur Christi gloriæ, quàm quando presbyteros & episcopos vocamus Pastores & Doctores: cum ipse Christus solus propriè sit noster Doctor & Magister, & solus noster verus bonus pastor, qui animam suam dedit pro nobis. Similiter quamuis Deus & pater Domini nostri Iesu Christi noster pater sit, qui est in cælis: mortales tamen patres nostros vocare citra Dei iniuriam conceditur. Polyschema hæc esse nomina qui non ignorat, & diuersis rebus diuersa ratione tribui, ludere in re maximè seria ad vanam ingenij ostentationem & lectorum perniciem videtur. Quamobrem constituto quod suprà docuimus, in regimine ecclesiæ institutione diuina fuisse præpositos episcopis & presbyteris superiores episcopos, apertioribus vocabulis illa diuersitas post Apostolorum decessum exprimi non potuit, quàm Patriarchæ & Archiepiscopi: in quibus (si seponas fastum & tyrannidem eorum qui sua autoritate abutuntur aut abusi sunt, & segniùs quàm decet suum munus obierunt) minùs insit tumoris aut superbiæ.

At (inquiet aliquis) Episcopi & Archiepiscopi sæculares curas amplectuntur, & ciuilis magistratus honores inuadunt, eorùmque

rūmque ornantur titulis: quæ omnia quàm sint contraria Euan-
gelij doctrinæ, & huic nominum interpretationi, quis non videt?
Sed alienum hoc est ab instituta disputatione: non hoc nunc hīc
quæritur: suo loco postea dicam de hac re quid mihi videatur.

Putā (candide Lector) me non eos defendere qui hodie vi-
uunt; qui dum videntur, inuidentur: sed pios Christi seruos, qui
cum magno fructu olim præfuerunt Ecclesiæ, antequam Roma-
na tyrannis Christi opprēsserat Ecclesias: nempe Gregorium
Nazianzenum, Gregorium Nyſenum, Basilium Magnum, Atha-
nasium, Ioannem Chrysostomū, Cyprianum, Ignatium, Polycar-
pum, Irenæum, Ambrosium, Augustinum & similes: quorum vi-
ta vt remotior à nostra ætate, ita & ab inuidia. Dico igitur me hos
patres, quos episcopos, Archiepiscopos, & Patriarchas fuisse con-
ſtat, & cum præcipua quadam potestate supra reliquos suos fra-
tres gubernasse Ecclesias, vilius superbiæ aut antichristianismi me
non posse damnare. Si quis habet discretionis spiritum maius do-
num, eo vtatur per me licet; sed videat ne sit spiritus temeritatis.
Equidem nullum Antichristi spiritum in illis patribus possum ag-
noscere: homines fuisse scio, & habuisse suos errores; tamen in
hac re eorum scripta maiorem auctoritatem apud me habent,
quàm eorum qui nostra ætate & nostra memoria de hac re scrip-
serunt.

Nomina hæc igitur, scilicet Archiepiscoporum, ego nego ab anti-
christo inuenta, hoc primum; deinde dico, non promiscuè reiici-
endū quicquid ab antichristo fuit vsurpatum, aut etiam inuētum:
quia bona & vera nonnulla necessariò inuenit, vt multa mala &
falsa tegeret. Ipse Sathan in angelum lucis se transformat, vt cō-
modius fallat: factitatem simulat, vt in scelus impellat: veritatem
propugnat, vt in errorem inducat. Nam se palam proderet, si ni-
hil nisi mala & falsa doceret: & ita neminem facile deciperet, nec
ipsius regnum diu subsisteret. Nihil ineptius hac conclusionē,
qua sic infertur, Hoc Antichristus docet, ergo falsum: hoc anti-
christus inuenit, ergo malum: nisi addatur aut saltem intelliga-
tur, id esse contra verbum Dei. Gratia exempli, quod à spiritu
Sancto edoctus fuerat Petrus, id fide confessus est, nempe Iesum
esse Christum & Dei filium; fatetur idem ore antichristus, & ne-
gantem flammis necandum trahi iubet: sacros verbi Dei codices
recipit, & assiduò orandum esse quia Dominus docuit, ipse diem

in nocturnas & diurnas precandi horas distribuit. Sed ieiunijs & precibus, sacris codicibus, & ipsa confessione filij Dei ad superstitionem quia abutitur, num ideo hæc repudiabimus? Ordine ministrorū Ecclesiæ in precio esse voluit, & non infimū honoris gradū in repub. Christiana tenere. quid? ne similes eis simus, probis & ignominia Christi seruos afficiemus? & in ipsa fæce plebis iacere sinemus? Si imprudentes contradicendi studio quidquid dicit & facit Romanus episcopus, auersari pergant; ipsi tādē totam religionē Christianam deferent. Nulla igitur ratione mouetur quisquis repudiandū quidpiā censet, quia aut ipsius auctor aut eo abusus ad tyrannidē, aut ad superstitionē episcopus Romanus fuerit.

In tria genera distribui possunt quæcunque in Romana ecclesia quæ nunc est, cōspiciuntur. Quædam cum verbo Dei consentiunt, quædam planē ei aduersantur, plarāq; sunt huiusmodi, qualis eorū est vsus bonus vel malus, quæ media aut indifferentia vocantur. Tamen si bonis rebus abutantur mali, naturā illā ideo non mutant. Verbum Dei, Baptismum, & quidquid præterea apud Romanistas est, nemo sanus repudiare potest, tanquam mala, quia apud illos sunt. Malis verò quia nemo vnquam bene vtitur, penitus deserenda sunt, cuiusmodi est omne genus idololatriæ, & quidquid doctrinam sanam euertit. Media cum sint huiusmodi, vt is est qui illis vtitur, in libertate nostra sunt vt eis vtamur, prout res tempusque postulabit. Omnes medium & indifferens censent, quidquid nec vetitum, nec mandatum in verbo Dei legitur, & in arbitrio cuiusque est relictum, vt vtatur aut non vtatur, nisi aliud intercedat, quod vsum alioqui liberum, ratione temporis lociue, aut personarum impediatur. Ego media & indifferentia sic opinor melius definiri, si dicamus ea esse media, quæ nulla lege nec diuina nec humana vetita, aut mandata sunt: potest enim iussione eius qui in nos habet imperium vsus liberæ rei circumscribi multis modis & multis de causis, quæ fusiùs prosequi huius non est loci. Tantum hæc noto, vt nouerimus quæ indifferentia sunt, vsurpari à nobis posse, quamuis variè illis fuerit abusus episcopus Romanus, aut alius quiuis antichristus: nostram libertatem aliorum superstitio aut impietas non minuit: præsertim vbi accedit publica auctoritas, quæ vt iubeat, aut permittit ijs rebus quibus superstitioni & idololatriæ abusi sunt. Quocirca quotiescūque aliquid in questione venit, quod apud Romanistas, aut alios veritatis aduersarios vtitur

visitatum est, rei ipsius natura consideranda est, non abusus.

Magna hodie acerbitate hic in Anglicana ecclesia quidam de vestitu externo, pilis, superpellicijs, musica, organis, & alijs quibusdā ritibus disputant, quæ quia in Romana ecclesia in usu sunt, prophana & impia esse contendunt. Item de episcopis & archiepiscopis, ac possessionibus eorum, deque honoris gradu quem in repub. Christiana obtinent; quæ nisi probentur contraria verbo Dei, nullam rationem adferri idoneam dico ad eorum abolitionem, quando inuentor aut author dicitur fuisse antichristus. Medix res & indifferentes quibus ad suam tyrannidem est abusus, ad bonum usum conuerti possunt, ecclesiæ & reipub. vtilem.

Contentiosis & quibus iam altius insedit adserere episcopalem auctoritatem esse perniciosam ecclesiis, hæc mea responsio non satisfecit, scio: & quod dixi de simplici significatione compositarum dictionum cum *non* recipient. Quare etiā mihi simplicissima placeat dictionū patriarchæ & archiepiscopi interpretatio, quæ est modestissima: id tamen audeo asserere, vt maximè principatum quandam deimus vi compositionis significari, inde non conuinci episcopis non conuenire. Nam hac ratione si exactam dictionum significationem vrgere quis hoc modo velit, & cauillari, Nefas erit quenquam mortalem appellare monarchā, aut *autem*, quod vera significatione nemini nisi Deo verè & propriè competat: hæc & quæ huius præterea generis inueniuntur vocabula usu recepta erunt abolenda: proinde *ecclesiarum* ministros appellare non licebit: imò nec presbyteri quidem vocabulum retinebimus, quia hoc in sacris literis sit proprium Magistratibus & principibus ac nobilibus prouinciarum, illa verò significant, imperatores ac belli duces, aliosq; ciuiliū rerum præfectos, quibus non minùs sunt propria quàm *ecclesiarum* tamen passim ecclesiarum ministri illis nominibus significantur.

Postremò, si Patrū quicquā valet autoritas, audiamus quomodo à principis vocabulo nō abhorruerint, sed passim ea dederint episcopis. Origenes reprehēdens agrestem austeritatem quorundam episcoporu, sic scribit, *Et est videre in quibusdā ecclesijs, præcipue ciuitatū maximarum principes populi Christiani nullā affabilitatem habētes, vel habere ad se pertinere æstimātes, &c.* Postea, *nō ista dicimus vt inclinemus ecclesiasticū principatum, &c.* In epist. ad Rom. ca. 13 Ex quo apparet Iudices mūdi partē maximam Dei legis implere.

Omnia enim crimina quæ vindicare vult Deus, non per Antistites & principes Ecclesiarum, sed per mundi iudices voluit vindicari. Idem numerorum Cap. 27. Homilia 22. *Sed discant Ecclesiarum principes successores sibi non eos qui consanguinitate generis iuncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur testamento signare, neque hereditarium tradere Ecclesiæ principatum, &c.* Ignatius, honora (inquit) fili Deum & Regem, ego verò dico, honora quidem Deum ut authorem vniuersorum & Dominum, Episcopum autem ut sacerdotum principem, imaginem Dei ferentem: Dei quidem per principatum, Christi verò per sacerdotium. Idem qui honorat Episcopum a Deo honorabitur, ut itidem qui inhonorat eum, a Deo punietur, &c. Ibidem plura in hunc sensum. Idem, Omnia ergo in vobis decenti ordine perficiantur in Christo. Laici diaconis subditi sunt, diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse patri. Idem ad Antiochensem Ecclesiam, Presbyteri pascite gregem qui vobis commissus est, donec Deus demonstret eum, qui vobis imperaturus est. Ego enim iam immolor ut Christum lucrificiam, &c. Quibus verbis sanctus Christi martyr auctoritatem episcopi significauit supra cæteros presbyteros.

Magna fuit olim episcoporum in ecclesia autoritas, magna reuerentia, & apud populum gratia, quod in primis vtile & necessarium est Ecclesiæ. Quemadmodum in repub. magistratum gratia apud plebem & autoritas plebi est utilis, sic etiam episcoporum in ecclesia. Rectè sensit Hieronymus salutem Ecclesiæ in summi Sacerdotis dignitate pendere &c. Non est hîc minimus astus Sathanæ, quo in contemptum adducere adnititur ecclesiarum antistites, ut hoc pacto labefactet fidei doctrinam, eamque in dubium reuocet, ut sic tandem totum Ecclesiæ statum perturbet aut conuellat si possit. Cui rei qui se ministros præbent, quocunque colore id faciant, pessimè non tantum de ecclesia, sed de tota merentur repub. Quod facit perduellis in repub. hoc idem facit schismaticus in Ecclesia.

Quàm iustas causas habeant episcoporum aduersarij hîc in Anglia, ut eos in odium & inuidiam vocent populi, ad me nihil pertinet, qui arbitrer aut iudex inter partes non sedeo: sed hoc dico, idem quod episcopis in Anglia, vsu venire optimis quibuscunque euangelij ministris in Hollandia: qui illîc minori non laborant odio, quàm hîc episcopi, Quàm petulanter, impune, professis suis nominibus

nominiſus homines improbi debacchentur publicis ſcriptis in veros Chriſti ſeruos, ipſi libri teſtantur : quarum iniuriarum ego, qui inter ipſos vixi, cum non minimam partem tulerim & ſeram adhuc, nemini mirum ſit ſi æquior ſim epiſcopis : Scio enim hanc communem eſſe ſortem omnium ſeruorum Dei, & Satanam iam olim ab antiquo omnibus modis conari, inuiſos reddere præpoſitos Chriſti eccleſiæ, vt penitus ſublata aut valde imminuta eorum authoritate, omne genus hereſum faciliùs poſſit inuhere : adeo vt ſi ipſe Moſes, & ipſe Petrus & Paulus inter nos viuerent, & in eo precio & honore eſſent, quem vocationis ipſorum poſtulat dignitas, iſtorum hominum liuidos morſus non euaderet. Quamdiu ſeruorum Chriſti authoritas in eccleſia manet integra, minimum eſt quod diaboli organa perficere queunt : ea vbi peſſum ir, audent quidlibet : res multa demonſtratione non indiget.

Itaque de honoris gradu quem in bene conſtituta Chriſtiana repub. tenere debent religionis Antifites, paulò liberius loqui me cogit noſtri temporis iniquitas. Nam religioni debitum honorem deferri, impios non poſſe ferre, idque operam dare, vt totus intereat aut vt nullus appareat, mirum non eſſet : ſed id fieri per viros profeſſione religioſos, & eos ipſos quos patronos & deſenſores eſſe oportuit dignitatis eccleſiaſticae, perabſurdum eſt. Fruſtra mihi allegant abuſus, quibus non tam abuſum quàm omnem vſum ipſius rei tollere propoſitum eſt.

Si eccleſiarum rectores non ea morum integritate vitæque innocentia ſuum ornant miniſterium, quam ratio religionisque ſanctitas poſtulat, nihil cauſor, quò minus leges in illos ſeueriſſimè animaduertant, melioresque ſurrogentur : Non enim exempti ſunt à ſummorum Magiſtratuum iuriſdictione, vt non poſſint de illis, de vita, de fortunis eorum ſtatuerè, quemadmodum de reliquis ciuibus. Principum & reipub. intereſt optimos viros eccleſiis præfici, & malos loco moueri. Criminationum quidquid mali hic & alibi congerunt in religionis antiſites, opprobrium eſt ſupremo magiſtratui, qui tales in eccleſia Chriſti fert ſacrorum miniſtros & eccleſiarum præſides.

Cleri Romanæ eccleſiæ alia eſt ratio, qui peculiarem habent magiſtratum & ſub communi lege aliorum ciuium in repub. non viuunt, ſuntque in repub. vt nulla ipſius ſint pars, niſi quantum intereſt eorum commodis : in quos nullum ius animaduertendi

ciuilibus magistratus se habere credit, nec vllam emendandi potestatem quidquid illud sit quod illi peccant. Si tamen conuiuendum ad has publicas obrectationes videtur magistratibus, de nulla re querar, modò obrectatores se ita attemperet, vt tantum crimen ab ipsis vocetur in crimen, non conditio: & dum perstringuntur vitia, maneat functionis dignitas inuiolata, neq; cuiquam probro vertatur, quòd episcopus sit aut euangelij minister.

De duplici presbyterorum ordine ex Domini institutione, & Apostolorum traditione, ac perpetuo ecclesiæ vsu, quatenus argumenti quod tracto postulat ratio, hæc dicta hoc tempore sufficiant. Restat vt de doctoribus etiam aliquid dicamus.

De Doctoribus.

Cap. 16.

QVando Apostolus in epistola ad Ephesios pastores & doctores nominat, certum ex sermonis genere colligi non potest, vtrum diuersos significare voluerit an eosdem: quòd pastor necessariò sit doctor, sed non contrà. Ipsæ res nos doceat oportet; non enim cui eruditio & sana doctrinæ facultas à Deo contigit, confestim pastoris accipit auctoritatem; cuius sacramentum literarum scientia dari potest. Reges, Nobiles, Equites, eruditi esse possunt, qui tamen vt præfint in ecclesia idonei non erunt. Tametsi sacramentorum administratio & ecclesiæ gubernatio cum docendi munere coniuncta sint, vt pastor esse nequeat qui non sit doctor: id tamen non retromeat, vt omnis cui docendi partes concessæ sunt, sit ecclesiæ presbyter aut episcopus: seorsim hæc ab inuicem seiuncta inueniuntur. Ex ijs qui sunt ad docendum apti, eliguntur presbyteri & episcopi. Olim in veteri testamento sacerdotium sine potestate interpretandæ legis non erat; sed prophetiæ donum & legis interpretandi facultas non conferebant sacerdotium. Sacerdos officio legis diuinæ erat interpres, & doctor, ac etiam propheta: sed cuius legis doctor aut propheta non erat sacerdos. Apostolus quidem propheta, doctor, & pastor fuit, sed non omnis propheta aut doctor fuit apostolus aut pastor. Cum igitur distinguantur à pastoribus doctores, & mysteriorum Dei cognitio, eaque interpretandi scientia donum sit spiritus sancti; quotquot illo dono præstant, & tam scriptis

scriptis quàm sermone ecclesiam ædificare possunt, inter doctores censendi sunt, cuiuscunque sint conditionis. Reges suæ maiestati nihilo magis derogant, si ad populi Dei ædificationem pi-um aliquod opus lucubrauerint, quàm Solomon aut David, qui sua ætate non tam regia potentia illustres fuerunt, quàm diuina sapientia. Tamen in ecclesia apostolus mulierem veter loqui; potest tamen si docta sit scribere, & priuatim domesticos docere. Si veram rationem scriptorū apostolicorum tenere velimus, solerti iudicio à pastoribus doctores nobis discernendi sunt, qui præter doctrinam & scripturarum interpretationem nihil attingebant. Quamuis in illis primis initijs scholas non habuerint Christiani, publicè tamen in ecclesia loquendi doctoribus & prophetis erat potestas: quibus recta monentibus fideles non secus parère quàm pastoribus tenebantur; sed ipsis nulla erat censuræ potestas aut ius coërcendi. In Corinthiaca ecclesia Stephanus, Fortunatus & Achaicus docuisse leguntur, sed episcoporum aut presbyterorum non videntur habuisse auctoritatem. Vnde mirū non est, si corruptelæ & improbi mores, qui illic regnabant ipsis corrigenda non mandentur, & non correxisse, vitio non vertatur. Ferre cogebantur quod emendare non poterant, expectantes aduentum Pauli. In epistola ad Titum mirari quispiam poterit, cur Zenam legis peritum & Apollo qui in Creta erant, Paulus Tito non coniunxerit, & eadem mandata non dederit: nisi illud est, quod tantum fuere doctores: nam eos ibi esse cum Tito non ignorabat. Si eiusdem ordinis & potestatis fuissent, eadem mandata acceperissent. A tribus melius quàm ab vno illa potuissent perfici: sed ab apostolo docendi munus illic pluribus datum fuit, sed gubernationis ecclesiæ prouincia tantum vni. Vnde intelligitur doctores & prophetas pastoribus fuisse subsidio, ac sub eorum docuisse directione. Nam ad episcopi officium in primis pertinet, per se & per alios sibi creditam ecclesiam docere. Sunt huius generis plura in scriptis apostolicis, ex quibus principia ecclesiarum & Apostolici regiminis forma notari potest, quam proximè sequens ætas receptam ab apostolis & viris apostolicis tradidit posteris. Rectè notauit Epiphanius latere historias in scriptis apostolicis: quarū ignorantia non rarò plerisq; erroris causa fuit. Sic factum est, vt episcopi docēdi in ecclesia sacras literas potestate fecerint ijs quos Græci vocant Laicos: qua de re Euseb. li. 6. ca. 13. de

Origene

Origene scribit, quod nondum presbyter, Casareæ ludum aperuerit, & ab episcopis qui ibi erant non ad disputandum solum, sed ad scripturas etiam aperiendas magnopere in communi ecclesia confesso rogatus sit. Quod Demetrius Alexandria episcopus Origenis æmulus grauiter reprehendit: cum tamen ipse eum in Arabiam antea misisset docendi sacras literas causa, & eum catechistam esse Alexandrinæ ecclesiæ non improbauerat. Sed inuidia quadam celebrem eruditionis Origenis famam indies crescere ferre cum non posset, calumniandi vndique quas potuit conquisitis causis, vitio vertebat episcopis, quod homini laico publicè interpretari sacras literas permitterent: ad quam calumniam Alexander Hierosolymorū episcopus, & Theodotus episcopus Casareę his verbis responderunt. *Quod autem in literis adiunxeris nunquam antea audizum, neque iam usurpatum, ut Laici presentibus episcopis disputarent scripturęque exponerent, in eo mihi nescio quomodo videris perspicuè falsa dixisse. Nam ubi idonei & habiles reperiuntur qui fratribus in verbo Dei adiumento sint, à sanctis episcopis rogantur ut populum in verbo instituant: sicut Larandis, Euelpis à Neone, Iconij Paulinus à Celfo, & apud Synados Theodorus ab Attico, qui omnes beati & pij fratres erant. Ac verisimile est, quamuis nobis obscurum & minime cognitum sit, idem in alijs locis fieri.* Hęc Eufebius. Tametsi ecclesiæ primitiue academicas scholas non habuerint similes ijs quas nos hodie habemus: sine scholis non fuisse vna Alexandria testis est, quæ doctores ante Origenem protulit Pantæum & Clementem Alexandrinum, aliósque plures. Non dubium est eum morem profluxisse ab apostolis. Quamuis enim sacrarum literarum scientia donum sit spiritus sancti, hoc exercitationes vigilięque studiosorum sapientię non tollit. In populo Dei prophetę habuere sua collegia quibus Samuel, & Elias, & Elizeus, alique præfuerunt: sub quorum disciplina viuere, atque ab illis dirigi ceteros prophetas nihil puduit. Tumultuarię cõfusionis Deus nunquam fuit author, sed ordinis: viri Dei furiosi enthusiastę non fuerunt, sed habuerunt sedatum & moderatum spiritum. Qui hodie scholas earumque institutiones contemnunt, diuinę pariter & humanę societatis sunt ignari: & quid ea in quauis re valeat non intelligunt. Consilia eorum qui primi academiarum fuerunt authores, nemo vnquam satis laudaret: Seminaria enim sunt omnis eruditionis & virtutis: quibus sublatis, peritura est omnis

humanitas,

humanitas, cultusque ciuilis, & in Americanos mores breui degenerabitur. Sed in Academicarum laudes longius digredi nil opus est: tantum dico doctores quos ecclesiæ Christi gignunt, & alios quosuis qui priuatis laboribus & assidua lectione scripturarum, cognitionem earum sibi compararunt, nihil in ecclesia sibi contra episcoporum voluntatem adsumere debere: priuati enim sunt, & sub eorum gubernatione. Rogati verò aut iussi ab illis (vt olim, ita hodie) docere possunt, si sit ex vsu ecclesiæ. Academicæ gradus aut eruditionis testimonium non minuere pastorum ecclesiæ auctoritatem, aut bonum perturbare ordinem debet. Quod hodie qui creantur Doctores plerumque presbyteri sunt, non improbo: rarum fuit olim in ecclesia Laicum publicè docere sacras literas. Tempus, locus, necessitas, huic rei legem dant, modumque præscribunt, non præcept & audax temeritas. Ca-uere hic debent iuuenes elati, ob Academicæ acceptum eruditionis testimonium, ne putent se idcirco in presbyterorum ecclesiæ Christi assumptos ordinem, nisi alia accedat ordinatio: quod vix admonitione dignū iudicasset, nisi errorem in quibusdam comperissem.

Sunt hodie qui contempto pastorum munere, & ea ordinatione quæ per impositionem manuum ab Episcopis fit, doctores in ecclesia volunt haberi: Baptizare verò, & Eucharistiæ sacramentum administrare, ægrotos visitare, mortuos sepelire, preces in Christianorum cœtu recitare non esse ex sua dignitate putant, quòd has ministerij partes mandari interdum videant indoctoribus & infimi ordinis Ministris. Sunt alij, qui ad reformationem pertinere putant, vt singulæ ecclesiæ cum Pastore doctorem habeant, tanquam vnus Pastor qui ex officio etiam doctor est, vtrūq; munus solus non possit exercere. Alia huius generis multa prætereo, & inter speciosa somnia hominum sibi placentium numero, quos equidem nō probo. Nam etsi doctores agnosco publicè docuisse in Ecclesia qui pastores non erant: id temporibus Apostolorum factum fuit: Postea id fuit valde rarum, & aut necessitate, aut magna vtilitate Ecclesiæ postulante. Ordinarij enim ecclesiæ doctores sunt ipsi Episcopi, qui soli si sufficerēt omnibus muneribus Ecclesiæ obeundis, nec presbyteros, nec Diaconos sibi adiungere opus haberent. In parua ecclesia vnus presbyter sufficit: Ecclesiarum amplitudo & frequentia numerum & gradum

duum diuersitatem inter Ecclesiarum ministros attulit. Si quis plura de hoc argumento desiderat, nostri temporis scriptores legat: sufficere hæc mihi videntur meo instituto, cui propositum non est exactius singula hæc pertractare, sed tantum admonere quid in nostris quibusdam reformatis ecclesijs desiderem. Hos ego recensui ministrorum Ecclesiarum Christi gradus, sicut à Domino fuerunt instituti, & ab Apostolis traditi, & à primis patribus Apostolicisq; viris usurpati: quorum insitire vestigijs tutius arbitror, quam nouam semitam ingredi.

**

DE HONORE PRÆSVLIBVS
ET PRESBYTERIS ECCLE-

fiarum Christi debito Liber secundus.

75 CAP.

Quadam natura lege apud omnes gentes Antistites Religionis æstimatos fuisse honore dignos.

CAPVT PRIMVM.

Vanta sit ministerij Euangelici dignitas & excellentia supra omnia omnium gentium sacerdotia, atq; adeò ipsum Leviticum, & quo honore illud sit dignū apud Christianos, olim quidem demonstrari fuisse superfluum, hodie verò est necessarium: cogit enim nostræ ætatis quorundam hominum improbitas, (ne dicam impietas) paulò vehementius ingratis animis exprobrare erga suos Pastores neglectam pietatem: quos dum priuant debito honore, ipsam religionem in contemptum adducunt, & Deum cuius legati sunt se nò magni facere palam ostendunt. Sunt enim qui non magnopere referre putant si violentur, & nullo in Rep. sint loco: quia Seruator noster & eius Apostoli spreuisse mundi honores leguntur, idcirco dignos nullo magno honore æstimant: quemuis exiguum & vulgarem (si modò & is contingat) sufficere, ne fortè animo efferantur ac inde superbiant: tanquam honores illorum esse debeant proprij, qui eos ambiunt, accipiuntq; in superbiam. Qui error à me hoc tractatu confutandus est: & docendum, omni iure, diuino & humano, sacrorum ministerium in bene constituta Repub. inter primos honores habitum apud omnes gentes fuisse: & Christianos nihil minùs debere suis Pastoribus, quàm populus Dei debuit quondam suis Sacerdotibus.

Tametis multis humana vita sit immerfa errorum & ignorantie tenebris, vt ad res natura sua manifestas sæpè cæcutiat, & verum non queat cernere: tamen sunt quædam, quæ in se tantā perspicuitatis lucem habent, vt nemo cui mens sit integra ignorantiam possit prætere: cuiusmodi sunt generales notiones æqui & boni, quas Deus naturæ author residere in nobis voluit, & nobiscum nasci: vt est in Deum pietas & Religio, erga patriam

K 2

amor,

amor, & progenitores reuerentia.

Quamuis varijs modis contaminetur quod reliquum mansit imaginis Dei in homine post lapsum primi parentis, non tamen prorsus deletur: commune quoddam naturæ lumen semper manet, quo quid turpe, quid esset honestum homines viderunt. Averi Numinis notitia, ipsiusque vero cultu, gentes quidem aberrarunt: sed hoc fixum mansit, numen esse, & illud esse colendum. Prophanata religio fuit, non sublata: vbi eò ventum est, vt aut numen nullum esse credatur, aut non esse colendum: mens illa non tam errare, quam furere dicenda est: Nam contra illam Dei notionem quæ omnium mortalium est insculpta mentibus, quæque vltro religionem metumque peccantibus (velint nolint) inijcit, peccatur. Cum hominibus nata est religio, non ab hominibus inuenta. Nulla gens tam fera, tam barbara vnquam fuit, quæ absque religione viuere potuerit: sublata religione, tollitur omnis hominum inter se societas, legumque vigor.

Multa sunt in Repub. munera, quibus magni deferuntur honores: & Militiæ imprimis, cuius tamen vsus vt sit necessarius, est exigui temporis: Religionis autem ministerium assiduum esse oportet: sine milite Resp. esse potest, sine sacrorum Ministro non potest: vsus militis non est perpetuus: quò rarior, eò Resp. fecilior: Religio nunquam intermitteri potest. Quid opus est Religionis Ministerium cum cæteris quæ in ciuitate honorem habent functionibus comparem? cedere omnes Religioni oportet, siue excellentiam ministerij, siue necessitatem, siue vtilitatem spectes. Quamobrem tam salutare & necessarium ciuitati munus, sine honore in bene constituta Repub. esse, nulla ratio finit.

Omnes gentes in hac fuere sententia, vt sacrorum Antistites ex prima nobilitate sibi delegendos esse, aut si fortè non essent origine nobiles, nobilitandos iudicarent. Consensum autem omnium gentium in omni re, naturæ legem esse non malè definiuit Tullius: in quam impingere Euangelicæ reformationis colore, non mentis error est, sed furor. Nulla Seruatoris nostri præcepta aut legi olim Patribus ab ipso data, aut naturæ mortalium mentibus insculptæ aduersantur.

QVANTA

Quanta fuerit sacerdotum dignitas apud omnes gentes.

Cap.1.

Quanto igitur honore vbique gentium, falsarum religionum cultores semper suos sacerdotes profecuti sunt, commemorabo: vt magis dementia eorum appareat, qui (nescio qua religione) religioni debitum honorem detractum cupiunt. Tametsi Chaldæi, Persæ, Aegyptij, Græci, Latini, Galli, Britanni, & aliæ omnes nationes, per varios errores, per varias & monstruosas superstitiones deflexerint à prima illa purâque religione, quam nostri generis primii auctores reliquerant posteritati: veræ tamen pietatis immota semper mansere multa vestigia: vt hæc sunt, numinis providentiâ mundum gubernari, & rebus humanis præesse, ab ipsò malo depelli, & bona dari: itaque ipsum esse piæ colendum: ac proinde factorum ministros & religionum interpretes esse præcipuo quodam honore dignos. Hinc factum est, vt apud Assyrios & Babylonios, Chaldæorum, apud Persas & Medos, magorum dignitas eximia fuerit, & autoritas magna. Præerant enim sacris; & diuini ac humani iuris erant interpretes: ab ineunte ætate in omni disciplinarum genere exercebantur: errantia sydera, cælorum motus metiebantur, & inde diuinabant: religiones, iura & leges ediscebant, ac docebant: regibus in gubernatione præstò aderant, vt nec publicè nec priuatim quicquam fieret sine illorum consilio. Tanti Magorum disciplina apud Persas & Medos æstimabatur, vt idoneus regno non censeretur, qui Magorum disciplinam non didicerat.

Theseus nobiles (quos Eupatridas vocauit) primus seiunxisse legitur ab agricolis & artificibus: nobilibus tractandi rem diuinam, magistratus ex suo ordine creandi, administrandique leges, tum pia religiosaque interpretandi definiendique potestatem fecit. Hanc legem postea à maioribus traditam religiose obseruant posteri: vnde factum est, vt magna reuerentia & sacrificijs, ac religioni deorum, vt sacerdotibus ipsis accesserit, cum sacerdotes è nobilissimis tantum familijs eligerentur, & omnibus consilij publicis interessent. Nam tanquam dijs præsentibus, quibus nihil ignotum existimare debemus, ita præsentibus sacerdotibus, Mantibus scilicet apud Athenienses, & auguribus regi apud Lacedæmonios adfidentibus, omnia publica proponebantur consilia.

Strabo lib. 12. scribit de duobus templis Bellonæ sacris, quæ Comana dicebantur, quorum alterum in Cappadocia, alterum in Ponto, per omnia sibi inuicem similia; utpote quod alterum ad alterius esset factum exemplum, & eosdem ritus & ceremonias habebant; ibi uterque sacerdos apud suos in summo secundum Regem erat honore; & quamuis subditi omnes essent Regi, Pontificis tamen dicto erant audientes: sex millia seruatorum quos Hierodulos appellabant, quisque possidebat, & quamplurimum agri: bis in anno Pontifex diadema gestabat: Reges & Pontifices plerumque ex eadem erant familia.

Plato de regno, hæc confirmat, & ait sacerdotes & vates de se præclare sentisse, & in reuerenda estimatione esse propter factorum & officij magnitudinem. Quare in Aegypto (inquit) neque imperare licet Regi absque sacerdotio. Sed etsi quis ex alio genere per vim regnum inuasit, postea tamen necesse est eum hoc genere initiari. Quin & in multis locis apud Græcos, summis Magistratibus maxima sacrificia demandata esse, quis comperiet. Et sane etiam apud vos non minus clarum est id quod dico. Ei enim qui Rex sorte creatus est, augustissima, & maxime patria vetera sacrificia hic attributa esse tradunt. Idem Philosophus dialogo duodecimo de legum latione multa habet de honore qui tum viuis, tum mortuis exhibebatur Sacerdotibus in publicis confessibus, & in funere, & in sepulchris.

Romani populusque Latinus, nec Aegyptijs, nec Græcis in hac parte inferiores fuere: sed sacerdotium cum Regia Maiestate coniunxerunt. Omnes primi Latinorum & Romanorum Reges fuerunt sacerdotes. Imperatores qui postea secuti sunt, etiam Pontifices esse voluerunt. Quantam curam religionis Romani habuerint, Valerius Maximus his verbis testatum reliquit. *Tantum autem studium* (inquit) *antiquis, non solum obseruanda, sed etiam amplificanda religionis fuit, ut florentissima tum, & opulentissima ciuitate, decem principum filij S. C. singulis Hetruriae populus percipienda sacrorum disciplina gratia traderentur, &c.*

Quæ fuerit Augurum Romæ autoritas, ex Augure audiamus. Tullius lib. 2. de legibus ita scribit. *Maximum & præstantissimum in Repub. ius est Augurum, & cum auctoritate coniunctum: neque verò hoc quia sum ipse Augur ita sentio, sed quia sic existimare nos est necesse. Quid maius est (si de iure quarimus) quam posse à summis*

mis imperijs & summis potestatibus comitatus & consilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? quid grauius quàm rem susceptam dirimi, si unus Augur aliud dixerit? Quid magnificentius quàm posse discernere, ut magistratus se abdicent Consules? quid religiosius quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut negare? Quid leges non inuocatas tollere? nihil domi, nihil militia per Magistratus gestum, sine eorum auctoritate posse cuiquam probari? Hæc Cicero: quæ multis exemplis confirmari possunt, si opus esset. De Flaminibus cæterisque Romanorum Sacerdotibus ac Pontificibus quid dicam? cum Imperialem Maiestatem ornari crediderunt honore Pontificis Maximi. In præcipuo honore fuisse Romæ omnia sacerdotum collegia, notissima res est: sedebant in spectaculis publicis Sacerdotum omnium collegia, Pontifices Maximi, & Maximi Curiones: sedent (inquit Arnobius) quindecim viri laureati, & Diales cum apicibus Flamines, sedent Augures interpretes diuinæ mentis & voluntatis, nec non & castæ virgines perpetui nutrices & conseruatrices ignis. Ex Romana historia qui plura volet ea petat: proposito meo hæc sufficiunt.

Alpes transgrediar, & quæ fuerit apud Gallos & Brytannos religio, & quis religioni honos, considerandum quoque proponam. Druidas Sacerdotes fuisse præcipuarū gentiū, quæ cis Alpes vixerunt, notum est: quos legimus in sexto Commentariorum Cæsaris in magna fuisse æstimatione: sic enim scribit, *In omni Gallia eorum hominum qui in aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo: alterum est Druidum, alterum est Equitum. Illi rebus diuinis intersunt, sacrificia publica & priuata procurant, religiones interpretantur: ad hos magnus adolescentium numerus disciplina causa concurrit, magnoque ij sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controuersijs publicis priuatisque constitunt, & si quod est admissum facinus, si cades facta, si de hereditate, de finibus controuersia est, ijdem decernunt, pœnasque constitunt. Si quis aut priuatus, aut publicus eorum decreto non stetit, sacris interdiciunt. Hæc pœna apud eos est grauissima: quibus ita est interdictum, ij numero impiorum & sceleratorum habentur, ab ij omnes decedunt, adiuturum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque ij petentibus ius redditur, neque honos ullus communicatur.* His autem omnibus Druidibus præest vnus, qui summam inter

inter eos habet auctoritatem, &c. Druides à bello abesse consueverunt, neq; tributa unà cum reliquis pendunt, militia vacationem omniumq; verum habent immunitatem. Hæc Cæsar. Omnes gentes, illo naturæ lumine quod in homine reliquum est, & quo Deum vel deos colendos esse iudicarunt, omni honore & obseruantia coeundos religionis Antistites ubique semper arbitrati sunt.

Quis fuerit sacerdotij honor in populo Dei.

Cap. 3.

HOC omnium gentium iudicium non ab errore humanæ mentis provenisse, sed quodam diuinæ legis sensu, sacræ historiz & à Deo datæ leges demonstrant, quæ inter primos honores sacerdotium constituunt. A rege secundum locum in populo Dei summus sacerdos semper tenuit. Apud priscos mortales, nulla scripta lege hominibus adhuc data, ubicunque pura religio viguit, huius prærogatiuam honoris in familijs supra suos fratres primogenitus habuit, ac sacerdotio insignis fuit. Quando autem Deus pro sua auctoritate iura primogenituræ ad minorem natu transtulit, simul etiam ei honorem sacerdotij dedit. Sic Iacob sacerdos factus est. Mansit ille mos in populo Dei, ut penes natiuitate honoratiores esset sacerdotium, usque ad Moysis tempora, sub quo Dei mandato à primogenitis sacerdotium ad tribum Leuiticam translatum est.

Quàm studiosè Deus suum sacerdotem honorari voluerit, libri Moysis testantur, neque opus est à me fusiùs hic narrari: tetigisse summa capita satis est. Primum, præter hoc quod schema gessit summi tæque maximi nostri pontificis Christi, iura sibi debita sacerdotibus & Leuitis Deus dedit, quando vsum eorum quæ offerebantur & quæ aliàs sacra erant, & quæ contingere ac in humanos vsus conuertere nefas fuisset, ipsis concessit. Deinde, decimarum ius, aliòsque supremi dominij honores, qui Deo lege quadam naturæ debebantur, sacerdotibus stipem sacri ministerij esse voluit. Præterea, primos fructus, redemptiones primogenitorum, capitationes, census, ad tabernaculi & sacerdotum vsum referri iussit. Postremò, diuini & humani iuris eos fecit interpretes, & summi sacerdotis iudicium in omnibus controuersijs ratum haberi lege fanciuit: cui parère qui detractasset, morte contumaciam luebat.

De

*De duplici honore qui debetur presbyteris qui bene præsunt,
& argumenta eorum qui contrarium sentiunt.*

Cap. 4.

DVplici quidem honore in Christi ecclesia dignos esse iuxta Apostoli sententiam qui bene præsunt presbyteros, omnes qui Christiani haberi volunt, ore confitentur: sed ubi ad rem ventum est, simplum vix reddi quo animo ferunt. Siquidem bene merentibus gratia debetur, maxima profecto habenda est Ecclesie Dei pastoribus: parentibus enim threptæ, iurisperitis characteria, medicis solstra, doctoribus ac præceptoribus didactæ, honesti ratio gratiæ restificandæ causa decernit. Hæc autem omnia beneficia vno complectitur quisquis fideliter Christi fidelibus sacra ministrat: ipsis etenim ecclesie pastoribus parentis, medici, & doctoris personam Deus imposuit.

Vnde quorundam magistratuum impietas & ingratitude maiori vituperio digna est, qui dum favere videri volunt religioni Christianæ, ministros debito fraudant honore, & non tantum nihil de suo largiuntur, ut quidquid olim in pios usus destinatum fuit, in profanos conuertant: atque disputant aliam huius temporis sub Christi Evangelio esse rationem, ac olim fuit sub lege Moisaica: diuitias & honores Deum priscis indulsisse sacerdotibus: at Evangelij ministros, pauperes & inglorios vivere oportere, ad Christi Servatoris nostri exemplum & Apostolorum, qui pauperem vitam elegere, & honoris ac diuitias præsentis sæculi contempserunt: & cum ipsi contemptum externarum rerum doceant, ipsos exemplo præire decere.

Hæc oratio popularis est, perquam grata avaris & tenacibus; quibus non tam curæ est, ut Ecclesia pios & doctos nanciscatur ministros, quales Dominus noster esse voluit, quam ut hoc colore, à contemptu servorum Dei, & à debita liberalitate nihil dando excusentur: ac olim data in usus ministrorum Ecclesie rapuisse, nemo vitio vertat, sacrilegiique arguat. Hi confirmati in sententia mihi videntur simulata fætaque sanctimonia quorundam, qui cōtemptu opum opes venantur, & mendicitate ac fordibus quæstum faciunt. Cynicorum ingenia non simul cum nomine extincta sunt; nec eorum qui mendicantem sanctitatem credunt: idem error formas diuersas induit; ne ille ipse appareat esse, qui condemnatur in noto schemate. Species contemptus earum re-

L

rum

rum quas omnes vulgò admirantur, ut voluptatum, opum, & honorum, admirationem adfert imperitis hominibus, qui simulatam virtutis speciem, ipsa virtute quæ fuci expers est, pluris æstimant. Si tantopere placet Christi & Apostolorum exemplum; cur non item Christianorum primitiæ Ecclesiæ, qui omnia sua bona distrahebant, & pretia dabant Apostolis?

Sed ea quæ præterea ad confirmationem huius erroris adferuntur, mihi confutanda sunt, ne præiudicio præoccupatus animus, ignotam veritatem antequam satis eam perspectam habeat auerferet; ego prudens nihil dissimulabo eorum quæ adferri solent à patronis huius hypocrisis. Quemadmodum (inquiunt) diuitiæ illecebras habent ad vitia, fomentaque ipsæ ministrant: ita paupertas virtutum omnium est parens, & vitia retundit, domatque humani ingenij ferociam. Id ita esse confirmat Philosophantium omnium iudicium. Cum enim diuitias philosophaturi sibi futuras impedimento cognoscerent, abijciendas à se aut perendas iudicarunt. Huic opinioni Evangelica præcepta suffragari videntur, quando nusquam non ad contemptum diuitiarum, & paupertatis amorem nos hortantur, & diuitibus vix maledictionis æternæ coeminantur. Seruator noster beatitatem promittit pauperibus, & affirmat facilius camelum per acus foramen ingressurum, quam diuitem regnum cælorum. Ipse pauper nasci, ipse pauper viuere, ipse pauper mori voluit, & de seipso dixit, Cum volucres cæli nidos habeant, & vulpes foveas, filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Quos in disciplinam assumebat, diuendere omnem substantiam iubebar, & dare pauperibus: nimirum quòd diuitiæ sint veluti quædam compedes desiderantibus ipsum sequi, quibus irretiti progredi nequeunt: pondere rerum externarum depressus animus ad cælum euolare nequit. Additur temporibus Constantini vocem missam cœlitus dixisse, venenum effusum in Ecclesiam, propter opes & diuitias, quibus creditur pius Imperator Constantinus honorasse Ecclesiarum Pastores & Episcopos. Hæc pluribus exornata proponi solent, ex quibus multa absurda, & à sensu Seruatoris & Magistri nostri Christi aliena consequuntur.

Responsio

Responsio ad argumenta precedentis capitis.

Sed ut veritas huius controuersie omnibus pateat, hoc sciendum est: præcepta Evangelica de contempnendis diuitijs, non paucis quibusdam Apostolis esse data, sed omnibus ijs quibus Christum sequi est decretum. Commendum discrimen inter consilia & præcepta, seipsum refellit illis ipsis verbis, quæ censentur consilia. Vnam enim omnibus legem, vnam rectè viuendi normam Deus dedit, vnique ad immortalitatem monstrauit iter, tam in veteri, quam in nouo testamento. Quod si quis priuato quodam instituto in paupertate sibi viuendum esse statuat, ego ei non aduersor. Sed abdicatio rerum omnium, & paupertatis professio non præcepta omnibus, sed monstrata tanquam vitæ institutum perfectius, falso creditur: verba Seruatoris nostri hæc sunt, Lucæ 14. versu 33: *Sic ergo quisquæ vestrum non valedit omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus.* Quidquid ut Christi quis sit discipulus præcipitur obseruatum necessarium, omitti non potest, vnde manifestum fit, non consilium illuc dari à Domino Seruatore, quod omitti sit liberum, sed præceptum purum, absolutum, sub interminatione damnationis firmiter obligatum. non autem quod modum.

Præbuit huic errori causam malè intellectus locus Matthæi 19. & Lucæ 18. & Marci 10. vbi duo distincta poni videntur, pempte commune iter ad vitam per obseruationem mandatorum. Dei, & alterum perfectius per distractionem omnium bonorum, & illorum liberalem elargicionem in pauperes. Apud Mattheum legimus Seruatorem nostrum cuidam respondisse, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, qui cum se omnia seruasse à iuuentute sua nimis insolenter gloriaretur; quantum ab ea perfectione abesset, Dominus conuicit, quando latentem morbum auaritiz foras eduxit, & quam à dilectione proximi abesset palam fecit, iubendo possessiones diuendere & distribuere egenis. In qua re nihil noui, nihil extra ordinem Dominus ab eo exegit, quod facere lege illa, quam impleuisse se iactauerat, non teneretur, cum iubet proximum non secus, quam quisque se diligat amari. Huius enim præcepti vis est, omnia externa bona non tantum debita esse Deo & proximo, sed etiam ipsam vitam si postuler necessitas: à qua perfectione quam longè abesset, prodidit, quando iubente Christo opes egenis elargiri, id minus graue fuit. Tamen nisi ita

quid

L 2

compa-

comparati sumus, ut dilectioni Dei & proximi cuncta possidere
simus parati, regnum Dei ingredi non possumus. Non igitur rem
Christus Phariseo proposuit liberam, cuius ommissio non excluderet
a regno Dei; sed prorsus necessariam, si quis illud ingredi ve-
lit. Idcirco cum videret moestum abeuntem audito hoc præcepto,
addidit, *Amen dico vobis, difficile est diuiti ingredi regnum celorum:*
versum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire,
quam diuitem intrare in regnum Dei: quibus verbis aperte non
voluntaria res: proposita indicatur, quam si implecteretur quis,
bene faceret: sin minus, nihil peccaret (cuiusmodi est coelibatus)
sed omnino necessaria ei qui cupit saluus fieri.

Quid igitur (inquiunt) sibi vult illud Seruatoris, *Si vis perfectus*
esse, abi, vende quae habes, & da pauperibus? an non concessisse vi-
detur ad vitam æternam observationem mandatorum Dei suffi-
cere, non autem ad perfectionem? Hanc non fuisse mentem Do-
mini verba ipsius aperte docent; sed fuisse locutum de perfectione
illa, quæ in lege Dei præcipitur, cuius tantum exterius quan-
dam umbram adolescens obseruauerat, quem ab ipsa re valde
adhuc esset remotus. Nam qui omnia quæ possidet, immo etiam vi-
tam suam paratus non est impendere charitati proximi, is dilige-
re proximum suum tanquam se dici non potest. Cum igitur ro-
garet quid sibi deesset, rectè Seruator eum ad debitum charitatis
officium remisit. Quo circa verborum Domini hic est sensus: si
vis perfectus esse legis Dei obseruator, & eam viam ad salutem
vis ingredi, quæ in legis plena & perfecta impletiōe proponi-
tur, mandatum dilectionis Dei & proximi obserua: abito, & ira
res tuas compone, ut egenis eas distribuere quouis tempore pa-
ratus sis. Nisi hoc præceptum ad omnes pertineret, quorsum illa
verba, *facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem*
ingredi regnum celorum? Omnis itaque Christo militaturus iube-
tur valedicere patri & matri, & omnibus rebus, quocunque no-
mine sibi charis: immo & odisse animam suam: ad omnes enim
dictum est, *Quisquis vestrum non valedit omnibus bonis suis, non*
potest meus esse discipulus. Rem nouam non mandari à Seruatore
nostro suis discipulis, Abrahami exemplum docet, quem Deus o-
lim quoque iussit patriam, parentes, & omnia quæ in Chaldæa ha-
bebat charissima relinquere, ut iret quod Deo visum esset. Primum
fidei parentem Deus sic exauult, ut opes, & cetera huius vite sub-
sequo.

fidia deferere paratus semper esset, & presentibus videretur tanquam alienis. Ad eundem modum veros filios Abrahæ Christus vult pro re, loco, & tempore, ad ipsius gloriam & fratrum utilitatem omnia sua destinare: & hæc est illa perfectio, quæ hodie in Evangelio præcipitur, & olim Deus in lege & ante datam legem exigebat: ad quam ex æquo omnes obligantur: & sine qua nemo regnum Dei poterit introire. In contemptu omnium rerum externarum præire quidem evangelij doctores oportet, sicut in cæteris omnibus virtutibus quas docent populum: sed peculiariter nulli ipsi præceptum datum est, quod non sit omnibus Christianis commune, præter illud quod ad eorum pertinet officium. Servatoris autem quod allegatur exemplum, non tantum imitandum Apostolis Evangelicis; Ministris, sed omnibus Christianis, pro cuiusque vite condatione, est propositum. Varios honoris gradus Reip. necessarios, nec tollunt nec confundunt Christi præcepta. Omnibus in egenos liberalibus esse licet, & pauperibus spiritu inter summas opes. Nihil Daniele apud Babylonios satrapia, nihil Iosephum apud Aegyptios regni præfectura, nihil Mardocheum, nihil Nehemiam apud Persas aula Regumque favor impediit à cultu Dei, nihil denique ipsa regia dignitas Dauidem aliosque pios Reges remota est, quod minus pauperes spiritu & externarum omnium rerum contemptores essent, ingrederenturque regnum Dei. Legimus diuitias Iobi & Abrahami, aliorumque patriarcharum, qui in Deum pii, in pauperes liberales, & ab omni avaricia alieni fuerunt. Inopia rerum non adfert diuitiarum contemptum, & copia rerum contemptum non excludit. Si quis nihil habet, cupiditate tamen ardet habendi, morbo laborat avaritiæ: qui verò multa possidet, nec tamen amore possessionum victus detinetur, verus earum est contemptor.

Christi præcepta de vendendis possessionibus, non tam factio, quam animi promptitudine seruanda Christianis intelliguntur pro ratione temporis locique. Barnabas unus ex 70. discipulis qui ab initio Dominum secuti fuerant, agrum quem habebat, non ante vendidit, quam fratrum postulauit necessitas, Actorum quarto capite. Quamdiu vixit dominus, possessionem retinuit. Incidisse possunt tempora, quando re ipsa idem fieri à quouis Christiano christiana coget charitas: sed ubi id nulla postulat necessitas, nullus seruabitur, pluribus & diutius profuturum quod Deus de-

dit, quàm si semel tota exhausta substantia, postea desit unde quis se & alios iuuare possit, &c. Evangelica præcepta secutos fuisse Abrahamum, Iobum & Dauidé audeo dicere: eorundemque Christianos æquè esse imitatores, atque sunt Christi & Apostolorum. Seruator noster de Zachæo testatus est, filium factum esse Abraham imitatione fidei, quando dimidium bonorum suorum se daturum pauperibus promisit, & redditurum quadruplum quæ defraudauerat. Quibus Seruatoris nostri verbis vanitas huius rationis conuincitur, qua patriarchis & Sacerdotibus Leuiticis tâquam carnali populo diuitias & honores Deum indulgisse affirmatur, quæ negata à Domino sint Christianorum pastoribus.

Quædam per indulgentiam esse data illis temporibus, & ad quædam Deum olim connixisse fatendum est, quæ hodie non fert in Christianis: quia tunc communis omnium gentium error in quibusdam etiam Dei populum peruaferat: cuiusmodi fuerunt polygamia, & crebra cum vxoribus diuortia. Sed deum veteres olim tantum saginasse bonis caducis, & non erexisse credentium animos ad res æternas, nõ dicitur citra in Deum impietatem, & Patrum magnam iniuriam.

Eadem fuit Patrum & nostra fides, eadem vtriusque testamenti doctrina: temporis facta est mutatio, cõpletis quæ prædicta fuerant de Messia & humani generis redemptione, nõ religionis aut bonorũ morum. Quis sanæ mentis dicat sapiētissimos illos prioris sæculi heroes, naturam & conditionē diuitiarum, & præsentis vitæ ignorasse? nempe fluxas & incertas esse, & vix dignas quæ numerentur in bonis, & homini aspirandum esse ad melius & præstātius bonum, quod certum & immobile sit, ac extra omnē fortunæ aleæ possum? hæc scilicet nouerant philosophi, ac de ijs ac utè disputa-uerunt? diuini verò vates & amici Dei nihil rebus terrenis altius cogitauerint? quo absurdius nihil dici potest. Valeat igitur hæc opinio, & statuamus quod certum est: vnā salutis viam omnibus mortalibus esse monstratam, & vnā virtutis regulam æternam & immotam esse datam, vt quæ à Deo profecta sit: tutoque vestigijs nos posse insistere Patrum, ybi aberrasse ab illa recte viuendi norma, quæ tunc illis tum nobis est data, non arguuntur. Si tunc diuitias & honores habere licuit sacerdotibus & Leuitis in populo Dei, idem hodie licet in Christiana Repub. Euangelij ministris.

De Philosophis, quos aiunt cõtempnissse opes & diuitias, dico id longe

longè melius & perfectius Christi docuisse ac mandasse fieri ab omnibus suis : & neminè esse verè Christianum, qui Philosophos in hac re non superet. Nam isti & à vero sine aberrarunt, & præter popularem auram ex stulta & inutili rerum iactura, nihil reportarunt. Possessiones enim non perdere Christus docuit, sed egentibus distribuere. Ipse res sunt in vsum homines creatæ : & eas à Deo non perdendas, sed distribuendas accipiunt qui diuites sunt : isti verò ac si natura sua res essent noxiæ non hominū vitio, eas abiecerunt. Quando irritamenta malorum opes dicuntur, id intelligitur prauitate non rerum, sed rebus abutentiū fieri. Quid quid Deus creauit bonum est, & bonum vsum habet. Quod igitur alius id in mare suas opes præcipitauit, alius in paucas gemmas cōtracta tota sua substantia, eas confregit, vanam ostentationē & ridiculam habuit, vtilitatem nullam. Christi præcepta ad amorē Dei & proximi referuntur, quibus debemus quidquid habemus. Qui in Philosophis Cynicis, & nostri æui quibusdam fraterculis Cappucinis conspicitur rerum contemptus, ab amore vtriusq; recessit : vtpote qui ab omni humanitate & ciuili societate sit alienus. Christi autem & Apostolorum paupertas longè fuit alia. Vixit Seruator noster priuatus cum Iosepho & matre Maria, ex labore & artificio fabili victum querens, non ex medicatione. Matris viduæ curam habuit, ei que prospexit, quantum postulabat conditio, quam ipse certo consilio eoque optimo delegerat. Non enim ei erant nocituræ opes, si eas possidere voluisset : sed ne cuiquam vel minima daretur suspicionis causa, quod ad regnū terrenū aspiraret, aut ad constituendum aliud terreno Regno simile venisset, pauper viuere voluit, & ad tempus latere. Nam si Dominum gloriæ mundus cognouisset, nunquam crucifixisset : Quod à paucis Magis factū legimus, omnes imitati essent, & ex remotissimis orbis partibus cum muneribus accurrissent. Quid facturum Tiberium credendum est qui Christū in numerum Deorum retulit ? & vt id publico decreto fieret, ad Senatum retulit ? Decursu 30. annorum spatio ad prædicandum Euangelium se contulit, & breui magnā habuit familiā, 12. Apostolos adsumpsit, & præter illos habuit alios 70. discipulos, quibus ita prospexit vt nihil vnquā defuerit : ad quam rem nō exigua pecunia ei fuit opus, vnde tantum sobriè & tenuiter viuerent. Vnde quæ fuerit liberalitas piorum erga Christum, colligi potest.

1 Cor. 1. 8.

Quod quidam respondit, Volucres cœli nidos, & vulpes habere

habere foueas, filium hominis non habere vbi caput suum reclinaret, intelligi responsum debet ad cogitationes, non ad sermonem eius, qui Christum sequi volebat. Magnas ille commoditates ex comitatu Christi expectabat, & magnificas ac opulentas eedes cogitabat: nam Dominus domicilium suū duobus discipulis apud Ioannē legitur demonstrasse. Sed seruator noster nusquā illis rebus quibus inescatur homines tanquam illecebris, vt sunt honores & diuitiæ, quenquam allicere voluit: ea potius proposuit, quibus homines deterreri solent: vt sunt probra, egestas, & mortis pericula.

Ergo (inquit aliquis) palatia & magnificas eedes episcopos ecclesiarum Christi aliosq; euangelij ministros haud inhabitare cōuenit. Fateor, si ipsos constituas in simili conditione temporum, & rerum in qua Seruator noster vixit: hoc est, sub Magistratu veræ religionis ignaro, qui Messiam ipsiusque ministros affectari regni suspectos habiturus sit, si quidquam eorum conspexerit, quibus via ad regnum sternitur, vt sunt diuitiæ, palatia, arces, & satellitia: & præterea in populo, qui aliud regnū Messie cogitare non poterat, nisi quod exterius fulgeret regalibus insignibus, abūdans omnibus illis rebus, quæ magni facere solent homines. Nam hoc cōsilio Dominus duo fecit: primò calumnijs Iudæorum obuiam iuit, vt iure affectari regni eum accusare non possent: deinde, regnū suum nihil habere commune cum huius mundi regnis docuit, & sic altero horum inuidiam & odium vitauit, altero errorē communem de regno Messie confutauit. Ab his si nullum fuisset periculum, & perfici humanę redemptionis mysterium cum splendore externæ maiestatis potuisset, à palatijs & arcibus, & externis bonis eorum largitor non abhorruisset. Debebant enim totius orbis palatia & arces Christum regem recipere: quando in mundū venit, in propria venit, & ad suos venit verus hæres non tantū auiti regni, sed & totius mundi: quod Iudæi cum non receperunt eo honore quem debebant, non accidit sine impietatis crimine.

Dicant velim quibus mens sana est, quo honore, quo hospitio Seruator noster fuerit excipiendus, si ab Imperatoribus Romanis & eorum procuratoribus, si à pontificibus Iudæorū & cæteris regibus, qui orbem terrarū regebāt cognitus fuisset. Plebs & quotquot eum credebāt esse Messiam, cum summis acclamationibus & omni honore quem poterant ipsum receperunt, & comitati sunt in urbem Hierusalem. Eum honorē & alios sibi delatos Seruator noster

noster non reiecit, sed contra inuidos defendit. Si ea fuisset pietas in Pontificibus, Scribis & Phariseis, reliquóque populo Iudaico, quæ esse debebat; accurrisse omnes oportuit ad recipiendum totius Seruatore mundi, & promissum ipsis Messiam cum omni honore & reuerentia, quam mortales non tantum principi mortali, sed immortalī Deo debent. Malè argumentatur ab eo quod errore & ignorantia factum non est, ad id quod fieri iure debuit. Quod certo consilio Dominus suscepit extra ordinem, obligationem non habet, ubi par consilij ratio non adest; nec ad imitationem trahi debet. Quod in stabulo vili & abiecto voluit nasci, quod à Iudæis voluit crucifigi, lex non est, cui parendum sit; nec exemplum imitandum, sed consilium admirandum.

Quod de Domino Seruatore nostro dico, idem de Apostolis & alijs Euangelij ministris, pro cuiusque conditione & gradu iudico. Et quemadmodum alius fuisset Domini nostri status, si omnes mortales, aut saltem cum quibus viuebat Iudæi, ipsum esse Dominum gloriæ cognouissent; similiter dico aliam conditionem esse oportere Ministrorum Ecclesiæ sub Christiano Magistratu, quàm est sub Gentili & à Christo alieno.

Quod paupertatem attinet, dico eam quæ præcepta est in Euangelio, omnibus Christianis esse communem; nihilo magis ad eam obligari ecclesiarum præfules, quàm ceteri Christiani. Quotquot Seruator inueniet in vltimo examine vixisse diuites, contra quos væ æternæ maledictionis protulit, in æternum perituri sunt: & illi tantum qui censebuntur inter pauperes spiritu, ad quos regnū cælorum pertinet, seruabuntur. Paupertas euangelica hæc est, quam Christus coluit, & colendam præcepit, mentis humilitas, contemtrix rerum visibilium. Pauper spiritu est, qui non gerit tumidum spiritum, nec cupiditatibus vinētus detinetur: conditione quam ei dedit Deus viuere contentus, se totū in viuendo committens Deo: si nihil habet, aut quod habet est exiguum; non angitur curis: fidit Deo factori suo, à quo panem quotidianum expectat: si opulentus est, animo elato propter diuitias non est: cogitat se nihil intulisse in hunc mundum, nihil quoque se esse asportaturum: opes esse fluxas & caducas, & facile posse transferri ad alios, & varijs modis perire; eas se accepisse à Deo distribuendas, non in arca seruandas, aut luxu obliguriendas. Hæc omnes spiritalis paupertatis partes in diuitibus Apostolus Paulus requirit.

M

1. Tim.

1. Tim. cap. 6. vbi Timotheum monet, vt ad hanc paupertatem diuites adhortetur: *lis qui diuites sunt (inquit) in hoc saeculo nuncia ne effervantur animo neq. spem ponat in diuitijs incertis. sed in Deo vivo, qui prabet nobis omnia copiose ad fruendum: vt alij benefaciant, & diuites sint operibus bonis. faciles ad impertiendum, facili conuictus.*

Hic habemus illam paupertatem quam in diuitibus Seruator noster exigit, cui rerum externarum vsus & proprietas nil aduersatur. Hæc inquam est illa paupertas virtutum omnium parens, quam omnes sancti Patriarchæ & Prophetae, quam Apostoli & primi Christiani, quam denique pij omnes coluerunt, & ipse Seruator noster verbo & exemplo in copia pariter & inopia, docuit esse seruandam. Sarcasinus est Iuliani apostatae & hostium Christianæ religionis, depradatis ecclesiarum opibus, doctoribus & pastoribus ecclesiarum insultare, ac dicere ipsos esse pauperes oportere, ad Christi Seruatoris & Apostolorum ipsius exemplum.

Quod adfertur de voce audita Constantini temporibus, de Arrio (si fabula non est) & eius venenata doctrina intelligendū est, non de confectis donationibus Constantini. Opes à Constantino datæ nihil obesse poterant ecclesiæ, vtpote quæ nec nimis fuerint, nec episcopos aut presbyteros auocarint ab ecclesiastica functione: æconomia verò distributioque earum tunc erat huiusmodi, quæ facile vindicabat episcopos ab omni suspitione auaritiæ.

Honor qui habetur ecclesiarum Christi pastoribus, cum quadam in Deum pietate coniunctus est. Cap. 6.

IN veteri lege Sacerdotibus & Leuitis fuisse optimè prospectū diuina institutione notius est, quàm vt quisquam de eo mouere controuersiam possit: similiter in nouo testamēto apertè satis eadem authoritate, pari ratione, Euangelij ministris, nisi quorundam obstarēt sacrilega impietas, qui dū fomitem mali de ecclesia tollerere se dictitant, in aliud extremum impingunt. Nam non minor metus esse debet, ne inopia calamitatē adferat ecclesiæ, quàm copia: qua in re peccarūt nostri maiores, acutè nos videre credimus; vbi peccemus nos ignoramus, qui lynces in alienis peccatis, & talpæ sumus in nostris. Constat honorem parentibus, iuriconsultis, doctoribus & medicis deberi, & id nemo nisi improbus est negaturus: vnde consequens fit, iustiori de causâ Euangelij Ministris Christianos obligari, quòd instar & pondus illorum omnium obtineant. Sunt enim & patres, & doctores, & medici: pròinde quātò dignitate

dignitate excellunt, maiori obseruatiā sunt colendi. Ille honor qui exhibetur doctoribus & medicis, humanus & civilis est, & hominem tantum humanūmq; officium respicit: hic verò Deum & diuinū ministerium. Serui Dei sunt & Oeconomi mysteriorum Dei missi à Deo, vt pro Christo legatione fungantur, quos qui contemnit, Dominū Iesum & Deum patrem contemnit. Honor aut contemptus serui Dei proximè in Deū fertur, qui in ministro suo honoratur aut contemnitur: & religiosus est honor, qui Dei seruo, Dei intuitu defertur. Quapropter honorariū quo non tam homo quàm Deus honoratur, etiam sanctū est, & cū pietate coniunctū, promissionem habens remunerationis vitæ præsentis & futuræ. Mat. 10. ca. *Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum qui misit me. Qui recipit prophetā in nomine propheta, mercedem propheta accipiet; & qui recipit iustū nomine iusti, mercedē iusti accipiet, & quicumq; dederit potum vni ex his paruis, poculum frigida solum, in nomine discipuli, amen dico vobis non perdidit mercedem suā.* Apostolus Paulus in epistola ad Philippenses, quæ miserant ei dona, vocat odorē bonæ fragrantia hostiam Deo acceptam & gratam. In pauperibus quorū indigentia subuenitur Christus colitur, & in Euangelij ministro honoratur. Hostia Leuiticæ finē acceperunt: Euangelicæ vsque in finem sæculi perdurant. Euangelicæ victimæ sunt fidei confessio, laus, & gratiarum actio, quæ Deo redditur, & beneficentia & communicatio. Hinc Apostolus Christianos exhortatur ad Heb. 13. cap. vt per Christum assidue sacrificiū laudis Deo offerant; id est, fructus labiorum confitentium nomini eius: & beneficentiæ & communicationis ne obliuiscerentur, sunt (inquit) victimæ quibus delectatur Deus. Quantumcunque prophani homines nihili æstiment honorem, qui presbyteris debetur, eum tamen esse sacrum ex his testimonijs apparet, & cum sacrificijs quæ in templo quondam offerebantur, comparari.

Consulantur alia quorundam rationes, & pluribus scriptura locis veritas confirmatur. Cap. 7.

AT videre operæpretium est quò furor se iacet impiorum hominum, qui non tantum nihil de suo largiri dignantur suis pastoribus, sed honesta stipendia ex deprædatis ecclesiæ opibus ipsis inuident. Ex vno D. Pauli exemplo, ad stiuam & rastra, & alias quasuis manuaras artes ecclesiæ ministerium vocant: vt sic studia sacrarum literarum intereant, & ouile Christi doctis pastoribus destitutum, luporum omnis generis moribus & lanienę pascatur.

teat. Nihil (inquiunt) opus est magna eruditione Euangelij ministris: satis est vt plebem possint adhortari ad pietatem: Bibliorum codices extant vernacula lingua: leuiter salutasse à limine musas satis est Theologis. Quid obsecro est arte cum Iuliano apostata qui Christianis liberales disciplinas inuidebat, ecclesie moliri perniciem, si hoc non est? Sed ad Paulū redeo, qui in epistola ad Corinthios laborem manuum quo sibi victum comparauit sibi laudi ducit, cum magno Corinthiorum probro, vnde consequens esse putant vt idem faciant ceteri Euangelij ministri. Hic impudentiam an ignorantiam magis demirer nescio, cum Apostolus apertè iudicet se in ea re plus fecisse, quàm tenebatur, & ius sibi æquè ac cæteris Apostolis fuisse, sumtum ab ipsis accipere, sed ob certas causas noluisse, & pepercisse ipsis. Illam commemorationem quis non videt esse exprobrationem neglecti officij? quamdiu illa legetur epistola, vitio Corinthijs dabitur, quod tantum Apostolum in opulenta vrbe egere passi sunt, & ab alijs ecclesijs aut accipere stipem, aut operari manibus suis, ad victum necessarium comparandum. Magna profecto iniquitas est, vrgere quod semel atque iterum Paulus necessitate adactus fecit in nouo populo, ne quenquam offenderet, & vt malis calumniandi causam præriperet, ne ab ipso prædicari Euangelium dicerent non tam pietatis quàm quæstus causa; & præterire aliorum Apostolorum exempla, & alios epistolarum Pauli locos, quibus sibi cumulatissimè necessaria fuisse ab ecclesijs suppeditata testatur, & liberè debita sibi poscit officia; vt cap. 4. ad Phil. à 10. vers. vsq; ad 20. & ad Philem. vers. 8 vsque ad 19. Vnde fieri putandum est, vt notetur ille locus Pauli ad Corinthios, qui de labore manuum mentionem facit, & non item Actorum, vbi credentes leguntur pretia suarum rerum deposuisse ante pedes Apostolorum, & omnem suam substantiam in potestate & arbitrio. eorum posuisse? & Ananiam & Saphyram qui de prædij pretio aliquid subtraxerant, morte fuisse punitos? Avaritia tenax & ingratitude impia illic Argos reddit, hic noctuas, vt ibi acutè videant, hic cæcutiant.

Istorum hominum furor vt magis appareat, Evangelica præcepta de hac re hic recenseri non erit inutile. Apud Matt. 10. cap. & Luc. 10. legimus Dominum quando misit Apostolos ad prædicandum Euangelium, potestatem fecisse edendi quæ apud fideles inuenirent: *Dignus est operarius (inquit) mercede sua; & Paulus*

lus 1.ad Tim.5.cap.17.versu, *Qui bene præsunt presbyteri duplici honore digni habentur, maxime qui laborant in sermone & doctrina: dicit enim scriptura, Boni trituranti non obligabis os:* Et 1.ad Corinth.9.cap.à 5. versu vsque ad 15. septem argumentis monstrat, eos qui nunciant Euangelium ex Euangelio posse viuere. Prima ratio hæc est: quòd nemo militet suis stipendijs: secunda sumitur ab agricolis, qui vineas colunt, quos de fructu vitis edere æquum est: tertia à Pastoribus qui gregem pascunt, & è pecore fructum percipiunt, ac lacte sui gregis vescuntur. Et ne cuiquam Apostolus videretur aliquid humanicus passus loqui, addit, *Num secundum hominem hæc dico?* nempe cupiditate auaritiæ permotus? Legem idcirco citat, quæ humanitatem erga belluas, quæ nostris vñbus seruiunt, præcipit, vt nouerimus multò magis ea esse vtendum erga homines, erga homines inquam qui de omnibus bene mereri non cessant: quod quartum argumentum est, & amplificatur similitudine eius qui arat & triturat causa fructus percipiendi. *In Moysi lege scriptum est, (inquit) Non alligabis os boni trituranti: num bonæ cura sunt Deo? an hoc propter nos omnino dicit? propter nos enim hoc scriptum est: quod sub spe debeat is qui arat arare, & qui triturat sub spe, spei sue particeps sit.* Quintum argumentum sumtum est ab ijs qui sementem faciunt spe messis percipiendæ. *Si vobis (inquit) spiritualia seminauimus, magnum fuerit, si nos vestra carnalia messuerimus?* quasi diceret, Nulla est inter hæc æqualitas: longè maiora damus, quàm à vobis accipimus. Sextum est ab institutione diuina veteris testamenti, qua constitutum erat, vt Sacerdotes & Leuitæ quotquot sacris & altari operam dabant, inde viuerent. *An nescitis (inquit) eos qui sacris operantur, ea quæ sunt ex sacrario edere: & qui altari assident, de altari participare?* Postremo, similem constitutionem in nouo testamento esse factam à Domino ostendit, vt qui Euangelium nunciant, de Euangelio viuant. His rationibus Christianos teneri suis Pastoribus luce clarius est, vt ab impia ingratitudine excusari non possint, qui eos debito fraudant honore.

In Deum recidere Ministri sui contemptum, & non tam hominem quàm Deum haberi ludibrio, locus ad Galatas sexto cap. 6. versu apertè docet: qui sic habet, *Communicet autem qui instituitur in sermone ei qui se instituit omnia bona: ne fallamini, Deus non irridetur: quidquid seminaueris homo, hoc & metes: nam*

qui seminat carni sue, metet interitum: qui verò seminat spiritui, ex spiritu metet vitam æternam. Communice (inquit) qui instituitur, omnia bona: papæ (inquiet aliquis) quid hoc est? omnia bona? Sed synecdochen intelligere facile est: omnia bona dixit, pro parte omnium bonorum: quota, non præscribitur. Veteri populo decima pars præcepta erat; nouo populo nulla: qui non tantum decimas, sed nonas, octauas, septimas, sextas, & quintas, totum denique assem, si ecclesiæ postulet necessitas, Christo Domino debet. Addit postea, *Denu non irridetur*; ac si diceret, Frustra vanæ obtenduntur excusationes: non enim hic agitur de hominis victu, sed quanti facias Dominum tuum & ipsius Euangelium: non putes te hominem ludere, ubi res cum Deo est, cui illudi non potest. Hic si diuites, Nobiles, Barones, Comites, Duces & ipsos denique Reges cogitemus ea liberalitate aliquando vsos erga ecclesiarum pastores, quemque pro ratione suarum facultatum quam Dominicæ leges iubent & ratio gratæ memoriæ postulat: quantum putamus fuisse in Repub. Christiana ecclesiæ ærarium?

Maiores bona exempla posteris legem præscribunt.

Cap. 8.

MAiores nostri cum nullam de hac re sibi in Euangelio præscriptam legem viderent, quæ definiat quid & quantum cuique dandum esset; sibi suisque posteris constituerunt legem, & decimas ac alias oblationes, agros & redditus annuos ex prædijs obtulerunt Ecclesijs: vt esset vnde Pastores ecclesiarum & pauperes alerentur, & iuuentus in sacrarum literarum studijs, aliisque disciplinis institueretur: quas donationes firmas esse & immotas, illæ eadē leges volunt, quæ cuique rerū suarum proprietatem vsūque cōseruant.

Ex primorum Christianorum liberalitate, quæ prædiorum pretia ad pedes Apostolorum adferebat, ipsa prædia potuisse dari, si temporis locique conditio tulisset, non dubium est. Sed qui euerionē loci & gentis expectabāt, & quā domini seruatoris nostri suam conditionem non meliorem futuram sub impijs sacerdotibus præuidebant, vendēda omnia sibi iudicarunt, & sola suadente charitate nemine cogente, omnem pecuniam Apostolorum dispensationi crediderunt. Horum exemplum secuti sunt, qui ex suis opibus non tantum semel, sed in multa sæcula Ecclesiarum necessitatibus succurrendum sui esse officij æstimarunt.

In

In cacozeliam rem degenerasse non ignoro: quocirca ego te candide Lector admonitum volo, me hic nec impias, nec superstitionas donationes defendere: sed notare magnam humani ingenij peruersitatem, quæ pronior est in vitia contraria ruere, quàm in rebus tenere modum. Facilis est lapsus ab vno vitiorum extremo in aliud extremum contrarium: sed tantò tolerabilius illi labuntur, qui in illud incidunt quod in excessu est, quàm illi qui in eam partem ruunt, quæ defectu peccat, quantò facilius est de copia quod superfluit detrahare, quàm supplere quod deest inopiæ. Ridebit me forsan auarus quispiam aut sacrilegus Ecclesiasticorum bonorum deprædator, cui statutum est rapere potius, aut rapta retinere quæ olim piè data sunt Ecclesijs, quàm de suo aliquid dare. Rideat per me licet, sed videat ne Deum irideat: mihi satisfactum erit, si Deo satisfecerit.

*Oblationes Christianorum pars quadam sunt
diuini cultus.*

Cap. 9.

TAmetsi Deus muneribus non capiat, nec vllis opus habeat: fructum tamen pietatis requirit, animique grati testimonium, vultq; de substantia nostra honorari: pars enim hæc vna cultus qui Deo debetur est, qua nos gratos & memores acceptorum beneficiorum profiteamur. Deus ita spiritu & veritate (hoc est mente ac fide) coli vult, vt externum cultum non excludat: nam creator & Seruator cum sit corporis & animi, ab vtróque coli debet: & corpora nostra templa sunt Spiritus Sancti, qui nos inhabitat. Pari ratione cum sit opum & bonorum omnium largitor quæ præsentis vitæ vsus postulat, iure honorem & gratiarum actionem hoc nomine requirit.

Interrogatus Dominus noster de censu soluendo Cæsari, respondit, *Deo reddendum quod debebatur Deo, & Cæsari quod debebatur Cæsari.* Censui igitur pendendum Deo subiectionis testificandæ causa non secus quàm Cæsari, ex hac responsione Domini fit manifestum. Salomon in Prouerbijis inter cætera hoc præceptum dedit, *Honora Iehouam de diuitijs tuis & de primitijs omnium prouentuum tuorum: & implebuntur horrea tua sanitas, & vino novo torcularia tua fessurumpent.* Censum enim Deo tanquàm supremo Regi debemus non secus quàm terreno Principi, cui soluuntur tributa duplici nomine; & vt sumtus quos facit reip. causa ferre possit, & subiectionis testi-

ficandæ

ficandæ gratia: alterum est necessitatis, alterum honoris. Prius illud in Deo locum non habet, nec eo nomine quicquam à nobis postulat: posterius verò tanto magis debetur, quanto homine Deus maior est, & Christianis necessaria est confessio subiectionis.

Postquam Deus Israël sibi in peculiarem populum adoptauerat, tanquam Princeps & Dominus sui populi, sibi decimas omnium frugum, & alia supremæ potestatis iura sibi persolui mandauit. Et cum apud Orientis populos nefas esset sine munere coram Rege comparere, Deus eundem à populo suo poposcit honorem: nimirum quia Rex & sui populi erat Dominus. Vnde in lege qua in anno ter iubentur masculi sistere se coram Domino, prohibentur vacui inunere comparere.

Extat præterea apud Malachiam grauis obiurgatio contra Iudæos, qui fraudem in primitiis & decimis committebant: quod sacrilegium Deus etiam sterilitate puniuerat: sed si emendarent quod peccarant, futurum promittit, vt de cælo abundantem copiam mittat omnium rerum. Verba Prophetæ hæc sunt, *Nunquid vim faciet homo iudicibus? Vos autem vim facitis mihi, & dicitis, In qua re vim fecimus? in decimis & primitiis. Maledictione ipsa vos maledicti estis, & dispoliaſtis me cuncta gens. Abducite omnes decimas ad domum thesauri, & sit esca in domo mea, & probate me nunc, dicit Dominus exercituum, & si non aperuero vobis fenestras cæli, & depromsero vobis benedictionem, vt sufficientia non sit finis, &c.*

Inter pietatis opera in populo Dei habebatur fideliter soluuisse decimas, quæ non tam mortali sacerdoti dari censebantur, quam Deo. Et Phariseus in Euangelio, de fide sua in solutione omnium decimarum gloriabatur, tanquam de rara virtute.

Responsio ad obiectiones, qua confirmatur Euangelij Ministris non minore digno honore quam erant Sacerdotes in populo Dei.

Cap. 10.

EXcipitur mutata esse tempora: hodie sub Euangelio omne Sacerdotium in se Christum transtulisse, quod ipsum & ipſus adumbrabat officium: ritibus & ceremoniis externis impoluuisse finem: ac ita cum sacerdotio antiquatum ius decimarum, & omnem externum splendorem, qui honorem & reuerentiam conciliabat Sacerdoti, esse sublatum. Neminem hodie sine impietate posse

posse Sacerdotij honorē sibi arrogare, inter præcipuos antichristi numeratur errores, quod se pro summo Sacerdote vēditer, nimirū quod ille honor hodie sit proprius soli Christo. Loco veteris sacerdotij, cui externus splendor & religiosus adiūctus erat, Seruator noster Ministerium Ecclesiasticum instituit humile & abiectum, sine vlllo externo splendore: nomināque dedit rei & functioni congrua, nempe Apostolorum, Ministrorum, Diaconorum, Episcoporum, & Pastorum, dignitatis & honoris vocabulis valere iussis, qualia sunt Patris, Doctoris, & Domini, vt scirent quid ipsi de se suoque ministerio sentire, & populus quo loco eos habere deberent.

Rectē quidem: (sed de singulis plenius postea videbimus) quid inde efficitur? minore honore dignos in Christiana Repub. priscis sacerdotibus esse pastores & episcopos Ecclesiarum Christi? Ex hac ratiocinatione consequens quoque futurum est, vt Aaronicum sacerdotium sit maiore honore dignum Christi sacerdotio, & legis ministerium Euangelico dignius: quo cum nihil possit absurdius dici, fallacem esse hanc argumentandi rationem constat. Nam si ab externis rebus æstimandus est debitus honor Ministro, concludetur Aaronem dignū summa veneratione, & seruatore nostrum Christum Pontificē ter maximum nulla: quippe qui nulla fuerit insignis infula, nullo auro, nullis gemmis radiarit. Sed quod datur accipio, sacerdotes olim honore & obseruantia fuisse colendos: quid in ea re minus debeat Euangelij Ministro videndum est, paulòque altius repetendum.

Respondeo igitur, & dico notandum esse in plerisque veteris testamenti ceremonijs duo quædam non rarò concurrere distincta ab inuicem: quorum alterum vmbra & promissiones rei exhibēde per Christum continebat, alterum ad debitum petinebat officium: vmbre cessere, completis per Christum ijs quæ promittebantur, sed officiorum manet obligatio. Exempli gratiā, præceptū de obseruatione Sabbathi promissionem requietis æternæ habet, & vmbra in otio corporum diei septimæ, & præterea morale officium de colendo Deo, & intermissione laboris danda sibi & familiæ. Præcepta cætera externi cultus diuini officium continēt Deo debitum, simul cum ritu illius temporis: sublati ritibus, Dei cultus est retinendus. Idem de sacerdotio dicendum, cuius plures fuere partes: quidquid vmbatile fuit, Christo cessit: cæteræ partes

N

quæ

quæ ad mores pertinebant, nempe quæ ad institutionem populi Dei in pietate, & sacramentorum administrationem spectant, ac ecclesiæ regimen, mutata specie, in suo genere manent.

Sacerdotalis functionis partes istæ fuerunt, docere pietatem, iura legesque interpretari, Ecclesiam Dei regere, sacra ministrare, medium stare inter Deum & populum, victima propitiare Deum, & sanguine litare, peccatæque expiare. Quas omnes partes etsi solus Dominus noster perfectè impleuerit, & quasdam ita sibi peculiare habeat ut mortalium nemini potuerint committi: plures tamen multis communes fecit. Nam mediator inter Deum & homines nemo peccator esse potest: victima propitiare Deum hominibus, & sanguine expiare peccata iramque Dei auertere, qui purus ab omni labe peccati non est, non valet.

Typus tantum huius diuini muneris in priscis Sacerdotibus fuit, res autem in solo Christo: quisquis sibi hodie horum alterum vendicat, in Christum blasphemus est.

Sed quemadmodum huic suæ dignitati Dominus nihil derogauit, quando sacrificandi omnibus Christianis potestatem fecit spirituales hostias, nempe sacrificium laudis, fructum labiorum consentientium nomini eius, preces & gratiarum actiones, pro se & omnibus hominibus: (omnes qui Deum fide colunt, Reges & Sacerdotes facti sunt) ita sine violatione peculiaris sibi sacerdotij, cæteras partes, quas superius iam attigi, ut sunt pietatem docere, legem Dei interpretari, sacra ministrare, & Ecclesiam regere commisit Apostolis cæterisque Ecclesiarum Ministris: qui hoc nomine citra ullam impietatem Sacerdotis honorem participare, & Sacerdotes esse dici possunt.

Quod nomen tamen si primis Ecclesiæ temporibus, Ecclesiæ Ministris datum nusquam legimus: (cum id factum sit ne confunderentur ministeria veteris Synagogæ & Ecclesiæ, dum vetus sacerdotium adhuc stabat, aut nimis recens ipsius erat memoria) nihil tamen peccarunt Patres qui postea hoc nomen assumpserunt, auctore Esaia, qui Leuitas & Sacerdotes Deum assumpturum ex gentibus prædixerat. Nec hodie in nomine quidquam esset periculi, nisi sacrilegium obstarat Episcopi Romani, qui altare contra altare erexit, & Sacerdotium contra Christi Sacerdotium, & sacrificium expiatorium

pro

pro peccatis viuorum & mortuorum, contra illud vnum quod iterari non potest à Se uatore nostro semel oblatum, instituit, partes hoc pacto inuadens sacerdotij, quæ solius sunt Christi: de qua re pluribus hic non est disputandi locus. Hoc tantum testatum esse cupimus, nos impietatem Romani Antichristi detestari, & quod hanc Sacerdotij partem attinet, præter vnum Dominum Iesum Sacerdotein nullum nos agnoscere. In cæteris quas diximus, quemadmodum legationis, sic Sacerdotij Apostolos & alios ecclesiarum Pastores adserimus accepisse dignitatem.

Ad argumentum venio, & dico fuisse sublatum morte Christi quicquid in Sacerdote Leuitico ipsius abumbrabat officium, cuius nulla pars mortali tradi potest: ritus & ceremonias & externum splendorem sacerdotis, cum in vestitu & in ornatu corporis, tum in illo decimarum iure quod tunc vigeat, similiter concidisse: sed non simul honorem, qui propter Ministerij dignitatem debebatur Sacerdoti, Abrogato Aaronico sacerdotio, iura illius sacerdotij secundum suas species quoque abrogata intelliguntur, & Ecclesiæ ministerium à tribu Leuitica translatum ad Apostolos & eorum successores: in quibus cum omnia quæ honorem merentur sint maiora, quàm in Leuiticis Sacerdotibus, nihilo minorem Christianus suo Pastori debet honorem, quàm Iudæus debebat suo Sacerdoti.

Iura decimarum & oblationum veterum eo modo & ratione qua sub Mose offerebantur, sub Christo cessare fateor: non ut populus Christianus sit minùs liberalis erga suos Pastores, quàm Iudaicus populus fuit olim erga Sacerdotes: sed ut in beneficentia & vltroea communicatione excellat & superet liber populus seruilem, & sponte faciat Christianus, quod lege coactus fecit Iudæus. Nam cum non modò paria beneficia, sed longè maiora Christiani à Deo acceperint quàm Iudæi; & Ministerium eorum quos ecclesiæ suæ præfecit Deus, nulla in re sit inferius aut minùs vtile ac necessarium veteris legis Ministerio: manet si non maior illic quàm hic, saltem par eodem æquitatis iure obligatio: & quicquid fuit ceremoniæ in veteribus decimarum & primitiarum oblationibus, ita perijt, ut quod morale erat vin suam retineat.

1. cor. 9.

Sinulla analogia esset inter vtrumque Ministerium, & ipsius ratione obligationem: scriptura non diceret, *Quemadmodum eos qui sacris operantur ea quæ ex sacrario sunt edere, & qui altari assident cum altari participare: Ita Dominus constituit ijs qui Euangelium nunciant, vt ex Euangelio viuunt.* Ex quibus verbis parem esse rationem vtriusq; ministerij significatur.

Quod Euangelij ministerium Seruator noster nullo apparatus externi splendore, nulla magnificentia ornauit, sicut fecerat olim Mosaicum; non hoc consilio factum est, vt minorem reuerentiam Christiani exhibeant suis Pastoribus quàm olim exhibuerunt Israelitæ suis sacerdotibus: sed quod Euangelici ministerij tanta sit dignitas, vt nullis externis ornamentis indigeat: quæ tamen si adsint non augetur, si desint nõ minuitur. Ad domini Seruatoris nostri honorem & hominũ salutem omnia externa bona seruire debent recepto publica autoritate Christi Euangelio: oblata posunt recusari, & negata expeti, prout res, locus, tẽpus, hominẽsq; postulabunt. Seruos Christi ad omnia paratos esse oportet: ad honores pariter & opprobria, ad bonam & malam famam, copiam & inopiam, mortem denique & vitam, vt qui vtantur hoc mundo tanquam non abutentes, præterit huius mundi forma.

Constituerat Deus in veteri testamento peculiarem Rempub. quæ licet postea varias acceptura erat formas regiminis, Sacerdotum dignitati ita prouidit, vt gradum honoris quem in suo populo ipsos tenere volebat, semper retinuerint. Sub Euangelio peculiarem gẽtem nullam Deus adoptauit, nec Reipub. certam formam dedit: ad omnes populos Euangelij præcones misit, homines priuatos sine Imperio, quibus regiminis formas mutandas non præcipit, ne ad euerfionem potiùs quàm conuersionem gentium missi viderentur. Quæ res non impedit, quò minùs meliorem ac magis vocatione sua dignam conditionem accipiant, vbi publica autoritate Christiana religio recepta est, & legum ac totius Reipub. facta est fundamentum. In veteri testamento Sacerdotalis honor per suas species fuit expressus, quis, quantus, cuiusmodi, & quibus in rebus: In nouo Testamento non potuit: quòd is, idem, vbique, & semper, sibi similis apud omnes esse non posset. Sed quemadmodum alia quàm plurima exempla ex veteri Testamento, & naturæ lege, omniumque gentium bonis moribus & institutis, Christiani sumunt, quæ ad civilem iustitiam formant.

formandam & bonam gubernationem conducunt : idem in hac re fieri æquitatis ratio iubet.

Ministerij vilitas & abiectio est in aduersariorum Ecclesiæ & carnalium Christianorum oculis & iudicio, non eorum qui in rebus diuinis exercitatos habent sensus. Quantò Christus Mose maior est, & lege præstantius Euangelium, tantò est ministerium Euangelicum Aaronico sacerdotio præstantius : quod pluribus argumentis ab Apostolo Paulo docetur, & ex sermonibus Seruatoris nostri discere possumus. Magna res fuisset olim in populo Dei quempiam similem esse Mose aut Eliæ. Post acceptam à Deo legem, & familiare cum Deo in monte colloquium, tanto fulgore radiasse Mosis vultus legitur, vt fulgorem non ferrent oculi Israelitarum. Postea Elias zelo diuinæ legis admirandis actionibus clauit, & tandem viuus in cælum assumptus est. Paulus tertio capite postea ad Corinth. disputat ministerium Mosis esse literæ & mortis, Euangelij verò spiritus & iustitiæ, & idcirco tantò magis excellere, & ipsius maiorem esse gloriam. Seruator noster apud Matthæum, & apud Lucam omnibus Prophetis præfert Iohannem Baptistam, quem ait fuisse plus quàm Prophetam, quo tamen maiorem esse affirmat minimum regni Dei ministrum. Est igitur minimus Ecclesiæ minister iudicio Seruatoris nostri Christi quouis sacerdote veteris Testamenti in suo munere præstantior.

De nominibus humilibus, quæ Dominus ministris Ecclesiæ suæ dedit, vetitis inflatis titulis honoris Domini, patris & doctoris, dico nihil id esse factum, vt minore honore & obseruantia collantur in populo Dei Euangelij ministri, quàm olim Sacerdotes ac Leuitæ, aut vt infra omnes ordines abijciantur, nullò que in Re-pub. Christiana sint loco : sed vt humilitatem in tanta functionis suæ dignitate & excellentia retineant. Nisi enim salutaribus præceptis Dominus humani ingenij peruersitatem etiam in suis seruis retunderet, tanta est dignitas functionis ecclesiasticæ, vt ipsius consideratio inanes animos facillè vento tumoris impleat, & elatos per superbiam præcipitet.

Sed quemadmodum humilitas docetur in contemnendis honorificis titulis; ita similiter excellentia demonstratur magnificis vocabulis : sicuti quando vocantur sal terræ, lux mundi, stellæ in firmamento, & in manu Domini, Angeli, & legati qui legatione funguntur pro Christo, œconomi & dispensatores mysteriorum

Dei ministri spiritus & vitæ, & non literæ, ligare & soluere in terris quæ ligata & soluta sunt in cœlis, remittere ac retinere peccata, claudere & aperire cœlum. His rebus nihil in hac mortalitate amplius hominibus dare potuit. De vsu & abusu horum nominum, Doctoris, Domini, & Patris, dicemus postea.

Quare vt hanc disputationem concludam, ex ijs quæ diximus aio non minùs Christianum populum teneri suis pastoribus quàm olim Israelitæ Sacerdotibus & Leuitis, & recepta publica authoritate religione Christiana, eundem honoris gradum in Republica Euangelij ministris dandum, quem Sacerdotes & Prophetæ in Israele obtinuerunt. Quod si ab ingrato populo & improbo magistratu, non haberi huius debiti honoris rationem contingat, Pastores ecclesiarum nihil commoueri propterea oportet, cum ministerij eorum dignitas tanta sit, vt eam nulla hominum queat minuere iniquitas. Ita enim esse comparatos oportet, vt si deferatur ipsis debitus ministerio suo honor, gaudeant de pietate fidelium erga Deum & Dominum suum Iesum Christum: sin negetur, tanquam ipsis perierit aliquid non dolent, nec acerbius de iure suo cum magistratu alieno tempore contendant, rem Deo committant, & Pauli exemplo tempus opportunum expostulandi expectent: sùsque deque habeant quidquid in hac parte errore aut ignorantia peccatur, precenturque Deum meliorem mentem dari ijs, qui se Christianos haberi volunt. Prima fidi Pastoris cura sit, quamplurimas Christo lucrari oues, non multas opes, aut vanos honores: primò quæraturnum Dei, & ista omnia adijcientur. Honoris igitur Euangelij ministris debiti cum sint plures partes, eas præsertim prosequar, quas ciuilis vitæ societas in Christiana Republica postulat:

[& illam in primis quæ in exhibenda stipe est sita, & quocunque Reipublicæ statu olim minus habuit controuerfiæ: de qua, quæ fuerit Patrum sententia qui proximè vixere Apostolorum temporibus, audiamus,

PATRIBUS

Patrum sententia de fidelium oblationibus.

Cap. II.

Incipiam ab Origene, qui vixit sub Seuero circa annum 200. à nato Seruatore: Is in Numerorum lib. cap. 18. homilia 11. sic scripsit: *Decet enim, & utile est etiam sacerdotibus Euangelij offerri primitias: ita enim & Dominus disposuit, ut qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuunt, & qui altari deseruiunt, de altari participant.* Et sciri hoc dignum & decens est, sic è contrario & indecens & indignum existimo & impium, ut is qui Deum colit, & ingreditur Ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes & ministros adfistere altari, & aut verbo Dei aut ministerio Ecclesie deseruire, ut de fructibus terra, quos Deus Solem suum producendo & pluuia suas ministrando dedit, non offerat primitias Sacerdotibus. Non mihi videtur huiusmodi animus habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere, quia Deus dederit fructus quos cepit, quos ita recondit quasi alienos à Deo. Si enim à Deo sibi datus crederet, sciret utique munerando sacerdotes honorare Deum de datis & muneribus suis. Et adhuc, ut amplius hac obseruanda etiam secundum litteras ipsius Dei vocibus doceantur, addemus adhuc. Dominus dicit in Euangelijs, *Re vobis Scriba & Pharisei hypocrite, qui decimatis mentem, id est, decimas datis, menta & cymini & anethi, & prateritis quæ maiora sunt legis: hypocrite, hac oportet fieri, & illa non omitti, &c.* Idem author ibidem. *Quomodo ergo abundat iustitia nostra plus quàm Scribarum & Phariseorum, si illi de fructibus terre sue gustare non audent, priusquam primitias sacerdotibus offerant, & Leuitis decime separentur: & ego nihil horum faciens fructibus terra ita abutor, ut sacerdos nesciat, Leuitæ ignoret, diuinum altare non sentiat?*

Irenæus Polycarpi discipulus lib. 4. cap. 34. de Christianorum sacrificijs & oblationibus scribit, quod pluribus locis repetit: unde consuetudo & iudicium Ecclesie illius temporis de hac re facile potest intelligi: verba illius sancti patris hæc sunt. *Offerre igitur oportet Deo primitias eius creature, sicut Moyses ait: Non apparebis vacuus ante conspectum Domini Dei tui: ut in quibus gratus exstitit homo, in his gratus ei depuatus eum qui est ab eo percipiat honorem.* Et genus oblationum reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes. autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia, sed species immutata est tantum: quippe

cum

cum iam non à seruis, sed à liberis offeratur: vnus enim & idem Dominus proprium autem character seruilis oblationis, & proprium liberorum, uti & per oblationes ostendatur iudicium libertatis. Nihil enim otiosum nec sine signo, sine argumento apud eum. Et propter hoc illi quidem decimas suorum habebant consecratas: qui autem percepunt libertatem, omnia que sunt ipsorum, ad Dominicos decernunt vsus, hilariter & libere dantes ea, que sunt minora, utpote maiorem spem habentes, vidua illa & paupere hic totum victum suum mittente in gazophylacium Dei, &c. Postea eodem capite: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert: iuste munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est: quemadmodum & Paulus Philippensibus ait, Repletus sum acceptis ab Epaphrodito que à vobis missa sunt, odorem suauitatis, hostiam acceptabilem, placentem Deo. Oportet enim nos oblationem Deo offerre, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura & fide sine hypocriti, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum que sunt eius creaturarum offerentes. Et hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius &c. Et eodem capite. Offerimus autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam. Quemadmodum enim Deus non indiget eorum, que à nobis sunt, sic nos indigemus offerre aliquid Deo, &c. Irenaeus vocat oblationes & cleemolynas bonas actiones, quemadmodum Cyprianus bona opera, auctore Paulo, qui eas beneficentiam, & communicationem, & bona opera, & victimas etiam quibus placatur Deus nominat,

1. Tim. 6. 18.

Tit. 3. 14.

Heb. 13. 16.

Cyp. epist. 34.

Cyp. epist. 60.

Id est, 2500. ducatos ad minus, vel, nisi nimia videatur summa pro illius temporis conditione, 2500000

Plura ex eodem auctore citari possunt: sed eiusdem sensus, verbis paulum mutatis, Cyprianum in epistolis audiamus epistola 34. qui de lectoribus quos creauerat, ita scribit. Caterum presbyteri honorem designasse nos illis iam sciatis, ut & sportulis ipsam cum presbyteris honorentur, & diuisiones mensuras aequatis quantitatibus partiantur, &c. Sportulas quae presbyteris singulis mensibus diuidebantur, honorem presbyterij vocat. Ex epistola 60. quantae fuerint opes ecclesiae Carthaginensis potest aestimari, ex collatione cleri & populi: collecta enim fuere sestertia centum, & missa Mauritaniae episcopis ad redimendos captiuos, plura mittere parati si postularet necessitas. Cypriani verba haec sunt. Misimus sestertia centum millia nummum, cum istic in Ecclesia cui

de

de Domini indulgentia presumus cleri & plebis apud nos consuetis collatione collecta sint: quæ vos illic pro vestra diligentia dispensabitis. Et in epistola 66. ita scribit. *Lenitica tribus quæ templo & altari ministerijs diuinis vacabat, nihil de illa diuisione portione perciperet, sed alijs terram colentibus, illa tantum Deum coleret, & ad vultum & alimentum suum ab undecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas reciperet, &c.* Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in ecclesia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab administratione diuina auocentur, nec molestijs & negotijs sæcularibus alligentur: sed in honore sportulantium fratrum tanquam decimas ex fructibus accipientes ab altari & sacrificijs non recedant; sed die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant, &c. Romæ illa ætate alebantur sub Cornelio quodraginta sex presbyteri, diaconi septem, subdiaconi totidem, ac coluthi 42. exorcistæ, lectores, ostiarij, simul 52. Totius cleri numerus erat 155. virorum, quos ferè plerosque omnes suas familias habuisse certum est: viduæ præterea & alij morbo aut egestate afflictæ erant mille quingenti, quos vt ipse Cornelius testatur in epistola ad Fabianum Antiochiæ episcopum, omnes Domini gratia & benignitas abundè sustentabat: & ne quis putet tenuiter & parcè id factum fuisse, addit tantam ministrorum multitudinem, tantum egentium numerum Dei prouidentia fuisse locupletatum, & rerum abundantia confluentem.

Euseb. lib. 6. cap. 35.

Nota est Laurentij diaconi Romanæ Ecclesiæ historia, penes quem thesauros adseruari ecclesiæ, tyranni suspicabantur: quæ suspicio partim vera fuit, nam thesauros habebat Ecclesiæ; partim falsa, nam adseruandi thesauros mos non erat, sed distribuendi. Philippi oblationes & munera ecclesiæ data ferè repetebantur: diaconorum enim ministerium per pauperum manus ea recondiderant, vbi nec fur, nec sacrilegus penetrare poterant. Ecclesiarum illorum temporum hæc non infima laus fuit, quod quemadmodum priuati Christiani erant pauperes, ita erant in communitate diuites, ad exemplum Hiërosolymitanæ ecclesiæ.

*Ante Constantini tempora Ecclesiæ habuerunt pradia,
& loca quadam in quibus suos conuentus
celebrabant.*

Cap. 12.

O

Christi-

*Euseb. lib. 10.
cap. 5.*

*Sabel. Emend.
7. lib. 8.*

Socr. li. pr. c. 8.

*Euseb. de vita
Constant. lib. 4.
cap. 28.*

*August. epist.
225.*

Christianos possedisse prædia & fundos quorum fructus distribuebantur clericis & pauperibus, testantur Edicta Constantini magni. Sub Dioclesiano omnia fuerunt Christianis adempta, quæ priuatim & communiter possidebant. Sed pius Imperator Constantinus edictis suis prouinciarum præfidiis mandat, ut loca in quibus Christiani conuentus suos celebrabant, & alia quæ possederant & ad ius communis ipsorum pertinebant, restituerentur. Sabellicus narrat Lucinam nobilem & opulentam matronam à Maxentio fuisse relegatam, quia facultatū suarum ecclesiæ Rom. insinuerat heredem. A Constantini temporibus deterior ecclesiæ conditio non fuit (falsas & fictas Imperatoris Constant. donationes prætereo) hoc certò constat, in ecclesiis fuisse liberalem. Sozomenus de Cōstantini liberalitate scribit, quòd ex terra quæ in singulis ciuitatibus vectigalis erat, certum vectigal quod ætario pensari solebat acceperit, & ecclesijs ac clero distribuerit; quam largitionem in omne tempus ratam esse lege sancit. Euseb. in vita Constant. idem testatur, ut porro omnes sciant quæ fuerint opes ecclesiarum illorum temporum. Pauca illius aui proferam exēpla, & incipiam ab eo quod de sua ecclesia quæ Hipponæ erat August. scriptum reliquit: erat enim ex Patricio genere & re fatis opulenta. Ego (inquit) secundum multorum sensum comparantium semetipsum sibi metipsis, non diuitias dimisisse. sed ad diuitias videor uenisse; vix enim vigesima particulares meæ paternæ existimari potest, in cōparatione prædiorū ecclesiæ, quæ nunc ut Dom. existimor possidero. Vnde illas opes haberet ecclesiæ, in eadem epist. inueniuntur. Prosper de vita contemplatiua, narrat de Hilario Arelatēsis ecclesiæ episcopo, quòd illa quæ tūc ecclesiæ habebat non solum possederit, sed etiā acceptis fidelium numerosis hereditatib. ampliauerit. Inter epistolas Basilij magni integra extat, quæ docet plerosq; bonas portiones hereditatis testamēto relinquere solitis ecclesijs, & alios interdū integras. Sed quid opus est his citandis immorari? notæ sunt leges Imperatoriæ de hac re: & ipsa res nemini est ignota. Sed lectorem admonitū volo ne erret quando identidem apud patres legit, ecclesiæ possessiones esse non tantum episcoporum & presbyterorū, sed pauperum, hypocritarū & auaritia veterem ecclesiæ morē fuisse perturbatū. Cū omnia bona ecclesiastica cuiusuis diuicoseos omnib. eiusdē territorij ecclesiasticis cōmunia essēt, iuxta discretionē episcopi cuilibet ecclesiastico distribuēda; tūc inualuit illud:

illud dictū, bona ecclesie bona pauperū: non quod in vsus pauperū tota ecclesie bona erogarentur, sed quod quarta pars illis deberetur. Vna enim pars ipsi episcopo, secunda reliquis ecclesiasticis, tertia ecclesiarū fabricis, quarta pauperibus & captiuis redimēdis cedebat. Vbi autē ob plurima huiusce communitatis incōmoda, & multas ecclesias ruri passim creatas redditibūsq; dotatas, quasi tacito totius orbis consensu ab hac communitate recessum esset; ac certæ portiones mensæ episcopali, aliæ etiā presbyteris aliūsq; ecclesiasticis in episcopali quāq; ecclesia degentibus, tam pro ipsorum alimonia quā sarta tecta tuenda ecclesia assignatæ essent, necnon presbyteri alij ruri passim in ecclesijs parochialibus cum titulo perpetuo per episcopos instituerentur, sicq; in partē sollicitudinis cum episcopo vocarentur, ne quod ab vniuersis curādum erat, à singulis (vt fit) negligeretur: dubiū esse non potest, quin hac ratione si clero de bonis ecclesie nihil fuisset ademptū, multo vberius pauperibus prospectum fuisset per singulos cuiusvis territorij ecclesiasticos, quā cum quarta pars residuæ ecclesiasticorū bonorū in ipsorū vsus deputaretur, idq; minori cum murmure & incommodo. Sed eam quartā partē monachi & monachæ, aliūq; qui religiosi vocabātur ad se pertraxerunt, qui paupertatis euāgelicæ quam profitebātur titulo, deprædatis sunt clerū & pauperes, & incredibilē confusionē inuexerunt in bonorum ecclesiasticorum veterē æconomiam, vt deuoluta sit ad diuites pars quæ pauperibus debebatur: abusus commendarum & emphyteusium prætereo.

Ambros. ep. 31. lib. 5. *possessio ecclesie summus est egenorū: numerent quos redemerint tēpla captiuos, quæ contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus vinendi subsidia ministrauerint. Aurū habet ecclesia nō vt seruet, sed vt eroget, & subueniat necessitatibus. Quid opus custodire quod nihil adiuuat?* Augustinus tractatu in Ioan. ca. 21. & in Psal. 303. *dissierit de iure ex verbo Dei Apostolorū & ministrorū Euangelij accipiendi carnalia ab ijs quibus ministrant spiritualia. Dant aurum, (inquit) & accipiunt fœnum:* Et tomo 10. operum ipsius, extat integra homilia de soluendis decimis tanquam debitis.

Hieron. in 3. c. Mal. inter cætera quæ ad hanc sententiā pertinet, hæc quoq; habet verba. *Quod de decimis primitiisq; dicimus quæ olim dabantur à populo sacerdotibus & Levitis, in ecclesia quoq; populis intelligite, quibus præceptū est nō solum decimas dare et primitias, sed videri omnia quæ habent et dare pauperib. & sequi Dominū saluatorem.*

Quod si facere nolimus, saltem Iudeorum imitemur exordia, ut pauperibus partem demus ex toto, & sacerdotibus, ac Levitis honorem debitum deferamus. Unde dicit Apostolus, Honora viduas quæ vera viduæ sunt: & presbyterum duplici honore honorandum, maxime qui laborant in verbo & doctrina: quod qui non fecerit, Deum fraudare & supplantare convincitur, & maledicunt ei in penuria rerum omnium: ut qui parce sencerit, parce & metat, & qui in benedictionibus seminaverit, in benedictionibus colligat, &c. Plura huius generis in illo loco legi possunt in hunc sensum. Si pergam recensere quidquid apud Patres de hac re scriptum est, eadem repetam & idem iterum inculcabo, tædiūmque lectori adferam in re minime controuersa.

Diuisio bonorum Ecclesiasticorum.

Cap. 13.

OPes Ecclesiasticæ non sunt eiusdem generis: aliæ in oblationibus populi, aliæ in prædijs, aliæ in agrorum aliarumque rerum censu, aliæ in feudis & regalibus sunt sitæ. Quæ omnes in duo genera solent diuidi: alterum eorum est quæ vulgò dicuntur spiritualia, alterum eorum quæ vocantur temporalia. Sed cum hæc vocabula non satis propriè explicent suas res, magis propria fuerunt à politicioribus inuenienda. Temporalis enim non nisi æternum opponitur, & spirituali, carnale, aut corporale. Rectius igitur loquuntur qui temporalia vocant humana & ciuilia, & pro spiritualibus dicunt sacra & diuina. Tamen si sacrum generaliter quicquid Deo & ipsius ministerio est consecratum, dici mereatur: tamen oblationes, quod proximè Deum respiciant, sacra & diuina bona vocant, non tam discriminis causa quàm proprietate ipsius rei: ciuilia verò & humana bona, possessiones & agros Ecclesiarum, quæ natura & conditione similia sunt cum ijs quæ ab alijs ciuibus possidentur, & eis data sunt, ut tam in ecclesia quàm in ciuitate honestum locum teneant, & dignitatem personæ quam sustinent tueantur, quæ subsistere non potest, si opes ita sint tenues & accisæ, ut nullam possint exercere liberalitatem. Magna sunt quæ à pastoribus Ecclesiarum expectantur: ut sunt hospitalitas, egenorum subleuatio, & alia quæ sunt huiusmodi: quæ Christus ipse non tantum docuit, sed etiam præstitit. Turpe est enim Episcopum charitatem & liberalitatem in pauperes docere, quam ipse exercere non possit.

Ne

Ne quis putet hanc distinctionem tantum iuris esse pontificij, proinde reiiciendam: nouerit ex ijs quæ iam citauimus eam esse patrum. Ambrosius in epistola de tradendis basilicis, collationum populi, & agrorum quos possidebat ecclesia meminit. Diuina igitur & sacra censentur bona, dona & oblationes fidelium, quæ sua sponte Deo offerunt: quoniam in ea re non tam hominis quam Dei habetur ratio. Sub hoc genere complectimur decimas: tametsi magnum sit discrimen inter decimas quas populus ultro non compulsus soluit, aut indicta lege sibi & posteris religiosè soluendas quondam suscepit ecclesiarum ministris, & illas decimas, quas principes dederunt.

Nam & hoc scire conuenit, non tantum sacerdotibus decimas solui solitas, sed etiam summo magistratui. Audiuius vectigalia quædam Reipub. solui solita à pio Imperatore Constantino ecclesijs data, nimirum multis in locis superstitione gentilium abrogata, cum nobiliores & diuiores, cum bona parte vulgi, Christi fidem non statim receperint, oblationes fidelium pauperibus & ecclesiæ pastoribus alendis sufficere non potuerunt. Ego vectigalia illa, nisi me coniectura fallit, decimas fuisse arbitror: constat enim Romanos deuictis prouincijs decimas soluendas imposuisse: quibus nullum vectigal quod magis conueniret dari potuit ecclesijs. Hoc exemplum Carolus magnus imitatus est: quando deuictis Saxonibus & eorum Rege Widekindo fugato, decimas indixit, quarum partem receperunt episcopi & alij ecclesiæ pastores, partem regij ministri. Coniecturam Crantzij in sua metropoli non probo, qui decimas ab episcopis in feudum datas nobilibus credit, cum ex Annalibus constet, decimas illas receptas fuisse à Regijs ministris, antequam essent episcopi, & ubi nulli adhuc erant. Sed cum decime non sufficere viderentur, fundos & prædia pio & prudenti consilio in vsus ecclesiæ adiecit. Nam ferox illa gens armis & vi domita, religionem Christianam quidem admittebat, verum alieno animo ab ea manebat, ut fame ac rerum inopia perire episcopos & alios ecclesiarum doctores, quos ex varijs locis eò mittebat Imperator, citius passi fuerint, quam ultro aliquid daturi. Qui de hac re plura cupit, legat Crantzij metropolim & Saxonicas historias. Decimæ igitur quas nulla religio Christiani populi, sed magistratuum liberalitas ecclesiæ dedit, inter ciuilia bona numeranda essent: sed cum hodie per-

mixta ita sint, vt primæ donationis ratio ignoretur, à certiore & meliore parte denominationem meritò habent, & inter sacra numerantur.

Ciuitia & humana quæ dicimus bona, diuidi possunt in possessiones prædiorum & annuorum reddituum ex agris alijsq; rebus, quæ ecclesia habuit etiam sub infidelibus Imperatoribus ante tempora Constantini, & in possessiones feudorû & dominiorum, quæ ciuilem iurisdictionem habent. Quæ quoniam ab ecclesiasticis viris possideri non debere quidam contendunt, sed ex mera eleemosyna ipsis esse viuendum, id nobis similiter est examinandum.

*Ecclesiarum pastores non aluntur eleemosynis, sed
sui laboris debita mercede.*

Cap. 14.

OPinati sunt nonnulli Dominum nostrum & Apostolos non tantum pauperes vixisse, verum mendicos: proinde ex eleemosynis Euangelij ministris ad eorum exemplum esse viuendum. Sed hunc errorem conuincit Dei lex, quæ mendicitatem in populo prohibuit. Eam legem nusquam infregisse aut antiquasse Dominus aut ipse Apostoli leguntur. Extant Imperatorum leges contra validos mendicantes.

Eleemosynæ dantur misericordiæ intuitu opis & alieni auxilij egenis. Quicquid autem datur vt virtutis sit testimonium, aut propter susceptos labores merces est, aut honorarium, etiam si pauper & inops sit is cui datur, Quando Dominus discipulos ad prædicandum Euangelium emisit, & potestatem ipsis fecit victum accipiendi ab eis quibus euangelizabant, eos comparauit operarijs, & stipem quam erant accepturi, mercedi quæ debita iure redditur & exigitur. Vnde natura eorum quæ pij conferebant in Domini vsus & Apostolorum, facile intelligitur fuisse honorarij, non eleemosynæ. Sicut oblationes & sacrificiorû quædam partes cedebant sacerdotibus non tanquam eleemosynæ, sed laboris fructus: ita pastores ecclesiarum à fidelibus quos docent grati animi testimonium, non eleemosynam accipiunt: illud enim est iustitiæ, hoc commiserationis opus. Si quis latius patere contendat apud theologos significationem eleemosynæ, & accipi pro quauis beneficentia, quæ fit propter Deum subleuandæ necessitatis proximi causa: quam id rectè dicatur, Græcæ linguæ peritis iudicandum relinquo: interim fatebor, hac ratione quæ data sunt ecclesijs

fijs in vsum ministrorum, dici posse eleemosynam, sed huiusmodi, ut toto genere differat ab ea qua subuenitur pauperi, qui nihil de ecclesia meretur nec meritis est. Dixi non aliam legem viuendi datam à Domino Euangelij ministris, quam cæteris fidelibus: (sola muneris sui conditione excepta) fideles nulla religione principum esse beneficiarios, prohiberi dubium non est. Quod leges conditionis pastorum attinet, nulla est quæ eos vetat principum uti beneficijs, & illis deuinciri more reliquorum ciuium. Prætereà, Euangelica præcepta non aduersantur iuri gentium, nec æquitati Mosaicæ legis: at illæ constituunt sacerdotibus & sacrorum ministris agros, prædia, aliâque ciuilia iura. Nulla enim lege aut æquitate excludi possunt à communi ciuium iure ij quibus inter ciues viuendum est, & sub eodem magistratu ferenda sunt cum cæteris ciuibz communia Reipub. onera,

Deus in lege sua præter decimas & oblationes, Sacerdotibus & Leuitis vrbes & pomeria vrbiu ac oppidorum dari præcepit, in quas non minorem habebant authoritatem, quàm reliquæ tribus in vrbes & agros quæ sorte ipsis obuenerant. Recepto Euangelio authoritate publica, ad eundem modum ministros Euangelij agros & possessiones possidere, aut possidendas ipsis dari, nusquam Seruator noster prohibuit. Nec in constituta Repub. quæ euangelium recepisset, deteriore conditione esse voluit, quàm fuerant olim in Israele Leuitæ & Sacerdotes. In ciuitate cum sit viuendum ecclesiarum ministris, adiumenta illa ipsis sunt necessaria, quibus ciuilis societas opus habet, & authoritatem & gratiam apud vulgum conciliant, cuiusmodi sunt sapientia, & diuitiæ: alterum horum qui contemnit, cum dignitate in ciuitate versari non potest. Sapiens in suo Ecclesiaste 7. cap. vers. 11. & 12. id notauit. *Bona est sapientia (inquit) cum hereditate, & est excellentia videntium solem, quia in umbra sapientia & in umbra argenti requiescet homo.* In his enim duobus situm est magnum ciuilis vitæ præsidium, Aliud est vitæ genus quod publicum est, & in omnium versatur oculis, & necessariò cum diuersorum ordinum hominibus, cum priuatis & cum magistratibus, cum summis & cum infimis rem habet: aliud obscurum & latens, nusquam tutum, sub infidelis magistratu còque non rarò infenso, ut iniquissima sit comparatio horum duorum inter se, ut vtrobiq; parem facias vitæ conditionem, & iisdem subijcias legibus.

De

Cap. 15.

Sed de feudis quod scrupulum mouet est, quod illa coniunctam
Shabeant iurisdictionem civilem, & militiam; à qua legibus ec-
clesiasticis interdiciuntur Pastores Ecclesiarum, quibus ius gladij
negatum videtur à Domino. Verusti canones qui dicuntur Apo-
stolorum, non ferunt episcopum vacantem militiæ aut civili a-
licui functioni. Canon sextus ita habet *Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος
πότεν ποτε ἐκείνους μὴ ἀδύνατον, οὐδὲ μὴ κληρονομήσει.* Cyprianus in epistola
ad presbyteros qui Furnis erant, de hac re scribit, contra Victorem
quendam, qui testamento Geminum Faustinum presbyterum
tutorem constituerat, prohibetque ne pro dormitione eius apud
eos fieret oblatio: eius verba hæc sunt. *Episcopi antecessores nostri
religiose considerantes, & salubriter prouidentes consueverunt, ne quis
frater excedens ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis
hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius
celebraretur: neque enim apud altare Dei meretur nominari in sa-
cerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare.*
Hæc patrum decreta confirmat exemplum Apostolorum, qui cu-
rà pauperum quæ sancta ac pia est se abdicarunt, & alijs pijs viris
committi iusserunt, ne auocarentur à verbi Dei ministerio, quod
ipsis in primis à Domino erat impositum. Item quod militiam at-
tinet, aut civilem aliam functionem, inter canones qui dicuntur
Apostolorum canon 82. ita habet. *Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος
ἐκείνους καὶ βελτίους ἀφέντες κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἰσχυρὰν διοίκασιν, κληρονο-
μήσει, τὰ γὰρ κληρονομία καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῆς δόξης.* Chalcedonense concilium
canone 7. actione 15. anathematizauit eos qui hæc audent. Can-
onis verba hæc sunt: *Eos qui semel in clero ordinati sunt, & itidem
monachos, statimus nec ad militarem expeditionem, nec ad seculari-
rem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent, & non paeniten-
tia ducti ad id reuertantur, quod propter Deum prius elegerunt, ana-
thematizari.* His canonibus ad stipulantur feudorum leges, qui-
bus clericatu & monachatu feudum amittitur, nimirum quod
præstando officio feudi Domino, propter quod datur, non ido-
neus sit qui clericus est aut monachus: feudum enim à iuriscon-
sultis clientela militaris definitur. Militiæ autem vacare cum leges

ges ecclesiasticę non sinant clericos & monachos, beneficium militiæ nullo iure aut accipere aut retinere possunt.

*Episcopos & alios ecclesiarum pastores feuda possidere, & interdum
seculares & civiles curas suscipere non esse prohibitum.*

Cap. 16.

Respondeo agros & prædia ante Constantini tempora habuisse ecclesiam, à me supra demonstratum esse ex legibus primorum Christianorum principum, & patrum testimonijs: quod feuda attinet, nulla est ratio ob quam ecclésiasticis viris non æquè illis uti frui liceat, atque olim in Israelitica Repub. sacerdotibus & Leuitis, urbibus & oppidis, quæ à fratribus suis acceperant. Et ad canones citatos, primum dico secularibus curis presbyteros & episcopos destineri & auocari à suo munere me non probare, nisi quatenus ecclesiæ aut Reipublicæ interest, & proximi necessitas exigit. Domesticæ rei curam hic prohiberi, ut quis suam familiam negligat, eosque quibus aut affinitatis aut propinquitatis iure obligatus est, Christiana charitas non finit nos dicere: sed Consulatus, Præturæ, aut Aedilitatis, aut Quæsturæ munera, ut episcopus aut presbyter, Consul, Prætor, Aedilis, Quæstor, aut Regis ac Reipub. procurator fiat.

Ad canonem 82. dico, voluntariam militiam prohiberi, non necessariam, aut à summo magistratu imperatam, exigente id aut obsidione, aut extrema aliqua necessitate. Quocirca dico, nullo imperante magistratu nec cogente necessitate, contra honestatem & dignitatem sacri ministerij facere presbyterum & episcopum, qui militiam susciperet, siue ut miles, siue ut capitaneus. Sed cum incidit tempus loci que qui hæc exigunt, necessitati parendum est.

Theodoretus lib. 2. cap. 30. de Iacobo quodam episcopo urbis Nysibis, quæ etiam à nonnullis dicitur Antiochia Mygdoniæ, narrat eundem fuisse episcopum moderatorem & ducem suæ urbis, quam auxilio Dei contra Saporem Persarum Regem defendit, suisque precibus liberauit. Idem Theodoretus lib. 4. cap. 12. narrat, Eulebium episcopum Samosatensem habitu militari indutum, Syriam, Phœniciam & Palæstinam peragrasse: quod tum presbyteros & diaconos crearet, cum alia ecclesiastica obiret officia: quem contra hunc canonem peccasse nemo dicet.

P

De

De Theophilo & Cyrillo episcopis Alexandrinis non idem iudico, qui saecularem principatum sibi acquisuerunt, Imperatore quidem coniuente, sed ipsis non imperante.

Canonis quem citat Cyprianus rationem fateor me non assequi; prouinciale & particulare decretum fuit, illi loco & tempori seruans. Nam pupillorum & viduarum habere curam, opus imprimis pium est, & nusquam non à Deo in lege mandatum; ut magnam reprehensionem incurrant, qui causam & defensionem eorum non suscipiunt: & hic mos olim fuerit in ecclesia, ut episcopi patroni essent pupillorum & viduarum, potuerintque citra violationem canonum ipsorum curam suscipere: Sardicense concilium desertis verbis id concedit. Verba Olij episcopi hæc sunt: *Importunitates & nimia frequentia, & iniusta petitiones fecerunt nos non tantam habere vel gratiam vel fiduciam, dum quidam non cessant ad comitatum ire episcopi, & maxime Afri, qui (sicuti cognominus) sanctissimi fratris & coepiscopi nostri Grati saluaria consilia spernunt atque contemnunt, ut non solum ad comitatum multas & diuersas ecclesia non profuturas perferant causas, ut fieri solet, ut aut pauperibus aut viduis aut pupillis subueniatur, sed & dignitates saeculares & administrationes quibusdam postulant. Hæc itaque prauitas olim non solum murmuraciones, sed & scandala excitat. Honestum est autem ut episcopi intercessionem his præstent, qui iniqua ut opprimuntur, aut si vidua affligatur, aut pupillus expellatur, si tamen isthæc nomina iustam habeant causam aut petitionem. Si vobis ergo fratres charissimi placet, decernite, ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi qui religiosi Imperatoris literis vel inuitati vel vocati fuerint. Sed quoniam saepe contingit, ut ad misericordiam ecclesia confugiant qui iniuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel insulis damnantur: aut certe quancunque sententiam suscipiunt, subueniendum est his, & sine dubitatione petenda indulgentia. Hoc ergo decernite si vobis placet. Vniuersi dixerunt Placet, & constituitur.*

Hic canon expositionem continet sexti canonis Apostolici, docetque quas curas saeculares, quas verò minime suscipere possit episcopus vel presbyter. Imitatores in hac re fuere episcopi veterum prophetarum, qui suam operam obtulere viduis & pupillis, aut alijs afflictis: sicut de Elisæo legimus 4. cap. 2. lib. Regum: *Vbi Sunamithidem quæ eum hospitio exceperat ita allocutus est,*

Quid vis faciam tibi? est ne conueniendum tibi rex aut princeps exercitus?

citur? Nouum nemini hoc pietatis officium videri debet, si pro afflictis preccaturi Episcopi aut alij Ecclesiæ ministri principes adeant.

Ambrosius qui legationem susceperat pro Valentiniano Imperatore adhuc puero ad Maximum tyrannum, ita est loquutus, vt ipse refert in epistola ad Valentinianum. *Quos enim (inquit) episcopi magis quam pupillos debemus tueri? scriptum est enim, iudicate pupillos & iustificate viduam, & eruite iniuriam accipientem: & alibi iudices viduarum, & patres orphanorum.*

Quod adfertur aut allegatur de Apostolis, non ita accipi debet, tanquam electis diaconis cura pauperum & viduarum ad eos nihil ampliùs pertinuerit. Suprà notauì Paulo & Barnabæ necessitatem pauperum fuisse commendatam, rogatòsque fuisse vt pauperum memores essent: & postea Corinthiorum & aliarum ecclesiarum legimus Paulum pertulisse eleemosynas Hyerosolymam. Quod si ob priuatas proximì necessitates, episcopis & alijs ecclesiarum pastoribus licet, dispensante charitate, suam operam impendere rebus externis, & de tempore quod aliàs lectioni sacrarum literarum aut sacris laboribus daretur, & qui propriè ad munus ipsorum spectarit, non nihil detrachere: quid publicæ necessitati aut magnæ vtilitati non dandum esse dicemus Reipublicæ aut Principi?

Quid sit feudum & qua sint feudi leges.

Cap. 17.

REstat iam, vt de feudis respondeam: quorum ante Barbarorum in Romanorum Imperium illuuiouem, nusquam vlla fit mentio: barbarum vocabulum simul cum Gotorum, Vandalarum, & Longobardorum regnis incepit: quod habeat crymon, & quid significet, docti disputant, quorù recensere opinionès & sententias nimis longum esset: sed hoc constat, Longobardis idem significasse feudum, quod Latinis beneficium, vt feudatarius idem sit quod beneficiarius. Definitur feudum à iurisconsultis varijs modis. Primò, quòd clientela sit militaris ea lege contracta, vt cliens pro beneficio accepto militarem operam præbeat, vicissimque patronis suam illi fidem beneuolentiàmque præstet: vnde quæ fuerit prima feudi origo, potest intelligi. Sed quoniam feuda quædam non sunt militaria, magis vniuersalis & veluti generis hæc esse potest definitio. Feudum

est beneficium ea lege alicui tributum, vt gratiæ testificandæ causa beneficiarius aliquod obsequium præbeat. Hic tria notanda sunt: personæ, res, & ius. Personæ sunt senior & vassallus (vt cum feudistis loquar) inter quos clientela contrahitur, & plerumque militaris; plerumque dico, propter feuda ecclesiastica. Res est materia feudi & substantia, vt sunt agri, prædia, iurisdictiones, & quidquid feudi nomine possidetur. Ius vtrunque nascitur: nam feudum ex parte Senioris beneficium est certa lege vassallo tributum, vt quodam obsequij genere ipsius authorem agnoscat; ex parte autem vassalli est ius vtendi, fruendi re aliena, ea lege, vt aliquod eo nomine obsequium & gratiæ testificatio debeat. Nihil autem horum trium est quod magis conditioni ministrorum Euangelij aduersetur, quàm cuiusvis Christiani qui imperio summi alicuius magistratus viuere subiectus. Vt tota res magis pateat, & quid in ea sit quod conditioni Euangelij ministri repugnet fiat manifestum, feudorum partes explicabimus.

Feudorum diuisio.

Cap. 18.

Diuidentur feuda varijs modis, sed ea quæ ad præsens institutum facit est hæc. Feudum aliud est ciuile, aliud militare. Ciuile rursus diuiditur in ecclesiasticum, qualia sunt opima sacerdotia, episcopatus, archiepiscopatus, & abbatia quæ per sceptrum imperatoris beneficio conferuntur; aliud laicum, quales sunt magistratus & procuraciones Reipub. veluti consulatus, & quæ sunt huius generis: de quibus particulariter differere non est præsentis instituti. Nobis sufficit in præsentia notasse non omnia feuda propter militiam dari; nam & hoc constat, naturam feudorum legesque sæpius variasse, vt illo iure nihil sit inconstantius, & tota res in consuetudine & arbitrio sita sit Dominorum, qui quauis conditione, aut nulla si ipsis libuerit, rem suam vtendam dare possunt.

Primi quidem feudorum causa fuit militia equestris, vt princeps equitatum & capitaneos semper haberet paratos ad Reipub. defensionem: & feuda nihil aliud in principio quàm militiæ stipendia erant, non hæreditaria, sed annuis pensionibus similia. Tunc nec mulieres, nec impuberes, feudorum capaces erant, nec alius quispiam qui ad militiam aptus non esset: postea verò facta sunt hæreditaria, & multis in locis nihil ab hæreditate differunt. Quo-

circ

circa leges, quæ clericū non idoneum censent qui feudum teneat, de militari feudo id intelligunt. Si tamen feudi Domino pro autoritate sua videatur feudorum mutare leges, feudum quavis conditione Ecclesiæ aut clerico dare potest.

Leges quæ clericis feuda adimunt, etiam pari ratione mulieres & impuberes excludebant, aliōsque omnes ad militandum inaptos: qui cum hodie admittantur, nulla ratio est cur clerici excipiantur: possunt enim debitum militiæ obsequium (si quod debeatur) si non militent ipsi, & quæ ac mulieres & impuberes, per alium præstare, aut alio obsequij genere compensare. Quandoquidem hodie Ecclesiarum pastores & Episcopi sub eodem Magistratu & iisdem legibus viuunt, nec ullam sibi peculiarem præ cæteris ciuibus vendicant immunitatem à R. P. oneribus; eos priuare aliorum ciuium beneficijs iniquum est. Quemadmodum olim rectè omnibus penes quos fuit Reipub. summa potestas, necessarium visum est ob militiam & R. P. externam defensionem nobilibus feuda dare: sic etiam pastoribus & Episcopis, ob Ecclesiasticum ministerium & sacrorum venerandam administrationem, arces & oppida, saltus, syluas, lacus, stagna, prædia, & agrorum proventus ac decimas feudi nomine conferre, quò dignitatem conditionis suæ tueantur, fuit æquum.

Feuda in Anglia quæ dantur episcopis aliisque Ecclesiasticis, nullam plerumque exigunt militiam, sed dantur in puram (vt vocant) eleemosynam: nihilo minus tamen veteres omnes episcopatus plurimos fundos, &c. clientibus suis in feudo militari tenēdos concefferunt, qui hac ratione militaria aliāque obsequia debita vice episcoporum regibus Angliæ præstant, ab eisque episcopos sic immunes reddunt.

Ad obiectionem, qua contenditur civilem iurisdictionem, eternum splendorem, ac honores quos feuda annexos habent, non conuenire cum simplicitate ministerij Evangelici, responsio.

Cap. 19.

SI quis obijciat Regalia cum feudis esse coniuncta, vt sunt ciuilis iurisdicctio, externus splendor in titulis, honoribus, & comitatu, quibus tum Principi tum Reipub. nobiles sunt ornamento, cum simplicitate Euangelij ministerij quam ipse Dominus sermone &

exemplo docuit, non conuenire, quia illa hominem inuoluunt terrenis curis, à quibus episcopos alienos esse cōuenit: Item quod ipse Dominus rogatus inter fratres arbiter sedere noluit, & cū populus eum Regem creare vellent, se subduxit: Item Apostolis inter se contententibus quis eorum videretur esse maior, respondit, *Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas, benefici vocantur: vos autem non ita, sed qui maximus inter vos, sit sicut qui minimus est, & qui Princeps est, sicut qui ministrat*: quibus verbis & exemplis docemur ministerium Christi nihil habuisse commune cum rebus politicis. Respondum sit huic obiectioni, vt superius notauī: in eo rerum statu in quo Seruator Apostolique vixerunt, non in ea repub. in qua summi Magistratus Iesum Christum regem & Dominum suum confitentur, habere locum. Nam quemadmodum Magistratus tunc alium in Ecclesia obtinet locum quā anteā: sic vicissim in R. P. aliam conditionem seruorum Domini fieri æquum est. Magistratus qui anteā hostis & persecutor erat, iuxta Esaię Prophetiam ecclesię efficitur nutricius, Christi q; Domini pius cultor: sub quo absurdū nimis esset Christi seruis non maiorem habere honorem, quā sub persecutoribus.

Verū quia per suos gradus non est expressus in scriptis euangelicis, quis, cuiusmodi, & quantus is esse debeat, multorum animi herent hīc dubij: res tamē natura sua tam ex Dei scripta lege, quā omnium gentium iudicio facilis est, & nota per se, nisi obstarēt scripturarū quas iam citauī peruersa interpretatio: Ex quibus tamē nihil aliud directē concluditur, quā partem ministerij ecclesiastici non esse politica tractare, quod extra controuersiam est: hoc enim non quæritur: sed vtrum simul cum ministerio euāgelij idem ille qui ecclesię pastor est, non possit, (repub. id exigente) ciuiles res tractare. Nam cū pastor ecclesię ciuis in repub. sit, ab eo nihil alienum censere debet quod ad ciuitatem pertinet: vt legitimē vocatus, non possit aliquam partem R. P. attingere.

Quod modō citauī de Seruatore nostro qui arbiter esse recusat, alienum ab hac quæstione est. Nam Christi spiritus ore Pauli nos docet, infimos qui in ecclesia sunt idoneos esse, qui de rebus terrenis iudicent, quoniam aliquando mundū, imō ipsos angelos iudicabunt: quod iudicium isto longē maius est. Id cū de quibusuis christianis Paulus dicat; Dominus noster ceteri non debet non idoneus, qui inter duos fratres litem composuisset, si vterque parēre

parere Christi iudicio paratus fuisset. Non igitur cogitari debet Seruator recusasse officium arbitri, sed se iudicem esse, qui alteram partem ad comparandum citari iuberet, negasse.

Leue profecto hoc testimonium est, ut probetur nefas esse Episcopo qui ciuis & subiectus sit, mandante Magistratu, ciuilem aliquam iurisdictionem exercere, aut aliam aliquam partem R.P. suscipere, quæ non prorsus abhorreat ab ipsius vocatione.

Quod canon 82. iubet eum dimitti, qui vtrumque retinere velit, & ecclesiasticam iurisdictionem & principatû Romanum; non aduersor, si sit Episcopo integrum, & cum bona gratia sui principis, & sine damno R.P. & Ecclesiæ fieri possit.

Contra illû canonem peccarunt Theophilus & Cyrillus Alexandriæ episcopi, quos Socrates li. 7. cap. 7. narrat principatum illius vrbs sibi adsumpsisse. Romani episcopi similiter, quando quæ sunt Cæsaris, sibi vendicant: qui cû beneficiarij sint & subiecti imperatoris, se supra dominû suum extulerû, eumq; sibi subiecerû. Episcoporu verò qui suis regibus in rebus honestis parent, longè alia est ratio. Multa sæpe extra ordinem fiunt in repub. vt nulla lex constitui possit, quam interdum R.P. causâ non liceat infringere,

Exemplum quod adfertur, nihilo plus valet: nam etiamsi Seruator noster terrenum regnum voluisset constituere, non eam esset ingressus viam: pars enim illa populi potestatem creandi Regem non habuit.

Ciuiles contentiones audire & eas dirimere

Episcopis licet.

Cap. 20.

EPiscopos cognouisse sæcularia negotia, quando ipsorum se iudicio partes submiserunt, ex patrum scriptis & Codice Iustiniano notum est: quæ res tametsi molesta fuerit pijs Episcopis, iniquitas tamen sæpe iudicum ciuiliû, moræ, dilationes, calumniæ in iudicijs pios Episcopos eum subire laborem, ex charitate & misericordia suaserunt.

Nec iudicandi sunt iccirco inuasisse ciuilis Magistratus partes, eum id consensu summorum Magistratuum factum sit; sicut apparet ex Codice Iustiniano de episcopali audientia lib. 1. l. 8. tit. 4. vbi mandat illorum iudicationi eam adhiberi reuerentiam, quæ summæ potestati à quibus non licebat prouocare; mandatq; executionem sententiæ per suos Iudices fieri.

Maximi

Maximè est periculi in Anglia, ob statutum quod *Promissio* & *Pramunire* vocant (contra quod delinquentes perpetuis carceribus omniumque bonorum amissione plectuntur) ecclesiasticis, ciuiliū iudiciū munera inuadere, ideoque cautissimum discrimen obseruatur inter negotia ciuilis & fori ecclesiastici. Si qui aliquando ex episcopis aliusue ecclesiasticis, censentur rebus ciuilibus obeundis pares, hoc fit speciali mandato regio sub magno sigillo Angliæ. Huiusmodi autem munera dignitatem semper aliquam secum coniunctam habent, ita vt subsidio potius quàm impedimento profectui Euangelij meritò habeantur. Qualia sunt munera Consiliarij regij, Legati, Eirenarchæ siue custodis pacis & huiusmodi: nec aliquis sani (opinor) iudicij homo, ea ciuilibet ciui à summo Magistratu aut non imponi, aut si imponatur, à quoquam deponi & detrectari posse dixerit.

Si quis excipiat magis id alienum esse ab officio episcopi quàm fuit olim procuratio pauperum, à qua tamen se abdicarunt Apostoli, quia illi & muneri suo vacare non poterant, & fieri non posse, vt Episcopi rectè vtrumque munus obeant, quare altero se abdicare deberent: respondeo primū non ita Apostolos curam pauperum deposuisse, vt eam ad se postea non pertinere iudicarent: manserunt enim semper patroni pauperum & viduarum, sicut & Episcopi, quos ita implicitos audiendis ciuilibus causis esse nolumus, vt officium suum deserant, sed vt quod ad officium eorum imprimis pertinet, iustitia & charitas inter eos retineatur quorum salus ipsis commissa est.

Quid possit episcopi sedulitas in hac re, vnus pro multis exemplo esse potest Augustinus, qui nobis tot volumina elucubrauit, cum tamē molesto illi labori bonam temporis partem impenderet, sicuti apparet ex ipsius libro de opere Monachorū: cuius verba hic infero, quod confutationem calumniæ contineant. *Dominum Iesum* (inquit) *in cuius nomine securus hac dico, testem inuoco super animam meam, quoniam quantum attinet ad meum commodū, multo mallem per singulos dies, certis horis, quātum in bene moderatis monasterijs constitutum est, aliquid manibus operari, & ceteras horas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de diuinis literis agendum liberis, quàm tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati, de negotijs secularibus in iudicando dirimendis, vel interueniendo praevidendis: quibus nos molestijs idem affixit Apostolus,*

non

tius futura sit & ornamento & adiumento ipsorum functioni quam impedimento: de functione loquor in genere, non vnus, qui impeditur, & opus habebit qui ipsum adiuuent, sed aliorum omnium qui in eodem occupantur munere, quibus inde accrescet honor & auctoritas. Si vtrunque omnia bene expendantur, & incommoda cum commodis comparentur, quæ tum Ecclesiæ, tum Reipublicæ prouentura sunt: quod decedet in vna parte, compensabitur magno lucro in altera.

Expositio loci Luca 22.

Cap. 21.

Venio nunc ad locum 22. capitis Lucæ, vbi narratur quæstio incidisse inter Apostolos, quisnam eorum videretur esse maior: quæ cum ex quadam honoris cogitatione & regni nata esset, Dominus noster humilitatis magister eam repressit, & errorem confutauit, quando vetuit gentilium Regum imitari mores, & se ipsum in regimine ecclesiæ pro exemplo constituit. Nam quamuis ad eximiam eos vocasset dignitatem, diuersam tamē eam esse ab illa quæ in regnis huius mundi cernitur, Apostolos intelligere voluit. Quemadmodū enim Dei regnū diuersum est à regnis huius mundi, ipsius ministros similiter moribus diuersos esse oportet.

Aulicus mos est adulari etiam iniquissimis hominibus, & qui per tyrannidem plebem opprimunt, & omnem crudelitatem exercent, clementes vocantur & benefici. Notauit igitur Seruator noster mores eorum qui tunc populo Dei imperabant, aliorumq; tyrannorum qui per vim suo imperio amplissima regna adiecerant, quibus ab oppressis beneficentiæ laus tribuebatur.

Infederat animis Apostolorum cogitatio, imperium Domini nostri fore terrenum, cuiusmodi videbant esse Romanorum, & olim fuerat Dauidis & Salomonis: altiùs mentes suas erigere non poterant; nimirum qui adhuc infantes in Christo erant & humi regebant: vnde quoq; consequens erat, vt præfecturas magnarū prouinciarum se habituros cogitarent, à quo errore Seruator eos reuocat. Sed vt quis sit verborū Domini verus sensus, magis prætereā appareat, rem paulò altiùs repetam. Simplex admodū quæstio Apostolorū fuisse videtur, nempe quis esset inter ipsos maior: sed qua in re, non exprimitur. Maior quis varijs modis dicitur: ætate, rerum usu, eloquentia, eruditione, sapientia, diuini generis nobilitate,

nobilitate, auctoritate, & potentia, & ipsi erant homines priuati, nulla re insignes, quæ vulgò inflare solent homines; ætas autem, rerum experientia, diuitiæ, nobilitas & sapientia se palam ita produunt, vt ambigendi rarò relictus sit locus. Superest igitur vt de auctoritate & potentia fuerit quæstio, quod ridiculum quoque videri potest in paupere collegio duodecim Apostolorum, nisi fortè ex honoris cupiditate magis quàm ex ipsa re metiendam ambitione ipsorū quis iudicet. Sed absit vt bonos viros nefariæ alicuius ambitionis condemnem, quos Domini clementia non tam redarguit quàm docuit. Ex responsione Domini potius quàm ex Apostolorū sermone apparet, non ad præsentem rerum statum qui tunc erat respexisse, sed ad eum quem breui sub Christo futurum esse sperabant. Nouerant regnū Dei adesse præ foribus, ad quod prædicandū missi fuerant; & quàm magnificè de illo regno Prophetæ scripserant, videlicet vt potentissimum ita latissimum futurum, quod nullis finibus nisi orbis terrarum includeretur; cui omnes gentes parerent: & quamuis multos hostes & aduersarios expectabant regum & rebellium, tandem populorum contumaciam fore domandam. Itaque propediem cum illud regnum Israël restitutum iri crederent, quærunt quis in hoc regno futurus sit à Christo secundus. Quemadmodum Israëlitarum quatuor imperiorum tyrannidem pertulerant; futurum sperabant, vt similiter omnes gentes iustum populi Dei imperium perferrent. Videbant suum numerum ad duodecim tribuum Israëlitarum duodecim Principes congruere, & septuaginta duos discipulos summum senatum populi Dei referre: vnde sicut inter illos varios dignitatis gradus fuisse nouerant sub Dauide & cæteris regibus, idem inter ipsos fieri oportere iudicabant. Verborū Domini meminerant, quibus promiserat sessuros esse aliquando in regno Dei supra 12. thronos ad iudicandū 12. tribus Israël. Has cogitationes habuisse Apostolos crediderim rudes & parū adhuc in rebus diuinis exercitatos, errore quodā & ignorantia potius quàm ambitione & superbia. Dominus autē quod animo versabant intuitus, hunc corrigit errorē, & docet non ad regna huius mūdi administranda ipsos vocari, sed quæcūque; tandē potestas quam ab ipso accepturi erant futura esset, ipsos fore priuatos, nō reges, nec regibus similes: quæ ipsi cogitabāt sine armis & vi nō posse perfici; & imperiū quod ipsi fingeāt, nō nisi coactas gentes suscepturas. Quamobrē quāuis ipsi primi &

duces futuri erant in nouo populo Dei, nihilo præstantiorem ipsorum conditionem quam priuatorum hominum futuram: quocirca in regiminis forma quam ipse constituerat in Ecclesia sua, primos & præcipuos oportere ipsius imitari exemplum, qui inter eos viuebat tanquam seruus & minister, cum tamen eum vocarent (quod reuera erat) magistrum & dominum.

Hæc simplex est verborum Christi expositio. Seruator noster quia res publicas & regna gentium ad quas mittebantur Apostoli noluit mutari, misit eos inermes & priuatos, sine vlllo civili imperio, nimirum ad saluandas animas, non ad res innouandas: ne hic terrenum regnum si constituisset, nullum æternum & celeste post hanc vitam crederetur esse futurum. Magna quidem & præclara fuit Apostolici muneris functio, magna in ijs quæ concernunt Christi spirituale regnum potestas: sed ea supra priuatorum hominum conditionem in Republica eos non extollebat: priuatos voluit præesse hominibus, in ijs tantum quæ ad regnum Dei pertinent. Hæc prudenti consilio à Domino ita constituta sunt, ne cuiquam esset occasio criminandi Euangelium, tanquam seditiosum magistratui, & Reipublicæ perniciosum. Præuidebat Dominus futurum, vt impij varijs calumnijs grauarent Euangelicam doctrinam: cum tamen nulla humana philosophia, nullæ leges strictius hominum conscientias astringant subiectioni & obedientiæ Magistratum, Euangelica doctrinâ. Philosophiæ præcepta, legesque gentium multa concedunt cum laude etiam priuatis hominibus contra tyrannos, quæ Christi religio prohibet. Huius præcepti prudens consilium magis apparebit, si contrarium cogitemus, nempe Apostolos errorem in quo versabantur fuisse secutos; & inueniemus vniuersum orbem fuisse latrocinij & seditionibus ab ipsis vastandum: nam ea via quam tenuit insignis ille latro Mahometus, maximè à Seruatoris nostri moribus & institutis aliena, ipsis ingrediendum fuisset. Tunc certè & confirmatus error in quo versabantur Iudæi, & causa totius orbis Regibus sese armandi contra Christum & ipsius Apostolos data videri potuisset. In Dauidis stirpem post Hierosolynitanum excidium, iussu Vespasiani inquisitum fuit. Nam Iudæi accepta illa clade, animos non demittebant suum Messiam expectantes: tempora quæ Daniel prædixerat impleta videbant, proinde natum Messiam argumentabantur, & propè adesse tempus,

pus, in quo Romanum imperium finem acciperet, & ipsi sub Messia de vniuerso orbe triumpharent: quæ res fecit, vt denuo grauis persecutio contra Iudæos excitata fuerit. De Domitiano idem legitur, quod Dauidis genus suspectum habuerit, & metuens ne aliquis Messias inde consurgeret qui Romanis imperium auferret, in eos qui reliqui ex illo genere erant inquiri iussit. Itaq; quidam Iocatus nomine adduxit nepotes Iudæ qui frater Domini secundum carnem fuerat, & non solum à Davide genus ducebant, sed sanguine propinqui domino credebantur, ad Cæsarem Domitianum: à quo de possessionibus quas habebant, & de pecunia interrogati, comperto quod pauperes erant & durè viuerent, assiduum manuum laborem callis testantibus, & intellecto quod Christi regnum non mundanum sed cœleste & Angelicum crederent, nec venturum ante consummationem sæculi ad iudicandum viuos & mortuos: contempti sunt tanquam abiecti & simplices homines, ac liberi dimissi. Priuata conditio Apostolorum & aliorum pastorum Ecclesiæ Christi innocentia ipsorum apud omnes gentes testimonium & præsidium fuit. Quid non designassent Romani Cæsares, & alij Reges Magistratúsq; in Christianos, si Ministri euangelij cum imperio missi, Respublicas sibi subiicere conati fuissent?

In Romanum Episcopum qui iura imperiorum totius orbis sibi vendicat, qui Romanum imperium suum esse feudum asserit, qui orbem terrarum partitur Regibus quibus vult, hæc Domini præcepta meritò allegantur: non in Episcopos qui sub æquabili iure aliorum ciuium legibus & magistratui subiecti viuunt. Itaq; publica autoritate recepto Euangelio, non commodè hæc Seruatoris verba torquentur in quosuis ecclesiarum pastores & episcopos, ne apud Magistratum in Christiano populo in ea ueneratione sint, quam iura omnium gentium, ipsaque adeo naturæ lex, Deusque scripta sacrorum Antistites haberi æquum censent.

Ex Scripturæ locis de quibus disputamus, hoc tantum consequitur, Pastores Ecclesiarum ratione ministerij sui, potestatem nullam habere in corpora aut in pecunias Christianorū, nec posse sibi vindicare vlla iura, quæ Deus in solius magistratus posuit potestate: sed ab eo nullo loco, nullo tempore, nulla de causa, nullam partem Reipub. committi posse ecclesiæ episcopis, probatum adhuc non est, nec posse probari puto.

Quum Domestica rei necessitas excuset ecclesia pastorem interdum curis secularibus & externo manuum labori vacantem, multo magis reipublica.

Cap. 11.

NAm si de tempore quod alijs sacris literis daretur, bonam partem detrahere licet, vt familiae suae priuatae rei prospiciat Ecclesiae Christi minister: multo magis id Reipub. dandum est, si idoneus sit, qui consilio suo & opera Rempub. iuuare possit. Quando alicuius ecclesiae tanta est inopia aut ingratitude, vt non valeat Pastori suo debitum reddere honorem, ad laborem manuum suarum recurrere potest. Concilium Elibertinum negotiari permittit Episcopis, Presbyteris & Diaconis ad victum sibi conquirendum. Idem faciunt plures canones, quos citare arbitror esse superfluum, cum vnius Apostoli Pauli sufficiat exemplum.

Si verò priuata necessitas auocamenta ministerij excusat, quid publica? Sed in abiectis & contemptis rebus, ob priuatum commodum Pastorem Ecclesiae distineri, nemini magnopere displicet: sed in magnis & honorandis Reipub. negotijs versari, hodie nemo non inuidet, Textor, fossor, & arator, Euangelij minister citra violationem sui Ministerij esse potest: Regius legatus, Consiliarius, aut Cancellarius esse non potest. Vnde obsecro in Republica Christiana haec nata est Theologia? ab amore, an ab inuidia?

Non haec dico, quod censeam Episcopos, aut alios ecclesiarum Pastores in suo munere temere inturbandos: sed si id postulet aut ecclesiae aut Reipub. necessitas aut magna utilitas, nulla religio impedit quod minus episcopi, cum ciues sint, & magistratui legibusque subiecti, pareant in rebus honestis suis Principibus, & operam impendant suis ciuibus.

Nec illud Pauli ad Timotheum, *Nemo qui militat, implicatur negotijs huius vitae*, aduersatur nostrae sententiae. Vitae negotia sunt ea, quibus quae ad huius vitae victum pertinent comparantur, non quae sunt Principis aut ciuitatis publica: ipsa militia negotium est publicum Reipub. cui qui adscriptus est, oportet vt negligat domestica, vt si quis similitudinem omni ex parte vergeat, ei qui militat Deo, erit abstinendum ab omnibus domesticis negotijs: contra id quod licere diximus exemplo Pauli, quem suo munere strenue & fideliter perfunctum fuisse nemo dubitat: qui tamen

men vitæ negotio implicitus fuit, quando eum manuum labore victum quærere apud Corinthios necessitas coegit, & tempus impendere operi externo huius vitæ, quod aliàs melius meditationi aut orationi dedisset: Idem facturus haud dubiè pro Repub. quod pro priuata fecit, si quis magistratus mandasset, populūq; utilitas postulasset. Similitudinis huius igitur sensus hic est, Abstinendum ab ijs, quæ militiam in quam adscripti sunt ita remorantur & impediunt, vt eam deferere cogantur.

Administrationes quarundum rerum quæ ad Rempub. pertinent, vt est iurisdictionem ciuilem certis in vrbibus aut pagis habere, quam per alium exerceas, Principi in quibusdam à consilijs esse, comitijs regni aut ciuitatis interesse, sententiam de Republica dicere, legationem obire, statis anni temporibus iudicijs publicis mandato Principis interesse, hæc inquam esse huiusmodi, vt qui hæc exerceat, non possit episcopus aut ecclesiæ Christi esse Pastor, demonstrandum esset: & quod is qui horum aliquid attingit utilitatis publicæ causâ, iussus à suo Magistratu, rem se suoque officio indignam committat.

*Munera diuersa non confundi, etiam si ab eodem
homine exerceantur.*

Cap. 23.

Quod vulgo dici solet rem Ecclesiasticam à ciuili esse distinctam, nec oportere confundi, nihil ad hanc quæstionem pertinet: manent illa distincta, quamuis ab eodem exerceatur homine. Aliæ sunt iurisconsulti partes, aliæ medici, idem tamē homo & iurisconsultus esse potest & Medicus. Idem homo esse potest Medicus & Theologus, & curare vt Medicus corpora, & vt Ecclesiæ Pastor animas.

Spiridion fuit Agricola, & exre pecuaria victum quæsiuit, Episcopus tamen & animarum Pastor: an vtrūmq; munus censendus est confudisse? At episcopatus totum requirit hominem, & duabus functionibus vnus homo non sufficit: indefinita hæc sententia falsa est: sunt enim contraria multa exempla in veteri Testamento & alijs historijs. Primum quæro an Spiridion Episcopus & Pastor ouium vtrique fuerit impar muneri? Nemo adhuc (quod sciam) ei inuidit pecuariam cum Episcopali officio coniunctam. Nemo sanctum virum condemnare ausus est, fed.

sed omnes & simplicitatem & sanctitatem viri sunt admirati: tamen poterat quæstus ex pecuaria audior esse quam animarum lucri, si fuisset avarus.

Cur similiter Consiliarius Regis & Episcopus idem esse non potest? Amplitudo vtriusque muneris videnda est, & auxiliorum quæ quis in vtrōque munere habere potest, ut eo rectè defungatur. Ecclesiæ sunt Ecclesijs longè maiores: & plura nonnullæ habent negotia, quædam pauciora, ut Pastori ab Ecclesiæ suæ cura supersit multum temporis. Et in magna Ecclesia, quæ multa & ampla negotia dat suo Episcopo, fieri potest, ut multos habeat adiutores & subsidiarios.

Quod si hæc duo ita sibi essent contraria ut ab eodē nunquam simul possent exerceri, nunquam Moses simul Princeps populi Dei & Sacerdos fuisset. Sed vereor ne mihi argutulus aliquis li-tem moueat, quod Mosem dixerim Sacerdotem: sed sciat, creato Aaron, Prophetam & Leuitam ac doctorem populi Dei mansisse, sicut fuerat antea: sed Eli & Samuelem iudices simul & Sacerdotes fuisse negari non potest. At dices, id extraordinarium fuit: ego de re ordinaria non loquor, nec de omnibus ecclesiarum pastoribus: tantum disputo, quid fieri liceat Reipub. necessitate postulante: interim exempla probant eundem hominem duas illas functiones exercuisse.

Sed si ordinariam inter Sacerdotes ciuilem potestatem, in Israelitica Republica videre volumus, cogitemus ordinē 48. urbium quas inter suos fratres habuerunt, & earum politiam: non enim regi potuerunt sine Magistratu & Iudicibus ordinarijs: an aduocasse dicemus ex aliena tribu magistratus, qui inter ipsos lites & controuersias dirimerent, quum ipsi Sacerdotes & Leuitæ Iuriconsulti essent, & ordinarijs iudicijs non tantum adessent, sed etiam præessent? Deut. 21. cap. 5. vers. iuxta eorum sententiam

omnis lis & controuersia terminabatur. Eandem ego regalium rationem quæ ecclesiasticis viris data sunt in Christiana Repub. esse iudico cum urbibus & suburbanis, quas olim Sacerdotibus & Leuitis iussu Dei Israelitæ dederunt.

Danid

Cap. 14.

ET quemadmodum Reges Dauid & Salomon, & alij Leuitis & sacerdotibus tanquam subiectis imperio suo vsi sunt, in ciuili regimine: ita Reges Christianorum vti possunt operâ Episcoporum & aliorum Ministrorum ecclesiæ, si qui inter eos ipsis & Reipub. vsui esse possunt. 1. Paral. 23. iussu Dauidis recensiti sunt Leuitæ à triginta annis & supra, & inuenti sunt 38000. Ex istis 24000. fuerunt destinati ad vrgendum opus domus Domini, & sex millia vt essent præfecti & Iudices.

Et ne quis putet eos fuisse tantum Iudices rerum ecclesiasticarum, sicut quidam hodie persuasum cupiunt, ex forma regiminis quam vident in aliquibus ecclesijs reformatis interpretantes scripturas, legatur 26. cap. eiusdem libri; inueniet de Isharitis Chenamam & fratres eius viros robustos in opere externo, fuisse supra Israelem præfectos & Iudices. De Hebronitis Hasabiam & fratres eius viros robustos mille septingentos Præfectos Israël trans Iorden, ad occidentem in omni opere Iehouæ, & in ministerio Regis. Et eodem capite, Dauid dicitur constituisse cognatos Iodija viros robustos, duo millia septingentos Principes familiarum, super Rubenitas & Gaditas, & dimidiam tribum Menassitarum, in omni re Dei & Regis.

His addo quod legitur 19. cap. secundi lib. Paralip. de Rege Iosaphat in restitutione cultus Dei, & Reipub. reformatione, constituisse Iudices de Leuitis & Sacerdotibus, & de Principibus familiarum Israël, ad iudicium Iehouæ, & ad causam. Quod ex ultimo versu huius capituli quidam Sacerdotes & Leuitas putant tantum fuisse præfectos causis ecclesiasticis, quia ibi legitur, *Ecce, Amarias sacerdos summus super vos in omni re Iehouæ, Et Zebadiah filium Ismael Dux domus Iehouæ in omni negotio regio, &c.* tanquam hic distinctio facta sit inter causas ciuiles & ecclesiasticas, error est, natus vt dixi ex opinione regiminis concepta, quod nostro tempore videmus tum in Romana ecclesia, tum in plenisque ecclesijs reformatis: hoc enim loco negotium Regum, & prioris libri, cap. 26. res regia, non idem significat quod res ciuilis aut politicum negotium: sed quod ad regis ius pertinebat, quod descriptum primò fuit à Samuele, postea consentiente populo

R

imitatum

imitatum aut auctum fuit, vt fieri solet, de quo nihil à Mose fuerat definitum.

Quæ autem fuerit res Iehouæ, superior versiculus 10. præcedens per suas species declarat: totius enim legis Mosaicæ tam ciuilibis & moralis, quàm ceremonialis sacerdotes erant interpretes, & mandante Rege ordinarij iudices. Hæc eò commemoror, vt quid Euangelij ministris, qui Leuitico succedere ministerio liceat in rebus ciuilibus, sub Christiano magistratu omnes nouerint: non quòd eos cupiam illis implicari, nisi quantum rerum temporumq; cogit necessitas: & vt nouerimus præcepta Seruatoris nostri non in alium finem esse data, quàm (vt dixi) ne error de ipsius regno confirmaretur in discipulorum animis, & ne potestatem ipsis datam coniunctam esse cum imperio crederent, resque nouarent in rebus publicis.

Error consutatur eorum qui credunt nulla ciuilia Reipub. negotia episcopis & pastoribus ecclesiarum esse committenda.

Cap. 35.

Hodie communis hic error non tantum vulgi sed bonæ partis doctorum virorum inuasit animos, vt credant ciuilia Reipub. Christianæ negotia ad episcopos & ecclesiarum Pastores nihil pertinere, quasi ciues non sint, nec vlla Reipub. pars. Coriarij, tinctorum, textores, coctores ceruiciæ, fabri, fullones, mercatores comitia celebrant, de Reipub. sententiam dicunt: (quod equidem in libero populo non improbo) sed Pastores ecclesiarum excludi, contra æquabile ius ciuium est, qui sub ijsdem legibus & magistratu viuunt, & communia ferunt cum cæteris ciuibus onera: de quorum vita & fortunis, de ijsque omnibus à quibus tum ipsorum priuata salus, tum ecclesiarum publica pendet, non minus deliberatur, quàm de pannis, de lana, de piscibus, de corijs cæterisq; mercibus importandis aut exportandis: num minor Pastoribus ecclesiarum cura Reipub. esse debet, quàm Burgimagistris?

Ecquam obsecro causam allegabunt cur excludantur comitijs vrbani & prouincialibus ij, quorum inprimis interest videre ne ipsis commissus grex exponatur lupis, non tantum in ijs quæ ad animorum salutem pertinent, sed etiam corporum? vigiles & Episcopi à Deo sunt constituti tanquam in specula, vt inspiciant à remotis venientia mala quæcunq; illa sint, vt de ijs quæ sunt cauenda,

uenda, tum populum, tum ipsos magistratus admoneant: quod profecto ab ipsis fieri non potest, si rerum quæ geruntur in Republica ignaros esse oportet.

Si stare incolumis ecclesia cadente Republica, aut ex eius ruina capere commodum posset, nihil dicerem: sed cum in eadem naui & eodem periculo concludantur ecclesia & Respublica, non possunt Pastores de Repub. & ecclesia non esse minus solliciti quàm Burgimagistri, quorum plerique aliud Reipublicæ, aliud Ecclesiæ, aliud rei suæ priuatæ vtile esse iudicant. Hi annuo tantum funguntur magistratu, illi nunquam suas deferere possunt ecclesias: hi sibi suisque rebus multis modis possunt consulere cum detrimento Ecclesiæ, & Reipublicæ, ac cum periculo capitis Pastorum Ecclesiæ; illi nullo modo se nec sua seruare possunt, nisi seruetur simul Ecclesia & Respublica: Hi cauent ne Respub. detrimentum patiatur in mercimonijs, in pecore, in anona, ne aliquando suauis rerum caducarum vsu priuentur; illi non hæc negligunt, sed præterea ne iusticia, fides, pietas, Christi quæque domini vera religio (quæ sola ad immortalitatem est via) intereant, curam habent. Num minus quod ad Reipublicæ salutem conducatur, ecclesiarum episcopi intelligunt, indoctis Burgimagistris? Pessimè quidem vigilias suas & studiorum suorum labores collocarunt, si nihil didicerunt vnde saltem consilio Reipub. queant esse adiumento.

At conditio (inquiunt) Pastoris Ecclesiæ est priuata, Burgimagistri funguntur magistratu: eundem Ecclesiasticum & ciuile ministerium obire haud conuenit. Me non latet quid in hac re deceat, quid secus. Sed comitijs interesse, suffragium ferre, consilium dare, sententiam de Repub. dicere, non est Magistratu fungi.

Prophetarum libri pleni sunt consiliorum de pace, de bello, cæterisque omnibus, quæ ad Reipub. incolumitatem pertinent: in populo Dei inconsultis Sacerdotibus & Prophetis nihil quod allicuius esset momenti fieri solitum sacræ historiæ testantur. Cæterarum gentium quibus aliqua fuit Religio & numinis reuerentia, idem mos fuit.

Nihil opus est vt denuo commemorem Chaldaeos, Magos, Aegyptios, Sacerdotes, Græcorum Mantes, Romanorum & Latini populi augures, Gallorum Druidas, quibus inconsultis, quidquam in Repub. tentari ominosum credebatur. Nec eos fallebat

opinio: contemptum numinis certa ultio sequebatur: Opinio etiam falsæ Religionis contemptæ aut neglectæ Deum sensit vindicem. Nihil prisca antiquitas feliciter posse contingere in Republica credidit, sine Religione: bella auspicabantur Religione, & bella religione terminabant.

Vnde obsecro hic error natus est inter eos qui de vera Christi religione gloriantur, ut dedignentur religionem in suis deliberationibus consulere? sed si à consilijs publicis Deus, fides, pictas, æquitas exulant, & religio impijs est ludubrio, Respublica peruersissimo cuiq; quæstui: felices Episcopi, felices Ecclesiæ Pastores sunt, si quàm longissimè absint à consensu istiusmodi. *Beatus ille vir qui non ambulauit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in Cathedra derisorum non sedit.*

Fuit quondam tempus sub Christo domino, quando Episcopi in consistorio Imperatorum stare, indignum dignitate sua iudicarent; an propter superstitiosum errorem, an propter corruptos mores consistorianorum, nescio: sed hoc scio, seruum Christi in congregatione Dei conspici, non esse indecens. *Deus astat in congregatione magnifica, & in medio Deorum iudicat.* Sed si illic de dolo, de fraude, de proditiõibus, de cædibus nefarijs, aliisque id genus tetris facinoribus deliberabitur, non mirum si puduerit illic stare Episcopos. Nam et si etiam illic sit Deus ut Iudex & vindex, Diabolus ibi est ut Præses. Aliàs ratio nulla fuit, cur ob iustas causas aut tanquam Legatus, aut tanquam ex verbo Dei consilium daturus, aut tanquam supplex pro viduis & pupillis, aut damnatis, cæterisque iniuria aut calamitate oppressis (qui mos tunc fuit Episcopis) indecorum fuerit in consistorio Episcopum conspici.

Quid in hac re fecerit & quid senserit Ambrosius, lib. 5. epist. 27. ipse de se narrat: & quando se excusat Imperatori Valentiniano, quòd in palatio disputare nollet cum Auxentio Arriano episcopo, debitum tamen officium agnoscit, quando scribit: *Dignanter igitur Imperator accipe, quod ad consistorium venire non potui. Ego in consistorio nisi pro te stare non didici: & intra palatium certare non possum, qui secreta palatii nec quero nec noui.*

Quamuis Ambrosius contra dignitatem episcopi esse iudicaret inter consistorianos stare: tamè id esse officij sui credidit in principis & Reip. causa. Sed vnde cunq; hæc persuasio sit orta, quicunq; credunt

credunt tractare ciuilia negotia nefas esse ecclesiarum pastoribus, iniuriam faciunt religioni, principibus, & R. P. quos vſu, conſilio, ſidēque neceſſariorum ciuium & ſubiectorum priuant.

Si quid veterum epiſcoporum exempli auctoritatis hodie habeant, ſuſceptas legationes rerum ciuiliū ab Epiſcopis hīc recenſere multas poſſem: ſed duo ſufficient nobis exempla; primum eſt Ambroſij, qui bis legatus fuit à Valentiniano ad Maximū tyrannū; idque non ſine fructu. Alterum exemplum eſt Maruthæ Meſopotamiæ epiſcopi, quem Romanus Imperator legatum miſiſſe ad regem Perſarū, Socrat. li. 7. eccleſiaſtica hīſtoriæ narrat: quæ legatio tum ipſi Imperatori, tum eccleſiæ vtilis fuit.

His ego exemplis & rationibus adducor, vt quædam publica R. P. negotia credam à magiſtratu epiſcopis & eccleſiarum paſtoribus mandari poſſe, & eos turpiter errare, qui in populo Chriſtiano ab omni negotio ciuili alienos Euangelij miniſtros eſſe oportere exiſtimant.

Ex verbis Seruatoris noſtri & traditione Apoſtolica aliud nihil docetur, quàm publicam poteſtatem ciuilem nullam eſſe coniunctam cum miniſterio eccleſiaſtico. Sed mutato rerum ſtatu, vbi eccleſia eſt Reſpublica, & Reſpublica eccleſia, miniſtrorum Euangelij conditio eadem eſſe poteſt, quæ fuit olim ſacerdotum & Leuitarum in populo Dei.

Vbi Eccleſia eſt R. P. idem homo tanquam epiſcopus curam eccleſiæ Domino Jeſu, & fidem ac obſequium regi tanquam ipſius beneficiarius reddere poteſt.

Cap. 16.

SVnt qui Eccleſiam in Repub. eſſe putant, tanquam eius quædam pars, & quòd ipſa tota Reſpublica non ſit eccleſia. Verum hæc diſtinctio in Chriſtiano populo locum nō habet: olim quando permixti Chriſtiani erant cum gentilibus, ſicut hodie ſunt inter Mahumetanos, valuit, & dici potuit eccleſia eſſe in R. P. ſicut Iſraeliticus populus in Aegypto & in Babylone. Statum non tango R. P. in qua ſub eodem magiſtratu populus in partes diuiſus eſt, & eccleſiæ diſſident: grauiffima res eſt, & quæ proprium ſtatum deſiderat. Sed vbi totus aliquis populus nomē dedit Chriſto, & nemo illic eſt qui Chriſti baptiſmo non ſit tinctus, eccleſia eſt Reſpublica, & Reſpublica eſt externa & viſibilis quædam Ec-

clēsia; cui inferuire aut altēro tantūm, aut vtroque nomine, (modō constitutus à Deo ordo seruetur, distinctāque maneant quæ natura separata sunt) nullum Euangelium prohibet.

Quod quis Christiani populi Pastor aut Episcopus est, habet à Christo: quod ciuis & beneficiarius, habet à principe: vt cuique horum suum reddat, neutrum cogitur abiicere: quæ sunt Cæsaris Cæsari idem homo reddere valet, vt nihilo min⁹ reddat Deo, quod debetur Deo. Episcopus vigilantem curam super commissum sibi gregem vt Pastor Christo debet: & vt ciuis beneficiarius, obediētiam & fidelitatem, ac certum obsequii genus principi.

Si contingeret hodie quempiam nobilem virū Regis & Imperatoris feudatarium ad ecclesiæ ministeriū vocari, vtpote qui eruditionem haberet cum pietate coniunctā quæ in episcopo requiritur, Euangelii non prohibet talem in Ecclesia fieri episcopū, & retinere feudū & regalia quæ antea habebat, si R.P. leges id ferant.

Nec est quod quispiam putet negotiis sæcularibus auocandum à cura pastoralī: si quis Dei timor in eo sit, & ecclesiā ei sit curæ, per ministros illa conficienda curabit, ecclesiā per se gubernabit. Tantum temporis ad res vanas videmus à seriis rebus superesse nobilibus, quantum ad curam pastorem sufficere potest. Non igitur possessio beneficiorum principis tanta habent impedimenta, vt quis simul eorū dominus esse & bonus episcopus non possit.

Quod si ergo rex Christianus iudicet interesse Reipublicæ, aliquos episcoporum feuda ipsius beneficio possidere, dari aut accipi nusquam lego vetitum. Quod prohibitum non lego, concessum intelligo: quod R.P. prodest, ecclesiæ non obest: præsertim quando ecclesiā est ipsa Respublica.

Aliud argumentum ab oblationibus & honorario quod pastoribus ecclesiarum debetur sumptum, contra feudorum donationes, consuetur.

Cap. 17.

QUOD si quis vltērius instet, & dicat, oblationes quæ in ecclesiā fiunt, quibus tum Deus ipse, tum ipsius serui honorantur, aduersari feudorum naturæ, quoniam memoriæ accepti beneficii testificandæ causa offeruntur; feudum verò contrā datur à Domino, ea lege vt vassallus ob collatum beneficium quodam officii genere authorem ipsius agnoscat: quæ duo cum inter se pugnant, rectē

rectè feuda data episcopis & ecclesiarum pastoribus non videntur, confirmatur hac ratione: Quæ pastoribus ecclesiarum dantur ratione ministerii ipsorum, honoraria quædam sunt & inter opera pietatis numerantur, quæ à Deo compensanda sunt, ob quæ temporariam mercedem aut ciuile aliquod obsequium exigere iniquum est; feuda autem ea lege dantur, vt feudatarius patronum benefactorem quodam officii genere agnoscat: Non rectè igitur feudis maiores nostri Episcopos aut alios ecclesiarum pastores honorarunt. Differentia bonorum ecclesiasticorum quam superius posuimus, nempe alia esse sacra & diuina, alia ciuilia & humana, responsionem facilem & perspicuam adfert. Feuda ciuilia bona sunt quæ non numerantur inter oblationes, sed inter donationes. In lege Dei vrbes & suburbana data ab Israelitis sacerdotibus & Leuitis, inter oblationes non numerantur. Differunt enim inter se, offerre Deo quidpiam, & donare aliquid ecclesie propter Deum, vt ecclesiarum pastores, & episcopi commodius, & honestius inter ciues viuant, & onera R. P. facilius ferant. Res mobiles quæ ipso vsu pereunt, Deo offerri dicuntur, quando ministris aut pauperibus propter Deum dantur: alterum honorarij nomen habet, alterum elemosynæ: hæc, beneficentia oblationis & sacrificij cum naturam habeat, certa aliqua lege, aut intuitu alicuius remunerationis percipiendæ, ab ijs qui inde emolumentum capiunt non dantur. Proinde, cum feudorum natura nihil habent commune: nam etsi ad gratam memoriam obligent, non tamen ea lege dantur, vt aliquod obsequium propterea præstetur. Feudi igitur natura diuersa cum sit ab oblationibus, cum illis non debet misceri: nec inde rectè arguitur ecclesiarum ministros illis non posse donari. Primò, cum ciues sint, & sub iisdem legibus & magistratu viuant, & onera communia ipsis ferenda sint cum cæteris ciuib; ciuilia bona ipsos possidere posse principis & Reip. beneficio nulla equitas prohibet. Deinde, agros & prædia ecclesiarum cum sub Christianissimis principibus tributum soluere iniquum non sit æstimatum à sanctis patribus; feudorum fructus & emolumenta partim ecclesiæ, partim Reip. aut principi seruire, contra religionem non est. Quidni agris & feudis idem accadat, quod ipsis hominibus? qui Deo deuoti ipsiusque ministerio mancipati cum sint, nihil indignum munere suo committunt, quando pro dignitate conditionis suæ, obsequium principi, & alia Reip. debita officia præstant.

Quod

Quod additur de honorario aut stipendio ministrorum, eadem ratione soluitur: nihil enim diuersi continet. Quemadmodum homo se & suos labores Deo & ecclesiae consecrare potest, vt nihilominus Principi suo & Reipub. debitum reddat obsequium: sic agri, praedia, & feuda donari possunt ecclesijs, vt immunitatem à seruitute & obsequio patronis debito non consequantur. Episcopus & quilibet alius ecclesiae minister legibus & magistratui subiectus est: ac Principi tanquam communi patriae parenti obedientiam cum debeat, strictius eum nouo beneficio obligari absurdum non est.

Quot bella, quam funesta toti Christiano orbi mouerint Romani episcopi contra Imperatores & alios Reges Christianos, propter inuestituras feudorum quas sibi vendicabant, vt pote Deo sacras, ac proinde (vt sibi persuadebant) immunes ab omni seruitute ciuili, testes sunt omnes historiae.

Nunis hodie illi Magistratus se ingratos, audeo etiam dicere impios praebent in ecclesiarum Christi Pastores, qui propugnando magistratus ciuilis authoritatem, quam labefactauerat Romanus episcopus, effecerunt, vt eam plenam & integram recuperauerint, hanc ab eis reportant mercedem, quod bona olim destinata in vsum ministrorum ecclesiae, ipsis inuident. In quos verè dici potest, quod Apostolus Paulus obijcit Corinthijs, *Libenter quidem tollerasse eos qui ipsos in seruitutem adigebant, qui accipiebant, qui sese extollebant, qui ipsos in faciem cedebant*: addo qui ferro & igni, ac omni denique suppliciorum genere afficiebant: fidos verò Christi seruos, qui in libertatem ipsos asseruerunt à tyrannide pontificia, non tantum nullo dignantur honore, vt modis omnibus aliorum famae & aliorum vitae insidientur, & omnium quacunque possunt ratione clam & palam gratiam & authoritatem minuant. Diuini beneficij quod per euangelij praedicationem adepti sunt, hoc est praemium? & haec est gratia quam rependunt suis pastoribus? sed ignoscat ipsis hoc peccatum, qui huius iniuriae iudex & vindex Deus est aliquando futurus.

1. Cor. II. 19.

De honorificis titulis qui dantur Episcopis.

Cap. 18.

Postquam de feudis & ciuili iurisdictione quae illis coniuncta est sumus locuti, restat vt de honoris vocabulis etiam aliquid dicamus:

dicamus: ego vno atque altero complectar cætera quæ aut loci temporisque consuetudo, aut Principum Regumque benignitas subiectis primoribus regni tribuunt, quibus hic in Anglia nonnulli offenduntur, & Episcopis non danda esse disputant. Primum vocabulum quod displicet, est Domini, quod hodie tamen honoris gratia dari consuetum est, potius quam dominij. Propria significatio nota est, quod relationem habeat ad dominium proprietatemque rei, qua significatione quisque rei suæ dominus est, Refertur similiter ad seruum, in qua significatione, nec ipsi Romani Imperatores domini dici voluerunt. Suetonius de Octauio narrat, quod domini appellationem vt maledictum & opprobrium semper exhorruerit. Barbari aliud discrimen personarum nisi domini & serui non norunt: eorum Reges in subiectos herile habent Imperium: Patresfamilias idem ius habent in vxores & natos quod in seruos: Quod hodie apud nos valde durum videretur & iniquum, non similiter populo seruire assueto. Moschouitz tamen hodie hoc modo imperant; Nec admodum dissimile est Turcarum Imperatorum Imperium. Omnia Orientis imperia fuerunt olim huius generis in deuictas gentes: an aliquid priuilegij habuerint Regum gentiles, incertum relinquo: hos verè quis dixerit dominos: quo sensu nostri Reges dici nolunt domini; non enim pro seruis subditos suos habent. Maxima ipsorum gloria est, quod subiectum habeant populum liberum; pulchriusque ducunt libero populo imperare, quam seruo.

Tametsi Rex verè dominus & solus dominus in regno suo dici possit, relata significatione ad subiectionem totius populi, aut ad regni proprietatem & dominium: tamen cum Regis nomen nemini Reges communicent, illud domini subiectis non inuidet, sed quos dignos censent eo honorant. Nec tantum inferiores vocant se superiores dominos, sed etiam qui eiusdem ordinis sunt proceres; imò ipsinet Reges honoratiores regni sui compellant dominorum & dominarum nominibus. Polysemon est Domini vocabulum, & (vt dixi) plerumque honoris magis quam Imperij: quod aut malitiam arguit, aut certè magnam ignorantiam eorum, qui disputant Episcopis non conuenire tanti honoris nomen. Hodie apud Latinos, cuius qui in aliqua estimatione est, hoc nomen datur: Itaque pro diuersitate regionum, personarum, & rerum, videmus significationem huius vocis mutari.

S

Qui

Qui apud Anglos eam honoris maioris significationem habere æstimant quàm vt conueniat Episcopis, ex eodem errore nascitur, quo credunt Episcopos inter proceres regni numerari esse absurdum. Sed plerique in hac re idem mihi pati videntur, quod filij Iacob, quando fratrem suum honoratiorem ipsis fieri inuiderunt, quos in fratre se fore honorandos cogitasse potius oportebat. Contra rationem bene constitutz Reipub. est, sacerdotum antistites inter primos non censeri ordines: qui honor cum multitudini non possit haberi, in paucis totum ordinem honorari summis Magistratibus rectè visum est. Quod cum Legi diuinæ, & moribus veteris populi Dei, & iudiciis omnium gentium consentaneum sit; mirum est viros eruditos inueniri qui aduersentur.

Veruntamen audiamus quibus adducti rationibus Ecclesiasticum ordinem ita depressum cupiunt, vt domini vocabulum non esse tribuendum Episcopis iudicent. Superba (inquiunt) hæc dominationis vocabula, sunt ab Antichristo inuenta: & Seruator noster Apostolis contendentibus de primatu respondit, *Roges gentium dominantur eis, & qui potestatem exercent in eas benefici vocantur: vos autem non ita.* & Matthæi 23. capite, *Patrem vestrum neminem vocetis in terra; vnus enim est pater vester qui in calis est: ne vocemini doctores, vnus enim est vester doctor.* Quidquid præterea adfertur, parui est momenti: his seruatoris nostri præceptis bene intellectis, facile per se cætera concident.

Dico igitur dominationis vocabula inuenta fuisse ante ipsum antichristum, autore eo qui & dominationis est: superbi nihil est in vocabulo, sed in vsurpata & in impotenti dominatione, quæ dissimulato proprio nomine contrarium sæpe adsumit, & seruum seruorum se dicit, qui dominum se esse dominorum credit: & minores ac minimos, qui maiores & maximi, eo ipso quod ita vocantur, volunt videri. Dominus verò non vsum aut rem harum vocum Dominus, Doctor, & Pater, inter suos abolere voluit: sed duo tantum his præceptis cauenda docere. Primum est tumor varius ex nomine, quo inflari solent hypocritæ: alterum fiducia electi doctoris, aut patris: quorum autoritate freti, in varias factiones professores nominis Christi scindunt Ecclesiam, & dicunt, Ego Cepha, ego autem Apollos, ego verò Pauli, cuique suus placet quem delegit doctor: cum in nullius doctoris nisi in vnius illius, qui

qui errare non potest, Christi, nobis verba iurandum sit. Mens domini nunquam fuit inhibere, ne quos ipse Ecclesie sue doctores & Patres daturus erat, suis nominibus compellarem, aut ne nati genitorem patrem, & discipuli magistrum doctorem vocarent, & serui Christiani heros suos dominos: Onesimus Philemonem dominum suum agnoscere & vocare potuit & debuit; Paulus qui perfectus fuit imitator Christi, primæ ad Tim. 2. cap. seipsum vocat doctorem gentium, quem nos æquæ vt Apostolū Christi, ita quoque doctorem possumus dicere. Primæ ad Corinthios 4. cap. se patrem eorum scribit: *Et si* (inquit) *decem millia pedagogorum habueritis in Christo, at non multos patres habetis: ego enim per Euangelium vos genui.* Idem pluribus alijs locis legere possumus: vnde intelligitur, solam ambitionem nominū prohibitam fuisse cum electione doctoris: quia ab vno illo solo doctore est expetenda veritatis cognitio, qui suo spiritu nos inducere valet in omnē veritatem.

Sed de vocabulo Dominus quid dicemus? primò nusquam scriptum est, Ne vocemini domini: deinde, etiam si scriptum inueniretur, non alium haberet sensum, quàm ea quæ iam allegauimus. Dominationem in clerum domini veritatem esse extra controuersiam est. Si domini vocabulum semper dominationem significaret, aliqui dicerent: sed variam huius vocabuli esse significationem audiuius. Quod autem Dominus dixit Apostolis: *Vos autem non ita*, quis sanæ mentis interpretabitur idem esse, ac si dixisset, non vocabimini Domini? Quod si Reges & Principes R. P. vos in confesso magnatum voluerint sedere, & de statu R. P. & ecclesie vestram audire sententiam, & vobiscum de rebus grauissimis deliberare, & propter reuerentiam nominis mei & vestræ conditionis inter honoratos regni sui habere, cadete, nec sinite vos vocari dominos: superbum nimis hoc nomen est. Hinc nata est hypocrisis quæ sub vocabulorum humilitate saeuissimam exercet tyrannidem, & titulo delectatur serui seruatorum: & eius satellites aut fratres minores aut etiam minimi gaudent vocari: tanquam sub istis nominibus nullus tumor, nulla superbia, nulla tyrannis subsit, & solum domini vocabulum necessario comitem habeat aut fastum, aut tyrannidem.

Sensus verborū Domini nunquam fuit abvfitatis honorū vocabulis cōsensu populi, voluntate summorū magistratū delatis interdiceret discipulos; doceret tātū voluit Euangeliū ministeriū non esse

Regum & civile imperium: unde non efficitur Reges non posse Pallorum Ecclesiæ opera vti, nec eos præcipuo aliquo honore prosequi. Dominus noster nullis suis præceptis regiam potestatem imminuit, nec ab humanitate & beneficentia erga suos seruos prohibuit, ne eis vti possent in rebus necessarijs, quæ ad R. P. salutem pertinent: aut officiorum quæ præstitissent nullam haberent rationem, & pro meritis eos honorare, quorum fidem & prudentiam experti essent. Nebuchadnezar apud Babylonios Danielem honoravit, Mardochæum Darius Persarum: Christianus Rex Christi seruum honorare religione prohibetur scilicet? Modum excedi posse non dubito, nempe quando diuinus honor mortali tribuitur, aut quando ambiciose ab eo quem humil tatis doctorem esse oportet, immoderatus expetitur: sed immoderatus censeri non debet civilis honor, quem à Principe ob iustas causas subditis dari mos patrius recepit.

Sanctissimi viri, quorum vita tantum priuata fuit, in nouo & veteri testamento domini nomen admiserunt. Tertio Regum cap. 18. Abdias seruus Regis Achabi, factus obuius Eliæ, eum dominum salutat; & 4. Regum cap. 4. à Sunamirhyde Elisæus eodem compellatur nomine. Actorum 16. Paulum & Sylam custos carceris dominos appellat; quorum tamen non minor animi modestia fuit, quam Petri, qui à Cornelio se ultra modum honorari non est passus. Paulus & Barnabas, scissis vestibus insilierunt in turbam, & diuinos honores detestati sunt, quos Sacerdos Iouis cum plebe ipsis exhibere volebant; quod si in domini vocabulo immodicus fuisset honor, illud profecto repudiassent. Dico igitur, in Republica Christiana quæ Ecclesia est, externa omnia, vt sunt opes, diuitiæ, & civiles honores, ab omnibus & singulis omnium ordinum fidelibus, ad Dei gloriam & communem utilitatem referri posse, (vt referenda sunt) & seruos Christi ad honores & contumeliam, copiam rerum & inopiam, ita comparatos esse oportere, vt illis omnibus rectè queant vti, ad Ecclesiæ Dei ædificationem.

Dafa

De famulatio & comitatu episcoporum.

Cap. 29.

PRæterea, comitatus episcoporum & strepitus famulorum non parum offendit quorundam oculos, quod similiter in ea re duces & comites regni videantur imitari: Non ita Christus, non ita Paulus & Petrus (inquiunt) incedebant comitati. Respondeo hanc orationem esse popularem, & vana specie simplicium animis illudere: nam hoc audeo asserere, comitatum Domini & Apostolorum tam honoratum fuisse, quàm esse potuit pro ratione temporis & rei ob quam in hunc mundum venerat: honoratio futurus, si Deus seruandi genus humanum aliud consilium probasset. Nam in suam familiam vltra 80. viros adsumserat, qui eum comitabantur quocunque ibat, aut præcedebant quod erat venturus.

At nulli nobiles aureis torquibus ornati, (inquiunt) nulli phalerati equi, in illo comitatu: In illa solemnī pompa quando ingressus est Hierusalē, vili vectus fuit asello, paupere sodalicio suorum discipulorum comitatus. Rursus dico hunc popularem esse sermonem, in quo nihil inest firmi, contra id de quo controuertitur. Seruator noster hoc modo consuluit illi tempori, ne aut affectu terreni regni suspicionem incurreret, aut nostræ redemptionis opus impediret. Aliās, si Herodi, si Pilato, si denique principibus sacerdotum notus fuisset, & illi quantus vir erat cognouissent: quod plebs fecit, & ipsi pro sua magnificentia fecissent: sed tunc nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

• Qui honorem effusi nardi gratum habuit, & à Magis munera, aurum, thus, & myrrham accepit; sibi à principibus delatum obsequium, si cum salute humani generis fieri potuisset, nunquam repudiasset. Inepta planè, siue contra pontificios ea sit, siue contra nostros episcopos, ratiocinatio hæc est, quæ ab illis temporibus & ab infidelis populi factis argumentatur ad tempora Christianorum, & officium eorum qui se Domino submiserunt. Non tamen fastum, aut luxum, aut superfluum famulitium in episcopis probor: sed comitatum eum non esse improbandum iudico, quem regionis & gentis consuetudo postulat. Vetus ecclesiæ mos fuit, ut episcopus nusquam solus progrediretur aut solus esset: domi & foris omnium actionum suarum habebat testes, Qui æquiores sunt

episcopis, mallent togatos comitari episcopos: quod & ego mallem. Sed rem expendamus: nam qui habere homines sui ordinis episcopos cognites volunt, aliquid videntur dicere, & præcorum patrum niti exemplis. Sed episcopos nostros nunquam sine illis esse notum est. De numero igitur erit quæstio: qui idem omnibus præscribi non potest, quia facultates omnium non sunt pares. Sed age, graues viros adiungamus episcopis: quod plures erunt, maior futura est familia, & famulorum numerus maior, & comitatus maior eo qui hodie conspicitur: proinde etiam & inuidia maior nascetur.

Sed stipatorum gladij, & nobilium aurei torques offendunt quorundam oculos, tanquam episcopum à nobilibus honoris causa deduci, siue adolescentes siut qui cum eo viuunt, siue grandiores natu viri, indignum officio Christianorum sit. Generosos adolescentes & ingenuos sumta virili toga adduci ad episcopum, ut eum ubique comitentur, eius tum dicta tum facta obseruent, & inde doctiores & meliores euadant, nemo nisi malus & inuidus vitio vertet. Episcoporum domus, collegia doctorum virorum & scholæ virtutum sunt, & olim fuerunt: quid impedit quò minus hodie etiam sint?

Sed ne episcoporum defensionem potius quàm vocationis ipsorum videar suscepisse, nullius virtutes commemoro, qui hodie præsent Angliana ecclesiæ, præter reuerendissimum patrem dominum Ioannem archiepiscopum Cantuariensem, & reuerend. dominum Gulielmum episcopum Couentriensem meum episcopum: alij omnes pariter mihi sunt ignoti: noui aliquando, dum viuebat, reuerendissimū dominum & patrem Edmundum Grindallum, cuius memoria apud omnes Christi ecclesias celebris est, & duos præterea alios episcopos eruditione & pietate claros, dominum Iuellum Sarisburiensem & D. Hornum Wintoniensem, quorum pietatem & eruditionem omnibus episcoporum æmulis opto. Quos præterea episcopos & archiepiscopos nostra memoria Angliæ habuerit, eorum doctæ lucubrationes & Martyrum historiarum testes sunt. Ipsos tum integerrimæ vitæ, tum raræ eruditionis viros fuisse nemo nisi malus diffitebitur. Dico igitur me episcopos non defendere, si qui sint improbi: sed episcoporum vocationem quàm piàm, Christianā, apostolicam, vtilem & necessariam ecclesiæ in conscientia mea coram Deo iudico. Abusus & crimina

crimina quibus calumniatores onerant episcopos, personarū sunt, non vocationis. Sublata Romana tyrannide, & potestate regia restituta in integrum principi, quicquid ab episcopis peccatur (si quid peccatur) facile potest corrigi: summi magistratus in primis interest, videre ut ecclesijs præficiantur viri pij multis virtutibus clari, quales verbum Dei præcipit: id si negligent principes, schisma remedium est ipso morbo grauius: quod seditio est in Re-pub. schisma est in ecclesia.

Quamuis hæc nihil ad ecclesiarum quæ vobis commissæ sunt statum attineant (obseruandi fratres) vbi nulli sunt episcopi aut potius vbi omnes sunt episcopi: fusiū tamen hæc à me disputantur, ut tota res melius vobis omnibus perspecta sit, & ut omnes intelligant honores qui episcopis deferuntur, esse ecclesiæ & Reipub. Christianæ tum ornamento tum adiumento: ac toto cælo errare qui eos ipsis inuident, & in ordinem reductos episcopos cupiunt. Id quod à astu Satane meo iudicio procuratur, non alio consilio, quàm ut omnes ecclesiarum pastores simul in contemptum adducat, & sic religionis omnis intereat autoritas, quò impietati impune blasphemias quasq; in Christum, & in omnes religiones euomere liceat, nemòq; sit qui se impiorum hominum conatibus opponere audeat. Scio quid loquar, nec vos dilecti in Christo fratres, quotquot per Zelandiam & Hollandiam pastorum officio fungimini, nisi cæci & surdi estis, ignorare potestis. Sed de hac re in præsentia satis dictum sit: dicam aliquando, si Dominus dederit, quæ restant apertiùs.

Utrum præstet ecclesiarum ministros viuere ex stipendijs magistratum, quàm ex oblationibus fidelium.

Cap. 30.

Eorum qui credūt Euangelij ministros ex Euangelio posse viuere, non est eadem omnium sententia. Nam sunt qui ecclesiarum pastoribus & ministris tantum ex oblationibus & decimis Christianorū viuendum censent, illis bonis quæ temporalia dicuntur abdicatis, & magistratui populòq; relictis. Alij duntaxat quādiu magistratus Christianus est insensūs: qui vbi Euangelium recepit, ipse esse videre, ut ecclesiarum ministris honesta stipendia designentur: quod vbi factum est, cessare oblationes debere. Ego contrā sentio, verbo Dei doceri oblationes in ecclesia perpetuas esse oportere, utpote quæ sint pietatis in Deum & ipsius seruos exercitatio-

exercitationes & testimonia, quibus tum Deo gratiæ redduntur, tum suæ plebi pastores pastoribusque plebs mutuo nexu deuincuntur. Nescio enim quomodo quis beneficentia non tantum deuincit, sed ipse occulto sensu deuincitur : & quemadmodum benefactor suum facit cui benefacit, ita se quoque illius fieri sentit, gaudetque de beneficentia (si modò candor & ingenuitas vtrobique adfit) vterque, tam qui dat quàm qui accipit.

Nimis politicæ & prophanz mihi videntur rationes, quibus abrogatæ sunt in nonnullis ecclesijs & abrogandæ censentur oblationes. Nam etsi pietas quæstu metienda non sit, illa tamen sine fructu esse non debet. De vario & multiplici abusu quod allegari solet, nihil est; nisi abrogandas olim dum præcepta erant fuisse ceremonias, & sacra omnia quæ Deus instituerat dicamus, quia impiè illis abutebantur hypocritæ. Nihil est enim tam sanctum quod non temeret hominum impietas; quare quid iubeat Deus inquirendum est, non quid huic aut illi est visum honestius. Antiquatas oblationes si quis obijciat, quemadmodum & decimæ aliâque sacrificia veteris legis; eum scire volo ea ratione exigendas hodie non affirmari, nec fuisse exactas à patribus, sicut ex testimonijs eorum quos suprà citavi notari potest: sed tanquam grati animi in Deum, & beneuolentiæ in ecclesiarum pastores testimonia: quod officij genus non temporariam habet legem, sed perpetuam: qua fideles quamdiu in hoc mundo degent teneri minimè dubium est.

Deinde obijci solet, vbi ex amplis ecclesiæ prouentibus aut certis stipendijs abundè pastoribus prospectum est, oblationes cessare debere. Respondeo, ad hoc quidem valere, vt minores & non ita crebræ sint sicut aliàs essent, vbi nulla prædia, nullos annuos fructus agrorum recipit ecclesia: non vt prorsus nullæ sint. Finis oblationum non est tantum subleuanda ministrorum necessitas, sed in Deum pietas. Hinc Prouerb. 3. cap. 9. vers. Sapiens dicit, *Honora Iehouam de tuis diuitijs, & de primitijs omnium prouentuum tuorum, &c.* Non dicit, honora sacerdotem (qui tamen honorandus erat & honorabatur) sed, Honora Iehouam: Et Paulus ad Philip. 4. cap. non se requirere munus testatur, sed fructum exuberantem in rationem ipsorum, non suam. Qui oblationes tollunt, hoc fructu pietatis fideles priuant qui ex bonis operibus prouenit, & communionis mutuz hinc inde bonorum, quam fideles

deles inter se exercere debent. Quocirca quemadmodum ex possessionibus datis ecclesiæ viuere licere pastoribus ecclesiarum diximus, idem de oblationibus est dicendum.

Argumenta & rationes, quibus probatur potius Evangelij ministris viuendum ex stipendijs magistratuum, quàm ex oblationibus & decimis fidelium, confutantur.

Cap. 31.

NVnc rationem stipendiorum, quæ à magistratu soluuntur examinemus: id enim hodie nonnullis magis probatur, quàm vsus prædiorum aut oblationum: quodd credant sic melius multa incommoda quæ humana imbecillitas adfert, vitari posse. Rationes & argumenta noua sunt & patribus incognita, aut saltem non tanti æstimata, vt iudicarint idcirco abolendum esse pietatis testimonium quod oblationes fidelium adferunt. Prima ratio hæc est: Quodd sic tollatur occasio cauponandi verbum Dei, quæ aliàs facillima esset subdolis & hypocritis ministris, à quibus ad quæstum & ad vsuram conferri facile posset vniuersum ministerium: vt à quibus plurimum sperarent, illis sese accommodarent. Respondeo id cuiquam iniuria videri, cum pactio ipsa stipendij cauponatio potius videri debeat, nisi ex ratione dandi & accipiendi cauponatio iudicanda sit, eamque animo metiamur, non re. Quid enim est cauponari aliud, quàm lucri causa aliquid venditare? Magistratus qui certum ministerij laboribus pretium constituit, aut ipse pastor qui exigit, etiam si apertis verbis hinc inde nulla intercedat licitatio, cauponari potius videntur, quàm ij, qui ex oblationibus fidelium & certis agrorum prouentibus viuunt. Oblationes certæ non sunt, & religionem quandam habent; stipendia verò sunt certa & ciuilia potius quàm religiosa. Vter quæso cauponari potius dicendus est? is ne qui ratione sacri ministerij religiosa munera à plebe sua recipit, an is qui stipendio certo suam operam addicit? Maiorum nostrorum sapientia cauponationem nulla re melius posse euitari credidit, quàm si vtrinq; dando & accipiendo intercederet religio. Dico igitur hoc malum quodd quidam metuunt, videlicet ne vniuersum ministerium ad quæstum & vsuram conferatur, nunquam in hominibus auaritis posse vitari: quia ita aniano comparati sunt, vt ex quacunque re

T

lucrum

lucrum si possint capere; eoque se etiam semper conuertent, vbi maiora erunt stipendia.

Secundum,

Deinde ~~magistra~~ Euangelica seruatur sic melius: nam à quibus indies acciperent, eorum vitia aut non possent taxare, aut fraudi illis esset liberius contra mores & vitia recepta agere: nunc cum nemo de suo quidquam numeret, sine metu liberius omnium ordinum homines officij admonentur. Hæc ratio partim seipsam conficit, & in authorem retorqueri potest; partim seipsa concidit: nam metus quoque est ne Pastor ad eorum gratiam loqui cogatur, à quibus stipendium recipit, qui plerumque pluribus peccatis & grauioribus quam ipsa plebs implicantur: Ad quos nisi Pastor orationem accomodet, periclitabitur stipendium. Ex multitudine si quosdam sua libertate offendat doctor, nunquam tantum incommodi nec sibi, nec suæ conditioni accersit, quam si incurat in vnius Magistratus odium. Dicendi libertas popularis est, qua dum offenduntur pauci, lætantur multi: & susceptum hoc nomine paucorum odium, multorum parit gratiam. Præterea, malè Euangelij Ministris Seruator noster consuluit, (si quid ponderis hæc ratio habeat) quando quemadmodum in veteri lege ex oblationibus populi Sacerdotes & Leuitas viuere iussit, ita ex Euangelio, in nouo Testamento Apostolos eorumque successores viuere voluit, si periculum est, ne iccirco vitia taxare non audeant. Sed oblationum non assequuntur rationem, aut parui faciunt quæ de oblationibus populi Christiani leguntur apud veteres Theologos.

Primo, adulationis suspensionem qui hac ratione credit tolli, quæ alioquin non possit vitari, errat, & temerè omnem antiquitatem condemnat. Age, conciones Patrum quæ ex oblationibus populi vixerunt, & Ecclesiasticæ discipline seueritatem illorum temporum conferamus cum concionibus Pastorum nostri sæculi, & videamus qui liberius fuerint loquuti. Pudebit certè nos nostræ ætatis, qui cum vitiorum sit opulentissima, tam longè doctores absint ab illa libertate reprehendendi vitia, quam fuisse in priscis illis patribus ipsorum testantur monumenta. Deinde conferantur pastorum conciones illarum Ecclesiarum, vbi ex liberalitate populi viuunt, cum illis qui stipendia à Magistratu accipiunt, & vtri eorum melius in hac parte suo funguntur munere, faciliè apparebit. Postremo, nil opus est pendere totos ex oblationibus populi, vbi præter oblationes sunt amplissimi agrorum prouentus olim destinati

destinati in vsus Ecclesie. Accedit hoc etiam, quòd Christiani Magistratus officium sit cogere malos ad officium erga suum Pastorem: vt planè vanus sit ille timor qui allegatur.

Quod non creditur alio modo suspicio adulationis posse vitari erga illòs qui multa dant, & liberali manu, & parcatur illorum erroribus qui prædiuites sunt & dare possunt; vanum est, natum ex errore quod creditur ad oblationes Christianos non obligari, aut ad Ecclesiam eas deferri, aut alio modo colligi supersticiosum aut inuerecundum; quo etiam patrociniatur sacrilegijs nostri temporis, quæ Ecclesijs ex tantis opibus nihil reliquerunt: vt si quid desit in oblationibus, aliunde illa suppleatur inopia.

Per certa stipendia (inquiunt) cauetur verecundia Ministrorum & pudori familiarum. Quis enim ingenuus libenter singulis suam fateatur egestatem? & quo pudore saluo familiarum per domos errabit, colligendo ostiatim necessaria? certè pudor periclitabitur & verecundia, *Terium.*

Nunquam auditum fuit ad eam necessitatem Ecclesie Ministros fuisse redactos, vt ostiatim colligere stipem fuerunt coacti in populo cui erant præfetti. In Papatu mos ille à mendicantibus fraterculis supersticioso errore fuit inuectus, nullo præcedente Patrum exemplo. Christianorum oblationum, vnde Ecclesiarum Ministri & pauperes alantur colligendi, alia est ratio. Aut enim vltro à fidelibus adferuntur, aut ab honestioribus viris illius Ecclesie, Diaconis nempe aut senioribus colliguntur; sed ex certis stipendijs quæ ab incerta pendent Magistratus voluntate, malè consulitur tum familiarum necessitati, tum Ministrorum pudori, vbi adeo exigua sunt stipendia, aut tam auarè soluta, vt Ministerium deferere cogantur coacti egestate Pastores. Plebe persuasa se pastoribus suis nihil debere, & ad Magistratus pertinere officium prospicere ecclesiarum Ministris, quomodo plerisque in locis se gerat Magistratus, pudet referre.

Disputant præterea non posse fraude vti in stipendijs Ministros, *Quartum.* cum satis constet quantum accipiant: alioquin prætexere posse avaros Ministros se etiam minus accipere quàm vel accipiant, vel sufficiat.

Ad hoc Argumentum respondeo, oblationes de quibus est quaestio non esse secretas, & non omnibus notas, qui velint scire quantæ sint, quantumque Minister recipiat. Sed quid attinet

omnes scire quantum accipiat aut habeat ecclesiae pastor? quis huic rei potest modum praescribere? non enim est pastoris tantum accipere, sed etiam liberaliter dare. Quod additur avaros ministros posse praetextere se minus accipere quam accipiant vel sufficiat, ex eodem nascitur errore. Multos ego ministros novi, inter quos ne vnus quidem est, cuius vulgo facultates, & quantum ab ecclesia acciperet non esset notum, ut non magis hic quam illic possit esse mendacio locus. Sed quid his rationibus est opus? quomodo vixisse credimus veteres ecclesiarum episcopos? vt Ignatius, Irenaeus, Cornelius, Cyprianus, quorum memoria cum laude in finem vsq; saeculi permanebit. Calumnijs maleuolorum nunquam obuiam iri poterit, siue ex decimis & oblationibus ministri viuant, siue ex certis stipendijs aluntur: hic & illic quod accipitur, homines maleuoli & inuidi exaggerabunt. Ego saepius hos audiui sermones, stipendium ducentorum aut trecentorum, & ad summum quadringentorum florenorum Flandriae esse magnum stipendium: ego familiam (inquiiebant) minoris alo; nec ex lucro aut ex prouentu annuo tantum recipio, iniquissime non seipsum cum seipfis, sed cum ministri conditione comparantes; quasi non multum intersit inter hominem priuatum infimae sortis, & publicum ecclesiae ministrum: cui duorum annorum stipendium aut trium comparandis necessarijs libris vix sufficient: quem & erga egenos liberalem & hospitalem esse oportet.

Quintum.

Quod etiam dicitur consultum iri hac ratione subditis, qui plerumque pauperes sunt & in pagis duriter victitant: quomodo enim illi alere possint ministrum, qui ipsi alendi sunt? ex errore nostri temporis prouenit, qui alicubi ecclesiastica bona in fiscum ciuilibus magistratus retulit, & decimas pastoribus ecclesiarum solui solitas colligit. In pagis pauperes qui nihil habent nihil dant, nec dare coguntur, vbi ex oblationibus & decimis viuunt: si quod quis habet est exiguum, parum dat: pro facultatibus & magnitudine reddituum, siue ex pecuaria, siue ex agricultura fructum faciant, soluunt decimas. Nulla certe ratione pauperibus qui in pagis viuunt melius consuli potuit, ut pastores non alant, qui ipsi alendi sunt: nam hoc pacto ecclesiarum pastores aluntur ab ijs qui multum habent, & eos alunt qui nihil habent. Certi sunt agrorum fructus, & maior longe est numerus eorum, qui illos percipiunt, quam egenorum qui nihil habent.

Sed

Sed istæ rationes in causa sunt, vt pessimè simul pauperibus & Pastoribus sit consultum, dum bona quæ in sacros & pios vsus erant destinata spolianda & prophananda prophanis hominibus tradita sunt, à quibus ipsos mendicare stipem, & seruire ac turpiter adulari necesse est, vt iustam laboris sui mercedem accipiant.

Quando argumentantur futurum vt quærant occasiones dimittendi Ministrum, quando videbunt sapius esse conferendum, vel acerbius inuehantur in vitia, & ita mutandi etiam immeritos eum maiori auctoritate & contentione causas comminiscuntur: Dico & hoc etiam nasci ex malè ab initio instituta Ecclesia, quæ in potestate populi ponit pro sua libidine dimittere aut mutare Pastorem: ac si quando hoc acciderit, otiosus spectator huius iniuriæ Christianus Magistratus esse debeat, & malos cogendi ad officium non habeat potestatem. Sed respondeat Cornelius Episcopus Romanus & Martyr, qui destitutus præsidio Christiani Magistratus, & vexatus à factione Nouati, adeo vt parum abfuerit quin desponderet animum cederetque improbis, num ei aliquid defuerit ex oblationibus inter illa odia, & malorum dissensiones, quò minùs quingentos quinquaginta clericos, & pauperes mille quingentos inde alere non potuerit? Nunquam Patribus qui ex oblationibus populi vixerunt metuendi fuere mali, sed contrà, malis fuerunt metuendi, & re vera metuebantur.

Nihilo plus valet quod dicitur malos reprehensos nihil esse daturos, & fame passuros perire Ministrum; tanquam id non magis metuendum sit, ne fiat (quod experimur) à Magistratu, qui stipendia soluit, quandocunq; bonus pastor malo displicebit Magistratui. Rarò accidit Pastores in suis parochijs tantum habere malos: mixtus domini grex est bonis & malis, Amant boni quod odere mali: quibus displicuisse, Pastori magna laus est apud bonos, qui non patientur fidem suam Pastorem detrimentum pati, sed supplebunt ipsi quod propter malos perijisse videbitur.

Adferri quoque solet alia utilitas stipendiorum, hæc videlicet, quòd non debeant Ministri videri accipere ab illis, à quibus non oportet, vt sunt planè impij, idololatræ, hæretici, cum quibus nullam oportet esse communionem, aut etiam pij boni sed pauperes, quibus potius conferendum erat; tales sunt viduæ, pupilli, orphani, ægroti, egentes, quos expilare est nefas. Vnde obsecro accipit Magistratus, & à quibus ea vade numerantur Ecclesia-

rum Ministris stipendia? ex propione peculio, an ex ærario publico? quod pronisue notum est colligi ab impijs simul & pijs, à pauperibus & ditioribus? Mira hæc est religio, vt nefas sit Pastores accipere ab illis, à quibus Magistratus quod ipsis tribuit accipit. Omnes soluunt vectigalia & alia Reipub. tributa citra vllum discrimen, quique pro ratione suarum possessionum aut mercium: ab ijs qui nihil habent, nihil accipiunt. Hæc Religio similis est Franciscanorum, qui signatam pecuniam cum non audeant manibus contrectare, habent alium aliquem qui id eorum nomine faciat. Fateor non decere vt ab omnibus accipiant Pastores Ecclesiarum: sed sicut voluntariæ oblationes impiorum diuitum non sunt accipiendæ à Christi seruis, ita piorum pauperum non sunt repudiandæ, quando non exceditur dantis facultas: (quamvis exiguum sit quod datur) cum sit pietatis fructus, nec contemni nec suppressi debet in fidelibus. Dixi voluntarias oblationes hæreticorum, quia accidere potest vt Euangelij Minister etiam ab infidelibus decimas accipiat, lege & consuetudine loci Pastoribus debitas: nec in ea re magis Religio violatur, quàm si fructus agrorum repetatur à colono aut mancipe hæretico.

Notum.

Argumentum quod ab ostentatione ducitur, in quam creduntur facile posse relabi contributores beneficiorum, quos latere esset impossibile, vnde contentio facile nasci posset quis ceteros excelleret, nullum est: nisi similiter à publicis bonis operibus, vitandæ ostentationis causa, Christianos abstinere volumus. A liberalitate nemo deterrendus est, ne in vitium vanæ ostentationis & laudis hominum incidat. Contentio & æmulatio bona est, qua alius alium benefaciendo superare nititur: Animos & corda Deus iudicabit.

Postremum.

Postremum argumentum est, Nullum esse præceptum, vt Ecclesiarum Ministri ex oblationibus populi alantur; vnde concluditur non esse necessarium vt eadem alendi Ecclesiæ Pastores ratio omni tempore, & omni loco retineatur: omnia ad *mutatam* spectare debere, vt ad edificationem fiant. Respondeo, quamvis præceptum non sit Euangelij ministro vt ex oblationibus populi viuat: potest enim de suo viuere, & ob certas causas ad tempus plebi suæ parcere, aut oblationes pauperibus distribuere: mandatum interim manet quo populus obligatur Pastorem suum honorare, & liberali communicatione bonorum suorum gratiam piamque voluntatem erga

erga eum testari: non enim tam de alimento Ministri est questio, quam de animi gratitudine & in Deum pietate, qui in seruo suo honoratur aut contemnitur. Ego omnium gentium & Regionum mores non noui: nec is sum qui cuiquam in hac re præcipere velim: de ijs quæ vñ & experientia didici loquor, & doleo nos in multis rebus quæ sunt huius generis, vetera antiquare, nec meliora substituere. Certum quidem est paroecias habuisse sub Pontificijs sua iura, agros, prouentus, & decimas vñde Pastores alebantur; An quia irreperant abusus, omnis eorum in vniuersum vsus tolli debuit? Perquam frigida mihi videntur istæ quæ nunc consutavi rationes: quibus quemquam moueri mirum esset, nisi odium Papisini in contraria ijs quæ illic vsitata sunt abriperet.

Rationes quibus improbantur stipendia Ministrorum Ecclesie, reiectis populæ oblationibus.

Cap. 32.

QUum Apostolica regula iubeat in omnibus & cunctis seruari, & omnia ad edificationem fieri; videre operæ pretium est, num id commodius fiat stipendia soluendo Ecclesie Ministris ex arario publico, quam illo more antiquo populo Deo tradito ab Apostolis, recepto à Patribus, qui oblationes & decimas dat Pastoribus. Nobiscum natam sapientiam non estimo, vt aliquid melius constituere possimus, quam factum est à veteribus. Deinde, nihil noui hodie constituendum in Ecclesia arbitror ei qui tutus esse vult ab aduersariorum calumnia, sine approbato exemplo præcedentium temporum. Hæc honorandi Ecclesie Pastores ratio noua est, sacris literis & Patribus incognita: nunquam enim auditum fuit ante nostra tempora, Ecclesiam habuisse stipendiarios Ministros.

Quando stipendia à fisco sumpta, aut ab eo collecta, fructum pietatis abolere eoque populum priuare dixi, nolo accipi quasi nefas esse iudicem Magistratum ex publico arario in Ecclesie vsus contribuere: sed quod populus Christianus suo Pastori necessitudinis religiosæ vinculo deuinciri debeat, eumque honorare grati animi erga ipsum testificatione: quod cum impeditur, frigere vtrinque oportet charitatem. D. Paulus (vt diximus) præcipit, vt qui sermone instituitur communicet omnia bona sua doctori,

doctori, à quo debito officio nulla stipendia diuites & opulentos auditores liberant. Nam illa communicatio bonorum non semper fit necessitatis subleuandæ causa, sed honoris gratiæque animi testificandi gratia. Honoratur pauper Christianus frater propter ipsius egestatem; Pastor verò propter officij sui dignitatem. Postremò, mobilis est Magistratus voluntas, qui offensus Ministris, quo iure quaque iniuria negaturus est stipendia: quondocunque laborabit erarium publicum (quod multis modis accidere potest) miserrima futura est Ministrorum conditio: Populus non assuetus quicquam suo Pastori pendere, ad se nihil pertinere iudicabit ipsius necessitatem; & adduci non poterit vt officio suo erga Pastorem satisfaciatur: Plerique potiùs suum Pastorem deserent, quàm quicquam contribuant, & desertus deserere gregem cogetur, sicut in nonnullis locis Hollandiæ accidit. Quàm sit misera per Hollandiam Ministrorum Euangelij conditio ob vilitatem stipendij & solutionis difficultatem, ipsi norunt qui experiuntur, quando non paruo itinere & incommodo supplices sua stipendia ad quæstores mendicatum ire coguntur: à quibus non raro cum probro excepti remittuntur vacui, nihilq; domum reportant præter itineris molestiam, & iacturam sumptus & temporis.

Adhæc hoc etiam accedit, quòd Magistratus quia de fisco suo credit se numerare stipendia, in Ministrorum civilium loco habere pastores ecclesiarum incipit, audentq; impotenti animo homines interdum viles, deposito magistratu, vt sunt coriarii, fabri, lignarii, institores, pastoribus suis insultare, ac dicere, Vos estis serui nostri, nos soluimus vobis stipendia: me puderet (ita me Deus amet) ad eò contemptum mediastrinum aut caculam alloqui. In solenni epulo quod Gandau Principi Auraico dabatur, cum ex aduerso sederent duobus schabinis aut Burgimagistris, & iam incaluissent mero, ac ex muris facti essent loquacissimi, meq; respondendo intentum vicino fortè crederent non audire quid loquerentur, hunc eorù sermonem bene memini. Cauendum nobis est (inquiiebant) ne isti Ministri nobis aliquando plus negotij facecant, quàm fecerunt nostri Papæ; deprimendi nobis sunt, ne nimis gratia & autoritate apud populum crescant, vt Magistratibus metuendi sunt: & in primis videndum est, ne lauta sint eorum stipendia: qui delicate nutrit seruum, inueniet eum còtumacem. Isti (si Deo placet) ecclesiarum Christi patroni & defensores volebant videri: sed ipsi (quod citra bonorum

bonorum vituperium dictum sit) postea prodiderunt quid fouerent in animo, religionis & patriæ suæ facti proditores. An similes eis nullos alat Hollandia, viderint quorum interest: ex effectis similibus similes arguere causas licet. Hæc contumelia nascitur à supercilio solutionis stipendiorum, direptis Ecclesiarum possessionibus, aut in fiscum relatis. Quamobrem nemo miretur, si ego hanc Euangelij ministros honorandi rationem non probem: honor enim non est, qui cum ignominia coniunctus est. Maneat ergo quæ sapienter tam in veteri quàm in nouo Testamento à Domino honorandi ipsius seruos mandata fuit ratio, sicut ea à priscis patribus intellecta & usurpata fuit: nec fiducia nostri nos fallat, nos posse inuenire meliorem. Ita corrigantur abusus, vt legitimus restituatur vsus. Tanti non sit improbitas eorum qui suis flagitijs sacra prophanâque contaminarunt, vt nos sacra prophanâque simul commisceamus, & quod natura ratioque in rebus constituit discrimen tollatur.

V

DE

DE SACRILEGIIS ET
POENIS SACRILEGO-

RVM LIBER TERTIVS.

*Donationes factæ ecclesijs forma sunt illis iisdem legibus,
quibus bona sua ceteri ciues possident.*

CAPVT PRIMVM.

Aiorum nostrorum in ditandis Ecclesijs studium & liberalitas nota sunt, quos vbique & semper omni ex parte crasse, hoc est, (vt vno verbo dicam) prorsus in hac re insaniuisse, & posteros plus videre & sapere, qui contrariam ingrediuntur viam sine vilo Dei mandato, sine vilo precedentis seculi exemplo mirum videri potest. Sicut in peccatis patrum niti exemplis est stultum & à ratione alienum: ita temere ea contemnere, vbi nullius peccati possunt argui, est impium.

Proni nos omnes patres & nati sumus in vitia: sed vtrum magis est procliue, aliena auferre an propria dare? dederunt maiores, quod nemo negare potest, non mala mente: auferunt minores à maioribus data; quo animo, res ipsa indicat. Dedere maiores iuxta leges: auferunt minores contra leges. Donationes factæ ecclesijs robur & firmitatem habent ab illis iisdem legibus, quibus ceteri ciues sua bona possident: tyrannicum nemo non iudicaret, si quis Magistratus, indicta causa, quenquam possessionibus suis eijceret.

Fuerunt igitur audiendi ecclesiastici, & ipsis iustæ causæ allegandæ, cur non diutius ferendi in R. P. Christiana fuerint frui ecclesiarum possessionibus: audiendi etiam illi qui in munere pastoralis sacrificulæ successuri erant, quorum intererat quid de bonis illis fieret. Sed sine vlla causæ cognitione aut disceptatione legitima, fiscus, si modò fiscus, rapuit omnia. Quod si papatum abiurare parati, & veram Christi religionem suscipere inuenti essent ecclesiastici, nulla causa relinquebatur cur episcopi & ecclesiarum presbyteri suis parochijs & possessionibus debuerint expelli, nisi fortè inter hæreses & idololatrias Romanæ Ecclesiæ possessiones

T fiones ecclesiarum numerare velimus, qui error à nobis confutatus est.

Hic quid potissimum culpam ignoro, Evangelicæ ministrorum ignorantiam, an magistratum nonnullorum avaritiam: utriusque certe in peccato sumus. Sed astuti quidam & vafri homines qui non pietate, sed prædæ cupiditate, aut spe impunitatis omnis contemptus religionis se nobis adiunxerunt, & Evangelicæ prædicationi favere voluerunt videri, huius mali auctores sunt & defensores: quod in alijs est error aut ignorantia, in istis est malitia. Quis enim à sacrilegio excuset eos, qui ecclesiarum reformationis colore in nonnullis Germaniæ & Belgii locis deprædationes sunt quidquid in pios & necessarios usus datum fuerat ecclesiis & ecclesiarum ministris? Summos magistratus patronos ecclesiarum agnosco, & pro suo iure leges de bonis ecclesiæ ferre posse, sed non ea sibi vendicare. Patroni non est clientem spoliare: inauditum fuit ante nostra tempora, omnes possessiones ecclesiasticas sine delectu, quenquam Christianum magistratum in fiscum suum retulisse. Qui tantummodò partem aliquam modicam, laborante ærario Reipublice, surripuerunt, apud omnes historicos male audiunt. Quid iudicandum de illis quibus totus as in prædam cessit? neminem nomino, sed eos intelligo qui suo exemplo vicinis præiuerunt, & sacrilegii exemplum dederunt: In hoc Iulianum Apostatam aut Turcarum Imperatores imitati, qui sacri prophanique nullum discrimen norunt, non Christianum ullum Magistratum (quod sciam) vel huius nostri ævi, aut maiorum nostrorum. Turpe est sacrilegium Magistratui Christiano posse obici, sed turpius committi.

Quid sit sacrilegium.

Cap. 2.

Quidam hoc tempore inveniuntur, qui sacrilegium nullum committi putant, quòd sacri prophanique in rebus externis morte Servatoris fuerit sublatum discrimen: quæ sententia non Theologi, sed hominis athei mihi videtur. Nam quantumvis sanctis omnia sint sancta, & prophanis omnia prophana: discrimen tamen in rebus quod ab usu & fine habent non tollitur. Semper apud omnes gentes magnum discrimen fuit constitutum inter ea quæ diuino cultui dedicata erant, & ea quæ serviunt communi

V 2

hominum

hominum vsui: à fine res nomen plerumque accipiunt. Homines priuati suam habent pecuniam, & R. P. quoque suam: si materiam spectes, eadem natura est vtriusque, nempe aurum & argentum & quidquid præterea habet pretium: sin finem & possessorem, est diuersa: priuata pecuniæ finis est, vnius familiæ utilitas; publicæ verò, ipsius Principis & totius Regni. Eadem ratione pecunia quæ ad Dei cultum data aut collecta est, finem suum habet diuersum ab istis: qui cum sit sacer, pecuniæ quoque nomen dat, & sacra nuncupatur.

Porro quia grauior est iniuria quæ in principem, & in R. P. peccatur, quam si in priuatum esset commissæ: compilatio priuata pecuniæ simplex furtum dicitur, publicæ, peculatus. Sic in Deum quanto grauius est peccare quàm in hominem, furto & peculatu sacræ pecuniæ direptio sceleratior est. Eam proprio nomine idcirco sacrilegium appellant, & sacræ rei furtum definiri solet. Huius furti turpitudine tanto tetrior est, quanto acerbioribus pœnis ipse Deus, atque adedò omnium gentium leges vindicarunt. Definitio non tantum complectitur res destinatas vero veri Dei cultui, sed etiam falsorum numinum. Nam sacrilegium etiam conscientia facit, & opinio contemti numinis.

Quomodo autem omnia illa quæ possidebant pauperum & Ecclesiæ titulo Romani episcopi propugnatores, distracta & direpta fuerunt, & translata in priuatos vsus, ac in fiscum relata, à me narrari nihil est opus; res est manifesta.

*Rationes quibus sacrilegia excusari
solent.*

Cap. 3.

AT sacrilegi & sacrilegorum Patroni & defensores contendunt, quidquid huius factum est, iure id esse factum, & euerrendæ tyrannidis Papisticæ causa, ac stabiliendæ Euangelicæ Religionis: rationes eorum hæc sunt. Opes Ecclesiasticas idololatriæ & prophanis vsibus seruiuisse, quibus sublati, ad neminem deuolui legibus illas potuisse, nisi ad reip. ætarium, cuius administrationem Magistratus Christianus habet.

Quemadmodum pij Imperatores, Constantinus, Theodosius, Honorius, & Arcadius, gentilium Idololatria legibus prohibita, loca & redditus templorum & sacerdotiorum citra vllum sacrilegij

facilegij crimen in sua potestate habuerunt, vt de illis statuerent quod videbatur : ita hodie depulso papatu, opes & annui fructus qui obueniebant sacrificiis, & Monachis ac Nonnis, Christianus Magistratus sibi pari iure vendicat : vacantia bona ad fiscum pertinere noti iuris est. Nullus enim olim Episcopus ecclesias quicquam iuris habere in illas opes credidit, quæ cultui idolorum destinatæ fuerant : vt mirum sit hodie quenquam Euangelij ministrum inueniri, qui papisticarum Ecclesiarum diuitias, reformatis Christi Ecclesijs adserere audeat. In Cod. libro primo de paganis & sacrificijs, titulo 14. extat decretum Imperatorum, cuius hæc sunt verba. *Omnia loca qua sacris error veterum deputantur, nostra rei iubemus sociari. Quod autem ex eo iure, ubicunque ad singulas quasunque personas vel precedentium Principum largitas, vel nostra Maiestas voluit peruenire, id in eorum patrimonijs æterna firmitate perduret : ea verò qua multiplicibus constitutis, ad venerabilem Ecclesiam volumus pertinere, Christiana sibi merito Religio vendicabit.* Dat. 3. Cal. Sept. Raenenna, Honorio 10. & Theodosio 6. A. A. Coss. Ex hoc decreto liquet, arbitrij & iuris fuisse Imperatorum, ea bona quæ gentilium idololatria sublata vacabant, dare quibus Imperatoribus visum est. Et dig. lib. 33. tit. 2. de vsu & viufructu Legatis, leg. 16. Legatum, legimus de legatis ad spectacula edenda quæ celebrari non poterant, quæ mutatis nominibus spectaculorum in missæ vocabulum, paria erunt omnia : verba legis hæc sunt : *Legatum civitati relictum vt ex redditibus quotannis in ea civitate memoria consecrande defuncti gratia spectaculum celebretur, quod illic celebrari non licet, quæro quid de legato existimes.* Modestinus respondit, *Cum testator spectaculum edi voluerit in civitate, sed tale quod ibi celebrari non licet, iniquum esse hanc quantitatem pecunie quam in spectaculum defunctus destinaverat, lucro heredum cedere. Igitur adhibitis heredibus & primoribus civitatis, dispendiendum est in quam rem converti debeat fidei commissum, vt memoria testatoris, alio & licito genere celebretur.* Hæc Modestinus lib. 9. Responsorum.

Ex qua lege quid de legatis ad celebrandas missas iudicandum sit, videre quivis potest. Ad hæc accedit fuisse Ecclesiasticorum avaritiam inexplabilem, donationes & legationes procurasse immensas, & superstitiones, sine ratione

modoque. Liberalitas vbi defecit, ipsi mercati sunt agros, prædia & regiones sæpe integras: vt occupaturi tandem totum orbem Christianum fuerint, nisi Imperatorum & Regum leges modum & finem præscripsissent, qui videbant id cum magno Reipub. fieri detrimento. Cauendum itaque est prudenti magistratui, ne rursus ad eundem impingat lapidem.

Responsio ad argumenta superioris capituli.

Cap. 4.

Respondeo, cauendum non minus esse, ne dum stulti vitare vitia cupimus, in contraria ruamus. Si modum non tenuisse nostros credimus maiores, an non eorum error nos admonere debet, quum nos quoque homines sumus, & procluius sit labi in contrarium vitium, quam tenere modum? & fieri similiter posse, vt nos avaritiæ & tenacitatis astus abripiat quò minimè oportet?

Nam vt admittam in immensum, cum totius Reipub. magno detrimento, accumulatuos opes fuisse viros ecclesiasticos, nisi terminum & modum posuissent Principum Christianorum leges; & olim donationes multas factas esse partim superstitiosas, partim nimias: inde non efficitur nullas fuisse legitimas, pias, Deo gratas, & cum Dei verbo consentaneas, & Ecclesiæ utiles ac necessarias.

Si quid in opibus illis superfluum fuit, accidi potuit: quod superstitioni & idololatriæ tantum erat deputatum, simul cum idololatria tolli, aut in meliores vsus mutari. Quod dicunt euertendæ tyrannidis Pontificiæ causa id esse factum, & constituendæ euangelicæ religionis, prætextus est. Homines astuti prædicatione euangelij & simplicitate piorum (quibus id persuaderi facile fuit) abusi sunt, vt in opes illas tanquam in optimam prædam inuolarent: ita esse res ipsa clamat: in qua diutius immorari nolo, ne commotum hoc cœnum, grauem nimis ac tetrum exhalet odorem.

Quod ad defensionem adfertur sacrilegij, examinandum est. Primum est, opes ecclesiasticas idololatriæ & prophanis vsibus seruiuisse: quibus sublati, ad neminem deuolui legibus illas potuisse, nisi ad publicum ærarium. Huius propositionis fallacia vt intelligatur, dico plurimum interesse inter ea quæ destinata fue-
runt

runt idololatriæ & luxui, & ea quibus homines abutuntur ad luxum & impietatem. Nihil est tam sanctum quo non abutantur impij. Rei bonæ abusus ipsius non mutat naturam. Omnes illæ diuitiæ quæ in Ecclesia Romana conspiciuntur, non fuerunt datæ ad impios & sacrilegos vsus: multa enim olim data sunt in vsum Ministrorum Ecclesiæ & pauperum: quibus tamen sit abusus clerus Pontificius, rerum donatarum & donationum idcirco natura non est mutata: Donationum quæ factæ sunt Ecclesijs, aliæ præcesserunt corruptione in ecclesiarum, aliæ sunt secutæ: supra enim docui simul cum ecclesia, ab ipsis Apostolorum temporibus oblationes & donationes fidelium incepisse. Quæ autem præcesserunt corruptionem ecclesiarum, sacras esse Deo pius nemo negauerit. Episcopus Romanus alique hæretici inuenere ecclesias fundatas ab apostolis, & necessarijs pro temporum ratione instructas opibus: quibus quamuis per scelus multas adiecerint, non omnes eodem loco habendæ sunt, sed à fine sunt iudicandæ. In Romana & aliorum hæreticorum ecclesijs plurima sunt, quæ si in suo genere considerentur, verè Christiana sunt, & à Deo mandata: cuiusmodi sunt sacrum Ecclesiæ Ministerium, & cura pauperum: quidquid ad horum alterum, aut ad vtrumq; fuit legatum, pium habet finem, & sanctum habere potest vsum: prophanatio non tam nos mouere debet, quàm rerum natura, in quas ius nullum acquiritur, præscriptione aut longi temporis abusu. Sed si aboleri contingat vsum prophanum aut idololatriam, ad priorem cui seruiant legitimum vsum redire debent. Arca Domini à Philistijs capta fuit & violata, sed non idcirco sacra Deo esse desijt: & recepta à Philistijs minoris facienda non fuit quàm antea. Vasa & ornamenta templi Salomonis à Nebuchadnefare in Babylonem sunt translata: quæ seposita in templo Deorum ipsius suo modo religiosè habuit. Babylone capta, iure victoris Cyrus ea sibi vendicare potuit: sed cognito ad cultum diuinum quondam in Salomonis templo pertinuisse, ab ijs abstinuit, & restitui pristinis vsibus mandauit: ne in eandem sacrilegij culpam incurreret, ob quam Deus Baltazarem puniuerat. Quæ piè destinata semel fuerunt vsibus Ecclesiæ, Deo sacra sunt: nec in alios vsus ea transferre fas est.

Triplex

Triplex differentia bonorum ecclesiasticorum qua hodie possidet Romana ecclesia.

Cap. 5.

Sed quum omnia bona quæ videmus in Ecclesia Romana eiusdem non sint generis, idem iudicium de omnibus esse non potest. Triplex eorum est differentia: primo loco pono ea quæ nostri maiores Ecclesijs dederunt in stipem ministrorum Ecclesiæ & pauperum: Deinde, quæ in supersticiosos vsus fuere collata, vtpote missarum pro viuis & mortuis, & quæcunque Monachis & Nonnis ac sacrificulis data sunt: postremo loco repono immensas donationes & perniciosas Reipub. Christianæ, ab Imperatoribus & Regibus aut temere factas, aut vi dolue ab illis extortas: cuius generis sunt inuestituræ feudorum Ecclesiasticorum quæ à principibus data fuerunt Ecclesijs: eoque nomine cum iure ad eos pertineant, tamen Episcopus Romanus sibi ius illud vendicat. Item regna quæ Episcopo Romano facta sunt veltigalia, & in perpetuum ipsius beneficia. Mitto totius orbis imperium, quod summum sibi vendicat. Hæc cum diuino & humano iure ad Reges pertineant, quæ sunt Cæsaris Cæsari reddenda sunt. Reges Ecclesiarum suarum Ministros esse Dominus vetuit, Lucæ 22. 25. vbi Apostolorum errorem his verbis corrigit, *Reges gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas benefici vocantur, vos autem non ita*, id est, nō eritis Reges, quibus magnificis titulis clementiæ & beneficii adulantur ij, qui eorum patiuntur crudele imperiū. Iure igitur Reges repetere possunt, quidquid per fraudē aut vim ad se pertraxit Romanus Episcopus. Sed prudentiam & moderationem hic requiro, vt Cæsar ita sua recipiat, ne quæ Dei sunt simul auferat: Romanæ Ecclesiæ clerus vtrumque rapuit. Christianum Magistratum ipsos imitari indignum est, & sacrilegio furtum vlscisci. Quæ superstitio Patrum, & impius error dedit in vsus impios & supersticiosos, vacare fateor, sublata superstitione & idololatria, & Magistratum pro sua autoritate de illis bonis posse statuere quod videbitur. Ecclesia nullo iure ea sibi vindicare potest: tamen si quid valet legis allegatæ autoritas, & doctissimi patris Augustini consilium, ea quæ celebrandis missis legata sunt, aut alendis Nonnis aut Monachis, conuerti possunt in meliores vsus, quibus memoria testatorum alio & licito genere celebretur. In 16. cap. Num. per scelus & impietatem thuribula, quibus

bus suffitum tanquam sacerdotes 250. perduelles Deo obtulerant, consecrata fuerunt: quæ seruire communibus vsibus Dominus postea noluit, sed ducta in laminas & altaris fieri operimentum, & æs quo fuerant abusi impij, in sacrum vsum conuerti mandauit: quod quidem mandatum licet generale non sit, continet tamen documentum, quo docemur quid in re simili fieri conueniat. August. epist. 154. ad Publicolam de euerfis idolis & idolorum templis & lucis, ne factum auaritia videatur non pietate, non in vsus priuatos sed communes, vel in honorem Dei veri conuertenda censet, vt de illis fiat quod de ipsis hominibus, cum ex sacrilegis & impijs in veram religionem mutantur.

Summo Magistratui cum lex Dei nihil præscribat, & quidquid apud Mosem hac de re scriptum extat, ad populum Israeliticum peculiariter spectet, Religionem iniicio nullam, quò minùs pro sua prudentia statuat quod videbitur. Nec decreto Honorij & Theodosij Imperatorum aduersor: Sed admoneo considerandum esse Principibus, alijsque summis magistratibus qui reformarunt Ecclesias, suo iure eas spoliatas fuisse à monasterijs, quando decimarum atque oblationum iura, quæ Principes Christiani populusue Pastoribus suis & pauperibus olim dedicarant, ad se pertraxerunt. Adsumferant enim contra veteris Ecclesiæ morem in se regimen Ecclesiarum, & paupertatis titulo rapuerunt quæ distribuenda erant veris pauperibus.

Monachorum bona non sunt eiusdem generis.

Cap. 6.

QVemadmodum in illis bonis quæ possidentur ab ijs qui Pastores & Rectores dicuntur Ecclesiæ, magnum esse discrimen demonstraui: ita Monachorum bona non sunt eiusdem generis. Recensere quomodo ad tantas peruenerint opes, nimis longum esset: hoc tantùm notari velim, quidquid à Monachis fuit possessum, pauperibus & Pastoribus Ecclesiarum debitum, ad bonorum Ecclesiæ primam speciem pertinere, quæ Monachatu euerso vacare censenda non sunt, quamdiu superstes manet Ecclesia cum suis ministris & pauperibus. Itaque eiecta papistica idololatria, ea tantùm quæ ad confirmandam Papæ aut superstitionem aut tyrannidem seruiebant, ad fisci ius deuoluta sunt: cætera quæ causam & finem non habebant impium, resti-

X

tuenda

tuenda erant ecclesijs. Sicubi quicquid possederant Monachatus professores, ad fiscum transiit, non tam consensu quam consilio eorum quos ipsa res tangebatur, & intercedere ac magistratum melius docere debuerunt, facti culpam sustinent. Tanti bonorum ecclesiasticorum prophanatio & abusus esse non potuit, ut rerum donatarum naturam mutare, aut vitium adferre donationi potuerint. Id quod arca Domini erat, retinuit apud Philistinos, & vasa templi Dei in Babylone suam sanctitatem non amiserunt. Quod veris & legitimis Ecclesiarum bonis Papa Romanus cum suo clero scēdē & impiē abusi sunt & abutuntur, veris Ecclesijs Ministris fraudi id esse non debet: Nam possessores non sunt Domini, sed tantum dispensatores, qui vsum, fructum, & administrationem bonorum Ecclesijs habent, non proprietatem. Quod olim Episcopi nihil iuris ecclesiam habere crediderunt in opes & prouentus dedicatos gentilium Deorum cultui, mihi nihil aduersatur, qui non contendo ecclesiam habere ius in ea quæ impietati proximē destinata fuerunt: ea iam confessus sum in arbitrio & potestate esse Magistratum: dixi enim mihi non displicere decretum Honorij & Theodosij, aliorumque piorum Imperatorum & Christianorum Regum, quorum exemplum imitari si dignati fuissent illi, quorum error me ad hæc scribenda compulit, nihil hac disputatione opus fuisset.

Aliud est populum aliquem transire à Paganismo ad Christianismum, quam à Papismo aut alia heresi.

Cap. 7.

PRæterea hoc prætereundum non est, aliud esse populū quampiam transire à Paganismo ad Christianismum, & aliud à Papismo, id est, ab heresi ad verum Christianismum. Discrimen quod est inter Paganismum & Christianismum, longē aduersum est ab eo quod est inter Christianismum & Papismū. Paganismus cum Christianismo nihil habet commune: Papistica Religio est Christianismus superstitione & idololatria contaminatus: & (ut ita loquar) species quædam est impuri Christianismi. Nam scriptura sacra veteris & noui Testamenti, scēdus Dei, Baptismus Christi, peccatorum remissio, & Christiani nomen, & pleræque alia ibi sunt, propria Ecclesijs, quæ notæ sunt Christianismi, & nusquam

nusquam extra Ecclesiam in Paganismo, aut Iudaismo, aut Mahumetismo inveniuntur. Si hæreses & superstitiones tollantur quæ in Ecclesiam Romanam irreperunt, quod reliquum manet, est Christianismus. Ipse papismus est Ecclesiæ morbus, non ipsa ecclesia: sed quod lepra aut alia lethalis contagio in humano corpore, hoc papismus est in catholicæ Ecclesiæ corpore: ut papatum deferere non sit Ecclesiam deferere, sed Ecclesiæ pestem fugere. Quando Ethnicus fit Christianus, alienus & extraneus adsumitur, & adoptatur & inseritur nouo populo, ac esse membrum incipit Ecclesiæ. In reformatione, adultera Ecclesia fit casta coniux, & viro suo Christo reconciliatur, spurij & nothi Christiani fiunt legitimi: quare quæcunque usurpauerat adultera Ecclesia de bonis mariti, tanquam vxor iure sibi vendicat legitima ecclesia. In codice Theodosiano lib. 16. tit. 44. contra Donatistas sic habet. *Ea verò loca in quibus dira superstitio nunc vsque seruata est, Catholica venerabili Ecclesia socientur, ita ut Episcopi & Presbyteri, omnesque antistites eorum, & Ministri spoliati omnibus facultatibus, ad singulas quasque insulas atque provincias exulandi gratia dirigantur.* Ibidem lib. 4. ab iisdem Imperatoribus Honorio & Theodosio contra Montanistas decretum legimus in hæc verba: *Si qua enim propria eorum nunc extant ædificia, quæ non Ecclesiæ sed antea debent feralia nominari, venerabilibus Ecclesijs orthodoxæ sectæ cum donarijs addicentur.*

Ante nostra tempora non rarò mutationes acciderunt in Ecclesia: in quibus quando pij Imperatores eiecerunt hæreticos, ipsi non spoliarunt eorum Ecclesias possessionibus, sed eas reddiderunt orthodoxis: de qua re Augustinus epist. 50. ad Bonifacium virum militarem ita scripsit. *Quicquid ergo nomine Ecclesiarum partis Donati possidebatur, Christiani Imperatores legibus religiosis cum ipsis Ecclesijs ad Catholicam transire iusserunt.* Hæc Augustinus. Ita factum esse nisi notum esset, pluribus testibus id probarem. Igitur (ut quæ dicta sunt contraham) bona Ecclesiastica fraude aut vi parta, nullòque iure usurpata, aut data in finem superstitiosum, sunt in summorum Magistratum potestate: Sed quæ legitime data Ecclesijs acceptaque sunt, Deo sint consecrata, nec possunt sine sacrilegio aliò transferri. Diuus Augustinus tractatu in Iohannem 50. cap. duodecimo, tomo nono. *Ecco inter sanctos est Indas, & ne contemnas, fur sacrilegus, non*

qualiscunque: fuit fur loculorum, sed dominicorum: loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro, qualiscunque furti & peculatus, peculatus enim dicitur furtum de Republica, & non sic iudicatur furtum rei privatae quomodo publica, quanto vehementius iudicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit non vnde cuius, tollere, sed de Ecclesia tollere? Quae de Ecclesia furatur, Inde perditio comparatur. Haec Augustinus.

Quam grave peccatum & incurabile sit sacrilegium.

Cap. 8.

Plat. de leg.
dial. 9.

PLato laturus legem contra sacrilegos, magna utitur praefatione, & peccatum iudicat esse incurabile, & cum qui eiusmodi cupiditate agitur, non humano neque diuino malo concitari, sed ex veteribus & non expiatis flagitijs hominibus innasci: & ideo adhortatur eos qui praua illa cupiditate incitantur, ad expiationes abire, & supplices ad Deorum templa confugere, bonorum uti consuetudine, ipsos audire, ac honesta ac iusta conari colere ac loqui. Quod si ne sic quidem morbus decesserit, tali viro mortem vita potiore esse debere. Itaque hanc sancit legem. Quicumque in sacrilegio deprehensus fuerit, siquidem seruus aut externus fuerit, clade in facie & manibus inscripta, & flagellatus tot plagis quot iudices decreuerunt extra regionis terminos nudus eiciatur: fortassis enim hac poena ad modestiam redactus melior euadet. Nulla enim poena in damnum alicuius interrogatur, sed ex duobus alterum fere efficit: aut enim meliorem, aut minus improbum reddit eum qui poenam dedit. At si ciuis tale quid in Deos committere compertus fuerit, aut Parentibus aut civitati magnam aliquam & nefandam iniuriam intulisse, de eo velut incurabili iam index statuat, hoc secum reputans, qualem institutionem ac educationem ex puero adeptus, a maximis malis non abstinuit. Huic itaque poena si mors minimum malorum: alijs autem proderit exemplo, dum inglorius sit, & ultra regionis terminos extinctus.

Plat. de leg.
dial. 9.

Leges duodecim tabularum de sacrilegio ita statuunt, Sacrum sacrae commendatum qui cleperit rapseritq., parricida esto. Quid severitatem legum opus est commemorare? nota res est. Qui hominum iudicium euadunt, aut quia nimis potentes sunt, aut quia latent, ut in eos animaduertere leges nequeant,

diuinam

diuinam ultionem euadere non poterunt. Est enim vñum ex grauissimis criminibus quæ ira diuina persequitur: cuius rei sacræ & prophanz historiz innumera nobis suppeditant exempla, ex quibus pauca quædam proponam.

Exempla ultionis diuine in sacrilegos.

Cap.9.

Primum erit exemplum sacrilegij illud quod legitur de Achan Iosua 7. capite, qui de anathemate Hiericontis pallium Babylonicum, ducentos argenti siclos, & ligulam auream sustulerat: ob quod vnus peccatum totus Israel sensit iratum Deum, donec sacrilegi & totius ipsius familiæ supplicio peccatum expiatum fuerit. Huic adiungam alterum commissum à sacerdotibus, non minus feuerè à Deo punitum, quàm in Achan fuerat. Primo Samuelis secundo capite legimus virum Dei venisse ad Eli summum sacerdotem, & dixisse ei, *Sic dicit Iehoua, annon manifestando manifestavi me domui patris tui cum esset in Aegypto in domo Pharoch, & elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, ut offerret super altare meum, ut sufficeret thimiam, ut gestaret ephod coram me, & dedisti domui patris tui omnes oblationes filiorum Israel? Cur calcitrastis in sacrificium meum, & in oblationem meam, quam præcepi in tabernaculo, & maiore honore affecisti filios tuos quàm me, ut impinguaretis vos de primitijs omnium oblationum Israel populi mei? Idcirco dixit Iehoua Deus Israel, dicendo dixeram, quòd domus tua & domus patris tui ambularent coram me usque in sæculum: nunc autem dicit Iehoua, absit hoc à me, quia honorantes me honorabo, contemnentes autem me contemnentur. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum & brachium domus patris tui, ne sit senex in domo tua: & aspiciet inimicum in habitaculo, in cunctis quibus benefaciet ipse Israel: neque erit senex in domo tua omnibus diebus: & virum non excidum tibi ab altari meo ut consumam oculos tuos, & dolore afficiam animam tuam: & omnis multitudo domus tue morientur viri, & hoc tibi signum quod eueniet duobus filijs tuis Hophni & Phinees, die eadem morientur ambo, suscitabòque mihi sacerdotem fidelem, ut fueris in corde meo & in animo meo faciet, & edificabo ei domum stabilem, ambulabitque coram Christo meo omnibus diebus: & erit quicumque residuus manserit in domo tua, veniet & incuruet se ei pro nummo argenteo & buccella panis, & dicet, adiuuge me quæsumi parti sacer-*

X 3

dotio-

1. Sam. 12.

dotiorum, ut comedam buccellam panis. Hæc vir Dei, &c. Quæ omnia, ut prædixerat, paulò post tempore euenerunt. Nam in prælio filij Eli cæsi sunt: arca fœderis à prophanis hominibus capta est: Eli nuncium horum audiens, è sella lapsus, con fracto occipitio mortuus est: nurus eius vxor Phinees in puerperij doloribus perijt: sacer locus Silo à Deo relictus est, nec vnuquam postea arca Dei eò reducta fuit: sub Saule interfecti sunt octoginta quinque viri sacerdotes ex familia Eli. Mitto dicere alias calamitates quæ familia illa passa est, ob duorum hominùm sacrilegia. Quamuis suo modo sacram arcam Philistæi honorificè habuerunt, Deo tamen impietatis suæ dedere pœnas, nec impunè eis fuit attrita rem diuinam.

Sacrilegia quæ inde commissa sunt vsque ad captiuitatem Babyloniam prætereo. Balthazaris, regis Babyloniz facinus, iustitiæ diuinæ in sacrilegos insigne est exemplum: hic sacra vasa quæ auis ipsius Nebuchadnezar Hierosolymis abstulerat, in conuiuium adferri iussit, ut ex illis ipse & ipsius conuiuæ in Dei contemptum biberent. Sed ira diuina in ipso scelere sacrilegum deprehendit, & imminens exitium portento manus scribentis in pariete adesse pro foribus denunciauit. Ad regem Daniel seruus Dei vocatus, ut scripturam diuinitus parieti insculptam legeret, & interpretaretur, impietatis in Deum graui oratione ipsum redarguit, quando inter cætera his verbis est eum allocutus. *Aduersus Deum cali eleuatus es, & vasa domus Dei attulerunt coram te, tuque & principes tui, uxores tuæ & concubina tuæ vinum bibistis in eis, deos præterea argenteos & aureos, æreos, ferreos, ligneos & lapideos qui non vident, neque audiunt, laudasti: sed Deum in cuius manu vitæ tuæ & omnes viæ tuæ sunt, non honorasti: tunc à conspectu eius missa est palma manus, & scriptura hæc exarata est, MENE, MENE, THECEL, VPHARSIN, hæc est interpretatio sermonis. MENE, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. THECEL, appensus es in statera, & inuentus es deficiens. VPHARSIN, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Hæc Daniel. Itaque in illa ipsa nocte interfectus fuit Balthazar, & Assyriorum ac Chaldæorum imperium quod 130. annis steterat, finem accepit, & Medis ac Persis est à Deo datum.*

Ad tempora Græcorum transeo, sub quibus multa & grauia mala Iudæi perpeffi sunt tam à propria gente, quàm ab ipsis Græcis,

cis. Alchimi Pontificis Iudæorum tentatum facinus demoliendo templo Dei impunicum non māsit, paralyſi percuſſus, cum magno cruciatu animā exhalauit. Heliodorus à Seleuco rege Hieroſolymam miſſus diripiendi theſaurorum templi cauſa, quos ingentes illic aſſeruari intellexerat, manum Dei ſenſit, cum ſuis comitibus qui cum eo venerant; nec mortem euafiſſet, niſi Onias Sacerdos mortem à Deo deprecatus eſſet. Sic liberatus ad Regem ſuum redijt, & teſtatus eſt Deum eſſe illius templi inſpectorem, & ærarij deſenſorem: ſi quem haberet Rex ſuis rebus inſenſum cui malè vellet, illuc eum mitteret. Marco Craſſo Romanorum Imperatori ſpoliaſſe illud Templum magno conſtitit; per Perſas Deus ſacrilegium vltus eſt: cum exercitu enim inſerè caſus periit, & liquefactum aurum (quod viuus nimis ſitierat) in eius caput & os Perſæ infuderunt, mortuo inſultando inexplabilem auaritiæ ei exprobrantes. Iudas proditor dignus eſt qui inter ſacrilegos prænum locum teneat, quem eò auaritia impulit, vt Domino ſuo quem innocentem nouerat, auri cauſa non pepercerit. Sed ipſe poſteà ſui accuſator & reus, & iudex, & carniſex, de ſe ipſo ſupplicium ſumpſit. Huic exemplo admirabile illud Ananiz & Saphyræ adnectendum eſt, quos Deus corporali morte caſtigauit, eò quòd de pecunia quam ipſimet vltro Deo dedicauerant, partem aliquam ſeponere, ac ſibi retinere auſi fuerint: quæ res tametſi maiorem excuſationem habeat, quàm ſi in aliena pecunia id feciſſent, tamen videmus in hac re Dei ſeuenum iudicium ad aliorum omnium Chriſtianorum terrorem & exemplum.

Iulianum Imperatorem ſimul apoſtaſiæ & ſacrilegiorum de-diſſe pœnas, omnibus hiſtorijs proditum eſt. Hic Chriſtū & Chriſtianos eridens, quādo bonis omnibus eccleſias & epiſcopos extu-ebat, ſe conſulere ipſorum ſaluti aiebat, quòd pauperes euangelica præcepta eos eſſe iuberent. Iuliano Iulianum auunculum adiungo, ſacrilego ſacrilegum, & ſacrilegij adminiſtrum, qui Antiochiæ quæ in Syria eſt, preciſiſſima vaſa & monimenta Eccleſiæ numero plurima conquiſiuit, vt in ærariū Imperatoris transferret; quibus in terram proiectis, cepit petulanter in Chriſtum illudere & blaſphemias pro ſua libidine iacere, ad extremū ſuper vaſa ſedere, ſicque factam iam contumeliā adaugere. At illico poſt, membrū genitale & meatus illic quos natura ad neceſſitatem circa illud locauit ei contabescunt, & carnes illis corporis partibus circum-

circumdatur putrescentes in vermes conuertuntur: morbus denique ita creuit, vt artem medicorum longè superaret: nam in intimis partibus additi, ad carnes viuas integrasque serpere, & nunquam à rodendo desistere donec hominem enecassent. Cæteros prætereo, quibus ira diuina consimilem pœnam infixit.

Plures Christianorum regum historias infererem, qui iustas sacrilegiorum suorum Deo dedere pœnas, nisi eas recensere nimis prolixum esset: & quod inter sacrilegia historiæ quædam numerent, quæ si nullo numinis contemptu facta sunt, excusationem habent. Sacrilegium fuisse quod David commisit, quando panes propositionis comedit, nisi eum excusasset necessitas. Impietate sacrilegium metiendum est, quæ tam in falsi numinis contemptu sita est quàm veri, quodocunque non vera fide & pietate erga verum Deum, sed quadam irreligione despicitur, quod cæteri colunt. Tanti interest in hac re quo animo aliquid fiat, vt phana & delubra falsorum numinum demoliri, & deorum signa confringere, quadam veri Dei religione ipsius cultoribus pietas sit. Idem à cultoribus falsorum numinum, aut ab atheo contemptore deorum si fiat, impietas & sacrilegium. Sed si fortè aliquis quærat quomodo contemnere numen dici possit, qui nullum esse credit: respondeo, illud ipsum quod nullum credit, à contemptu proficisci. Vnde nemini mirum videri debet, quod ira Dei in sacrilegos idololatrias defæuijt.

Cuius rei cum innumera nobis prophanae historiæ suppeditent exempla, paucis erimus contenti. Delphicum templum fama toti orbi celebre, nec Brennus, nec Xerxes violare potuerunt, quin manifestam omnibus numinis ultionem sentirent. Auri Tholosani vnde natum sit adagium, notum relinquo. Cambyfis milites ad depraedandum Ammonis templum missos, harenarum moles viuos sepelierunt: & ipse sacrorum Aegyptiorum irrisor, quæ licet superstitiosa essent, id quia impiè fecit, non diu post interfectum Apum proprio pugione vulneratus periijt. De Pirrho omnium iudicio pœnas sumpsit diuinâ ultio, qui spoliatis Locrensis Proserpinæ thesauris, cum onustus nefaria præda nauigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe vicinis littoribus illisus est: in quibus pecunia incolumis reperta, thesauro Deæ fuit restituta. Huic adhuc vtrum (sed contrarij euentus) exemplum addam de Dionysio Syracusano, propter eos quibus risus est suauissimus, inter

inter suos congerones Deum omnemque religionem deridere: ut qui Christi fastidiunt doctrinam, homines gentiles doctores habeant. Valerius Maximus lib. primo cap. secundo de neglecta religione, de Dionysio hæc Marci Tullii verba refert. *Syraculis genitus Dionysius, tot sacrilegia sua quot iam recognoscimus, iocosus diis prosequi voluptatis loco duxit. Phano enim Proserpina spoliato Locris, cum per altum secundo vento classe veheretur, idens amicis, Videtisne (ait) quam bona navigatio ab ipsis diis immortalibus sacrilegis tribuatur? Detrahto etiam soni Olympio magni ponderis aureo amiculo, quo eum tyrannus Hiero è manibus Carthaginensium ornaveratur, iniecitque ei laneo pallio, dixit estate gravem esse aureum amiculum, hyeme frigidum, laneum autem ad utrumque tempus anni aptius. Idem Epidauri Aesculapio barbam auream demi iussit, quod affirmaret non convenire patrem Apollinem imbarbem, ipsum verò barbatus conspicitur. Idem mensas argenteas atque aureas è phanis sustulit: quòdque in his more Græcia scriptum erat bonorum decorum eas esse, uti se bonitate eorum predicavit. Idem victorias aureas & patèras & coronas, qua simulachrorum porrectis manibus sustinebantur, tollebat: & eas se accipere, non auferre dicebat: perquam stultum esse argumentando à quibus bona precamur, ab his porrigentibus nolle sumere. Qui tametsi debita supplicia non exsoluit, dedecore tamen filij mortuus pœnas rependit, quas vivus effugerat: lento enim gradu ad vindictam sui diuina procedit ira, tarditatèmq; supplicij gravitate compensat. Hæc Valerius, qui tametsi non nihil dicere videatur, longè maius est quod à Tullio notatum fuit, perpetuo conscientia metu cruciari tyrannos: perpetrata scelera nunquam eos quiescere sinunt, sed intus mentem continuis tormentis tanquam carnifices facinorosum in rota aut aculeo torquent. Sardonius inter tot sacrilegia Dionysii risus fuit: tot maleficiorum confcius metu vacare non potuit. Quamvis enim multorum iudicio foris beatus esse crederetur, ipse sentiebat quàm esset miser, & remotus ab ea qua frui credebatur foelicitate. Ipse Damoclem experiri cupidum quanta esset illius vitæ beatitas experiri permisit, quando in lecto aureo decumbere eum iussit, & delicias omne genus ei subministrari, ut se fortunatum arbitraretur Damocles: sed postquam fulgentem gladium seta equina pendentem è lacunari supra suum decumbentis verticem demissum vidit, voluptas perit omnium eorum quæ suavia antè iudicauerat: itaque in*

Cic. lib. 3. de natura deorum.

Cic. lib. 4. Tuscul.

illo metu Damocles diutius esse beatus noluit, exorauitque tyrannum ut abire liceret. Satisne videtur declarasse Dionysius sacrilegos in perpetuo versari metu? Sed quid dicemus ad illud satyricum, *Dicite, Pontifices, in templo quid facit aurum?* petere (ut ego pro gentilium pontificibus respondeam) iniquum est: tamen id audeo dicere, illud aurum quale quale fuit, impijs & idololatriis fuisse sacrum. In templo Dei quod adseruabatur, quem habuerit usum, ex verbis Oniæ summi sacerdotis ad Eliodorum sciri potest: nempe viduis subleuandis, & pupillis eas pecunias fuisse repositas: & quod ecclesiæ ærarium attinet & aurum, quando habuit, bonis temporibus illud non fuit otiosum; necessitatibus miserorum subleuandis inserviebat. Aurum (inquit Ambrosius) Ecclesia habet, non ut seruet, sed ut eroget. Alere egenos & opitulari afflictis summa semper laus fuit episcoporum. Quia Christianus populus olim liberales volebat habere episcopos, abundè suppediebat unde essent. At hodie hoc vnum student omnes, ut ad medicitatem redigantur, & præter necessarium victum (cum si modò habeant) nihil habeant quod super sit. Docere charitatem, prædicare liberalitatem possunt, eam exercere non possunt. Avaritiam, & luxum episcoporum ex opibus Ecclesiæ obiectum iri scio, quòdque illam partem abliguriant, qua pauperes subleuari deberet, quod sacrilegium èd grauius est, quod ab ijs committitur à quibus minimè decuit. Sed habet quod sacrilegio sacrilegium excusatur: & ne ecclesiarum pastores sint sacrilegi, qui Ecclesiarum bona occuparunt sacrilegos esse malle. Nam hoc certum est, quod eo nomine ecclesiarum pastoribus est ademptum, pauperibus non esse redditum: ut hodie pauperum peior sit conditio, quàm vnquam fuit antea: & ipsos liberaliores fuisse expertos ecclesiasticos, quàm hodie experiantur nobiles, aut alios quoscunque qui ecclesiæ bona possident: facilius ciecta Romani episcopi tyrannide possent pauperes ab ecclesiarum pastoribus sibi debitam partem obtinere, quàm ab ijs qui in illas possessiones successerunt. Sed ut finem faciam, dico quot quot ecclesiarum bona deprædantur, aut illis abutuntur, quicunque illi sint, à sacrilegio non posse excusari, proinde diuinam vindictam non euasuros.

FINIS.